

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2013. március 15.

XIII. évfolyam, 1. sz.

Támogatók:

*Nemzeti
Kulturális
Alap*

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Kemény András Liberális beszédírók segítésére	5
Bata János Világok határán (vers).....	8
Váralja Szövetség A magyar szecesszió fővárosa veszélyben van	9
Madár János Itt marad arcom; Hó hull, ének; Jel, csönd (versek)	51
Juhász György A karrier árnyéka (regényrészlet)	52
Gubás Jenő Főhajtás és a délvidéki magyarság	56
Ózer Ágnes „A történelmi örökséget nem lehet entobizniszre felhasználni - nem lehet a középkori hagyatékkal önmagunkat, magyarságunkat deklarálni” - Stanyó Tóth Gizella interjúja	61
Gyergyádesz László Németh Gyula szülőföldképe	67
Németh Gyula Szülőföldem arcai (versek, próza)	69
Huszár Zoltán Kényes kérdések II.	75
Mérey Katalin Stációk - Az elszakított föld címlapjáról; Lassan, ballagva	79
Mirnics Károly A politika szemétdombján	82
Szabó Frigyes Jubileum, mögöttessel.....	87
Bíró Zoltán Szembesítés	97
Szabó Ferenc SJ Prohászka és a keresztényszocializmus	100
Balázs-Arth Valéria Már egy éve, hogy elment Róka koma.....	106
Szentmihályi Szabó Péter Vissza a jövőből (mini sci-fik V. befejező rész)	112
Klamár Zoltán A múlt fogódzója, avagy a helyismereti irodalom fontossága	119
Szemerédi Magda Nézzük megtisztult szemmel a saját történelmünket is - Mi az oka annak, hogy az amatőrök, a hatásvadász fantaszták és más nyerészkedők a magyar őstörténetre vetették magukat?	123
Zsáki István Megmaradásunk záloga a hagyományörzés és kultúraépítés – Gubás Ágota interjúja	126
Gyurkovics Hunor Ez a táj az otthonunk – Zsáki István Vereckei gondolatok c. képsorozatról	129

E számunk képzőművészeti anyagát Zsáki István munkáiból válogattuk

Liberális beszédírók segítésére

Nemzeti ünnepünk alkalmából – kisebb-nagyobb közösségekben – összegyűlünk, hogy emlékezzünk a márciusi ifjakra, ama esős tavaszi nap eseményeire. Ünnepi szónoklatok hangoznak el ilyenkor, mióta világ a világ, de legalábbis, mióta eszemet tudom.

A szónokok legnagyobb kihívása ilyenkor, hogy elkerülve az aktuálpolitikának még a látszatát is, mégis valamilyen párhuzamot vonjanak a dicső események és a mai, nem annyira dicső állapotok között.

Lássuk be, nem könnyű a feladat!

A szocialista rögválóság idejében ki is találták, hogy három tavaszi évfordulót összemosva, ezt a nehézséget ne háromszor, hanem csak egyszer kelljen megoldani. A félelmetesen cinikus „forradalmi ifjúsági napok”-ból – sorrendben 1848. március 15., 1919. március 21. és 1945. április 4. – nyilván március 15-e volt az ifjúság, április 4-e a forradalom, és március 21-e a napok, csak abból jutott mindjárt 133 is ennek a sokat szenvedett nemzetnek.

Ha az ünnepek összevonásával könnyíteni akartak a beszédíróknak, úgy nem jártak teljes sikerrel, hiszen e három emlékező napot egy kalap alá venni csak nehezebbé tette a feladatot.

Hogyan, hogyan nem, a rendszer kimúlt, elmúltak a tavasz ifjúságnak szentelt napjai. Április 4-ről már mindenki tudja, hogy kitalált dátum, s nem azért kitalált, mert nem létezik, hanem azért, mert azon a nevezetes 1945. április 4-én az ég egy világon semmi nevezetes, főleg ünnepelni való dolog nem történt Magyarországon. A tanárképző főiskola történelem tanszékén bátor és jó fej oktatónak tartottuk, aki ezt a nyolcvanas évek közepén pedzegetni kezdte. A rendszer még ünnepeinek dátumában is hazug volt.

Március 21-e, a Tanácsköztársaság nevezetű borzalom kezdetének napja nekünk akkoriban, a

pannonhalmi bencéseknel nem telt el észrevétlenül. Az atyák ezen a napon rendalapítójukra, Nursiai Szent Benedekre, Európa védőszentjére emlékeztek. (Sándor, József, Benedek...) Főapát úr misét is mondott, a jó ebéd mellé torta is dukált, az iskolai naplókba pedig talán bekerült, hogy az iskola megünnepelte a jeles napot...

Március 15-e viszont maradt, és amíg magyar él a Földön, addig maradni is fog.

De mit kezdenek e megmaradt jeles nappal a liberális beszédírók? Eszméik köszönő viszonyban sincsenek a nap hőseinek gondolataival. Kossuth és társai iszonyodva fordítanak félre fejüket, mint ahogy a választópolgárok is örömteli módon ocsúdnak fel egy álomból, és látják egyre nagyobb biztonsággal, hogy a ma liberalizmusnak nevezett szörnyszülött semmilyen értékelhető választ nem ad semmilyen élő közösség számára. Egyszerűen fogalmazva: az önzés nem lehet megoldás egy közösség számára.

Vannak további gondok is.

Talán érdemes eltűnődni azon, hogy mai foglaimink szerint ki számított volna mérsékelt, toleráns, politikailag korrekt, tehát követendő hangadónak az ünnepeltek közül?

Petőfi? Aligha. Vezető újságjaink, megmondó értelmiségünk háborús uszítónak, gyűlöletbeszéd-mondónak, árokásónak tartották volna. „Akasszátok fel a királyokat!” – írta 1848 fullasztóan meleg nyarán, s ma talán egy távoli európai fővárosban ülésező, soha, senki által meg nem választott adminisztrációs-bürokratikus csúcs-szervezet elnöke lenne a felszólítás tárgya.

Erdőssi, Guyon tábori lelkesze vajon milyen támadások kereszttüzébe kerülne napjainkban, mert pap létére politizálni merészelt? Szerencsére, most mint hősre emlékezhetünk rá, mert Branyiszkónál keresztjét magasra emelte és az éppen megfutamodni készülő honvédek élére állt.

Ave Maria-kiáltását ékes magyar káromkodással fűszerezve vezette újabb, immár győzedelmes rohamra a februári fagyban kimerült magyar és tót honvédeket.

Bem apó ellen valószínűleg körözést adnának ki és a nemzetközi terrorizmus vádjával illetnék őt. Hiszen Oszama Bin Laden módjára hol itt, hol ott bukkant fel, Párizsban, Bécsben, Pest-Budán: éppen ahol kipattant a forradalom szikrája.

Görgey sem úszná meg a liberálisok osztotta billogot: munkahelyi veszélyeztetéssel vádolnák, mert fegyelmezetlen katonája a főbelövést nem élte túl...

Damjanich többször megsértette a saját nemzetéhez tartozó, ám az osztrák oldalon harcolók személyiséghez fűződő jogait, amikor fölmenőiket emlegetve kergette őket vörössipkásai élén.

Kossuthot nem is merem felemlíteni: talán egy laza szélsőséges jelzővel megúszhatná.

Egy pesti sztárügyvéd a média segítségével bármit és bármelyikükre rá tudna húzni, hogy aztán az átlagember szemét lesütve sunnyogjon át az utca másik oldalára, ha a megbélyegzett szembe jönne vele.

A legsúlyosabb vád persze honszeretetük lenne ellenük. Képtelenek voltak a békés egymás mellett élésre a csalárdul támadó bécsi udvarral. Semmit nem törődtek a nemzetközi megítéléssel, a szomszédok érzékenységevel s így elnyerték az utókor tiszteletét és megbecsülését. Ha kellett, mindannyian életüket adták volna olyan, ma ósdi-nak mondott és kigúnyolandó eszméért, amit hazaszeretetnek hívunk. Többen ezt meg is tették, olyanok, akik magyarul csak káromkodni tudtak (Pöltenberg Ernő), vagy pusztán fogadott hazájuk volt Magyarország (Leiningen Károly). Sokat jelentett nekik a Szűzmáriás zászló, és megköny-

nyeztető imát vetettek papírra kivégzésük előtt (Damjanich János).

A magyar történelem erős az orosz betörésekben. Akadt olyan is, amelyet megtörténtekor segítségnyújtásnak hívtak. Az olmützi alkotmányt – a józan ész parancsait szem előtt tartva – senkinek nem jutott eszébe esélyegyenlőségi törvénynek nevezni. A mai Magyarország hatályos médiatörvénye bírálóinak javára válna, ha elmélyednének az 1848. évi XVIII. törvénycikkben, amely a forradalom kivívott sajtótörvénye volt...

A 19. század magyarjai az eseményeket, népeket nevükön nevezték, és nem szavazták meg volt hóhéraikat újra semmilyen pozícióba. (Kortársaik, a bécsi nép, Metternichet elkergették, és punctum – többé még kocsma gőzébe sem jutott senkinek eszébe, hogy visszasírja őt...) Helyzetüket reálisan látták, az ésszerű kompromisszumokat meg tudták kötni, az uralkodóval alig húsz esztendővel később – egyenrangú félként – kiegyeztek. A gerincük megmaradt, de nem voltak agyalágyultak.

A forradalom a következő forradalomig tart? Eddig nagyon úgy tűnik... Két forradalom között pedig felbukkannak ilyen-olyan szereplők is. A ma pozitívnak beállított személyiségek el is tűnhetnek a történelem süllyesztőjében, ellenben a ma megvetettek és lenézettek holnap hőökként kerülhetnek a történelemkönyvek legdicsebb lapjaira.

Vajon sikerült megoldanunk a liberális beszédírók dilemmáit, vagy tanácsoljuk számukra, hogy inkább a megújuló természet hangjaira figyeljenek, csodálkozzanak rá a csöndre – néha az is milyen sokatmondó lehet...

1848. évi XVIII. törvénycikk sajtótörvény

Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a sajtószabadság visszaállítatván, ennek biztosítékául ideiglenesen rendeltetnek:

1. § Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti.

2. § Sajtóutoni közlés alatt értetik: minden olyan közlés, mely vagy szavakban, vagy ábrázolásokban, nyomda, könyomda s metszés által eszközöltetik, és a melyek közzététele, a példányok akár ingyen kiosztásával, akár eladásával, már megkezdődött.

I. FEJEZET

Sajtóvétségekről

3. § Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó útján, és a bűn, avagy vétség valósággal el is követetik, a felhívó, mint bűnrészes tekintetvén, a köztörvények súlya szerint büntetetik.

4. § Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó útján, de annak nem lőn semmi következménye, mint bűnkisérlő tekintetvén, a köztörvények súlya szerint fog büntettetni.

5. § Ki a nyilvános köz- és vallásos erkölcsiségből, s a tisztességes erkölcsökből csúfot űz, 1 évre terjedhető fogsággal, és 400 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

6. § Ki a magyar szent korona alá helyezett terület tökéletes álladalmi egységének, ki a sanctio pragmaticánál fogva megállapított, s az uralkodóház közösségében létező birodalmi kapcsolatnak tetteles felbontására izgat; ki az alkotmány erőszakos megváltoztatására s a törvényes felsőség elleni engedetlenségre lázít, s bűnök elkövetésére hiv fel és buzdít, négy évig terjedhető fogsággal, és 2000 forintig emelkedhető büntetéssel fog büntettetni.

7. § Ki a felség személyének sérthetetlensége, a királyi székbeli örökösödésnek megállapított rende ellen kikel, avagy a királynak magas személye ellen sértés követ el, hat évig terjedhető fogsággal, és 3000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

8. § Ki az uralkodóház tagjai ellen követ el sértést, 4 évig terjedhető fogsággal, és 2000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

9. § Ki a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít, két évig terjedhető fogsággal, és 1000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

10. § Ki törvény által alkotott valamely hatóságot vagy testületet rágalmakkal illet, két évig terjedhető fogsággal, és 1000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

11. § Ki valamely köztisztviselőt vagy közmegbízásban eljárót, hivatalos tetteire vonatkozólag rágalmakkal illet, egy évig terjedhető fogsággal és 600 frtig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

12. § Ki magán személyt rágalmakkal illet, hat hónapig terjedhető fogsággal és 300 ftra emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

Egyszersmind a panaszkodónak okozott pörlekedési költségekben és a közzététel által reá nézve előidéztetett károkból is a panaszkodó részére el fogván marasztalni.

13. § Sajtóvétségért büntetetik a szerző; ha ez nem tudatnék, a kiadó; ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metszde tulajdonosa.

14. § Ki az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvényszékek, és törvény által alkotott egyéb testületek iratait, és azok nyilvános üléseit hív szellemben és igazán közli, ellene a közlöttek tartalma miatt kereset nem indíthatatik.

15. § A fogság és pénzbüntetés, a körülmények szerint, külön is, együtt véve is alkalmaztathatik.

Minden pénzbüntetések és elkobzások az országos pénztár javára fordíthatnak.

16. § Ki ugyanazon vétséget, melyért már egyszer büntetve volt, ismét elköveti, azon büntetésnél, melyre első ízben ítéltetett, felével súlyosabban büntetethetik.

Bata János

Világok határán

A hetvenéves Hódi Sándornak

Az ég fele kék,
mögötte a sötétség
még a szürke felhők
között rejtőzik.

A légben vadludak
húznak hosszú
ékeket,
rikoltásuk utamon kísér.

A temetőben a sírok
katonás rendben:
közöttük a sorban:
apámé, anyámé.

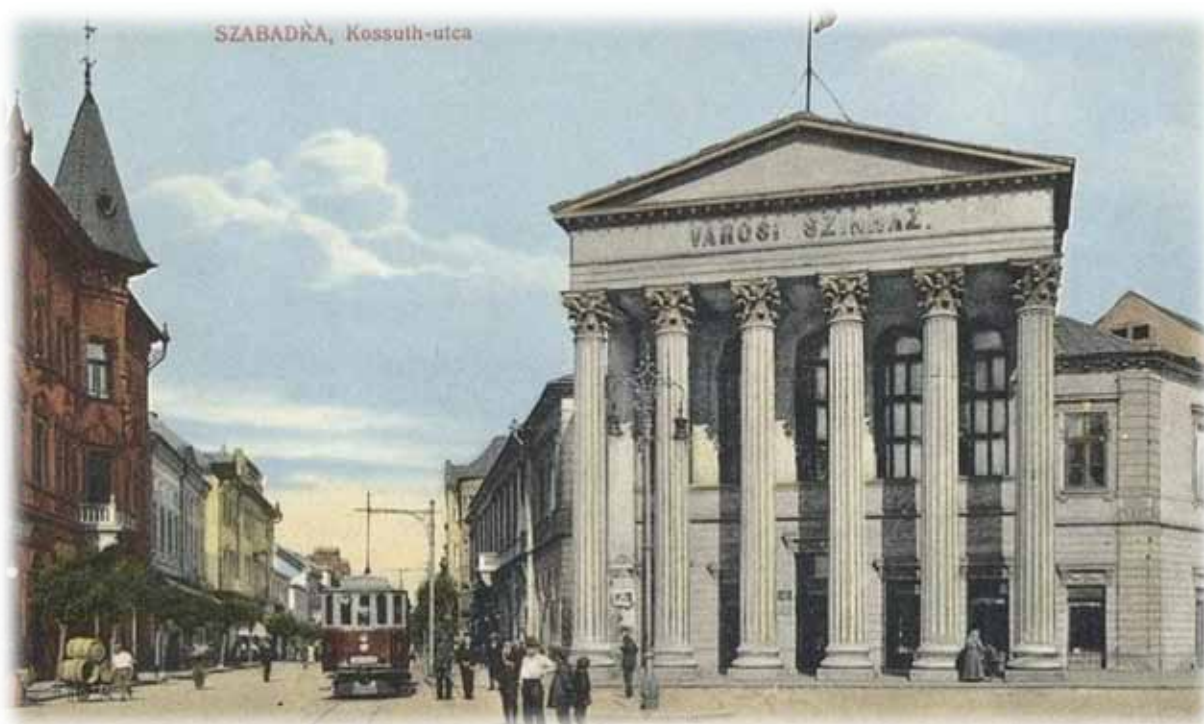
A köd lassan betölti
a fák közét,
a csöndben két őzbak
a Kálvária kőkeresztjeinél

a fagyos föld felett
füvet keres.
Szemük az ezüstös fényben
egy pillanatra fölizzik.

Nincs szó, nincs hang,
csak a csönd és a köd,
és az őr, ki világok határán
dermedten áll.

A MAGYAR SZECESSZIÓ FŐVÁROSA VESZÉLYBEN VAN

HELYZETJELENTÉS SZABADKÁRÓL

VÁRALJA SZÖVETSÉG

2012

HIVATALOS ÁLLÁSFOGLALÁSNAK MINŐSÜLŐ TÁJÉKOZTATÓ KIADVÁNY

ELŐSZÓ

HETZMANN RÓBERT ELNÖK KÖSZÖNTŐJE

Tisztelt Címzettek!

Kedves Olvasó!

Nehéz szavakat találni akkor, amikor egy szervezet elnökeként egy olyan városrombolásról kell beszélnem, amely merénylet a magyar és az egyetemes kultúra ellen. S talán nem is ez a nehézsége a dolognak, hanem sokkal inkább a helytállás iránti őszinte és odaadó buzgalom, amely bennünket e nemes, de sokak által átkozott kezdeményezés során végigkísért.

A szerb hatóságok fellépésénél is több nehézséget okozott számunkra a honi örökségvédő és építész szakma barátságtalan válaszlépése, amelyet egy ártatlan petíció váltott ki.

Nehezen törtük át az örökségvédelem monopóliumait, mire végre saját magunk is kezünkbe vehettük a bontócsákány ellentettjét, az örökségvédelem nagy fegyverét, a fényképezőgépet...

Hányattatott, de hősieken viselt küzdelem árán jutottunk el arra a pontra, hogy a magyar emberek tízezrei által reánk bízott feladatot teljesíthessük, a szabadkai városrombolásról a magyar érdekképviselőt kimerítően tájékoztathassuk.

Szervezetünk jelen dokumentummal zárja e kétségkívül nagy ívű, nehézkes, embert próbáló kezdeményezését – ugyanakkor azzal a biztos tudattal, tiszta lelkiismerettel, hogy mi mindent megtettünk az ügyért legjobb tudásunk szerint.

Már látszanak a jelei annak, hogy harmincnégyezer honfitársunk aláírása éppúgy nem volt hiábavaló, mint közel fél éves munkánk: a magyar érdekképviselőt már tud a városrombolásról, jelen szakmai dokumentumunk eljuttatását követően pedig nem lesz többé kérdéses, hogy Budapest válaszut elé kerül.

Ebben az elágazásban az egyik út a magyar érdekek feladását, míg a másik a közbenjárást jelenti. De ez már nem a mi felelősségünk.

Ezekkel a személyes sorokkal ajánlom kiadványunkat!

Hetzmann Róbert elnök

Váralja Szövetség

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	2
HETZMANN RÓBERT, A VÁRALJA SZÖVETSÉG ELNÖKE KÖSZÖNTI AZ OLVASÓT	
TARTALOMJEGYZÉK	3
PETÍCIÓ	4
A VÁRALJA SZÖVETSÉG FELHÍVÁSA, AMELYHEZ TÖBB MINT 34 EZREN CSATLAKOZTAK	
RÖVID ISMERTETÉS	5
MINDAZ, AMIT A SZABADKAI VÁROSROMBOLÁS NÉVEN ELHÍRESÜLT NEGATÍV VÁROSTERVEZÉSI POLITIKÁRÓL TUDNI LEHET ÉS TUDNI KELL	
KEZDEMÉNYEZÉSÜNK ÉRTÉKELÉSE	17
A VÁRALJA SZÖVETSÉG EGY IGEN JELENTŐS KEZDEMÉNYEZÉSE A SZABADKÁÉRT INDÍTOTT ÖSSZEFOGÁS, AMELY SZÉLESKÖRŰ TÁMOGATOTTSÁGOT SZERZETT	
SZABADKA ÖRÖKSÉGE	24
A MAGYAR SZECCESSZIÓ FŐVÁROSÁBAN MÉG MINDIG MARADT VÉDENDŐ ÉRTÉK, A VÁROSSZÖVET ÉS AZ EGYES EGYEDI ÉPÜLETEK NEMZETI KULTÚRÁNK RÉSZÉT KÉPEZIK	
A VÁROSROMBOLÁS TÉNYEKBEN	30
A SZABADKAI VÁROSROMBOLÁSRÓL SZEMÉLYESEN GYŐZÖDTÜNK MEG – TAPASZTALATAINKAT ÖSSZEGEZZÜK FÉNYKÉPEK SEGÍTSÉGÉVEL	
KÖVETKEZTETÉS	35
SZABADKA TÖRTÉNELMI BELVÁROSÁNAK MEGTARTÁSA MAGYAR NEMZETI ÉRDEK, A VÁROSSZERKEZET ÁTALAKULÁSA ÉRTÉKEK MEGSEMMISÜLÉSÉT ÉS A MAGYARSÁG TÉRVESZTÉSÉT EREDMÉNYEZNÉ	
ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK	38
A VÁRALJA SZÖVETSÉG JELEN TANULMÁNNYAL A RÁBÍZOTT KÜLDETÉST TELJESÍTETTE, SZABADKA MEGMARADÁSA A MAGYAR ÉRDEKKÉPVISELETEN MÚLIK	
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	39
FORRÁSOK	40

PETÍCIÓ

SZABADKA TÖRTÉNELMI BELVÁROSÁNAK LEROMBOLÁSA ELLEN

Címzettek:

Boris Tadić, a Szerb Köztársaság elnöke

Saša Vičinić, Szabadka polgármestere

Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke

José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke

Irina Bokova, az UNESCO főigazgatója

Tisztelt Címzettek!

Tisztelt Közvélemény!

Mi, ezen petíció aláírói tiltakozásunkat fejezzük ki Szabadka történelmi belvárosának hosszú ideje tartó pusztítása és a város nemrégiben nyilvánosságra került – óvárost érintő, szintén rombolást sejtető – fejlesztési koncepciója ellen.

A fentiek megvalósulása esetén lényegében megsemmisülne az építészeti értékei miatt Európa-szerte számon tartott Szabadka kulturális belvárosa. A történelmi műemléképületek lerombolásán, az évszázadok alatt kialakult városkép elpusztításán túlmenően a beruházás a belvárosi lakosság mintegy megduplázásával a fennálló etnikai arányok egyensúly-eltolódását eredményezné.

Úgy véljük, ez a mentalitás elfogadhatatlan egy, az Európai Unióba igyekvő országban.

A kulturális örökség védelme és a nemzetek közti együttműködés szellemében kérjük címzettek közbenjárását a már megindult városrombolás leállítására, Szabadka történelmi belvárosának védelme érdekében.

Egy olyan ország, amelyik hagyja kulturális örökségét elpusztítani, továbbá többnemzetiségű városainak etnikai összetételét erőszakosan megváltoztatja, nem lehet az európai közösség tagja!

2011. október 16.

Váralja Szövetség

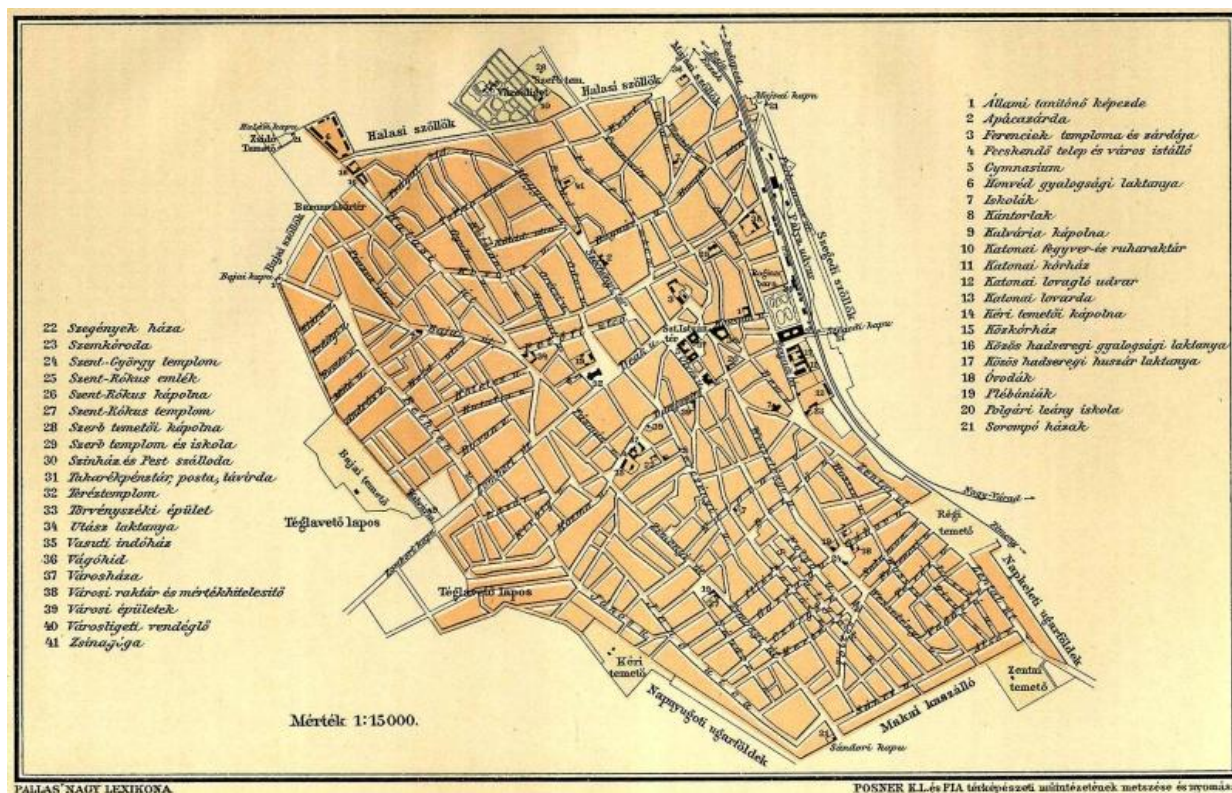
ALÁÍRÓK: 34 365 FŐ

RÖVID ISMERTETÉS

A SZABADKAI VÁROSROMBOLÁS

Szabadka egykori **szabad királyi város**, majd törvényhatósági jogú város (tjv.) volt a Magyar Királyság Bács-Bodrog vármegyéjének északkeleti részén, az Alföld nagytáján belül a Bácska térségében. A város építészeti emlékeinek zöme a századfordulóhoz kötődik. A várost a **trianoni békeszerződés elszakította** az anyaországtól, így került a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság – a későbbi Jugoszlávia – fennhatósága alá, amelynek rövid ideig legnagyobb városa volt – Belgrádot is megelőzve! **1941-től a háború végéig egy rövid időszakra ismét Magyarországhoz tartozott.**

A lakosságon belül máig etnikai törésvonalat jelent a második világháború alatti impériumváltások megítélése. A bevonuló magyar katonák 1942-es „délvidéki razziájának” összesen 180 – más források szerint 146¹ – partizántevékenységgel összefüggésbe hozott polgári személy esett áldozatul, míg az 1944 végén visszatérő szerbek 7000 magyar életet oltottak ki Szabadkán². Ez utóbbi eseménynek állít emléket a Törött szárnyú Turul emlékműve a Zentai úti Sírkertben.

Kép: a város beépítettsége 1910-ben

Szabadkán 1910-ben 94.610-an laktak³, s ezzel az ország harmadik legnagyobb városa volt Budapest és Szeged után. Lakosságának 58,75%-a, 55.587 fő volt magyar anyanyelvű ekkor. A város másik meghatározó etnikuma a bunyevác volt (33.208 fő), akik ősei dalmátok lehettek, ők maguk pedig horvátul beszélnek. A városban éltek még

szerbek (3.524 fő, mindössze 3,72%), németek 1.913 fő és zsidók. Vallásra nézve a város 90%-a római katolikus volt, a zsidó és az ortodox vallásúak száma egyaránt 3500 körül alakult. A városban a hagyományosan magyar felekezetek közül a reformátusoknak és az evangélikusoknak volt templomuk.

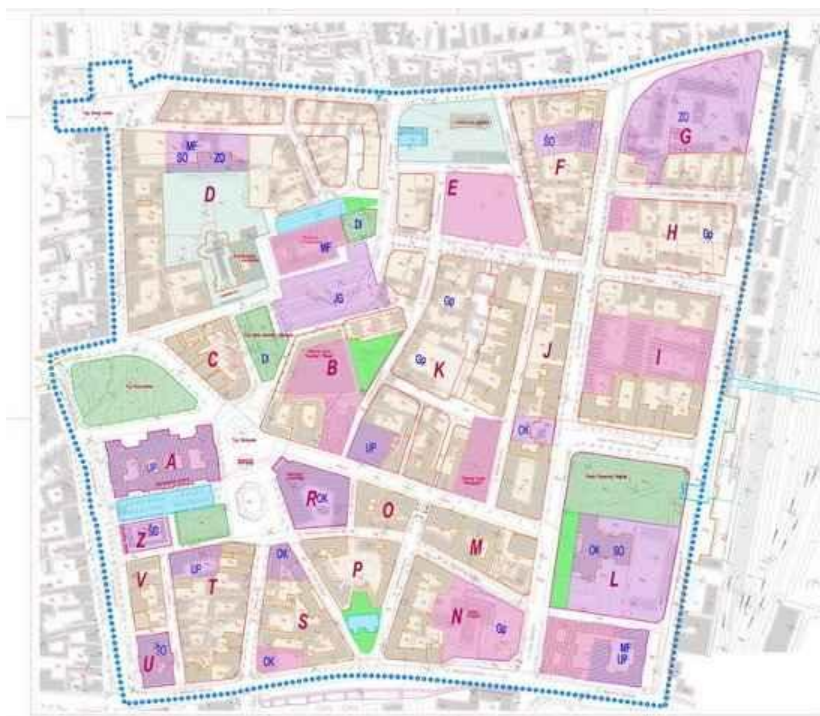
Már a két háború között erősödött a város délszláv jellege, ám a magyarság igazi háttérbe szorítása elsősorban a második világháború után következett be. A Tito-rendszerben hajtották végre Szabadkán az első szisztematikus városrombolást, ennek komoly városnegyedek – köztük a református templom – estek áldozatul. A rendszerváltáskor a város lakosságának mintegy 40%-a volt már csupán magyar, 2002-re ez a számarány 35%-ra csökkent. **Az ezredfordulón a város lakossága mindössze 100 ezer fő volt, vagyis nem sokkal több, mint a trianoni békediktátum előtt.** Ezt a döbbenetes értéket némileg árnyalja, hogy azóta a város peremterületei önállósultak, ám még ezekkel együtt sem haladja meg a Szabadkai Község lakossága a 150 ezret. A százezer lakos közül 34.983 fő magyar (35%), 26.242 fő szerb (26%), 11% bunyevác és 10% horvát nemzetiségű volt⁴. (Az elmúlt száz év adatait egybevetve feltűnő a szerb lakosság térnyerése.) A 2011-es népszámlálás adatai még nem ismertek, ám a helyi magyar érdekképviselő szerint a tragikus tendencia még akár fel is gyorsulhatott...

A várost **jó minőségű, hatalmas földterületek** veszik körül, ami olyannyira meghatározó a város történetében, hogy még a XX. század elején is a lakosság 60%-a a mezőgazdaságból élt.⁵ (Ezt a tényt különösen akkor kell figyelembe vennünk, amikor egyesek Szabadka „mezővárosias” jellegét kárhoztatják. Ezzel szemben ki kell jelentenünk, hogy ez éppúgy a város sajátossága, mint a szecesszió.)

Szabadka legfőbb kulturális értékeinek sorában első helyen a **szecessziós építészeti emlékeket** kell megemlítenünk. A XX. század első két évtizedében Magyarországon – különösen a monarchia-korszak első fejlődési szakaszából kimaradt, éppen feltörekvő alföldi korábbi mezővárosokban – létezett egy sajátos építészeti stílus, amelynek **egyik legfontosabb előfordulási helye éppen Szabadka**. A város arculatának kialakításában több neves építész alkotásai játszanak szerepet, közülük meg kell említenünk a Komor Marcell és Jakab Dezső tervezőpárost, a délvidéki – apatini – születésű Reichl J. Ferencet⁶, Macskovics Tituszt és Hajós Alfrédet. Szabadka elsőrangú nevezetességei a szecessziós városháza (Komor és Jakab, 1908-1910), a szecessziós zsinagóga (szintén Komor és Jakab) és a Reichl-palota (1903-1904). A város legfőbb értékei az ugyan erősen sérült, de még meglévő városkép, a népi építészet emlékei és nem utolsósorban egyházi épített emlékei. Ezekről bővebben a 25. oldalon írunk.

Nemrégiben nagy visszhangot kapott Magyarországon az a **városrendezési terv**, amelyet Szabadka városvezetése 2010 elején fogadott el.⁷ Lényegében ezen a ponton indultak el azok a mozgalmak, amelyek Szabadka épített örökségének megóvását tűzték ki célul.

Az ominózus városrendezési terv térképe

A döbbenetes tervekről a **Duna Televízió adott hírt elsőként**.⁸ A Váralja Szövetség is ebből a beszámolóból értesült először, amelyet a nemzeti érzelmű, örökségünkért aggódó állampolgárok a közösségi oldalakon rendre megosztották, továbbküldték. Így kerestek meg minket többen, köztük helyi magyarok is azzal a kéréssel, hogy – látván korábbi sikeres örökségvédelmi kezdeményezéseinket – foglalkozzunk Szabadka ügyével. Ezt akkor rendkívüli elfoglaltságaink miatt nem tudtuk elvállalni, de megígértük, hogy hamarosan visszatérünk Szabadkára.

FELÜLETES HÍREK

A Duna Televízió beszámolóját tekintettük sokáig irányadó forrásnak. Eszerint az új városrendezési tervnek – amelyet a VMSZ alelnöke, Dévavári Sándor Ceaușescu rombolásaihoz hasonlított – állítólag mintegy 200 (!) városképi jelentőségű épület eshet áldozatul – néhány házat leszámítva a teljes belváros. A Váralja Szövetség nem tudja, hogy ez a szám pontosan honnan származik, ezért tekintettel az ellentmondások sokaságára (amelyek nem ritkán hivatalos körökből származnak!), lehetőség szerint igyekszünk a saját adatainkra szorítkozni.

2010-ben a híradások alapján úgy tűnt, a beruházások megvalósulása esetén eltűnne Szabadka belvárosa – egy olyan történelmi egység, amely a magyar kultúrának szerves részét képezi. Szabadkát a *magyar* (vagy „EU-konform” terminológiával *alföldi*) *szecesszió fővárosaként* tartják számon, ám úgy látszik, a város vezetőit ez nem motiválja. A kereskedelmi beruházások és lakóparkok révén Szabadka, a délvidéki magyarság kulturális központja végleg elveszítené magyar jellegét.

VALÓDI HÁTTÉR INFORMÁCIÓK

A szabadkai városrombolás értékelésekor éles különbséget kell tenni a felületes hírek és a valódi, hiteles háttér információk között. Pontokba szedve összegyűjtöttük azokat az információkat, amelyeket a szabadkai városrombolás kapcsán állítani tudunk.

1. VÁROSRENDEZÉSI TERV

A 2010-ben napvilágot látott majd a szabadkai helyhatóság által **megszavazott új városrendezési terv váltotta ki a tiltakozások zömét**, így a Váralja Szövetség fellépését is. Ezt a tervet azóta sokan sokféleképpen értelmezték, amelynek hiteles magyar fordítása egyelőre nem áll rendelkezésünkre.⁹

A Műemlékem.hu oldal 2010 nyarán kiadott tájékoztatása¹⁰ szerint a januárban elfogadott szabályozási terv két ütemben mintegy 200 (!), részben szecessziós és eklektikus belvárosi épület lebontására adna lehetőséget. Már rögtön 2010 tavaszán néhány épületet lebontottak (így két értékes Reichl tervezte házat, de nem a Reichl-palotát), azóta – szerencsére – a szabadkai városrombolás **kiteljesedését a válság hátráltatja**.

Mivel a városrendezési tervnek még hivatalos magyar fordítása nincs, ezért nem tehetünk mást, minthogy erre a hiányosságra itt is felhívjuk a figyelmet.

2. „PERMANENS” VÁROSROMBOLÁS

A szabadkai városrombolás híre 2010-es keletű. A Váralja Szövetség helyszíni látogatása során – a helyi érdekképviselettel egyeztetve – megállapította, hogy Szabadkán **több ciklusban ment végbe a belváros átalakulása**, így a városkép pusztítása történeti távlatból nézve folyamatosnak, permanensnek tekinthető.

Ennek első állomása még az 1930-as évekre esik, amikor a főtértől nem messze egy nagyobb teret alakítottak ki az eredeti városszövet megsemmisítésével. Ez folytatódott nagyobb ütemben a Tito-rendszerben. Ekkor épültek fel a városközponthoz oly közel álló lakótelepek, amelyek ma már nincsenek jobb állapotban, mint a monarchia-korabeli lakóházak. Ezekben az években bontották el a református templomot is.

A második nagy szakasza a városarculati változásoknak a rendszerváltozást követő időszak volt, amikor a „nyugati kultúra” befogadására tettek kísérletet. Ez lényegében divatos, ám alacsony építészeti értékű házak építését takarta. Súlyos kárát látta a történelmi városképp ennek a magántőkéből megvalósult beavatkozásnak is.

A harmadik időszaknak éppen a jelenkori városrombolást tartjuk. A lassan eltűnő városrészek, a folyamatosan megjelenő üvegpalaták az „érett fogyasztói társadalom” stílus- és „érték”-szemléletét tükrözik. Ez a XXI. századi politika azért is tragikus, mivel ezzel **a két korábbi rombolást még éppen túlélte, gondos politikával helyrebillenthető városképp a kegyelemdöfést kapja meg.**

Légi felvétel arról a részről, amelyet a 30-as években bontottak le

3. SZÁMOS ÉRTÉK MEGSEMMISÜLT

Szabadka fejlődése csúcspontját az első világháború előtti utolsó békeévekben élte meg. Ekkorra a város szerkezeti fejlődése lényegében lezárult, a két háború közötti években csupán egy-két emblematikusabb épülettel gazdagodott a „kincses bácskai város” (pl. Nićin-palota a Csokonai téren – Trg Sloboda).

Véleményünk szerint ezt az állapotot (1920) kell kiindulópontnak tekinteni. Lényegét tekintve minden ezt követő beavatkozás egy-két üdítő kivételtől eltekintve (mint pl. a már említett Nićin-palota megépítése) a város építészeti értékeinek pusztítását vonta magával. A már részletezett permanens városrombolás mellett itt hívjuk fel a figyelmet arra a szomorú tényre, hogy a második világháború sötét éveiben Szabadkát súlyos légicsapások érték. Az angol légierő bombázásai következtében több foghíj is keletkezett már ekkor.

Jelen tanulmány szempontjából elsősorban az utóbbi néhány év rombolásai hangsúlyosak. A Váralja Szövetség felmérése szerint az ezredforduló óta több tucatnyi, akár százas nagyságrendű építészeti érték épület semmisülhetett meg. Ezeknek – a már említett recesszió miatti visszaesés révén – egyelőre csak kis része (de nem elhanyagolható része!) kötődik az elmúlt két-három éves ciklushoz.

A 2011 novemberében Szabadkán megtartott szakmai kirándulásunk során számos folyamatban lévő bontást is sikerült dokumentálnunk. Ezekről elsősorban a Városrombolás tényekben c. fejezetben (31. oldal) írunk.

Úgy véljük, külön meg kell említenünk itt a Népszínház lebontásának körülményeit. Mint ismeretes, az 1853-ban épült Szabadka egyik jelképének számító klasszicista épületet (amelyik az ország második magyar színháza volt!) lebontásáról 2007-ben még a magyar (!) városvezetés döntött. Az épületből a korinthuszi oszlopok kivételével semmi sem maradt. 2010-ben már az új városrendezési tervnek betudhatóan lebontottak két szecessziós épületet, amelyeket Reichl J. Ferenc tervezett. **Az 1899-ben épült földszintes, igényes kivitelezésű házak megsemmisülése hűen tükrözi a városvezetés örökségvédelmi politikáját.**

4. KOMOLY ÉRTÉKEK LEHETNEK VESZÉLYBEN

Szerencsére azonban elmondható, hogy Szabadka a mai napig bővelkedik örökségvédelmi értékekben, amelyekről külön fejezetben (25. oldalon) számolunk be részletesebben.

Itt szeretnénk felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a városban a Save Subotica egyesület tájékoztatása szerint¹¹ **csupán három egyedileg védett épület található: a városháza, a zsinagóga és a Reichl-palota.**

Ennek tudatában nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a város mekkora veszélyben van valójában, s ennek a tragédiának csak egyetlen elkerülhető módja lehetséges, mégpedig a magyar érdekképviselő hatathós fellépése.

5. ZSOLNAY-SZÖKŐKÚT

Szabó Zsombor, a város korábbi főépítésze is élesen bírálta az új városrendezési tervet. Az egykori főépítész szerint érthetetlen, hogy a Városháza oldalában, Szabadka főterén található Zsolnay kerámiákkal díszített 1985-ben átadott Zöldszökőkutat (Zelena fontana) **az új városvezetés el kívánja bontani.**¹²

Állítólag különösen a város szerb polgármestere, Saša Vučinić szorgalmazza – egyébként mondvacsinált okokból – a szakmai körökben jegyzett Zsolnay-alkotás eltávolítását. A hivatalos indok nem más, mint a Városháza pincerendszerének beázása. A polgármester a szökőkút felújítása helyett egy új, kortárs szökőkutat szeretne a főtéren. (Szabadkai informátorunk szerint a főtér és a belváros vizesedése egy elhibázott csatornázásnak köszönhető elsősorban.)

A Zsolnay-szökőkút, amikor még működött (Fotó: Panoramio.com)

A szabadkai magyarság számára ez a szökőkút nagyon **fontos emlék, amely az anyaországához köti a várost** – még akkor is, ha csak a 80-as években épült. A helyi érdekképviselő, különösen a VMDP tagjai kérték a Váralja Szövetség közreműködését abban, hogy a szökőkút megmaradása biztosított legyen.

6. HATALMAS LAKÓPARKOK ÉPÜLNEK

A látottak egybecsengenek a tervekkel: Szabadka mezővárosias külső-belvárosában és olykor a városközponttól is csupán néhány száz méterre **hatalmas 5-6 emeletes lakóházak, lakóparkok** épülnek. A lakóparkokba rendszerint nagy számú (szerb nemzetiségű) lakosság áramlik, így a belvárosi magyarság etnikai helyzete fokozottan veszélyeztetetté válik. (Itt emlékeztetünk arra, hogy valamennyi erdélyi nagyváros csupán a hatvanas-hetvenes években veszítette el magyar többségét, mégpedig a Ceaușescu-rezsim telepítési politikája miatt. Ez lehet egy olyan keserű lecke, amelyből a magyarság tanulhat.)

A hivatalos nyilvántartás szerint a belváros lakossága jelenleg 3.700 fő, ez a szám a sajtóértesülések szerint 7052 főre, az urbanisztikai hatástanulmány szerint pedig

7356 főre – vagyis a duplájára – emelkedne. Ezeket a tényeket nem lehet figyelmen kívül hagyni...¹³

Az új lakóparkok mellett – megbízható forrásaink szerint – gyakran rossz minőségű építőanyagokból épülnek fel, kivitelezésük igénytelen, külső megjelenésük nemcsak elnyomja a várost és következetesen szembehelyezkedik annak hagyományaival, hanem egyben **balkánias ízlést** is közvetít.

A lakóparkok mellett a fejlesztési terveken jól látszik, hogy irodaházak, mélygarázsok és természetesen plázák is helyet kapnának a város középső részén.

7. A HÁTTÉRBE A NAGYTŐKE ÁLL

Minden forrás és információ szerint a szabadkai városrombolás oka nem elsősorban a szerb nacionalizmus, hanem (többek szerint kizárólag) **a nagytőke és a befektetői lobb** „nyomulása”. (Itt jegyezzük meg: az álláspontok nem egyeznek abban, hogy a belváros lerombolásában a szerb sovén ideológiának milyen szerepe van, ezért a Váralja Szövetség ezt a kérdést nem is vizsgálja.)

A legsajnálatosabbnak mégis azt tartjuk, hogy a felröppent hírek szerint a szabadkai városrombolásban túlnyomórészt **magyarországi (!) illetőségű üzleti körök érdekeltek**.

A Váralja Szövetség álláspontja szerint határozottan szembe kell helyezkedni az üzleti lobb befolyásával és a profitérdekkel. **A nemzeti örökség nem lehet üzleti alku tárgya!**

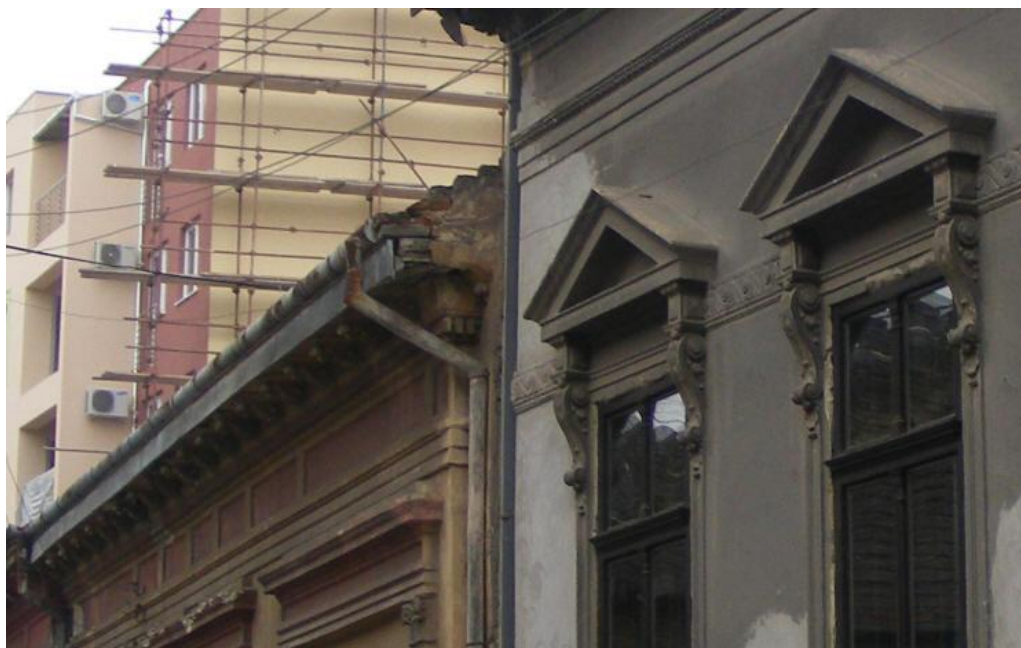
8. SZÁMOS KORRUPCIÓGYANÚS ÜGY

A szabadkai városrombolásról készített jelentésünk elsődleges feladata, hogy a város épített örökségének megőrzését elősegítse, ez azonban nem lehet teljes a háttértényezők felfedése nélkül.

Meg kell említenünk, hogy a helyi politikai képviselet és a lakosság egybehangzó véleménye szerint Szabadkán az elmúlt évtizedekben nagyon komoly **korruptiógyanús ügyek** voltak. A teljesség igénye nélkül említhetjük meg a palicsi

szégyenberuházást (amikor a híres fürdőtóba vezették a város szennyvizét), a Népszínház lebontását, a Népszínház egykori tégláinak rejtélyes „eltűnését”, vagy éppen a világhírű sárgatéglás (ún. kongótéglás) burkolat felszedését, majd a téglákon való „túladást”. Mindazonáltal a város kifejezetten zajos a korrupciótól, félkész beruházások, félbemaradt **csontvázak** éktelenkednek Szabadka számos pontján, így a főtéren is (az új színház torzója).

Véleményünk szerint amennyiben egy város politikai rendszerének bevett eszköze a korrupció, a hűtlen gazdálkodás vagy éppen az erőforrásokkal és értékekkel való visszaélés, az többes aggodalomra adhat okot az épített örökség védelme szempontjából. Állítjuk mindezt anélkül, hogy akár a jelenlegi, akár a korábbi városvezetést korrupcióval gyanúsítanánk.

9. A MAGYARSÁG TÉRVESZTÉSE MEGFIGYELHETŐ

Szabadkai szakmai kirándulásunkon a jelen lévő tagokkal **komplex feladatokat láttunk el**. Amellett, hogy dokumentáltuk a város még meglévő örökségét, felméréseket is végeztünk, így városrészenként vizsgáltuk a helyi lakosság nyelvhasználatát különös tekintettel édes anyanyelvünkre.

Szabadka 20 városrésze közül nem mindegyikben jártunk, elsősorban a történelmi belváros területére fókuszáltunk. Ezáltal nagyon összetett képet kaptunk arról, hogy a magyar nyelv helyzete milyen Szabadka egyes városrészeiben.

A szűken vett, zárt soros beépítésű **óvárosban a lakosság jelentős része magyar nyelvű**, felméréseink szerint a város összlakosságán belüli arányát meghaladóan. Sikertelen helyi lakosokkal is szóba elegyedni, akik tudni vélik, hogy környezetük régi ingatlanjait elsősorban magyarok lakják.

Ez a mi szempontunkból azért is fontos, ugyanis éppen ezek a zömmel rossz állapotú, régi épületek a városrombolás jellemző áldozatai.

Szabadka kertvárosias részeiben eltérő tapasztalataink vannak. Némely lakónegyedek kulturált összképet adnak magukról, másokat a hazai roma nyomortelepekhez lehet hasonlítani.

A szocialista stílusú lakótelepek környékén nemcsak a magyar szó ritkult meg drámai módon, hanem a városmagban még gyakori kétnyelvű feliratok is eltűntek. De a szocialista blokkokhoz képest is a letragikusabb helyzet éppen **az új építésű lakóparkok közelében** fogadott minket, itt ugyanis **sem magyar szóval sem magyar feliratokkal nem lehet találkozni**. (Jellemző, hogy az itt lakók magyarul sem értenek.)

Úgy véljük, a fenti dokumentált tapasztalatokból levonható az a következtetés, hogy a városszerkezet folyamatos szervesen átalakulása a magyarság térvesztését, végső soron kihalását eredményezi, eredményezheti.

Nem kívánunk a város etnikai tényezőire a kelleténél nagyobb figyelmet fordítani, ugyanakkor megállapítjuk, hogy **minden egyes magyar emlék pusztulása nemzetünk létérdekével ellentétes jelenség**.

10. A LAKOSSÁG ELUTASÍTTJA A VÁROSROMBOLÁST

A Váralja Szövetség az FME-vel közös kirándulásán közvélemény-kutatást végzett Szabadkán helyiek megkérdezésével, amelynek eredményei megerősítettek bennünket elkötelezettségünkben. A megkérdezettek kivétel nélkül szabadkai magyarok vagy magyarul értő egyéb lakosok voltak.

Közvélemény-kutatásunk célja mindenekelőtt az volt, hogy meggyőződjünk arról, a lakosság mennyiben támogatja Szabadkával kapcsolatos kezdeményezésünket, illetve a lakosság mennyiben osztja azokat az információkat és elveket, amelyeket kirándulásunk során magunkévá tettünk.

A megkérdezett 18 évnél idősebb polgárok az alábbi kérdésekre adtak válaszokat:

1. Ön szerint megőrizendő-e Szabadka történelmi belvárosa?
2. Ön egyetért-e a régi Népszínház lebontásával?
3. Ön szerint veszélyben van-e Szabadka régi, történelmi belvárosa?
4. Ön kit tart felelősnek a szabadkai belváros veszélyeztetéséért?

A kérdésekre a megkérdezettek a statisztika elemzése céljából egyértelmű válaszokat adtak, ugyanakkor kiegészítései, megjegyzései szintén értékes részét képezték felmérésünknek.

Mindvégig törekedtünk arra, hogy felmérésünknek reprezentatív jelleget kölcsönözzünk, azonban – érthető módon – nem tudtunk a statisztika előírásainak maradéktalanul eleget tenni. Ugyanakkor biztosak vagyunk abban, hogy 5-10%-os hihahatáron belül kimutatásaink a valós helyzetet megfelelően képezik le.

A közvélemény-kutatás során feltett négy kérdésre a következő válaszokat kaptuk az összesítés alapján.

1. kérdés: Megőrizendő-e Szabadka történelmi belvárosa? IGEN – 82%, NEM – 18%

A magyar lakosság válasza ebben a kérdésben meglehetősen egyértelmű volt: **Szabadka szinte egy emberként érzi fontosnak azt, hogy a történelmi belváros fennmaradjon az utókor számára.** A helyiek négyötöde ezzel az állásponttal ért egyet. Az „Igen”-választ adók közül sokan igen radikális, határozott véleményt fogalmaztak meg az örökség védelmével kapcsolatban.

2. kérdés: Egyetért-e a régi Népszínház lebontásával? IGEN – 18%, NEM – 82%

Érdekesség, hogy akik az 1. kérdésre IGEN-nel válaszoltak, azok ellenezték a Népszínház lebontását, míg akik a történelmi belváros megőrzését nem tartották fontosnak, azok a patinás épület lerombolását is helyesnek vélték. A válaszadók négyötöde szembehelyezkedett a Népszínház lebontásával – a leggyakoribb megjegyzések ennek a kérdésnek a feltételekor a „tragédia” és a „katasztrófa” szavak voltak.

3. kérdés: Veszélyben van-e Szabadka régi, történelmi belvárosa? IGEN – 59%, NEM – 41%

Erre a kérdésre is a megkérdezettek többsége a Váralja Szövetség álláspontjával azonos választ adott. Sokan beszéltek olyan információkról, amelyek a városrombolásról szólnak, ugyanakkor többen úgy vélték, jelenleg – a válság miatt – nincsenek beruházások, így a belváros sincs veszélyben. Az sem mellékes, hogy „NEM”-mel válaszolók másik része egyáltalán nem tartja problémának a belváros lerombolását.

Ez a kérdés azt a feltételezést támasztja alá, amelyik szerint **Szabadka valóban komoly veszélyben van, ugyanakkor a jelenlegi válság miatt ennek a közvetlen jelei, a bontások később (a gazdasági fellendülés esetén) fognak csak látszani.**

4. kérdés: Ön kit tart felelősnek a szabadkai belváros veszélyeztetéséért? SAŠA VUČINIĆ, jelenlegi (szerb) polgármester – 25%, KASZA JÓZSEF, korábbi (magyar) polgármester – 40%, A SZERB NÉP – 10%, NEM NYILATKOZOTT – 25%

A kérdést csak azoknak tettük fel, akik úgy érezték, Szabadka belvárosa veszélyeztetve van.

A kérdésre adott válaszokból kitűnik, hogy a helyi magyarság legnagyobb része a korábbi magyar nemzetiségű polgármestert teszi felelőssé az eddigi városrombolás és a lehetséges folytatás miatt. Hasonlóan sokan hibáztatják (25%) a jelenlegi városvezetést, és a megkérdezettek további egytizede egyenesen a helyi szerbeket okolja a belváros lerombolása miatt. A válaszadók egynegyede nem mert nyilatkozni a kérdésben. Kitérő válaszaikból az olvasható ki, hogy sokuk a jelenlegi és a korábbi városvezetéstől tartva nem válaszol a feltett kérdésre.

Számunkra fontos megerősítés, hogy a helyi magyarság a történelmi Szabadkát megőrizendő értéknek gondolja, tiltakozik a városrombolás korábbi áldozatai (jelen esetben a Népszínház) lebontása ellen és nagyrészt veszélyben látja városát. Ez a tény igazolja minden korábbi Szabadka ügyében tett lépésünket.

A fentiekben összefoglalt jellemzők olyan információk a szabadkai városrombolással kapcsolatban, amelyek a magyar érdekképviselő fellépése szempontjából megkerülhetetlenek. Az általunk leírt elvekkel szemben legfeljebb értékvitá merülhet fel, mi azonban **értékekről nem vitatkozunk**. A Váralja Szövetség fenntartja azon álláspontját, amely értelmében **a magyarság modern kori küldetésének tartjuk a Kárpát-medence magyar örökségének lehető legteljesebb megőrzését**.

KEZDEMÉNYEZÉSÜNK ÉRTÉKELÉSE

34 EZER EMBER KÉRVÉNYE

Hivatalos beszámolónk egyik legfontosabb feladata azon túl, hogy a szabadkai városrombolás tényét, annak körülményeit és javaslatainkat ismertesse, hogy egyben eddigi munkánkról is hű képet adjon.

A Váralja Szövetség rövidebb előzetes körütekintést követően hivatalosan 2011. október 16-án indította útjára kezdeményezését internetes petíciójával. Annak ellenére, hogy a kérdésben megcélzott összefogásunk nagyon hamar és szinte példátlan sikerrel létrejött, a jelentős téves információ és az egymásnak ellentmondó hírek hatására ügyünk végül számottevően elhúzódott.¹⁴ Végül 2012. július 1-jén, jelen dokumentum kiadásával zártuk le kezdeményezésünket.

Rövid áttekintés, mit tett eddig a Váralja Szövetség Szabadkáért:

- Petíció indítása a belváros megóvásáért – összesen 34 365 aláírással,
- Felhívás csatlakozó értelmiségiek aláírásával,
- Szabadka még meglévő belvárosának teljes fényképes dokumentálása helyszíni szemrevételezéssel, közvélemény-kutatással, az etnikai jellemzők feltárásával,
- Folyamatos kölcsönös tájékoztatás és információk kérése az illetékes szervektől,
- Tényfeltáró beszámoló az Országgyűlésben, a Nemzeti Összetartozás Bizottság ülésén,
- Folyamatos háttéregyeztetések a kezdeményezés érdekében,
- Jelen dokumentum publikálása.

Az alábbiakban a fenti pontokról kapnak részletes tájékoztatást.

PETÍCIÓ INDÍTÁSA A BELVÁROS MEGÓVÁSÁÉRT

2011. október 16-án – kb. két hetes előkészület és informálódás után – a Váralja Szövetség honlapján aláírható nyilatkozatot helyeztünk el (lásd 5. oldal), amelyet támogatóink között széles körben terjesztettünk.

A petíció körül valóságos **nemzeti összefogás valósult meg**: alig egy hét alatt átlépte a tízezret az aláírók száma, s még a hónapban több mint 20 ezren csatlakoztak felhívásunkhoz. Egyedül az jelentett törést az összefogásban, hogy más, különböző nemzetiségű – különösen helyi – örökségvédő szervezetek (Save Subotica néven) is felléptek a város védelmében, akik a mi lépésünket etnikai zavarkeltésnek tekintették. Nem is ez okozta a legnagyobb kárt véleményünk szerint az ügyben, hanem sokkal inkább azok a téves megszólalások és hazug levelek, amelyekben bizonyos körök homlokegyenest azt állították, hogy „a szabadkai városrombolás egy legenda”, „szó sincs rombolásról”, „valójában éppen a várost védik”, stb.

Ezt követően már fontolva érkeztek az aláírások, nagyon sokan inkább nem írták alá a petíciót, mert nem hittek a Váralja Szövetségnek. Azóta természetesen lelepleztük és bebizonyítottuk, hogy Szabadka történelmi értékei igenis veszélyben vannak, s ezt azóta a Save Subotica képviselője is nyilvánosan beismerte.¹⁵

2012 tavaszáig **összesen 34 ezer 365 aláírást gyűjtöttünk össze** a délvidéki város épített örökségének védelmében. Az aláírók jelentős része (több ezren) szabadkaiak.

A petíciót az egyes címzettekhez is eljuttattuk. Összességében úgy véljük, az aláírások kellő súlyának volt köszönhető, hogy legalább ezt a keveset el tudtuk érni ebben az ügyben. Köszönjük az aláíróknak támogatásukat!

FELHÍVÁS CSATLAKOZÓ ÉRTELMISÉGIEK ALÁÍRÁSÁVAL

Kezdeményezésünkhöz külön csatlakozott 26 neves közéleti és értelmiségi személyiség, akik a Váralja Szövetséggel közösen kívánják felhívni a figyelmet a magyar döntéshozók felelősségére, Szabadka történelmi belvárosának megőrzésére.

Az aláírók név szerint:

Bagoly Sándor népművelő, **Bánóczi Rozália** egyetemi tanár, **Bata János** költő, műfordító, közpróza-író, **Bogád Antal** költő, **Bogár László** közgazdász, egyetemi tanár, **Dr. Csath Magdolna** közgazdász, egyetemi tanár, **Gecse Géza** történész, újságíró, **Hámori Mária** pedagógus, **Dr. Hévízi Józsa** író, középiskolai tanár, **Ig.v. Jávor Zoltán** ny. főiskolai tanár, **Kántor Mária Bernadett** énektanár, előadóművész, **Kecskeméti Norbert**, a Fiatal Műemlékvédők Egyesületének (FME) elnöke, **Kévés György** Ybl- és

Kossuth-díjas építész, az Építészek, Mérnökök, Képzőművészek Egyesületének elnöke, **Kovács András** Díj-díjas építész, **Kubik Anna** Kossuth- és Jászai Mari-díjas színművész, **Lados Balázs** középiskolai tanár, **Mengyán András** Munkácsy- és Díj-díjas képzőművész, **Német András** Ybl- és Díj-díjas építész, **Dr. Papp Lajos** szívsebész, ny. egyetemi tanár, **Dr. Polgárdy Géza** jogász, közgazdász, szociológus, közíró, **Radó György** költő, szobrászművész, **Raffay Ernő** történész, **Sinkovits-Vitay András** színművész, **Sümegh László** író, ny. gimnáziumi igazgató, **Wighardt Mara** okleveles matematikus, **Wittner Mária** Aracs-díjas országgyűlési képviselő, 56-os halálraítélt.

FÉNYKÉPES DOKUMENTÁCIÓ SZABADKÁN

Már október elején döntöttünk arról, hogy szervezetünk személyesen is elutazik a délvidéki magyarság központjába, hogy szemrevételezze a történeteket. Ezt tette rendkívüli módon szükségessé az, amikor szervezetünket külső támadások érték. A legtöbb bírálatot azért kaptuk, mert állítólag „pontatlan, nem valós információkat” terjesztettünk. (Később kiderült, ezek a pontatlanságok épp olyan szervektől származnak, mint a helyi műemlékvédelmi intézet.)

Hosszas várakozások után 2011. november 19-20-án a Váralja Szövetség és az FME-Fiatal Műemlékvédők Egyesülete 12 fős csapatával 3-3 fős csoportokra bontva egy **kétnapos szakmai látogatás** keretében bejárta a város 1910 előtt beépített területét. (Ez a város mai kiterjedésének jelentős része.)

Az egyes csoportok napi kb. 8 órás munkavégzés mellett – kíméletlen tempóban – bejárták Szabadka szinte összes utcáját, amelynek során **mintegy 4000 fénykép készült**. Sikerült dokumentálnunk több száz örökségvédelmi szempontból értékes egyházi, polgári és ipari emléket, valamint városi és népi építészeti értékeket egyaránt.

Helyszíni látogatásunk megalapozta korábbi álláspontunkat: hazaérkezésünkön honlapunkon külön írásban lepleztük le azokat a mendemondákat, amelyeket egyes hazai liberális sajtótermékek terjesztettek azt sugallva, hogy semmilyen értékrombolásról nincs szó, csupán értéktelen tákolmányok, kunyhók elbontásáról. (A média – a városrendezési tervhez hasonlóan – mindezt egy manipulatív fotóval illusztrálta, amelyről bebizonyítottuk, hogy nem más volt, mint egy már lebontott belvárosi lakóház kertjének még épségben maradt – valóban értéktelen – melléképülete.

Szabadkán szomorú kép fogadott bennünket: egy több évtizede folyamatos, jelenleg felgyorsulni látszó rombolási folyamatnak lehettünk a tanúi. A belső városmagot egyszerre jellemezték a rendkívül leromlott állapotú, **kiürített épületek** (amelyekből legalább ötvenet láttunk), az éppen **folyamatban lépő bontások**, a beépítetlen **foghíjak** és a félkész vagy már átadott modern lakóparkok. Erről bővebben a 30. oldalon írunk.

Aggodalmunkat megerősítette az 1853-ban épült, 2007-ben lerombolt szabadkai Népszínház siralmas látványa, amely jó példája annak a mohó szemléletnek, amely az örökség nagyarányú megsemmisüléséhez vezet. Az egykor patinás épület – amely a második magyar színház volt Magyarországon – helyét egy félbehagyott hatalmas betontorzó foglalja el. A város 2010-ben elfogadott új szabályozási terve – amely tulajdonképpen mintegy kiváltója volt kezdeményezésünknek – nem tűnik másnak, mint ennek a fent leírt szemlélet kiteljesedésének.

A kétnapos felmérés feszített menetben zajlott, sajnos a korai sötétedés miatt és az egyébként esős-ködös idő miatt a fényképek minősége nem a legjobb, inkább csak illusztráció-jellegű, ugyanakkor szakmai-dokumentációs szempontból elfogadható. Még így is szinte csodával határos, hogy egyáltalán elkészültünk, sikerült teljesíteni ezt a hatalmas küldetést.

FOLYAMATOS TÁJÉKOZÓDÁS ÉS TÁJÉKOZTATÁS

Elengedhetetlen szükségességét éreztük annak, hogy összefogásunkról folyamatosan konzultáljunk a szakma hazai és helyi képviselőivel. Ez azért volt kiemelten fontos, hogy kezdeményezésünket lehetőleg csak hiteles, alátámasztott információkra tudjuk alapozni. Ennek jegyében kerestük meg a budapesti Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

(KÖH) elnökét, Dr. Tamási Juditot, valamint a Szabadkai Műemlékvédelmi Intézet igazgatóját, Vass Gézát.

Dr. Tamási Judittal még 2011 őszén találkoztunk, ahol egy tárgyalás keretében egyeztetünk Szabadka helyzetéről is. A KÖH elnöke értesüléseinket megerősítette, tudatván velünk, hogy a délvidéki város öröksége valóban nagy bajba került.

Később az FME levelet is írt a KÖH elnökének (2012. március 9.), amelyben a magyar műemlékvédelmi hatóság véleményét kértük ki a kérdésben. A levélben további kérdéseket fogalmaztunk meg az értékek célravezető védelme kapcsán. A válaszelevélből kiderült, hogy **a KÖH a lehetőségeihez képest részt vesz az értékek mentését elősegíthető lépések szakmai támogatásában**, valamint a segítségnyújtásában. A tavalyi Magyar-Szerb Kormányközi Kisebbségi Vegyes Bizottság ülésén a helyi magyar és szerb civilek támogatásával együtt kezdeményezték az érvényben lévő rendezési terv felülvizsgálatát. A KÖH kezdeményezte a magyar és szerb műemlékvédelmi intézmények szoros együttműködését is, amely jelenleg is folyamatban van, hiszen a két ország szakemberei már találkoztak, de hivatalos megállapodás még nem született. Úgy hisszük, hogy a KÖH a lehetőségeihez képest megtesz mindent, hiszen ez jól kiolvasható az eddig megtett lépésekből – kérdés, hogy milyen hatással lesz erre a hivatal élén időközben bekövetkezett roppant kedvezőtlen személyi változás.

A Szabadkai Műemlékvédelmi Intézet igazgatója történetesen magyar, ám ezt ebben az esetben nem nevezhetjük „szerencsésnek”. **Civil körökben komoly és rendszeres bírálatok érik Vass Gézát, aki több bontást is jóváhagyott.** A 2011-ben lebontott két régi Reichl-ház kapcsán az igazgató elhíresült szakmaiatlan és képtelen indoklása, miszerint *„ez a két épület még ambientálisan sem képez semmilyen építészeti értéket”*, komoly felháborodást váltott ki. Vass Gézának az FME küldött levelet, amelyben tíz fontos kérdést juttattunk el az intézet igazgatójához. Alaposan átgondolt kérdéseinkre Vass Géza mindössze félszavakban válaszolt. Az igen-nem-szavas feleletek ennek dacára hasznosak voltak számunkra, ugyanis a 10. (utolsó) kérdésünkre – amelyekben az iránt érdeklődtünk, lesznek-e további bontások a közeljövőben – is IGEN választ kaptunk. Ez különösen alátámasztja mindannyiunk félelmét, ugyanis ezzel egyértelművé vált, hogy olyan további épületeket fognak lebontani, amelyekről a műemlékvédelmi intézetnek tudomása van.

TÉNYFELTÁRÁS AZ ORSZÁGGYŰLÉSBEN¹⁶

A szabadkai szakmai túránk összegzését és kiértékelését követően az FME és a Váralja Szövetség úgy vélte, hogy a rendelkezésünkre álló anyagi ismeretek birtokában már indokolt a szabadkai városrombolás tényéről a magyar döntéshozók előtt is beszámolni.

Ennek érdekében kerestük meg Kőszegi Zoltán országgyűlési képviselő urat, a Magyar Országgyűlés Nemzeti Összetartozás Bizottságának (NÖB) tagját, akinek eljuttattuk azokat az információkat, amelyeket a délvidéki város helyzetéről összegyűjtöttünk. **Felhívásunkra a NÖB 2012. április 24-én megtartott ülésének napirendjére került a szabadkai városrombolás**, ahol három szervezet mutatta be saját érveit. A Váralja Szövetséget Hetzmann Róbert elnök, az FME-t Kecskeméti Norbert elnök (aki a Váralja Szövetség választmányi tagja is egyben) képviselte, valamint a szabadkai szerb-magyar Save Subotica részéről Gvulai Zsolt tartott beszámolót.

Bár a két fél közti ellentétek az ülésen is felmerültek (a Váralja Szövetséget a Save Subotica képviselője ismét etnikai hangulatkeltéssel vádolta meg), az álláspontok szerencsére közeledtek egymáshoz. Mivel kiderült, hogy – az eddigi megnyilatkozásokkal ellentétben – céljaink lényegében azonosak, ezért **a Váralja Szövetség felajánlotta együttműködését a Save Subotica részére.**

A NÖB ülésén a Fiatal Műemlékvédők Egyesülete (FME) és a Váralja Szövetség fél órás diavetítéssel és felszólalással ismertette a 12 fős bizottság előtt a Szabadka történelmi belvárosát érintő pusztítási, bontási folyamatokat, valamint annak várható súlyos következményeit. Rávilágítottunk arra a tényre is, hogy a válság keresztülhúzta az üzleti számításokat, amiért – látszólag – a városrombolás megállapodottnak tűnhet. Ezzel szemben tervek tömkelege várja a konjunktúrát, amellyel soha nem látott mértékben alakulna át a délvidéki város szerkezete, városképe, etnikai jellege.

FOLYAMATOS HÁTTÉREGYEZTETÉSEK

2011-ben elsőként a helyi magyar érdekképviselő véleménye felől érdeklődtünk. A helyi magyar politikai rendszer rendkívül széttöredezett, így egyszerre több párt álláspontját kellett megismernünk. **Személyesen folytattunk tárgyalást Szabadkán a helyi „jobbaldalként” aposztrofált VMDP-vel** (Vajdasági Magyar Demokrata Párt), amelynek alelnöke, Sepsey Csaba és két önkormányzati képviselője fogadott bennünket. A találkozó sikeres volt, **barátságos hangulatban** zajlott. A VMDP képviselői különösen az 1985-ben épített Zöld szökőkút (Zelena fontana) szomorú helyzetére hívták fel figyelmünket: a város jelképének számító Zsolnay-alkotást Saša Vučinić polgármester mondvacsínált okokból kívánja eltávolítani.

Ugyan nem találkoztunk személyesen, de **felvettük a kapcsolatot** a helyi nemzeti radikális párttal, az **MRM-mel** (Magyar Remény Mozgalom) is. A szervezet vezetője, László Bálint segítséget nyújtott petíciónk lefordításában.

Szerettük volna a legnagyobb délvidéki magyar párt, a „néppárti” VMSZ (Vajdasági Magyar Szövetség) álláspontját is megtudni, ők azonban nem válaszoltak megkeresésünkre, így a szervezet alelnökének nyilatkozatát (2010) tekintettük irányadónak, miszerint **a VMSZ városi frakciója kulturális genocídiumnak tartja a városrendezési tervet.** (Megemlítjük, hogy a helyi magyarok liberális köreit a szerb pártok, elsősorban a DS-Demokrata Párt csatornázzák be. Maga a polgármester is a DS

jelöltjeként nyert választást. Mi azonban a magyar érdekek és értékek védelmében jöttünk létre, így nem éreztük szükségességét, hogy ezekkel a szerb pártokkal is tárgyaljunk.)

2011-ben nem zárhattuk le a magyar szecesszió fővárosaként ismert Szabadka történelmi örökségeért indított összefogásunkat, ezért 2012 első félévében is folytattuk a küzdelmet, elsősorban háttérmunkák elvégzésével.

Ez részben a már fent említett találkozók lebonyolításáról, részben a meglévő dokumentumok összegzéséből és feldolgozásából állt.

JELEN DOKUMENTUM PUBLIKÁCIÓJA

A Váralja Szövetség kezdeményezésének dokumentumai és a háttéregyeztetéseken szerzett ismeretanyag birtokában tudtuk vállalni azt, hogy dokumentációs céllal összegezzük a szabadkai városrombolásnak nevezett jelenséget.

2012. július 15-én publikált összefoglaló kiadványunk, amely egyben **szervezetünk hivatalos álláspontjaként** is értelmezendő, A magyar szecesszió fővárosa veszélyben van címet kapta.

Munkánkat elsősorban a magyar érdekképviselő és a közvélemény (így első helyen a petíció aláíróinak) tájékoztatása céljából alkottuk meg. Bízunk benne, hogy az így létrejött anyag, amely hiteles, tárgyyszerű, lényegre törő, jól illusztrált; tevékenyen hozzá tud járulni a magyar szecesszió fővárosának megmentéséhez.

SZABADKA ÖRÖKSÉGE

A MAGYAR ÉPÍTÉSZETI KULTÚRA EGYIK GYÖNGYSZEME

Nehéz dolog egy olyan város fennmaradt örökségéről írni, amelyik folyamatos – egyre nagyobb – nyomás alatt szétforgácsolódni látszik. Ennek ellenére visszafogott örömmel tudatjuk, hogy a délvidéki város **építészeti értékekben a mai napig bővelkedik** – ahogy ezt a november 19-20-án megtartott szakmai kirándulásunk tapasztalatait összegző, november 22-én kiadott helyzetjelentésünkben is megállapítottuk.

A város megmaradt építészeti emlékei közül elsősorban a 1.) szecesszió épületeit, 2.) az eklektikus polgári lakóházakat és bérházakat, ill. historizáló középületeket 3.) az egyházi épületeket, 4.) a mezővárosi és népi építészeti emlékeket és a 5.) műemlék műalkotásokat tartjuk említésre méltónak.

A Váralja Szövetség a felsorolt – a mai napig fennálló – építészeti értékeket teljes egészében – **anyagi valójában** – megőrizendő elemeknek tekinti. Minden olyan álláspont, amelyik a város mezővárosi, esetleg rurális jellegű emlékeit, földszintes épületeit értéktelen objektumokként kezeli, szakmaiatlan és elfogadhatatlan.¹⁷

Szabadka történelmi belvárosát különböző okokból kell megőrizni. Ezek az okok álláspontunk szerint a következők:

- Szabadka jelentős magyar történelmi színhely, a város önmagában is a magyar történelem szerves része,
- A város a délvidéki magyarság kulturális központja, s mint ilyen, magyar építészeti emlékei nagyon fontos szerepet töltenek be a közösség életében,
- Az itt fellelhető épületek a magyar művészeti alkotókészség és a nemzeti innováció magas fokú termékei,
- Szabadka az egyik hordozója az Osztrák-Magyar Monarchia építészeti világának, amely a Kárpát-medencében egységesen érvényesült,
- A XIX. századi városszerkezet a nagyon is élhető (!) mezővárosi (mai szóval élve kertvárosi) urbanisztika hagyatéka, amely a jövő építészetének egyik előzménye is lehet,
- A város szecessziós és eklektikus épületállományának együttes megjelenése (egységes városkép) kiemelkedő értéket képvisel,
- A város mai napig fennálló magyar jellegének megőrzése csupán így tartható fenn.

Ezek az elvek olyan általánosan elfogadott érvek, amelyekről mi nem vitatkozunk, ugyanis értékvitát nem áll módunk lefolytatni olyan kérdésekben, amelyekben a mi határozott meggyőződésünk és – tradicionális, értékelvű szervezetként – hitvallásunk irányadó számunkra.

VÁROS „KETTŐS ARCULATTAL”

Szabadka sajátos történelmi fejlődésének köszönhetően olyan város, amely egyszerre több arculatú. A város az újkorban mint hatalmas mezőváros volt ismeretes. Ebből a korból származnak a főleg külvárosban megtalálható **értékes parasztházak, mezővárosi – népi építészeti – emlékek**. A város középpontja felé haladva a **polgári** építészet egyre erőteljesebben jelentkezik. A főteret uraló komoly, hatalmas, igényes kivitelezésű épületek már egy **igazi nagyváros** látszatát keltik.

A következő két oldalon – a teljesség igénye nélkül – Szabadka e „kettős arculatát” kívánjuk különböző fényképek gyűjteményével illusztrálni. A Váralja Szövetség úgy gondolja, hogy ez a két külön „világ” nincs ellentétben egymással, jól megfér együtt, s a városnak egyik sem hátránya, hanem mindkettő egy igen fontos értéke – így együtt, különösen.

A VIDÉKI NAGYVÁROS

A FEJLŐDŐ MEZŐVÁROS

A VÁROSROMBOLÁS TÉNYEKBEN

SZABADKA BELVÁROSÁBAN MEGSZAPORODTAK AZ „ÉPÍTKEZÉSEK”

A korábban említettek alapján állapítottuk meg, hogy Szabadka kulturális öröksége veszélyben van. Álláspontunkat azonban tényekkel is igazoljuk, amelyek révén bárki meggyőződhet arról, hogy a magyar szecesszió fővárosa védelemért kiált.

A Magyarországon néhány éve nagy visszhangot kapott rendezési terv az egyik sarkalatos pontja tiltakozásunknak.¹⁸ **A tervezet szerint jelentős számban bontanának le meglévő épületeket a belvárosban, amelyek helyére lakóparkok, plázák, mélygarázsok kerülnének.** Ennek a rendezési tervnek nem tudjuk pontosan, hány épület esne áldozatul, ugyanis még a hivatalos források is ellenmondóak. (Egyes beszámolók¹⁹ szerint akár 200 zömmel városképi jelentőségű épületről is szó lehet.)

Magunk ezt a városrendezési tervet nem a szabadkai városrombolás alfajaként és ómegajaként értelmezzük, hanem inkább mint egy szerves részét látjuk annak a részben szisztematikus, részben spontán városrombolásnak, amely Szabadkán kb. egy évtizede fokozottan jelen van.

Ennek a folyamatnak az elmúlt években nemcsak egyszerű városképileg jelentős épületek estek áldozatul, hanem köztük **emblematisz műemlékek is**, például a város egyik jelképének számító Népszínház (v. Városi Színház).

A Váralja Szövetség hangsúlyozza, hogy eleve elhibázott az a városrendezési politika, amelyik kiemelt műemlékekben gondolkodik. Az örökségvédelem egyik legnagyobb feladata volna, hogy a városképet, a műemléki környezetet is megőrizze.

Ebből a szempontból is vizsgáltuk a szabadkai városrombolást, amely egy összetett jelenség. A rendezési tervben említett „200 ház” kérdéséről ugyan folyamatos viták vannak, de beigazolódni látszik az, hogy a szerb városvezetés bevárta a választásokat a beruházások megindításával. Ezt a többek által manipulatívnak nevezett felvetést délvidékiek is megerősítették, s az idei választásokat követően **2012 nyarán már az első ilyen beruházás meg is kezdődött Szabadkán bontásokkal és a városszerkezet megváltoztatásával.**²⁰

A májusi választásokon a Szerb Demokrata Párt (DS) 26,67%-ot, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) 22,52%-ot, míg az MRM – Magyar Remény Mozgalom 1,64%-ot, a VM DP 1,63%-ot, a Mindannyian Együtt szlovák-magyar vegyespárt 0,76%-ot szerzett²¹. A választási eredményekből is jól kiolvasható a magyarság térvessztése.

Ki kell hangsúlyoznunk, hogy a városrendezési terv, amely különböző blokkokra osztja a területet, Szabadka történelmi belvárosának csupán egy részét fedi le. **Az ezen kívül található terület szintén kiugróan veszélyeztetett, ugyanis hasonlóképpen bővelkedik örökségvédelmi értékekben, továbbá a folyamatos bontások és a város gazdátlan jellege itt a leginkább szembeötlő.**

Balra: lebontott házsor a belváros peremén – Jobbra: lebontott szecessziós ház a Városháza közelében

Tapasztalataink és a helyi lakossággal, ill. a helyi érdekképviseléssel folytatott egyeztetések alapján is arra a következtetésre jutottunk, hogy **Szabadkán elsősorban a politikai rendszer korrupt működése és a gazdasági érdekek együttes érvényesülése okozza az örökség veszét.**

A Váralja Szövetség elsősorban a látottak alapján közelíti meg a szabadkai városrombolás elemzését, mivel egyfelől az információk ellentmondóak, másfelől mi szilárdan a tényekre kívánunk támaszkodni.

Látogatásunk során a teljes 1920 előtt kialakult városterületet bejártuk. Itt nemcsak már lebontott, ill. éppen bontás alatt lévő házakkal találkoztunk, hanem **százas nagyságrendben találtunk lakatlan, többnyire földszintes, a szabadkai városkép szempontjából pótolhatatlan régi épületeket. Ezekre általában a tapasztalat szerint a bontás vár.**

A rossz állapotú házak legtöbbje a szűken vett belváros közvetlen környezetében, műemlék jellegű területen található. **Sajnos ezeket az épületeket semmi sem védi.**

A régi épületek helyét nagy, 5-6 emeletes vagy akár még nagyobb **tömbházak** foglalják el. Azon túl, hogy **ezáltal a város építészeti és történelmi lenyomatai is eltűnnek**, nagyarányú beköltözés valósul meg, amelynek révén **az etnikai arányok nagymértékben megváltoznak.**

A szabadkai „ingatlanfejlesztési folyamatokat” teljes joggal lehet városrombolásnak nevezni, ugyanis ezek eredményeként a város radikális építészeti minőségvesztést szenved.

Ez a megalomán építkezési láz – amely most a válság miatt visszafogottan várja a konjunktúrát – nem csupán nemzetiségi problémákat vet fel, hanem eleve **a város léptékétől teljesen idegen.** A szabadkai városrombolás tényét bizonyítja, hogy **idén épült lakóparkokkal is találkoztunk.** (Képünkön lent: a Reichl Ferenc egyik korai szecessziós alkotása helyére épített ötemeletes tömb homlokzatán az évszám: 2011.)

A VÁROSROMBOLÁS KÉPEKBEN

A városrombolást külön képekben csak illusztrációs szempontokból mutatjuk be. Egyben felhívjuk a figyelmet arra, hogy a bontásokról tanulmányunkban több helyen is elhelyeztünk felvételeket.

A Váralja Szövetség határozottan elítéli a Szabadkán zajló folyamatokat – beleértve a színház lebontását is – és tiltakozik a város építészeti értékeinek további rombolása és a lakópark-építések ellen. **Álláspontunk szerint a nagyzoló újvárosi negyedek csupán olcsó illúzióját adják a fejlődésnek és a polgárosult világnak.**

A szabadkai folyamatok a fejlődés helyett sokkal inkább az **értékromboláshoz**, az örökség barbár eltékozlásához hasonlíthatóak, amelyek ráadásul a magyar közösséget közvetlenül is érintik.

(Balra: látványterv egy lerombolt polgári ház helyén – háttérben a Városháza tornya;
Jobbra: ez a ház került az egyik Reichl által tervezett szecessziós ház helyére – képét lásd lent, bontás közben.)

Szabadkán a századfordulón kialakult városszövet jelenti a város egyik legfontosabb értékét: ebben az építészeti világban valósul meg az a **városkép**, amely mindenképpen védelmet érdemel. Jelentős problémát okoz, hogy a lebontott építészeti értékek helyére épülő új házak semmilyen módon nem illeszkednek, nem alkalmazkodnak a már meglévő városképhez. **A rombolás és az építés együttese szervesen elváltozást eredményez, amelynek révén elveszítjük a történelmi Szabadkát...**

KÖVETKEZTETÉS

A VÁROS ELVESZÍTI MAGYAR JELLEGÉT

A fentiek ismeretében, azoknak mintegy összegzéseképpen szükségesnek tartjuk néhány tanulság, fontos következtetés levonását. Szabadka történelmi belvárosa komoly veszélybe került, s bár a városvédelem érdekében való fellépést sokan sokféleképpen képzelik el, ebben **elengedhetetlen szerep illeti meg a hivatalos magyar képviselőket, ideértve a budapesti kormányzati szerveket is.**

A magyar szecesszió fővárosaként ismert Szabadka épített öröksége fokozottan veszélyeztetett helyzetben van. Erre a már bemutatott tények mind bizonyítékul szolgálnak. **A város építészeti emlékeinek túlnyomó többsége védtelen,** aminek beláthatatlan következményei lettek már részben és lehetnek a továbbiakban még.

A megoldást a szabályozásban, az egyedi műemléki védekben és a szabályok szigorításában látjuk. Ez elsősorban a város vezetőinek és az illetékes örökségvédelmi szervnek a felelőssége. Megerősített információink szerint a műemlékvédelem nagyon kezdetleges szinten van a városban, egyedül a legfontosabb műemlékek, így a városháza, a zsinagóga és a Raichl-palota élveznek védeltséget, s bár a városmag területi védelmet is kapott, ez a valóságban nem sokat jelent. **Véleményünk szerint százas nagyságrendben állnak fenn olyan épületek még a városban, amelyek egyedi műemléki védeltséget érdemelnének.**

Hasonlóképpen aggodalomra ad okot a Szabadkai Községi Műemlékvédelmi Intézet igazgatójának, Vass Gézának az FME megkeresésére elküldött – sokatmondóan

szükszavú – válasza. (Az igazgató tíz részletes kérdésünkre csupán igen-nem válaszokkal felelt²².) Arra a kérdésre, hogy pontosan hány épület áll helyi védelem alatt, Vass Géza azt válaszolta, hogy körülbelül ezer. Ez az állítás nemcsak nem felel meg a valóságnak, hanem egyenesen lehetetlen is, hiszen az egész városban nem találtunk ennyi védendő értéket.

Álláspontunk szerint Szabadkán – más, történelmi emlékekben bővelkedő városokhoz hasonlóan – **meg kell honosítani a helyi építészeti értékvédelmet**. Így azok az értékek is védelem alá kerülnének, amelyek esetlegesen országos jelentőséggel nem bírnak, ugyanakkor a városkép szempontjából fontos szerepet töltenek be.

A belvárost mint területi egységet összefoglaló műemléki övezetet javasoljuk, hogy a jogalkotó pontosan definiálja. A mi információink szerint ugyanis ennek a belső védett területnek a szabályozottsága nagyon alacsony fokú. Javasoljuk, hogy jöjjön létre egy erősebb, a **Műemléki Jelentőségű Területhez** (MJT) hasonló jogi szabályozás, amely lehetővé teszi a belváros építészeti egységként történő *hatékony* védelmét.

Véleményünk szerint a fentiek megvalósulása önmagától nem fog végbemenni, ezért kétoldalú kapcsolatokat kell kezdeményeznie a magyar félnek annak érdekében, hogy Szabadka épített öröksége megmeneküljön.

Fontos azt is megállapítanunk, hogy a belvárosban bekövetkezett arculatváltozás nem kizárólag a városképre van hatással. Jelentős, korábban kisvárosias lakónegyedek, kertvárosias területek válnak ezáltal nagyvárosias lakótelepekké, amely **nagyarányú fluktuációt** és mindenekelőtt **lakosságszám-növekedést** eredményez.

Számunkra nem kérdés, hogy ezek a beavatkozások a városon belül **az etnikai arányok egyensúly-eltolódását fogják eredményezni**. Ezt mint létező jelenséget egyébként a városban végzett felmérésünk is alátámasztotta, amikor világosan megállapítottuk, hogy a város hagyományos és régi beépítésű részein többnyire magyarul, míg a modern lakónegyedekben szinte kizárólag szerbül beszél a lakosság.

A 2011-es népszámlálás adatai még nem ismeretesek, ugyanakkor a helyiekkel egyeztetve úgy tűnik, hogy 30%-ra csökkent a város magyar lakossága. (A 2002-es – még relatív többséget jelentő – 35%-hoz képest.) Ez nagyon sajnálatos, annál is inkább, mivel ez a határ menti jelentős nagyváros éppen az új lakónegyedeknek „köszönhetően” napjainkban válik szerb többségűvé.

S bár **a város történeti értékeinek pusztulása, az új lakóparkok megépülése és a magyar lakosság arányának csökkenése közti összefüggés megkérdőjelezhetetlen**, nem állítjuk, hogy mindez tudatosan, akár a jelenlegi – most már – szerb városvezetés rossz szándékából lenne így. Annál is inkább, mivel a várost 2008-ig a helyi magyar érdekképviselő, a VMSZ (Vajdasági Magyar Szövetség) vezette, meglehetősen sok korrupciógyanus ügyet maga után hagyva. Ebben az időszakban bontották le

szégyenteljes módon a városi színház épületét, az addig magyar többségű Kertvárosban (Kertvaroš) pedig nagy társasházak építését hagyták jóvá.

Összefoglalásképpen megállapítjuk, hogy **Szabadka történelmi belvárosa kiemelkedően bővelkedik magyar értékekben, amelyek fennmaradása fokozottan veszélybe került. Az építészeti emlékeket a profitszemléletű befektetői lobbiz veszélyezteti, amely – többek szerint – találkozhat a szerb sovinizmussal. A mezővárosias utcákat hatalmas blokkok váltják fel, ennek következtében kicserélődik és megnövekszik a lakosság.** Mindez a szabadkai magyarság térvesztését eredményezi, ami különösen abból a tekintetből szomorú, hogy **Szabadkának önmagán túli jelentősége van, tudniillik a délvidéki magyarság kulturális központja, „fővárosa”.**

Következtetéseinken túl szeretnénk felhívni a magyar közvélemény és elsősorban a magyar képviselőlet figyelmét arra a tényre, hogy **Szabadkán nem elhanyagolható számban élnek magyar állampolgárok.** Az egyszerűsített honosítási eljárás honlapján olvasható beszámoló szerint tízezres nagyságrendben éltek a kettős állampolgárság lehetőségével a délvidéki magyarok.

Alapos okunk van feltételezni, hogy Szabadkán jelenleg több ezer, de talán közel tízezer magyar állampolgár él egy harmincezer fős magyar közösség részeként. Ennek ismeretében hangsúlyozzuk, hogy **Magyarország kötelessége ezeknek az embereknek a jövőjével, fennmaradásuk biztosításával foglalkozni és értékeik megőrzésében segítséget nyújtani.**

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

SZABADKA MEGMENTÉSE KÖTELESSÉGÜNK

Szabadka a Nagyalföld kellős közepén, Szegedtől alig negyven kilométerre található vidéki nagyvárosunk volt a trianoni békediktátumig. Ma a kárpát-medencei tömbmagyar terület széle, itt húzódik a szerb-magyar nyelvhatár, amelyet az évszázadok alatt bámulatos tehetséggel gyűrtek egyre északabbra. Szabadkától délnyugatra a Nyugat-Bácska szórványvidéke terül el, délkeletre a Tisza vonalában azonban még hosszasan lehúzódik a magyar nyelvterület.

Ez az a város, amely egykor a Magyar Királyság harmadik legjelentősebb városa tudott lenni, ez az a hely, ahol testvéreink ezreit-tízezreit mészárolták le egy sötét kor kegyetlenkedői. Szabadka – Trianon után az egész délvidéki magyarság kulturális és szellemi központja – kiemelten fontos része a magyar történelemnek és a magyar kultúrának.

A boldog békeévek, a termőföld szeretete és a kulturális sokszínűség alkotta meg azt az páratlan ékszerdobozt, amely építészeti lenyomata az egész történelmi belváros egysége. S ahogy az egykori értékek, úgy a sebhelyek is jól láthatók: a befurakodó lakótelepek, lakóparkok, üvegpaloták.

Nagy kérdés előtt állunk: mi lesz Szabadkával? Két út létezik. Az egyik a város örökségének megőrzése. Ez volna a helyes út: a meglévő értékek megbecsülése, felújítása, karbantartása egy valódi városszervezési stratégia megalkotásával. A másik út a gazdasági érdekek kiszolgálása, a nagytőke céljainak megalázkodó teljesítése. Szabadka ez utóbbi útra lépett.

A magyar civil szféra összefogva a magyar közösséggel megtette a tőle telhetőt. Sok-sok szervezet, közösség szólalt fel Szabadka védelmében, köztük a Váralja Szövetség is több lépésben.

Ez a kezdeményezés ezúttal a végéhez ért – a stafétabotot ezennel átadjuk a hivatalos magyar képviseletnek, a Magyar Állam legfőbb képviseleti szervének, Magyarország Kormányának.

Mi bízunk abban, hogy Hazánk döntéshozói jelentésünk ismeretében kellően bátrak, tájékozottak és megfontoltak lesznek. A tét nem kisebb, mint a délvidéki magyarság fővárosának, a szecesszióban virágzó Szabadkának a megóvása.

Ehhez kérjük Isten áldását!

Budapest, 2012. július 15.

Váralja Szövetség

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A Váralja Szövetség ezúton fejezi ki háláját mindazoknak, akik szervezetünk munkáját segítve ügyünkhöz, cselekvésünkhöz hozzájárultak a nemzeti örökség megmentése érdekében. Az alábbiakban név szerint köszönetet mondunk:

László Bálintnak, az MRM – Magyar Remény Mozgalom elnökének, aki petíciónkat szerb nyelvre fordította;

Molnár Csabának, zentai lakosnak, aki szabadkai kirándulásunk során a Váralja Szövetség tolmácsa volt;

Sepsey Csabának, a Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) alelnökének közreműködéséért és segítségéért.

A Váralja Szövetség és az FME kirándulásán közreműködtek:

Munkacsoport-vezető:

Hetzmann Róbert, Kecskeméti Norbert

Programfelelős:

Porhajás Gábor László

Fényképek:

Antal Anita, Kiss Bence Álmos, Lovász Ádám, Nagy Gábor, Szeleczy Csilla, Wappler Márton

Közreműködött:

Kiss Zsuzsa, Sisa Márk Ádám

Köszönet illeti azokat az anyaországi és határon túli médiumokat, amelyek a Váralja Szövetség petíciójával foglalkoztak. Köszönet az Echo Televíziónak és a Kossuth Rádiónak, amelyek lehetőséget biztosítottak a Váralja Szövetségnek, hogy kezdeményezéséről hírt adjon.

Köszönetet mondunk Szabadka lakosságának, továbbá mindazoknak, akik kezdeményezésünket közreműködésükkel segítették!

FORRÁSOK

¹ 1946-os szerb adat (Cseres Tibor: Vérbosszú Bácskában, 1991. Magvető)

² A Wikipédia szócikke Szabadkáról

³ Népszámlálási adatok 1910-ből (A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914, Talma Kiadó 2005.)

⁴ Népszámlálási adatok 2002-ből (Kárpát-medencei Magyar Kutatási Adatbázis – KMKA, Etnikai Nemzeti Kisebbségkutató Intézet)

⁵ Mirko Grlica: A szecessziós Szabadka – Az ellentétek városa c. (Secesija u Subotici)

⁶ Reichl Ferenc nevét – helytelenül – gyakran Rajchle formában használják, ami azonban a Reichl név „szerbesített”, fonetikus változata

⁷ A városrendezési tervet a VMSZ több képviselője is kulturális genocídiumnak nevezte (Magyar Szó, 2010. március 19. - http://www.magyarszo.com/fex.page:2010-03-19_Kulturalis_genocidium.mobile)

⁸ A Duna TV adása az interneten is megtekinthető:

http://www.dunatv.hu/otthon/szecesszios_epuleteket_rombolnak_le_szabadkan.html

⁹ Az általunk elkészített fordítás nem túl jó minőségű, ugyanakkor aggodalmainkat alátámasztja

¹⁰ A Műemlékem.hu cikke:

(http://www.muemlekem.hu/magazin/szabadka_politikai_erdek_ujabb_haladek)

¹¹ Elhangzott a parlamenti beszámolóban. Forrás: jegyzőkönyv (mkogy.hu)

¹² Interjú a Műemlékem.hu oldalon (2010.07.31.)

(http://www.muemlekem.hu/magazin/szabadka_belvaros_bontas_szabo_zsombor)

¹³ Falanszter Blog elemzése a városrendezési tervről

¹⁴ A Váralja Szövetség petíciója nagy felháborodást keltett a szabadkai városvezetés körében, ami kihatott a helyi civil szférára is (a városvezetést az ún. kettős identitású magyarok aktívan támogatják), ezeket a nézeteket pedig becsatornázták a budapesti liberális szakmai közvélemény

¹⁵ Lásd: a parlamenti beszámoló jegyzőkönyve (mkogy.hu)

¹⁶ A bizottsági ülésen készült jegyzőkönyv letölthető az Országgyűlés honlapjáról (mkogy.hu)

¹⁷ Éppen a szabadkai liberálisok hangoztatták ezt többször is azzal a felhanggal, mintha nem lenne káros, hogy a szerb városvezetés politikájának „csak” Szabadka mezővárosi emlékei esnek áldozatul – ezt az érvelést ugyanakkor szakmai szempontból elfogadhatatlannak tartjuk

¹⁸ A rendezési terv időközben lekerült a város honlapjáról

¹⁹ Lásd: ¹⁰

²⁰ Új utca, új áruház, új lakótömb – a Magyar Szó cikke. A tervek után valóság: elkezdődött a rendezési terv végrehajtása Szabadkán (http://www.magyarszo.com/fex.page:2012-07-04_Uj_utca_uj_aruhaz_uj_lakotomb.xhtml#.T_NwFwhvDmA.facebook)

²¹ Választási adatok (Vajma.info, 2012. május 7.) Megjegyzés: a szabadkai választásokon a VMSZ szerint óriási csalások történtek

²² Hivatalos levelezés az FME részéről

KÖSZÖNJÜK FIGYELMÉT!

MENTSÜK MEG SZABADKA TÖRTÉNELMI
BELVÁROSÁT!

Itt marad arcom

Rejtőzködnek a lélek súlyos ütései,
de a tenger örvénylő zaja kivet. Belül
hordom már sebeimet. A remény
naponta bekötöz, megcsikordul

a Hold mégis. Lassan véremhez
vékonyodik az ég is. Ha belém
hull az utolsó csillag, megfeketedett
kavicsokra – – – feszül a szám.

Azon a napon a mindenek anyaga
eljön hozzám. Körülállnak majd
a kövek, a fák, a fáradt fémek is sírva.
Itt marad arcom a tárgyakra írva.

Hó hull, ének

Mint aki eltévedt
kövek szívéig lát.
Keresek sziklát a szélben
és maradék hazát.

Vaspántok, kegyetlen
hótorlaszok már az évek.
Elmúlt a bölcső is
anyám ölében – félek.

Micsoda huzatos magány
dőlt tört ágra, késre.
Levélnyi szülőföld jajdul
a csillagban didergő egészre.

Jel, csönd

A vályoghoz tapasztott
fecskefészkek elhulltak régen.
Összedőlnek a házak, templomok
az éjszakák tüdejében.

A lélegzetet, a szívverést oldja valami.
Hiába szívom magamba
a hazát, nagyapám lábnyomait
mossák a tenger hullámai.

Elsimul az égbolt a bölcső fölött,
mintha meg sem születtem volna.
Mintha anyám öle kikapart
– – – csillagok fényére hajolna.

A karrier árnyéka

(regényrészlet)

Úgy tervezte, hogy kilenc és tíz óra között ér Eszékre. Egy óra alatt bevásárol, majd eszik valamit séta közben a városban és kora délután indul vissza, hogy még világosan elérje a magyar határt.

Menet közben a mobilját nézegette. Futtatta a számokat, majd a szivargyújtóra tette, tölteni. A számhívó keresője Miklós újvidéki számánál állt meg. Miklósokra gondolt. Tényleg föl kéne már hívni. Akárcsak Fischer Gyurit. Magában számolt. Igen. Pontosan negyven éve ismerte meg Miklóst. A budaörsi úti egyetemi kollégium egyik szobájában éppen a szegényes gólya-ruhatárát rendezgette. Ingeit tette be a szekrénybe, amikor betoppant leendő szobatársa. Két nagy Adidas sporttáskáját ledobta a szabad ágyra. Odalépett Baloghhoz. Szemenyei Miklós vagyok, kiskomám. Kiskomámnak szólította Baloghot. A gondnokot prepotens alaknak nevezte. Balogh nem tudta, mi az, hogy prepotens. Miklóson Levi's farmeröltöny volt. Alatta Puma trikó. Balogh nézte, hogyan pakol ki. Két bőrdzsekit akasztott a szekrényébe. Sorra vette elő a kordfarmereket, márkás ingeket és pólókat, bőrvököket, törülközőket. Egy ébresztőórás rádió-magnót tett az éjjeliszekrényére. Láttá, hogy Balogh nézi, de nem törődött vele. Mikor végzett, a két nagy sporttáskát lezser mozdulattal földobta a szekrény tetejére. Egy műanyag dobozt vett elő. Kinyitotta és zsebéből előhúzott egy svájci bicskát. Leült az asztalhoz, Baloghhoz fordult és meghívta egy hideg szármára. Balogh nem tudta, hogy mi az a szárma. Miklós elmondta, hogy ők így hívják a töltött káposztát, amit nyáron és ősszel szőlőlevélbe tekernek be, és így hidegen, kenyér nélkül lehet enni. Szármáztak. Balogh nem szólt semmit. Imponált neki a magabiztos, colos, elegáns szőke fiú. Volt egy pillanat, amikor azt hitte, hogy Miklós nyugati magyar, dolláros ösztöndíjas. De hát akcentus nélkül, ízesen beszélt magyarul. Csak egyes szavait nem értette. Nem tudta, mi

az a Fityó meg az ajvár, és szégyellte megkérdezni. Két óra múlva derült ki, hogy Miklós és családja zentai. Bácskai magyarok. Jugoszláviában élnek. Balogh még csak egyszer járt addig külföldön. Egy szakszervezeti beutalóval volt a szüleivel Prágában. Másnap együtt mentek beiratkozni. Egy évfolyamba, ugyanarra a szakra és egy tankörbe kerültek. Majdnem huszonnégy órát töltöttek együtt naponta. Hamar összebarátkoztak. Balogh fölvitte Miklóst a Várba, a Gellért-hegyre, kimentek a Városligetbe is. Minden szombat este az E-klubban várták az Omega vagy a Metró együttest. Csak a hó végi napjaik teltek keservesen. Már egy fillérjük sem volt. Sokszor még az ebédjegyeiket is eladták, hogy egy moziba legalább be tudjanak ülni. Aztán maradt a séta. Meg a kődobálás a Dunába. Egy ilyen esti séta alkalmával vetette föl Miklós, hogy be kellene indítani egy export-import üzletet. Balogh nagyot nézett, de nem ellenkezett. Miklós elmondta, hogy Szabadkán és Újvidéken minden lemezt, az Abbától a Boney M-ig és a Black Sabbathtól a Creedensig olcsó áron meg lehet venni Jugoton kiadásban, és ezeket Pesten vagyonokért lehetne eladni. Csak tőke kellene, fiftififti. Balogh még azon a hétvégén kért az apjától ötezer forintot, karácsonyig. Miklós otthon szerzett dinárt. Már az első körön hét-hétezer forintot kaszáltak. A Múzeum körúton a nepperek percek alatt fölvásárolták a jugó lemezeket. Miklós húsharminc darabot mert egyszerre átbillenteni a határon a két nagy sporttáskában. Aztán egyszer már szombat este beállított. Nem a vásárnapi vonattal jött. A kollégium elé mentek le. És Balogh legnagyobb csodálkozására, Miklós egy szabadkai rendszámú 600-as Zastava kisautó ajtaját nyitotta ki. Volt egy Fityója. Ötven-ötven lemezt vett ki a hátsó ülések mögül. Hozott még filmplakátokat is a szoba falára és egy majdnem új padlószőnyeg darabot, amit csak tapiszonnak hívott. Kezdték berendezkedni. Balogh szerzett

olcsón egy orosz Szaratov hűtőszekrényt, amit két testnevelés szakos srác cipelt föl a negyedik emeletre, egy fehér dupla Beatles lemezért. A frizsider tetejére került Zentáról egy kis színes Sony tv. Először csak hallgatni tudták, mert nem jött be rajta kép. Hiába állígtatták napokig a szarvasagancs-antennát. Aztán egy negyedéves elektromérnök srác levitte a készüléket Gödöllőre és ott átalakította a jugoszláv Pal-rendszerről a magyar Secamra – öt nagylemezért.

Ezzel mozivá változott a szobájuk. Minden nemzetközi kupameccset náluk néztek a haverok, színesben. Kupameccs majd kupi meccs, ahogy Miklós nevezte. Barátja sűrűn fordult a Fityóval. Minden szombaton hajnalban a nagycsarnokba mentek húsz-ötven kiló dióbélért vagy darált mákért. Ezt a szabadkai albán cukrászok vették aranyárban és minden mennyiségben. Virágzott az üzlet már az első év végére.

Szobatársa többször is oda akarta adni a Fityót Balognak, de neki nem volt jogosítványa. Miklós hajtási engedélynek hívta a jogsit. Balogh egyszerre vizsgázott autóvezetésből az Autóklubnál és tette le az első év végére esedékes szigorlatait. Már a teljes havi ebéd- és vacsorajegyeket is eladták. Budai és pesti kiskocsmákban és kertvendéglőkben étkeztek. Pont a Rézkakasban ettek a Tabánban, amikor Miklós megjegyezte, hogy el kéne húzni a kóterből. Azt hallotta, hogy a KISZ-titkár nagyon érdeklődik utánuk. Csípi a szemét a kocsí, a tv, a sok buli meg az ellenzéki társaság. Balogh albérleti szobát javasolt. Miklós szabályosan kiröhögte. Elővett egy Esti Hírlapot. Rámutatott egy kiadó házrész hirdetésére, ahol kerti gépkocsi-beállási lehetőség is volt. Már másnap megkötötték a bérleti szerződést egy ismert pesti színésznővel. Fél évet előre kifizettek. Editke, a szemrevaló színésznő nagyot nézett, amikor egy tehertaxi hozta az egyetemisták holmijait a házába, majd Miklós beállt az udvarra a kis jugoszláv Fiattal. A művésznő rendszeresen pénzzavarban volt. Gyakran fordult a bérlioihez. Ők meg rendszeresen kisegítették. Négy hónap lakbért fizettek. Editke pedig hat átvételét írta alá. A második tanév végére már két évre előre volt budapesti lakásuk. Ekkor hívta meg barátja Zentára. Balognak még útlevele sem volt. A rendőrségen meghívó levelet kértek. Miklós azonnal megírta és a Hősök tere sarkán lévő jugoszláv nagykövetségen hitelesítették.

Június végén indultak. Bepakolták a Fityót, megrakták mákkal és dióval, és irány Szabadka. Miklós tíz perc alatt lerendezte az albánokkal az üzletet. Balogh elcsodálkozott, hogy barátja ugyanúgy beszél szerbül, mint magyarul. Balogh harmincezer dinárt kapott, társa harmincötezeret tett el. Ötezer volt a rezsi. Minden elszámolást Miklós intézett, zsebből zsebbe. Semmiről nem írt papírt. Az árcédulákat és számlákat azonnal eldobta. Gyakran elismételte, amiről nincs írás, az nincs. Zentán Miklósék családi házába mentek. Balogh külön szobát kapott. Volt bőven hely, mert a szülők az Adrián nyaraltak. Este a Tiszaparton vacsoráztak, a Zöldfában. Rendszeresen a barátja fizetett. Sok ismerőssel futottak össze. Miklós mindenkinek úgy mutatta be, mint a legjobb pesti barátját. Szinte csak magyarokkal találkoztak. A zentai főtéren Balogh meglátott egy Lee Cooper szaküzletet, ahol halványkék és homok színű farmeröltönyök voltak a kirakatokban. Szeretett volna egyet venni magának, főleg amikor meglátta az árcédulákat. Miklós közölte, hogy nem szórjuk a pénzt, majd veszel Szabadkán a piacon ugyanezt féláron. Barátja másnap reggel látványosan megivott otthon egy felest és feléje dobta a slusszkulcsot. Balogh a vizsga óta nem vezetett. Óvatosan indult, majd egyre jobban élvezte a fürge kis kocsit. Hamar átértek Szabadkára. Balogh még ekkora piacot életében nem látott.

Ő választott, s barátja magyarul, szerbül és horvátul alkudott. Sokszor káromkodott. Balogh Laci leendő harmadéves geológushallgató pedig felöltözött tetőtől talpig. A végén még vett egy zöld Puma tengerészcsákot. Ebbe tette a kincseit. Visszafelé már vendéglátója vezetett. A hátsó ülést keresztbe betöltötte a tengerészcsák. Egy hét múlva Szabadkáról egyedül jött haza, vonattal. Tíz dupla nagylemezt hozott még és két karton arany Kentet. Nyáron egyedül lakott a lakásban. Harmadév őszen ismerték meg Annát. Barátjával az Egyetemi Színpadon voltak, amikor a szünetben összefutottak az elsőéves bölcsészlánnyal. Miklós az előadás után azonnal lelépett. Balogh egyedül kísért haza a lányt, aki Budán lakott. Anna gyakran jött el hozzájuk.

Ott is tanult, majd aludt. Miklós szerbesen Anicának szólította. Aztán a karácsonyi szünet után azzal állított be, hogy már neki is van nagylánya. Így mondta. Ki nem állhatta azt a szót, hogy jár-

ni. Többször említette, hogy ő jár a Fityóval, a busszal, a pesti metróval, de Éva a párja. Évát Újvidéken ismerte meg. Az ösztöndíjas egészségügyi papírjait intézte a Klinikai Központban, ahol a lány egyetemistaként dolgozott. Az ötödéves bánáti magyar medikának imponált, hogy a jóvágású zentai fiú Pesten tanul. Tavasszal már Éva is többször meglátogatta párját Budapesten. Még négyen is elfértek a házrészben. Hónapok alatt a két lány is összebarátkozott, együtt főztek.

Sokszor még a művésznő is velük evett. Ilyenkor nem fogyókúrázott. Amikor Anna hazament a Gellért-hegyre vagy Éva visszautazott Újvidékre, napokig volt a srácoknak főtt ételük.

Azon a nyáron már négyen mentek le a Balatonra. Miklós kétszer fordult a Fityóval. Először levitte Balatonfüredre a társaságot, majd a cuccokat és a Pesten el nem adott, „raktáron maradt” lemezeket. Füreden, a strandon két nap alatt hetven nagylemezt adtak el négyen. Az NDK-s turisták vitték, mint a cukrot. Éva rájuk is szolt, hogy ez már túlzás. Miklós csak annyit reagált, hogy a lemezek miatt nem kell a campingben, sátorban lakniuk. Egy ikervilla felét bérelték. A másik részt egy müncheni német orvos és családja vette ki. Hozzájuk csatlakoztak a lipcsei rokonok. Miklós azon röhögött napokig, hogy egy Mercedes egy Trabant, egy Opel egy Wartburg, egy BMW egy Barkas. Amikor visszautaztak Pestre, lakásukat lepecsételve találták. A szomszédoktól tudták meg, hogy a művésznő két nappal érkezésük előtt öngyilkos lett. Éva Annánál aludt. Balogh és Miklós bement a kollégiumba a haverokhoz. Másnap a kerületi kapitányságon az ügyeletes tiszt nyeglén és nagyképeűen beszélt velük. Örökké a nyomozásra hivatkozott. Amikor megtudta, hogy Miklós jugoszláv állampolgár, azonnal hangnemet váltott. Utasította a kapitányság sofőrjét, hogy vigye ki a helyszínre a fiúkat és szedje le a rendőrségi pecsétet az ajtóról. Edit bátyja, Demján Pál kohómérnök nagyon normálisan viselkedett. Kollégának szólította őket. Elismerte az egyetemisták és a húga közötti bérleti szerződést. De közölte, hogy annak meghosszabbítására, pedig Balogh nagyon akarta, nincs mód, mert a család el akarja adni az ingatlant. Ahhoz hozzájárult, hogy a fiúk diplomázásig maradjanak. Ők meg vállalták, hogy beengedik a hirdetésre jelentkező érdeklődőket.

Ötödéven a szakdolgozataikat is egyszerre adták le egy hétfői nap reggelén. Délután Csepelre mentek a Merkúr telepre. Balogh ekkor vette át élete első kocsiját, egy Škoda S 100-ast. Miklós ragaszkodott hozzá, hogy az első tankolást ő fizeti. A Fityóval haladt a Škoda előtt. A tavaszi szünetben már az új autóval mentek Zentára. Miklós és Éva ott várta Baloghot és Annát. Ekkor ismerték meg Miklós szüleit. Szemenyei Béla, Miklós apja egy élelmiszerkombinát gazdasági igazgatója volt. Anyja otthon dolgozott. A törékeny, félszeg asszony franciából fordított magyarra és szerbre. Béla bácsi mesélte el Balognak négy szemközt, amikor ketten kávéztak egy reggel, hogy felesége életre szóló visszahúzódása egy családi tragédia miatt van. Ilona tizenhárom éves volt, amikor negyvennégyben a Zentára bevonuló szerb-jugoszláv partizánok a kislány szeme láttára gyilkolták meg az anyját és az apját. A lányt és a bátyját a nagynénje menekítette el a rokonokhoz Bajára. Csak negyvenhétben került vissza Zentára a nagyszüleihez, akik fölnevelték. Balogh Laci megszólalni sem tudott. Már korábban feltűnt neki, hogy Miklós anyja mindig kisfiamnak szólítja barátját és valami különös óvó tekintettel néz a fiára. Zentán otthon érezték magukat. Minden olyan természetes és nyugodt volt. A Tisza, az emberek közvetlensége, a város hangulata. Csak egy napra utaztak le hárman Belgrádba. Balogh és Anna kíváncsi volt a jugoszláv fővárosra. Éva kísértte el őket. Miklós ki nem állhatta Belgrádot, amit cigányvárosnak nevezett. Balogh Évát kérdezte meg, hogyan mondják szerbül a jegygyűrűt. Éva nevetve mondta, hogy burmának. Annyit tett hozzá, hogy vigyázz, nehogy Ceylont mondjál! Míg Anna és Éva a belgrádi Stoteks áruházban pulóvernek való gyapjúfonalakat nézegetett, Balogh titokban, ügyesen egy kis aranyműves boltban megvette a jegygyűrűket. Este a zentai Zöldfa étteremben kérte meg Anna kezét. Anna nagyon meglepődött, de azonnal igent mondott. Miklós pezsgőt rendelt, s vállalta az esküvői komaságot is. Pestre már az ujjukon a gyűrűvel érkeztek meg, s hoztak negyven nagylemezt is.

Két héttel a diplomavizsga előtt három másodéves fizika szakos srác ment el a végzősök albérlétébe. Miklós, szimbolikus áron, eladott mindent, amit öt év alatt együtt összegyűjtöttek.

Vitték a filmplakátokat, a posztereket, a sző-

nyegeket, a kis tévét, a rádiós magnót, még az öreg orosz hűtőszekrényt is. Fizettek és mentek. A lakás úgy nézett ki, mintha betörők jártak volna benne. A konyhába ültek ki. Miklós bement a spájzba. Kihozott egy üveg pálinkát. Kinyitotta, meghúzta. Majd odaadta az üveget Balognak. Ő is meghúzta. Mindketten hallgattak. Ittak. Már alig volt a félliteres üvegben, amikor Miklós elmondta, hogy legutóbb, amikor Újvidéken volt, járt a Naftna-Industriánál. Kiszimatolta, hogy lesznek föltárások Szudánban, s ki kéne menni Khartoumba 2-3 évre. Olyan háromezer dollár körül lehetne keresni. Szerinte kell oda orvos is. Meg nyelvtanár is. Így, négyen még a mérhetetlen nyomort is jobban elviselnék.

Arra gondolt, hogy ő egy éven belül kimegy egyedül. Előkészíti először Balogh, majd Éva és Anna helyét. Aztán majd együtt visszajönnek pár év múlva valahova Európába az Essohoz vagy a Shellhez, mert a szocialista Magyarország ugyanolyan vicc, mint Jugoszlávia, ami ráadásul egy tákolmány ország. Balogh, mint az elmúlt öt évben soha, most sem ellenkezett. Ült és kiitta a maradék pálinkát.

Két hét múlva a Duna-parton álltak. Szemben a Műegyetemmel, kezükben diplomával. Két mérnök. Baloghot a családja, Annáék és az ismerősök állták körül. Miklós mellett csak az édesanyja és dr. Varsányi Éva kardiológus rezidens állt, s tőlük tíz méterre a parkolóban a Fityó. Kegyetlenül sütött a nap. Szinte kirobbant a nyár. A fiatal mérnökökön átizzadt az ing. Némelyiken már lógott a nyakkendő. Az ünneplő családok ebédelni indultak. Miklós nem rendelt asztalt. Azonnal menni akart Zentára. Maradék cuccai már a Fityóban voltak. Balogh hallani sem akart arról, hogy így váljanak el. Budán a Márványmenyasszony étteremben foglalt egy tizen-

két személyes asztalt. Belekarolt Miklós anyjába és Évába, már ültette is be őket az első taxiba. Anna Miklóssal és saját szüleivel szállt be a másikba. A kerthelyiségben már az asztalfőn ült a két srác, mellettük a két lány és a szülők. Miklós anyja riadtan nézett körül. A pincérek sűrögteforogtak. Kitettek magukért. Szinte láthatatlanul adták át helyüket a cigányoknak. A cigányok is húzták becsületesen. Kivételesen nem lazáltak. Észre sem vették, hogy beesteledett. Éva nem ivott. Neki kellett a kis Fityót hazáig vezetni.

Este tíz óra után ketten álltak a kerthelyiség egyik félreeső sarokasztalánál. Balogh és Miklós.

Balogh kezét akart nyújtani, de addigra Miklós már megölelte. Szorosan tartotta a nagydarab, de már enyhén kopaszodó srác. Balogh remegést érzett. Miklós sírt, rázta a zokogás.

Az első képeslap két év múlva érkezett Miklóstól, Tripoliból. Ott dolgozott. Egyedül. Elvette Évát ugyan feleségül, akivel Újvidékre költöztek, de Líbiába egyedül utazott, mert Éva utálta az arabokat. Öt év múlva írt Khartoumból, hogy lenne egy hely Balogh László mérnök úr számára, s ő már beszélt is a francia Elf-es főnökkel, de aszszony nélkül. Fehér bádóg konténerben kellene lakni. Khartoumtól ötszáz kilométerre, délre, havi bruttó kétezer-hétszáz dollárért. Balogh ekkor a Hydro-Geodéziánál dolgozott és nem akart fehér bádógkonténerben lakni.

Fehér bádógkonténereket látott a tolnai csomópont mellett. Az M6-os autópályát-építő munkások laktak bennük. A szembejövő kocsik apró bliccel jelezték, hogy radaroznak a szekszárdi delta előtt. Levette lábát a gázzól. Hagyta lassulni a Golfot. Nyolcvannal gurult el a rendőrautó mellett. Indexelt és bekanyarodott a Mol-kútra. A kút melletti útjelzőn már látta: Eszék 72 km

Főhajtás és a délvidéki magyarság

„Mindig a vakmerők mernek, s odahalnak,
S akkor a hitványok maradnak meg magnak,
Abból majd miféle magyar sarjak hajtnak?”
(Döbrentei Kornél: *Magyaroknak való*)

A sajtószervek hangzatos tudósításai arról számolnak be, hogy ez év tavaszán, a magyar–szerb megbékélés érdekében, a két államfő jelképesen fejet hajt a '42-es újvidéki razzia, illetve az 1944-es, '45-ös magyar holokauszt ártatlan áldozatai (emlékhelye) előtt, ezzel szimbolikusan bocsánatot kérve a két nép egymással szembeni sérelmeiért. Mivel a bejelentéskor arról nem szóltak a híradások, pedig, ha a szerb–magyar kapcsolatokról szót ejtenek, ez a legfőbb téma, hogy ez hol, mikor és milyen forgatókönyv szerint fog megtörténni. A háború alatt elesett vagy kivégzett szerbekre való emlékezés helye nem jelenthet gondot, hisz majd minden településen létezik ilyen szobor vagy emlékmű. Szabadkán, a városon belül is néhány. Elgondolkasztató viszont, hogy a száznál is több tömegsír közül, amelyekben ártatlan magyar kivégzettek vannak elhantolva, eddig a többségét még megjelölni sem volt szabad. Erre az ünnepi főhajtásra vajon melyik hely lenne a legalkalmasabb?

A logika azt diktálná, hogy a '42-es razzia áldozatairól a megemlékező tisztelgés az újvidéki Duna-parton álló emlékmű-komplexumnál történjen meg, a Délvidék mintegy negyvenezer magyar áldozatának emléke előtt viszont leróhatnák kegyeletüket ott helyben, elsétálva az újvidéki Honvédtemetőig, a fej nélküli turulszoborhoz. Oda, ahol a többéves kérelmezés után sem épülhetett fel a Makovecz által tervezett emlékkápolna, emlékeztetvén ezzel a gesztussal is a városi vezetők „(nem)megbékélési szándékára”, és ahol a magyarok által kihelyezett több száz fakeresztet a hatalom újra és újra megsemmisítette - ott fejet lehetne hajtani. De tán ennél is alkalmasabb

hely lehetne a csúrogi dögtemető, ahol a szemétkupacok közt a darabokra tört kőkereszt áll, vagy a bezdáni Istrebác, vagy a zombori gimnazisták jeltelen tömegsírja, vagy a Tisza menti települések hullámsírja. Persze, méltóbb hely lehetne a Kalmár Ferenc alkotta Vergődő madár szobránál, a szabadkai temető melletti téglagyár üregeiben nyugvók (részben rendezett) emlékhelyénél, de ez is a városon kívül esik, és a környezet sem a legmegfelelőbb.

Évekkel korábban az Aracs Társadalmi Szervezet indítványozta Kucsera Gézának, Szabadka akkori polgármesterének, hogy a délvidéki magyarság népiertésének mementójára a városban egy központi emlékhelyet létesítsenek, vagy legalább egy méltó szobrot állítsanak fel, hivatkozva arra, hogy az előtte tisztségben lévő polgármester, Kasza József ehhez már beleegyezését adta. Kucsera a hivatalában fogadta Szervátiusz Tibort, Magyarország egyik legnevesebb szobrászművészt, a feleségemet és engem mint az Aracs T. SZ. képviselőjét, s megígérte, hogy intézkedni fog, de esze ágában sem volt cselekedni, hisz fontosabb volt neki a szerbekhez és a hatalomhoz fűződő lojalitása, mint a magyarság ügye. Még arra sem méltatta a neves szobrászt, aki késésgésgesen elvállalta a szobor elkészítését, amivel a város is sokat kapott volna, hogy értesítse, a dolog már nem aktuális. Ha ez akkor megvalósult volna, most nem lenne kétséges a főhajtás helye. (Kucsera meg büszkélkedhetne „bátor” cselekedetével.)

Visszatérve a témához, lehetséges hely lehetne még az említett razzia színhelye is. A család elnevezésű szoborcsoportnál, ahol összemossa a '42-es áldozatokról való megemlékezéssel, és egy-két mondattal említést téve a magyar áldozatokról is, azt azonban nem részleteznék, hogy ez a tiszteletadás a '44-es és a '45-ös ártatlanul kivégzett magyar áldozatokra is vonatkozik, vagy

esetleg korábbiakra, mivel 1941-ben is végeztek ki magyar kommunistákat, pl. a szabadkai Sargaházban. Így, akárcsak a Tényfeltáró Bizottság munkájában, az 1941-től a '45-ig tartó időszakot egybevéve, a főhajtás alatt mindenki azt érthetne, amit akar.

A magyarság szempontjából a főhajtásnak legnagyobb nyomatókat a szerbiai parlament adhatna, de nem tudom elképzelni, hogy abban a közegben, ahol izzik a nacionalizmus, és ahol ott ülnek a radikális pártok, továbbá Koštunica pártjának, valamint másoknak a nacionalista tagjai, és az a Tomislav Nikolić, aki azt nyilatkozta, miszerint Srebrenicán nem volt népirtás, s Vukovár szerb város, hogy őszinte megbánást tanúsítva a szerbek előtt nyilvánosan elismerné a partizánok és Tito gaztetteit. Ez csak képmutatás volna, de még erre sem kerülne sor. Erre már abból is következtethetni lehet, hogy mindezidáig semmilyen jelentősebb intézkedést nem foganasítottak (szoborállítást, emlékhely-kialakítást, a tömegsírok rendezését stb.), ami egyenértékűvé tenné ezt a (közös) bocsánatkérést.

A legújabb sajtójelentések arról tudósítanak, hogy ez a közös bocsánatkérés mégis Csúrogon, a dögtegetőnél fog lezajlani, illetve a település raktárpépületből átalakított múzeumában. A hírek arról is beszámolnak, hogy a telekredezés már megkezdődött, de a tervekről, az emlékhely kinézetéről semmit sem lehet hallani. Arról sem, hogy **ez a színhely, az ünneplés elmúltával kinek a gondozása alá tartozik majd. Még kevesebb szó esik arról, hogy a bocsánatkérések után (ami a magyarok részéről már számtalanszor elhangzott), szabadon emelhetünk-e emlékműveket a településeken belül is, vagy továbbra is a temetőinkben, templomaink kertjeiben vagy a településeken kívüli gödrök helyén kell megemlékeznünk. És végül felépülhet-e végre Újvidéken a Makovecz-tervezte emlékkápolna?** Erről sem beszél senki sem. Talán a főhajtás helye sem véletlenül esett erre a csúrogi dögtegetőre. Az igaz, hogy a magyarság szempontjából ez az egyik legfájdalmas emléke a megtorlásoknak, de mivel a helyszín távol esik a nagyvárosoktól, a hírközlő helyektől és a politikai csomópontoktól, félő, hogy a szerb politikum az egészet elhallgatja majd, és a minimális sajtóvisszhang következtében a köztudatba bele sem kerül.

Ha a szerbiai parlamentben ez a közös főhajtás nem fog megfelelőképpen napirenden szerepelni, akkor ez a magyarság becsapását jelenti, amihez a magyar kormány megalkuvó módon asszisztál. Ez a képmutatás csak azt szolgálja, hogy Szerbia (látszólag) eleget tegyen a magyar kormányzati követeléseknek, s ezzel megszerezze a magyar kormány jóindulatát az EU-tagság elnyeréséhez. A délvidéki magyarságot pedig, mint eddig már számtalanszor, a rókaelkű szerb politikum báránybőrbe bújt farkasként becsapja és kiisemmizi azzal, hogy miközben majd minden településen ott állnak a szerb emlékhelyek, a magyarok pedig kegyeletadásra továbbra is mehetnek a dögtegetők szemétkupacai közé, a lebetonozott gyártelepekre, jobb esetben a temetőinkben felállított kopjafákhoz vagy a jelöletlen sírjaikhoz. Láttuk már, hogy a korábbi szocialista magyar kormány gyenge, megalkuvó politikája, mind Erdély, Kárpátalja és a Felvidék esetében csődöt mondott, s félő, hogy a látszat ellenére itt is ez következne be. Mint ahogyan Tomislav Nikolić már elmondta, miszerint betont húzunk a két nép ellenséges múltjára, ezt a kivégzett ártatlan magyarok esetében már megtették. A tömegsírok egy részét már beton fedi. A délvidéki magyarságnak meg továbbra is annak a szerb politikai követelménynek a közepette kell élnie, amint azt (a jugo-szimpatizáns) A. Sajti Enikő már korábban megfogalmazta, miszerint: „az államhűség két világháború közötti követelménye, a kommunista rendszerrel történő aktív politikai azonosulással transzformálódott, amelyet a megtorlások, tömeges kivégzések vonatkozásában megkövetelt kollektív amnézia egészített ki. A magyarokat, avagy korabeli kifejezéssel élve, a »bűnös magyar fasisztákat« megbüntető kollektívumként kezelték, (...) »a bűnbocsánathoz« pedig a hatalom feltétel nélküli elfogadásán és szolgálatán át vezetett az egyetlen út.”

A hazug megbánást, az EU által kikényszerített és a magyar kormány által követelt, szerb részről fogcsikorgatva elfogadott közös magyar-szerb főhajtás várható jellegét leghívebben a '42-es razziára való ez évi januári megemlékezés vetíti előre. Talán még eddig sohasem hangzott el a szónoklatokban annyi „magyar fasiszták bűnei”,

a „megbocsájtathatlan kegyetlenkedések” stb. vád, mint most, amikor először vettek részt Magyarország képviselőjében magas rangú vendégek, miközben a pár hónap múlva bekövetkező megbékélésről, a főhajtásról egy (eltévedt) szó sem esett. Még Pásztor István, a VMSZ elnöke sem koszorúzhatott és vehetett részt az ünnepi protokollban. Volt mit tapasztalniuk Magyarországon miniszterelnök-helyettesének, Navracsics Tibornak és a belgrádi magyar nagykövetnek, Nikowicz Oszkárnak, akik kénytelenek voltak mindezt végighallgatni.

A magyar kormányban állna az (ál-szent) szerb szavak mellé tetteket is követelni tőlük, hisz ez bizonyítaná az igazi megbánást és megbékélést. Nem meghunyászkodva, a lehetőségeket elszalasztva, hanem bátran kell kiállni egyszer már a határon túli magyarságért, és valódi eredményeket elérni. Legalább a fent említett kételyeket eloszlatni.

A délvidéki magyarságban pedig lehetne anynyi erő, ha még közösségként definiálja magát és nem egy szervezetlen tömegként, hogy halottnak méltó emlékműveket állítanak (ahogyan tették ezt a dél-szerbiai albánok). Mert ez is hozzátartozik a nemzeti öntudat erősítéséhez, amiben mi ugyancsak hiányt szenvedünk. Többek közt ez is az egyik oka a délvidéki magyarság rohamos fogyásának.

Épp ennek az orvoslására a Magyar Nemzeti Tanács egy népesedési stratégia kidolgozását ígéri, amelynek dr. Korhecz Tamás szerint három problémakört (a beolvadást és az elköltözést nem számítva) mindenképp tartalmaznia kell. Az első, megszüntetni azt a tévhitet, hogy a gyermekvállalás csökkenése anyagi nehézségekkel magyarázható. A második, a fogyasztói értékrendszer eluralkodása az erkölcsösségen alapuló (család, összetartozás, felelősségvállalás, keresztény hit stb.) értékrendszerrel szemben. A harmadik, az anyaság megbecsülése. (M. Sz. 2012. XII. 22-23.) Ez a három, illetve öt ok számbavétele olyan általános jellegű, amely minden elkényelmesedett nyugati társadalomban jelen van, ezzel szemben a délvidéki magyarság igazi gondjairól, és az ebből eredő gyermektelenség okairól egy szót sem szólt. Ezen okok orvoslása nélkül pedig nehezen lesz megvalósítható az MNT népesedési stratégiája, amit már most sikernek mutat-

nak be. Az is lehet, hogy a szólamok hangoztatásán, azaz a stratégia elkészítésén kívül az MNT a megvalósítás érdekében nem fog tenni semmit sem, hisz olyan követelményekkel kellene előállnia a szerb hatalommal szemben, amit az MNT nem mer, de nem is hajlandó felvállalni.

Úgy tűnik az MNT már „kiadta a parancsot” a médiumoknak, bizonyítva ezzel is a szilárd elhatározását, mivel a Korhecz-nyilatkozat után majd minden sajtószerv ezzel a témával foglalkozott. Többek között az Újvidéki Televízió magyar szerkesztősége is a Napjaink című 2013. I. 14-i műsorában, amely botrányosan színvonalatlan volt, és ha nem készült volna kapcsolósos szabadkai stúdióinterjú dr. Korhecz Tamással, aki elmondta a dolog lényegét, az egész adás a butaságok tárháza lett volna. Az újvidéki stúdióba hívott vendég egyetlenegy kérdésre sem tudott lényegre törően válaszolni, mindig mellébeszél, méghozzá olyan nyelvi hibákkal, ami semmiféleképpen sem illik egy magát értelmiséginek tartó egyénhez. Ha az MNT ilyen „szakemberekkel” kívánja megoldani a Délvidék népesedési gondjait, akkor biztosra vehető, hogy ez kudarcra van ítélve.

Az Aracs folyóirat, amint már oly sokszor, 2004-ben is részletesen feldolgozta ezt a problematikát, (G. J. Az erózió ellen, Aracs, 2004. III. 15. és VI. 4.) ezért most csak azokkal a legjelentősebb okokkal foglalkozunk, amelyek megoldása nélkül nem képzelhető el a délvidéki magyarság népesedési mutatóinak javulása. A cikk a már felsorolt „általános” okok mellett a következő problémák megoldását tartja szükségesnek: 1. az egészséges nemzettudat kialakítása, 2. a bünyös nemzet tudatának a gyökeres megszüntetése, 3. a teljes (nem csak szajkózott, látszólagos) egyenjogúság biztosítása, 4. az otthonérzetnek a megteremtése, amibe belefoglaltatik a területi és a perszonális autonómia, valamint 5. a hosszú távú biztos jövőkép kialakítása.

A felsoroltakból most csak kettőt szeretnék kiemelni. (A részletes tanulmány megtalálható az említett folyóiratszámokban).

„Az a tény, hogy Szerbiában a magyarság mindig másod-, harmadrangú állampolgárnak számított, aminek megkülönböztető hátrányait a születésunktől a halálunkig kénytelenek vagyunk eltűrni, sőt az utóbbi időben a sírgyalázások mi-

att még a halálunk után is, sokakban megingatja a magyarságuk vállalását. Ez a káros hatás főleg a tanügyi intézményekben jut kifejezésre. Az a már a magyarok által is természetesnek tartott szokás, miszerint mindig, minden iskolai rendezvény, ünnepség, verseny stb. a szerb nyelvűvel kezdődik, még a többségében magyarul lakta településeken is, eleve hátrányos megkülönböztetést jelent. Sőt azt példázza, hogy magunk is egyetértünk ezzel a megbélyegző degradálással. Pedig az egészséges életösztön, az emberi büszkeség s gerincesség a tiltakozást, az ezzel való szembefordulást diktálná. Miként várhatjuk el gyermekeinktől, hogy egy öntudatos, karakteres, egészséges jellemmé fejlődjenek, ha tudatosan olyan közegbe kényszerítjük őket, ahol megalkudni, meghunyászkodni, mindezt a megaláztatást pedig még dicsőíteni is kénytelenek. Nem beszélve az utóbbi időben mind gyakoribb bánatalmazásokról, zaklatásokról, a szórakozási lehetőségek beszűküléséről, amivel nap mint nap kénytelenek szembesülni. Amíg politikusaink, a magyar politikai pártok és a magyar értelmiség csak fejcsóválással, hatástalan tiltakozó nyilatkozatokkal és soha be nem tartott ígérekkel igyekeznek némi erkölcsi támogatást biztosítani ebben a szellemi fertőben s nyomorban felnövő fiataloknak, addig ne reménykedjen senki sem a délvidéki magyarság erkölcsi megújulásában. Mert amíg nemzedékek nőnek fel sérült lélekkel, meggörbített gerinccel, félelemmel a szívükben és egyéniségükben sérült, kisebbségi tudattal, addig föltámadást remélni egy ilyen közösségtől balgaság és naiv szemfényvesztés. És itt mindjárt folytathatnánk a bűnös nemzet megbélyegzéssel is. A csúrogi és zsabylai magyarok mind a mai napig kollektívan háborús bűnösöknek vannak nyilvánítva, amit minden alkalommal, ha erre a szerb hatalomnak a piszkos, sovíniszta ügyeinek palástolásakor szüksége van, előhúznak. A délvidéki magyarság mindaddig káros, fasiszta nemzet lesz, amíg el nem tűnik szülőföldjéről, erről a Trianonban elrabolt területről. Széchenyi gondolata sohasem volt ránk vonatkoztatva annyira aktuális, mint most, miszerint »csak a civilizált világ közvéleménye tudna talán megálljt mondani annak az ördögi kormányzati tendenciának, amelynek folytán bennünket mint nemzetiséget lassan legyilkolnak«.

Nem lehet erkölcsi megújulást, még kevésbé szellemi és létszámbeli gyarapodást remélni e közösségtől mindaddig, amíg a délvidéki magyarságban a hontalanság, a bizonytalan jövőkép és a megalázó másodrendűség tudata él. Nem lehet egy lelkében összetört, meggyötört, életösztönét elveszejtett közösségtől, poraiból föltámadó fönix módjára megújulást remélni addig, amíg ezek a már felsorolt okok meg nem szűnnek. Egy közösség csak akkor tud létezni, ha alkothat, jövőt teremthet, és ha mindezt biztosítva látja. Akkor vállal utódokat, ha a munkája gyümölcsét a gyermekeire átruházhatja, akik az alkotását majd tovább építik, büszkén emlékezve a lelkes elődökre. »Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne« – írja Tamási Áron. Ezt az otthont meg kell teremtenünk, ha itt élni akarunk. (...) A délvidéki magyarság mindaddig otthontalannak érzi magát (még ha a saját szülőföldjén is él), amíg sorsát nem saját maga irányíthatja. A területi és a személyi autonómia, a valódi egyenjogúság és a biztos jövőkép elengedhetetlen föltétele a megmaradásunknak. E nélkül az erkölcsi, a szellemi és a létszámbeli megújulás csak naiv vágyálom lehet, amit a történelem könyörtelenül elsodor.”

A másik fontos követelménye a népességfogyás megállításának az erős nemzettudat kiépítése. Korhecz erről sem szólt egy szót sem, már azért sem, mert ez – annak ellenére, hogy ezt lépten-nyomon hangoztatják -- nem illik bele a Lovas Ildikó által diktált MNT kultúrpolitikába. Azokkal az értelmiségi csoportokkal ugyanis, amelyek tagjainak egy része korábban a Jugoszláv Kommunista Párt magyar szószólói voltak, sőt, az '50-es és a '60-as években a magyar kisebbség beolvadását szorgalmazták, most pedig a jugo-liberalista vonalat képviselik, azoktól nem várható el a délvidéki magyarság nemzettudatának az erősítése. Alexa Károly ezt az értelmiségi csoportot így jellemzi. Ők voltak „a titoista pártállam jól fizetett pszeudomagyarjai, paramagyarjai. Akiknek egyik vezére (itthon is akadémikus lett belőle), később a legrondább Illyés-ellenes szövegek egyikének szerzője, például kitalálta a magyar irodalomtól független jugoszláviai magyar irodalomtörténetet, magyarán: a trianoni végzést érvényesnek hirdette a múltban is, amely könyvben – ő, a szakszerűség! – Zrinyi után mindjárt

Hoblik Márton következik” /.../ „tudták ők maguktól is, hogy a hatalom mellé kell állni. Mint pozsonyi, ungvári vagy kolozsvári eszmetársaik, nem is beszélve a bukaresti fajtájukbélielkről. Tudják ma is, hiszen akik még élnek, jobbára az itteni liberálisok társulatától kaptak szellemi állampolgárságot. Hogy miféle hazába? Ezt nem firtatják.” Miként lehetne a nemzettudat erősítését elvárni attól a Tolnai Ottótól, aki úgy nyilatkozott kevélyen, miszerint „... a jugoszláviai magyar író attól különb, hogy van tengere (a vajdaságinak mára már aligha)”.

Azok pedig, akik az egyetemes nemzeti kultúrát kívánták szolgálni, „gyorsan intézményen kívül találták magukat. (...) Helyette egy látszat-kultúra került piedesztálra, a valódi magyar kultúra pedig a széleken, »földalatti« mozgalmakban húzódott meg. (...) Nem véletlen tehát, hogy az elmúlt évtizedek kedvezményezettjei ennyire féltik pozíciójukat. Azzal, hogy megjelent egy másféle szemlélet, (...) amely eltér az eddig erőltetett arctalan kánontól, hisztérikus rohamot kaptak. Kizárólagos hatalmukat érzik veszélyben, hiszen jószerivel csak e kánon művelői irányíthatnak. Most visítanak.” – nyilatkozta Bicskei Zoltán mint a Magyar Művészeti Akadémia külhoni tagja. (M. Sz. 2013. I. 3.) Ezen nyilatkozat után, amelyben Lovas Ildikó pártfogoltjainak, azaz a jugo-liberálisoknak a tevékenységét Bicskei nemzetellenesnek minősítette, és akitől az MNT a megoldást várja, biztosra vehető volt, hogy szó nélkül nem fogják hagyni ezt az értékelést. A támadás dr. Gerold László részéről érkezett. A Vajdaság Ma délvidéki hírportálon (2013. I. 10.) Itt és így címen a vádak özönét zúdította a cikkekre, de nem a szerzőre, hisz annyi bátorsága már nem volt, hogy szembeszálljon Bicskei éles tollával, hanem bizonyos (általa kreált) formákra hivatkozva, az ártatlan újságíró-szerkesztőn töltötte ki dühét.

Tette ezt mérgében, annak ellenére, hogy az újságíró eleget téve az újságírás legelemibb szabályának, azaz annak, hogy lásson nyilvánosságot mind a két fél szemlélete, szabályosan járt el. Gerold még attól sem riadt vissza, hogy burkoltan bár, de megfenyegette a cikkíró (ha már a hatalom az ő pártján áll), mondván, „kíváncsi vagyok, sajtóetikai bizottságunk felfigyel-e erre a nemcsak ostoba, hanem (...) megalázó gesztusra” – jelezve ezzel igényét az újságíró megbüntetésére. Amint Bicskei mondta, most sikítanak. (Csak mellékesen jegyzem meg, hogy az a személy papol ostobaságokról, aki a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének a tanáraként beszédében nem tud különbséget tenni a „köszönve” és a „köszönhetően” fogalmak között. Lásd! az Újvidéki rádióban elhangzott stúdióbeszélgetésben, 2013. 01. 26.)

A Gyurcsány-kormány idején még érthető volt, hogy ez a jugo-liberális kultúrpolitikai irányvonal élvezi az anyaország anyagi és erkölcsi támogatását, pénzt, paripát, kitüntetést, az viszont már teljesen érthetetlen, hogy a mostani egységes nemzetben gondolkodó Orbán-kormány miért pártolja, segíti ezt a globalista értelmiségi irányzatot. Az MNT kétkulacsos politikája, amely minden nemzeti irányultságú kulturális tevékenységet gátolni igyekszik, ha csak nem az ő fennhatósága és irányítása alatt működik (példa erre a Magyarkanisai Íróklub szervezőbizottságának a leváltása, és Hornyik Miklós szavaival élve az „ügyeletes jugoszláv” elnöki kinevezése), vagyis kétséges, hogy a népesedési stratégiát ilyen értelmiségi csoporttal véghez tudja vinni az MNT.

Végezetül, a leírtak kapcsán, én nem hiszek a főhajtás és a megbánás őszinteségében, valamint az MNT által tervezett nemzetmentő stratégia sikerében. Bár ne lenne igazam!

„A történelmi örökséget nem lehet entobizniszre felhasználni - nem lehet a középkori hagyatékkal önmagunkat, magyarságunkat deklarálni”

- Stanyó Tóth Gizella interjúja

A jelenlegi aracsi pusztatemplom helyén egyhajós templom állhatott, állítja Svetlana Bakić, amelynek létezését Nebojša Stanojev meg is erősítette, az 1972-75 között, Nagy Sándor vezetésével végzett ásatások során született dokumentáció alapján. „E templomot a szájhagyomány a magyarok szent királyához, Istvánhoz köti, 1030 táján”.

Erről dokumentumok is beszélnek: VI. Pál pápa 1970-ben apostoli levelében sorolja fel, hogy Szent István hogyan szervezte meg az első egyházi intézményeket, köztük az oroszlámosi és aracsi monostort. Szent István 1030-ban küldte csanádi püspöknek Szent Gellértet, aki építkezésekbe kezdett. Tehát erre az időszakra tehető az aracsi monostor felépítése. E kezdet, és a későbbi építkezések is magyar történelmi személyiségekhez kötődnek, így jogosan tekinthetjük a magyar örökségnek a pusztatemplomot, amelynek megvédéséért Szerbia mellett Magyarország is felelős. Ezért nem mindegy, hogy milyen lesz a tervbe vett teljes emlékkomplexum stílusa és tartalma.

Az aracsi pusztatemplom gazdag irodalmáról, a kutatások, az ásatások eddigi eredményeiről, az ezek nyomán íródott tanulmányokról, a közelmúltban megjelent újabb könyvekről is beszélgettünk dr. Ózer Ágnessel, a Vajdasági Múzeum igazgatójával, akit az elmúlt év elején nyílt pályázaton választottak meg e tisztségre. Kezembe adva Csömöre Zoltán mgr. Bánság és Maros-vidék középkori monostorai című könyvét (Nagykikindai Történelmi Levéltár, Nagyikinda 2008, a szerző magiszteri dolgozatának eredeti címe: A középkori Csanád-egyházmegye egyházi rendjei) mondta, hogy a fiatal kutatóink érdekeltek a feltáró munka folytatásában.

A keretkérdéseket előzetes megbeszélésünk alapján elküldtem ugyan, de időszükében mégsem tudtunk részleteiben kitérni mindegyikre.

Az Aracs folyóirat legutóbbi számában Zoran Vapa, a Vajdasági Műemlékvédelmi Intézet igazgatója kivételes jelentőségűnek nevezte az aracsi műemlék bazilikát. Mi történt az utóbbi 3-4 hónapban? Hol tart az IPA - Határon Átnyúló Együttműködési Program, amellyel két és fél évvel ezelőtt megkezdődött Magyarország és Szerbia közös projektuma a kulturális örökség megvédésére, amelyre 220 ezer eurót kaptak. Beszélhetünk-e előrelépésről a pusztatemplom kapcsán, amelynek ügyét más civil szervezetekkel együtt küldetesszerűen felvállalta az Aracs folyóirat?

- Nem tudom, hogy beszélhetünk-e előrelépésről. Novemberrel, decemberrel lezárulnak a régészeti ásatások mindenhol, az idő-

járás miatt. Ilyenkor télvíz idején a régészeti lelőhelyeken nem történik semmi. A Vajdasági Múzeum évtizedek óta (azt hiszem ezt szabadon mondhatom) részt vesz az aracsi pusztatemplommal kapcsolatos tevékenységekben, a Nagy Sándor-féle ásatásoktól kezdve. Nagy Sándor ugyanis a Vajdasági Múzeum és a Vajdasági Műemlékvédelmi Intézet megbízásából ásott Aracson. Hogy milyen útravalóval küldték ki a terepre, arról én most nem tudok beszélni. Az újságban megjelent adatok szerint, amit tőled kaptam, ő arra hivatkozott, hogy szláv nyomokat keresett ott. Hogy ez mennyiben lehetséges egy régészeti ásatásnál, nos, ez szakmai dolog. Én történész vagyok, ezzel nem foglalkozom. Nem is nagyon hiszem - annak ellenére, hogy ilyen kísérletek vannak -,

hogyan lehet határozni, hogy valaki azt akarja és elvárja, hogy a régész ezt vagy azt találjon meg a földben. Az most már bizonyos, hogy a földben egy középkori szakrális épület jelentős emlékének maradványai, díszítőelemei vannak, az ottani élet kíséőanyagával, amiről a mostani előírások szerint a szerb állam erre hivatott intézményeinek kell gondot viselniük. Tehát minden, ami a földben van, és kulturális hagyatékként kezelendő, valamilyen műtárgy vagy műkincs, bármi, ami a kulturális örökséggel kapcsolatos, az a szerb állam tulajdona. Az lehet a németeké, a magyaroké, a szerbeké, lehet szláv, lehet gót, avar, az mind a szerb állam tulajdonát képi. Hivatalosan azokkal csak állami intézmények foglalkozhatnak, mint ahogyan azoknak a helyeknek a védelmével vagy föltárásával, amelyekben bárkinek, az érintettek, a felsoroltak közül emléke van. Magyarországon is vannak szerb emlékek; Szentendrén pl., amelyek a magyar állam tulajdonát képi, azzal, hogy ott ezeknek egy részét már visszaadták a szerb egyházaknak. És ezeknek a fenntartásával járó költségeket is átruházták.

Az Aracsot kinek adják vissza?

A mi összes magyar emlékünk ebben a pillanatban a szerb állam tulajdona. Lehet az a szabadkai Városi Múzeumban, a Vajdasági Múzeumban, a Nagyikindai Múzeumban, bárhol. Biztos, hogy nekünk magyaroknak, vajdasági magyaroknak nemhogy érdekünk fűződik, hanem kutyakötelességünk a hagyatékunkról, az örökségünkéről gondot viselni, és szemmel tartani. Ez a feladat, abban a konsztellációban, hogy léteznek nemzeti tanácsok – köztük a Magyar Nemzeti Tanács – rájuk, a nemzeti tanácsokra, így az MNT-re hárul, azon keresztül valósítható meg. Az MNT-nek van egy kulturális bizottsága, ennek tagja vagyok, és van egy hagyatéki bizottsága, amelynek szintén tagja vagyok. Feltételezhetően ezekről a kérdésekről tárgyalni is fogunk ezekben a bizottságokban.

A mesetitkú aracsi Pusztatemplom – Kié? Kié volt? címmel jelent meg nemrégén Vajda Jánosnak, az Aracs Hagyományápoló Társaság elnökének a könyve. Szerinte

a pusztatemplom olyan örökség, amely a szülőföld szeretetére, a történelmi múlt megbecsülésére, a magyar nép hagyományainak megőrzésére kötelez. Az 1997-ben alakult Aracs Társadalmi Szervezet, '98-ban létrehozott Aracs-díj, majd 2001 óta az Aracs folyóirat sokat tett a magyarság e kiemelkedő emlékének a köztudatba kerüléséért, az 1999 óta működő hagyományápoló Társaság pedig más civil szervezetekkel, egyéni támogatókkal együtt évről évre kibontja a gazból, a burjánzó növényzetből, rendezi környékét, emlékünnepséget szervez. Jogosnak érzik aggódásukat a pusztatemplom jövőjéért. Más felől az MNT kulturális stratégiájának célkitűzése szerint a vajdasági magyar tanulóknak meg kell ismerniük történelmi örökségüket. Mindent összevetve; lát-e esélyt az intézményes és a civil szféra együttműködésére a pusztatemplom kapcsán jelentkező kérdések rendezésére?

- A műemlékvédelem, a hagyományőrzés, a kulturális örökség védelme az egy merev, szűkebb szakmai dolog. Itt úgy látom, hogy korlátozott lehet a civil szervezetek hatása. Mondjuk, a szántás közben felszínre kerülő lelethez sem lehet nagyobb joga a megtalálónak, mint a szakma, az intézmények képviselőinek.

Nem hinném, hogy az említett civil szervezetek esetében erről lenne szó. Sokkal inkább arról az aggodalomról, hogy az aracsi pusztatemplomnál végzett feltárások, konzerválások, esetleges restaurálások, főként a környékének tervbe vett rendezése milyen irányban halad, mi lesz a küldetése?

- Itt is bízni kell az intézményes rendezésben. Bízni kell egy műemlékvédő intézetben, a múzeumokban, a helyi hatalomban, önkormányzatban is (mert ott is vannak pártjaink, képviselőink, mert feltételezem, hogy hacsak nem végletekbe menő elferdítésről és rosszakaratról van szó), hogy azt olyanná szeretné tenni, ami nem „hajmeresztő” dolog lesz, ami nem tagadja meg a műemlék jellegét, a lelkületét. Nincs tudomásom, és ez elől elzárkózom, hogy egyáltalán volt-e ilyen jellegű indít-

vány? Hogy valami olyasmit akartak az Aracs vagy Dombó körül csinálni, ami megváltoztatná a magyar szellemiséget, a magyar jellegét ennek az egész dolognak. De még ha valaki akarná is, azt nem tudja megváltoztatni, az örökké a magyar középkori építészet emléke marad.

Ezt feltűntetik arra a táblára, amelyet a korábban eltűnt helyére tesznek?

- Az lesz feltűntetve, amilyen eredményre jutnak most a szakemberek. Én nem tudok olyan eredményről, amely megkérdőjelezné az eddig feltártakat. Beszéltem Nebojša Stanojevvvel, a múzeumunk régészével, ő azt mondta, mondják meg mi történt, ami megkérdőjelezi az Aracs magyar szellemiségét vagy magyar hovatartozását. Erről szó sem volt. A Vajdasági Múzeum Aracs környékén nem csinál semmit egyeztetés nélkül. Ellenben vannak ott valami kiállított „totemek”, amelyek Stanojev kolléga szerint nem odaillők. Nem a kiállítás anyagára gondolok, annak anyaga az ásatások eredménye. Törökbecsén a kiásott anyagot állították ki..

Az se zavarja meg az embereket, hogy szerb birtokosok tulajdonában volt az egész földterület, Aracsot is beleértve. De azok a szerb birtokosok – ami esetleg szláv jelleget adna ennek a dolognak – a magyar király alattvalói voltak. Tehát nem kerülnek oda mint szerbek, a középkorban egyébként a nemzeti hovatartozás nem kifejlődött érzés. Az a meghatározó, hogy kinek a királyságához tartoznak, vagyis hogyan alakul a vazallusi viszony. A szerb nemesek, akik ott földet, birtokokat kaptak, azok a magyar király alattvalói voltak, s Magyarország, a magyar királyság területére menekültek a törökök elől. Mátyás, Zsigmond király adományozta ezeket a birtokokat a szerb nemeseknek. Ettől még nem lesz szerb a birtok, hogy kinek a tulajdonát képezi, s ki szedi le a jövedelmet a róla, hogy megéljen, mert elmenekült a török elől. Ez nem szerbesít, főleg nem a középkorban.

Visszatérve a IPA-programhoz, várható-e újabb pályázat és mennyit jelenthet ez anyagiakban?

- Két IPA-pályázat zajlott le, most van folyamatban a harmadik, amelyet megkaptunk. Nem tudnék pontos választ adni az anyagiakról, ezt azok vezetik, akik részt vesznek a projektumokban. Van IPA- projektum, amelynek megvalósítása együtt történik a Vajdasági Múzeummal, a Vajdasági Műemlékvédő Intézettel, de külön is. A harmadik IPA-program kimondottan az ediktum (királyi rendelet), a korai kereszténység jegyében történik. Ennek része egy kiállítás is a feltártakból, nemcsak az aracsi anyagból, hanem a Dombóra (Rakovacra) vonatkozókból és mindabból, ami a korai kereszténységre utal itt Vajdaságban. Ez a nagy kiállítás itt lesz a Vajdasági Múzeumban decemberben. Jelentősen képviselve lesznek az aracsi, a dombói, a bácsi leletek.

Van-e konkrét elképzelés, terv az aracsi pusztatemplom környékének rendezésére? Azokra a létesítményekre gondolok elsősorban, amelyeket idegenforgalmi, turisztikai jelleggel terveznek.

- Nem tudok erről, de nem azért, mert nem érdekel. Nem tudom, hogy az IPA-program harmadik ciklusa keretében a Vajdasági Műemlékvédő Intézet tervébe bekerült-e a pusztatemplom környékének rendezése. Tudomásom szerint a törökbecsei község inszisztálására arra törekszenek, hogy olyan körülményeket teremtsenek, amelyek lehetővé teszik a tömeges látogatást, de hogy az ne zavarja meg az aracsi pusztatemplom küllemét. Tehát a cél az, hogy összeolvadjon a tájjal, de nem tudni, hogy végül hogyan fog megvalósulni.

Kinek lehet ebbe beleszólása?

- A műemlékvédő intézetnek. A Vajdasági Múzeumban én sem cserélhetek ki pl. egy ablakot sem, anélkül, hogy ne kérném ki a községi MI véleményét.

Eljut-e az MNT-hez ez a terv, és mit tehet, van-e beleszólása a kivitelezésbe?

- Eljut! A műemlékvédő intézet mindenkor azt mondhatja, hogy a szakmát nézi, és amivel önök foglalkoznak, az más. De én nem olyannak ismertem meg Zoran Vapa igazga-

tót, hogy ilyet mondana, aki nem hallgatna az alapos megjegyzésekre, adatokra alapozódó érvelésekre.

Egyéb, a pusztatemplom környékével kapcsolatos részletkérdésekről a Múzeum nem tud, így arról sem, hogy ott földeket sajátítana ki valaki. A pusztatemplom a törökbecsei község területén van. Azt tudom, amikor a régészeink kutatni mennek, akkor különböző engedélyekre van szükségünk; az államtól, a községtől... Többek között a műemlékvédelmi intézet is engedélyt ad az ásatásokra.

Ha jól tudom, az aracsi pusztatemplom nem is a Tartományi Műemlékvédelmi Intézethez (TMI) tartozik, mivel kivételes jelentőségű kulturális örökségről van szó. A Köztársasági Műemlékvédelmi intézet (KMI) fennhatósága alá tartozik, azzal, hogy a KMI az Araccsal kapcsolatos intézkedéseket átengedte a TMI-nek. De ez a helyzet bármelyik pillanatban megváltozhat, megjöhet egy másik döntés. (Nebojša Stanojev Aracs c. magyarul 2009-ben megjelent könyvében idéz a vonatkozó törvényből, miszerint „állami védelem alá tartozik a közvetlen környezetével együtt. (...) Aracs templomát kétszer lebontották, de a mai napig megőriződött az építmény néhány maszszív része, ami népeink kultúrtörténetének tanulmányozására szolgál.”)

Az IPA-programok mely országok közreműködésével valósulnak meg Vajdaságban, Szerbiában?

- Ez a konkrét IPA-program csak Magyarországon és Szerbia együttműködésével valósulhat meg. Nem vehet részt benne Románia, csak a magyar és a szerb állam vehet részt közösen ezeken az EU-s pályázatokon. Úgy tűnik, hogy a munkát jó szakemberek valósítják meg, például a Bácsi vár. Viszont szívesen látnám az innen Magyarországra elment szakembereink együttműködését, Takács Miklós régészét és Raffay Endréét is, természetesen, aki szintén megírta Aracs történetét, valamint sok más fiatalét, aki Magyarországon tanul.

A műemlékvédelem, a kulturális örökség megőrzése mit jelent, milyen küldetést teljesít Koszovóban és milyen Vajdaságban? Lehet-e párhuzamot vonni?

- Meg kell különböztetni Koszovót és Vajdaságot. Párhuzamról nem lehet szó. Koszovóról a szerbeket elűzték, vagy elköltöztek. Vajdaságban is mind kevesebb a magyarok lélekszáma, sajnos - de még vagyunk. Vegyük az én példámat, vagy Csömöre Zoltánét, aki szintén a bánsági monostorokról írta meg dolgozatát, vagy más szakembereink példáját, akik itt maradtunk és állami intézményekben dolgozunk. Föltételezem, hogy mások is, mint én is, mindent megteszünk, hogy műemlékeink megmaradjanak. Említhetem Beszédes Valéria példáját is, aki a szabadkai községek közti Műemlékvédelmi Intézetben dolgozott, és nagyon sokáig, azt hiszem, a TMI igazgatóbizottságának tagja volt. Az, amit én nem fogadok el, hogy az anyaországiaknál alacsonyabb rendű szakemberek lennénk. Ezt visszautasítom. Lehet, hogy néha szükség van az anyaország segítségére, amikor megakad egy-egy dolog, hogy érezzük a támogatásukat minden téren, s hogy nem vagyunk egyedül. Az itteni, a vajdasági magyar szakemberek is végzik a munkájukat. Gondoljunk csak a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetre (VMMI), Hajnal Jenőre, vagy a Hungarológiai Intézetre, amelynek hiányát mindaddig éreztük, amíg nem vette át a VMMI. Annak vagyok a híve, hogy a saját emlékeinkkel, hagyományainkkal a vajdasági magyar szakemberek foglalkozzanak. Pozsonyban, Pesten, Kecskeméten, Szegeden is az a szívügyük, ami ott történik, és nem az, ami nálunk.

Aracs, Dombó együtt van Bugaccal (Kecskemét mellett) ebben a programban. A magyarországi régészeket elsősorban a saját ásatásaik érdeklik. Területileg pedig mi vagyunk hivatottak, hogy az itteni örökséggel foglalkozzunk. Ebben a pillanatban nem is lehet másként, jogilag ez a dolgok rendje. Minden kulturális örökségünk, ami a térségünkben van, legyen az a Bácsi vár vagy Dombó, minden állandó fizikai jelenlétet, ittlétet követel.

Az MNT programja is arra irányul, hogy megismerjék kulturális örökségünket, tanuljanak róla a diákok, hogy tudatosodhasson bennük a szülőföldön maradás fontossága. Csak a tudással küszöbölhető

ki pl. a kisebbségrendűség érzése, s erősödhet a szülőföldhöz való ragaszkodás az intézményes háttérrel.

- Ez már koncepció kérdése, hogy hogyan viszonyulunk itteni hagyatékunk megőrzéséhez, hagyományaink ápolásához, meglévő kulturális intézményeinkhez. Akkor ne mondjuk azt, hogy Pestre jobban dukál a Nemzeti Színházba menni, és itt nem megyünk el a Szabadkai Népszínház vagy az Újvidéki Színház előadásaira, mert az provincia - ha elmegyek Pestre az Operettszínházba, az nagyobb esemény, vagy felmenni a Budai Várba... De nem szervezünk kirándulást a gyerekek számára a Pétervárad-i várba, Aracsra, Dombóra... Meglehet, hogy szívesebben járnak az emberek Budapestre, mint Aracsra, de ha ott egy olyan rendezett emlékhely lenne, mint Ópusztaszer, s ott volnának animátorok, magyarul tudó animátorok is, ami erősíthetné műemlékünk vonzáskörét. Erre kellenek a pénzek, de ebbe már a hivatalos állami közegek, műemlékvédők nem szólnának bele - a törökbecsei község beleegyezése és anyagi támogatása viszont szükséges.

A Vajdasági Múzeumban nekem problémát jelent, hogy nincsenek magyar pedagógusaim, akik fogadni tudnák a magyar diákokat. A múzeumba látogató gyerekek szerbül hallgatják az előadásokat. Lehetővé kell tennünk, hogy a diákok anyanyelvükön hallgathassák végig ezeket az élő történelemórákat. Erre kellenek a pénzek, és ehhez kell a politikai megegyezés. Tárgyaljanak a pozíciókban levők köztársasági, tartományi, önkormányzati szinten, hogy azokban az intézményekben, mint amilyen a Vajdasági Múzeum, a TMI, vagy a városi múzeumok Vajdaságban, legyenek olyan szakemberek, akik a magyar diákoknak magyarul tartják meg előadásait, illetve azon a nyelven, amelyen a gyerekek tanulnak az iskolákban. Ha ezt nem tesszük lehetővé, akkor nem élünk a lehetőséggel. Nem régóta vagyok ebben a pozícióban, Bánszky Mária nyugdíjba ment, ha én nem jövök ide, ez az intézmény magyar szakember nélkül marad, mint ahogy anélkül maradt az újvidéki Városi Múzeum. Ezekben az intézményekben nemcsak a magyar nyelv kell, hogy kritérium legyen, hanem

a hivatalos nyelvhasználatban lévő minden nyelvnek is annak kell lennie. A magyar nyelv megfelelő szintű ismerete fontos kritérium kell, hogy legyen a szerb szakemberek részére is, ha a középporral foglalkoznak, hogy megérthessék a korral foglalkozó régi és új gazdag magyar szakirodalmat. A hangsúlyt erre kell fektetni, s nem arra, hogy a civil szervezetek adott esetben hogy védik meg az aracsi pusztatemplomot. A probléma egyik fő okát tehát abban látom, hogy az intézményekben nagyon kevés magyar szakember van.

Visszatérve a korábban említettekhez, az utóbbi népszámlálást figyelembe véve csaknem félszázézerrel vagyunk kevesebben. Kellenek a kapaszkodók, hogy szakembereink által méltón, intézményesen irányíthassuk sorsunkat.

- Az intézményünkben (MNT-ben) ki kell mondani: mire van szükségünk, mit hogyan valósítsunk meg. Az Aracs esetében ezt másként kell megoldani, hiszen egy magyar másként írja meg a dolgot Aracsról, mint a szerb. Bár Nebojša Stanojev használja a magyar szakirodalmat, és állandó kapcsolatot tart fent magyarországi régészekkel. Megjelent most egy füzet is Aracsról, Bácsról és Dombórról, ami kísézője az IPA-programnak. Az Araccsal kapcsolatos kérdéseket szerintem is másként kell rendezni. Például úgy, ahogy a múzeum szisztematizációjában feltüntettem a magyar nyelvtudás fontosságát ott, ahol elengedhetetlen. Úgy cselekedjünk, ahogy a szakma megköveteli, ez itt maradásunk alfája és ómegája. Vonatkozik ez Aracsra is.

Régen volt egy keretegyezmény a műemlékek védelméről Magyarország és Jugoszlávia között, amit alá is írtak. Ma olyan a gazdasági helyzet, a pénztelenség, hogy önállóan nem tudunk régészeti ásatásokat folytatni. Csak ezekre az IPA-projektumokra szorítkozhatunk, s örülünk, ha csurran-cseppen valami. S tegyük hozzá, óriási adminisztrációval járnak. Európa nem érti az itteni helyzetet. Ezért találnak ki ilyen programot, mint amilyen a MONATUR – Jó szomszédok a közös jövőért, hogy kirándulásokat szervezzünk a lelőhelyekre, vagy a múzeumpasszussal (külön

útlelél, Kecskeméten adják ki) elmehetünk Kecskemét, Szeged, Szabadka, Újvidék stb. múzeumaiba. A program e részének megvalósulásához is pénz kell.

Mindennek az előfeltétele pedig az, hogy munkahelyet biztosítunk a fiatal magyar szakembereink számára. Ez az itt maradásunk előfeltétele. Ismételten, itt a múzeumban legyen magyar idegenvezető. Így látom én. Tehát az intézményeinkben hivatásos munkaviszonyban levő szakemberek dolgozzanak, akik természetesen foglalkoznak a ránk vonatkozó dolgokkal is. A történelmi örökséget, szerintem, nem lehet fölhasználni saját etnobizniszre, nem lehet a középkori hagyatékkal önmagunkat, magyarságunkat deklarálni. Én attól vagyok magyar, hogy magyarul beszélek, magyar iskolába járatom gyerekeimet, magyar újságot olvasok, a gyerekeimet úgy nevelem, hogy itt maradjanak. Ez az, amit a vajdasági magyar megtehet megmaradásáért.

A válaszokat kérdéseinkre közösen kell megtalálnunk - ha kis lépésekkel haladva is, a saját környezetünkéből, az MNT-ből kiindulva.

Összegezve az Aracsra vonatkozóakat: a Vajdasági Múzeum részt vesz az IPA-projektumban. A tőlünk telhető maximumot megteesszük, hogy az ásatási leletek ne veszzenek el; kulturális örökségnek nyilvánítsák. Pontosán megnevezzük a feltártakat, ha valami középkori magyar szakrális emlék, akkor így is lesz feltüntetve. Ezt tudom mondani ebben a pillanatban. Együtt pályáztunk a Tartományi Műemlékvédelmi Intézettel az IPA-programra, a harmadik ciklus megvalósítása folyamatban van. Hogy mennyiben kapcsolódhatnak ehhez a civil szervezetek, erről tárgyalni lehet, de ez már nemcsak ránk, hanem a törökbecsei önkormányzatra is tartozik. Ami pedig a feltételek megteremtését illeti, arról Törökbecsén, községi szinten kell tárgyalni, ott kell meghallgatást nyerniük, dominálniuk. Mi hivatalosan, intézményként végezzük munkánkat, a civil szervezetekkel nem mi kommunikálunk. Törökbecsének, a törökbecsei magyaroknak is érdeke kell, hogy legyen Aracs, a dolognak csak így lesz értelme. Már azért is, mert Aracs, a régészeti lelőhely közigazgatásilag is Törökbecséhez tartozik.

Németh Gyula szülőföldképe **

„Mert szakadt gyökér csak kórót vagy szégyenfát nevel”

/Buda Ferenc/

Buda Ferenc verssorát hosszú idők (a kecskeméti népzenei találkozók kezdete) óta idézem, ízlelgetem, forgatom a számban, mint egy jóízű, otthon termett gyümölcsöt. Mint-hogy valójában az is, éppen úgy, mint NÉMETH GYULA életműve, amely az ismert író, költő, újságíró immár évek óta nem ismeretlen fotográfiai gyümölcseit sorakoztatja fel a bajai kiállításon, A SZÜLŐFÖLD színesen termő, ám barázdált, a sorsok, a fejfák szomorúságát is felmutató ARCAIval.

Németh Gyula: Szülőföldem arcai

Apám és anyám arca ivódott
most már örökre e tájba
tekintetük a tavaszi vizek
tükrében fodrozó báránylelkbe
hangjuk is vissza-visszacseng
a pömpöpmpálé csillagpelyheiről
apránként az égig emelő
koranyári lágy fuvallatban

A látogató otthon érzi magát a tájak, színek, hangulatok sodró áramában, s mint (Tamási Áron óta különösen) tudjuk: azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne. Otthon vannak az egykor Naszvadról kitelepítettek és utódaik, otthoni húrokat pengetnek a rémi citerások, egyszerre derülünk fel egy-egy dülő nevének hallatára, és egyszerre csordulnak ki könnyeink, megérezve létünk abszurditását.

Jók ezek a képek. A fények és tükröződések a szigorúan megszerkesztettség hatását keltik, noha tudjuk, hogy a művésztől távol áll a spekulatív megközelítés: hiába, a nagy tehetségek ezt már csak így teszik. A mű értékes és egyben egyszerű is.

A télvégi vadvizek csodáját elbeszélésben is megörökíti, a huszonkét hatyú, a tiszta vizeken megjelenő huszonkét fehér hatyú az örök várakozás, a feltámadás, a megújuló élet, a reménység szimbólumává válik. A Naszvad és Kecskemét közötti fényhídról, a Németh Gyula által életrehívott „Tűzvirág” rendezvénysorozat szírványhídjáról tekintve óhatatlanul eszünkbe jutnak **Buda Ferenc: Vadvíz** című versének sorai:

Hónak, jégnek már nincs nyoma,
szakad a tél vékonya.
Felsőhajt, szuszog a föld, bodza bomlik,
rügyekkel
teli a galagonya.
Színig telnek az erek,
a tavak, az árterek,
harsog, kisarjad a zöld,
tódulva nekiered.
Zsenge fű lepte dombhát
mély öle átnedvesül.
Vadvíz, a szívemet mosd át,
fogadj el kedvesedül.

A képek igézetében megemelkedik a táj, az „egylényegűséget” érezzük a fotóművész és a költő Németh Gyula alkotásaiban:

Búcsúzásként tegyük a gyönyörű sorokhoz és képekhez a Naszvad-haza mellé a Homok-haza, Kecskemét költői üzenetét:

Németh Gyula: Nyárelő

Tovatűnt már
a Sasüllői kertek végét záró
sűrű sövények
májusi akácillata
világoszöldből most fordul
éppen aranysárgába
az idébb elterülő két
árpatábla
ballagok lassan
a táblák közti keskeny
gyalogúton
s ahogy széttárt karokkal
tenyereimet húzom
a zöldessárga kalászkok
selymes toklásza
mintha
messzire került kisunokám
az én kicsi Királylánkám
aranyszőke haját
simogatnám

Buda Ferenc: Himnusz haza (részlet)

Múlt hantja jövő torlasza
Szíkföld-haza Homok-haza

gyertyám leég előbb-utóbb
fiad vagyok? földönfutód?

rád-rádlelek elvesztelek
arcoma fúj makacs szeled

kérdőre von nekemszegül
megvallat könnyörtelenül

s én csak hebegek dadogok
dűlőiden elindulok

lesvén ahogy göröngyeid
fölisszák Isten könnyeit

Baja, 2012. április 13.

* A bajai Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely stúdióvezetőjének köszöntője Németh Gyula fotókiállításának megnyitóján

****Németh Gyula, költő, publicista, művelődésszervező. 1949. február 12-én született Naszvadon, s itt él azóta is. Hosszú időn át a felvidéki kisebbségi közművelődésben dolgozott, a CSEMADOK komáromi járási titkáráként. Idestova négy évtizede rendszeresen publikál, elsősorban a felvidéki magyar médiában. Az utóbbi időszakban főleg az Ateliér és a Széljárás folyóiratokban jelennek meg képzőművészeti publicisztikái, versei, novellái. A rendszerváltástól 2006-ig – négy év kivétel – tagja a naszvadi helyi önkormányzatnak, s jelentős érdemei vannak a szülőfalu és a Magyarországra kitelepített naszvadiak, illetve az egykoron őket befogadó települések kapcsolattartásában. Alapító igazgatója – társadalmi megbízatásban – a Naszvadon most már negyedik évfolyamát is sikerrel záró Tűzvirág Nemzetközi Zománcművészeti Fesztiválnak és a Naszvadi Képzőművészeti Szabadiskolának. Fotográfiai alkotó ténykedésével is találkozhattunk**

már több egyéni kiállításon is, 2002-ben Rémen, 2006-ban Felsőszentivánon, 2010-ben Esztergomban és Komáromban, 2012-ben pedig Baján, s jó néhány csoportos kiállításon is szerepelt már képeivel Szlovákiában és Csehországban is.

Szülőföldem arcai

*„Mert más szülőföld nincs, csak
az az egyetlen, a bennem élő.”
(Gál Sándor)*

Csak az az egyetlen . . .

Anyád suhogó parasztszoknyája, mindig egyformán öregnek ismert feketekendős arca emlékeidben, kenyérdagasztó teknő fölé hajló alakja, apád reggeltől estig robotolása, nyári meggyborok kiváltotta ritka bőbeszédűsége, fészker falába ütött kampón lógó kasza tokmánnal és kaszakövel, pirosomokkal felszórt fekete sárpadló söprés előtt lyukas bádogdoboz rajzolta vízrózsákkal felöntözve, a hambit döngölt földje az ereszt tartó, évek szárított sima akácoszlopokkal, vasárnapi misékre felvett ünneplőruhák feketesége, az elsőáldozási ostya ízetlen íze a szádban, Hiszekegy és Üdvözlégy Mária, siratóasszonyok kántálása, Gábrriel arkangyal védőszárnya az ágy fölötti szentképen és a sublót fölött lassan vakuló tükörben, friss tej spriccelő hangja a sajtár fenekén, a szomszédék Bandi lovának szelíd nyerítése, Csereföld, Kiserdő, Nagylapos,

Hamusad, Hencér, frissen szántott barázdák sora, kék szilvafák, cséplőgép zakatolása, kazlak magasa, Tarányitató, Sziget, Lóúsztató, Kishíd, esti fürdés, a Nyitra-híd padlórései, az áztatott kender szaga, kóróizék füstje, köttés illata, karácsonyok fehérsége, Mennyből az angyal, aranyporral festett dió és apró, zöld üveggömb a karácsonyfa ágán, egy kipötyögtetett dallam az ajándékba kapott kis játékcimbalmón a szentestei csendes áhitatban, Agacsos, Koppok, Mestertó, Bogyóvár, Kisutca, Sárád, ősök üzenete a szívben, porladó csontjuk díszes és jeltelen temetőikben. Mert nincs más szülőföld, csak az az egyetlen. A Benned élő!

Csoda, húsvét előtt

Vannak esztendőök, amikor a télvég, meg az első tavaszi hónapok meglehetősen csapadékdúsak, s ilyenkor aztán a tavaszi áradások idején igencsak megemelkednek a falu határában a talajvizek is. Régebben, a Nyitrán meg a Vágon lezúduló áradat emelte meg a két folyó közti hatalmas terület talajvizeit, ám amióta – idestova négy évtizede is van már tán, hogy – a Nyitrát Újvár alatt másfele terelték, s így épp csak valamennyi vízcseke folydogál sással sűrűn benőtt, régi, majdhogynem holt medrében a két magas töltés között, nos, azóta elsősorban a Vágon levonuló, hol gyorsabb, hol tovább tartó árhullám szokta most már a talajvizek szintjét megemelni. S ilyenkor, a talajvíznek, meg az éppen még olvadó, vagy eső formájában lehulló csapadéknak köszönhetően tízesével, de tán inkább százasaival jelennek meg hirtelen a kisebb-nagyobb, aránylag rövid életű tavak a határ Nyitra és Vág folyók közötti részének hajlataiban, laposáiban, mélyedéseiben. Látványnak gyönyörű ez ilyenkor, főleg a Nyitra töltésének magasáról széttekintve. Tudom, persze, hogy a földet művelők messze nem örülnek ennyire e látványnak, hisz vagy az őszi vetés, vagy a tavaszi vetésnek a helye van ilyenkor éppen a kisebb-

nagyobb tavak felszíne alatt. De hát, bánja a fene, mondja rá a magamfajta romantikus szemlélődő. Gyerekkoromban persze még inkább másként volt mindez, mert sok volt ezen a részén a határnak a rét, a legelő, szó sem volt még akkoriban meliorációról, és nagyon is élő folyó volt akkor még a Nyitra is a falu szélén, s ha télen befagytak a két folyó közti hajlatokban az akkor még rendszerint ősszel is felgyülemelő vizek, a két folyó közti öt-hat kilométeres távon volt úgy, hogy akár egyszer sem kellett a korcsolyát lecsatolni. Se oda, se vissza. Rég volt ez persze, emlék ma már csupán, s tán éppen az emlékezés is szépíti manapság e tavaszi vizek látványát. Igaz, ma már egyre ritkábban, három-négyévente talán, csapadékdús télvégek, kora tavaszok idején ismétlődik meg mindez. Legutóbb is négy éve, a kétezerhatos esztendő első hónapjai voltak ilyen csapadékdúsak. Április tizenharmadika volt, Nagycsütörtök. Jól emlékszem, mert barkát keresni mentem épp Túlanyitrára a húsvéti díszítéshez. A Nyitra-hídon túl, Árabe, ahogy jó anyám szokta volt mondani annakidején, a Gútára vivő aszfaltút mindkét oldalán ott voltak még a nemrég-volt tavak helyei vagy a legmélyebb bugyrokban még megbúvó maradvá-

nyai. Aztán már túl a Szakorai-kanális hídján, az úttól balra, valahol talán az egykori Rácok rétje meg a Tilalmasi dűlő határán, egy hatalmas hajlatban, egy jó hektárnyi felületű, vagy tán még annál is nagyobb tó vizét fodrozta még mindig az enyhe, éppen csak lengedező tavaszi szellő. S az apró, szélvarrta fodrokkal hímzett hatalmas víztükör közepén egy sereg hófehér hattyú ringattatta magát, büszkén, méltóságteljesen, szinte mozdulatlanul. Hoszszú nyakukat méltóságteljes ívben előrehajtván, sárgáspiros csőrüket a begyükön pihentetve. Nem lehettek messzebb az úttól száz, százötven méternél. Ám semmivel sem zavartatták magukat. Csak lebegtek a hatalmas víztükörön, s vitték őket lassan, hol ide, hol oda az apró vízfodrok ezrei. Megszámoltam őket. Pontosan huszonkettő volt belőlük. Huszonkét

hófehér hattyú! Csodálatos, szinte hihetetlen látvány volt! Sem annak előtte, s azóta sem, soha nem láttam ennyit, egyszerre, egy csapatban naszvadi vizeken ezekből a gyönyörű lényekből.

S most közeleg lassan ismét a télvég. Az elmúlt esztendő télbenyúló ősze is bővelkedett már esőkben, hóból is volt elég a télen, s most is, hogy e sorokat rovom a lassan négyéves emlékeket felidézve, sűrű, apró szemű eső fogyasztja a pár napja még vastag hótakarót. Csapadékdús időszak ismét. Remény van rá tehát, hogy kora tavasszal újra tavak százai borítják majd a Nyitra meg a Vág közét. És én reménykedem abban is, hogy az a huszonkét hófehér hattyú is ott lebeg majd újra a Tilalmasi nagy tó vizén. Várom titkon, hogy megismétlődjék a csoda.

Nyárutó

Ujjnyi nyárfacsemeték
 az égigérő gazban a hullámtérben
 az egykori kenderkúpok helyén
 csak sejteni már a Tarány-itatónál is
 a „Kétbukor“ egykor vízbehajló
 ágainak helyét
 eltűntek a hullámtéri botlófüzek
 együtt a nagybajszú feketekalapos
 öreg kosárfonókkal
 csitri lányok pajkos visongása
 sem visszhangzik már
 az egykor gyorssodrású víztükör
 fölött mert
 meghalt egyszercsak a folyó
 mint a Gálék Bandi lova
 mely szórén megülve
 repített bennünket

a túlpárti sekélyesben
 s fejét magasán tartva úszott
 az innenső hömpölygő mélyben
 Gyönyörű így is
 holtában is a folyó
 az augusztusvégi
 kora őszi ragyogásban
 sással benőtt békanyálas tükreben
 a lassan sárgába forduló
 túlpárti lombkoronákkal
 festői szinte
 mondaná az ember
 ha nem érezné belül
 valahol nagyon mélyen
 hogy más ez már
 egészen más...

Október

Lóg a lába
az októberi esőnek
a nehéz
sötétszürke felhők
szinte súrolják a földet
gágogása hallik csupán
a felhők felett húzó
vadlibáknak is
a szemközti
Kerengői dűlőben
hatalmas gépek
trágyát szórnak
idébb

a frissen húzott
barázdák felett
fekete varjak serege
osztzik károgva
a zsákmányon
mellettem pedig
már lóg is
egy kövér vízcsepp
két tüske közt
az út fölé hajló
koronaagancs ágon

Szülőföldem arcai

Apám és anyám arca ivódott
most már örökre e tájba
tekintetük a tavaszi vizek
tükrében fodrozó bárányszerű felhőkbe
hangjuk is vissza-visszacseng
a pömpöp-pálé csillagpelyheket
apránként az égig emelő
koranyári lágyszellő fuvallatában

Kényes kérdések II.

Egy baráti beszélgetés alkalmával, mely bajaink okát firtatta, szóba került, többek közt, a középosztály kifejezés is, s meglepetésemre az a kérdés hangzott el, hogy mi az a középosztály, mit értünk ezen, a kérdező ugyanis már nem éppen fiatal egyetemi végzettségű ember volt. Sebtében csak annyit tudtam válaszolni, hogy lényegét tekintve főleg az értelmiséget jelenti.

Egyre nyilvánvalóbb, hogy valós helyzetünk föltárásában Vajda Gábornak oroszánrésze volt, de ugyanezt a nehéz föladatot végzi fáradhatatlanul már hosszú ideje Gubás Jenő is. Megfigyeléseik, tapasztalataik alapján mindketten arra a következtetésre jutottak, hogy bajainkért nem kis mértékben értelmiségünket terheli a felelősség, hiszen a társadalom gerincét az értelmiségiek alkotják, s jórészt az ő erejüktől vagy gyengeségüktől, gerincességüktől vagy megalkuvó, behódoló magatartásuktól függ az egész népesség állapota, helyzete mindenütt. Nemhiába szorgalmazták még Amerikában is az értelmiség, a középosztály megerősítését, s kerül előtérbe a közoktatás ügye, a pedagógusképzés stb. Vajda Gábor jól látta ezt, s ezért kardoskodott a teljes magyar iskolahálózat megteremtéséért. Hiába. A sikertelenséget nemcsak az államhatalom ténykedése idézte elő, hanem a magyar pedagógusok többségének a hozzáállása is. Mi van ennek a hátterében, talán csak nem kenyérfeltés? Azt hiszem, inkább nemtörődömségről van szó. Persze, a pedagógusokon kívül mások is ludasak abban, hogy a nagyszabású elképzelésből nem lett semmi. De legalább azzal vigasztalhatjuk magunkat, hogy még a széles körű népi kezdeményezésnek sem lett volna eredménye, hiszen a központosított hatalom egy különálló magyar iskola megnyitásához sem hajlandó hozzájárulni, nemhogy

pénzelné azt a magyar iskolahálózatot, mely az óvodától az egyetemig terjedne. Ámbár – a valóság talaján maradván – kétséges, hogyha valami csoda folytán mégis hajlandó lenne rá, vajon a teljes és önálló magyar iskolahálózat elérné-e a célját – területi önkormányzat (autonómia) nélkül? Anélkül ugyanis csak a munkanélküliek száma és a kivándorlás fokozódna, mert a magyar szakembereket, diplomásokat aligha alkalmaznák az itteni üzemek és intézmények – még tökéletes szerb nyelvtudás mellett sem. Nemzetiségi alapon szerveződő autonómiáról viszont a hatalom képviselői és hívei hallani sem akarnak. Mindamellett azonban a szélesebb körű népi kezdeményezésnek mégiscsak lenne egyfajta értelme, mégpedig az, hogy erősítené az összetartozás érzését, s ezzel növelné a nemzeti öntudatot, mely elég gyenge lábon áll, ahogy Gubás Jenő állítja, s fékezné az önfeladás, a beolvadás ütemét. De hát erre, úgy rémlik, hiába várunk. Az álmodásnak pedig lejárt az ideje.

Érdekes, hogy a beolvadásról alig olvashatunk és hallhatunk érdemlegeset. Az újságírók, úgy tűnik, kerülik ezt a témát, mintha ez is tiltott dolog (tabu) lenne, mint a magyarirtás, a betelepítések, a vegyesházasságok ügye, a zsidókérdés és a cigánykérdés.

Habár a szerbről nem szokás állítani, hogy befogadó nemzet volna, mégis azt tapasztalhatjuk, szívesen lát körében idegeneket, ha azok nők, akik házasságot kötnek szerb férfakkal, mert szinte bizonyos a teljes beolvadásuk. A magyarrról viszont az a vélemény terjedt el, hogy nagyvonalúan befogadó nemzet, nem sokat törődik ugyanis azzal, hogy ki honnan jött és miféle, csak tudjon egy-két magyar szót – jól-rosszul kiejtve, mindegy, – s az illető már is otthonosnak érezheti magát új környezetében. Ezt a befogadó készséget hivatott elő-

segíteni az a rossz szokás is, mely nem tesz különbséget teljes beolvadás és látszólagos, részleges beolvadás (asszimiláció) között. Bár az előbbi esetben szinte kötelező a származás közlése, főleg ha olyan teljesítmény van a háttérben, mely az egész magyarság érdekeit szolgálta. (Lásd Petőfi – Petrovics, Gárdonyi – Ziegler stb. esetét.) Ha viszont az illető rossz fát tett a tűzre, s ellenszenves figura, akkor az eredetről illik, sőt, majdnem kötelező hallgatni: Rákosi (Rót) Mátyás, Kádár (Csermanek) János stb. A helyes eljárás ennek éppen a fordítottja lenne.

Nem túloz, aki azt állítja, hogy a kiszolgáltott és sokszoros bántalmat megélt népességünket az értelmiségiek cserbenhagyták, mert nem álltak mellé, amikor arra a legnagyobb szüksége lett volna, sőt – nem egy esetben – ellene fordultak, így akarván jó pontokat szerezni maguknak azok részéről, akik a galádságok kiagyalói és sugalmazói voltak. Szokás mondani, hogy a rossz példa ragadós. Ez ebben az esetben is igaz. Értelmiségünk egy részének, mégpedig a lehangosabbaknak, tehát a legtekintélyesebbeknek a hajbókolása, az igazi hatalom képviselőihez és híveihez való túlzott alkalmazkodása így átragadt másokra is – olyannyira, hogy – néhány kivételtől eltekintve – az effajta magatartás általánossá vált a magyarság körében. Arra pedig, aki kilógott ebből a sorból, csak sajnálkozva vagy megvetően tekintett a többség. Ilyen körülmények között nem csoda, hogy besúgó és áruló is akadt bőven.

Ahhoz, hogy megértsük értelmiségünk magatartását, tanulságul szolgálhat az anyaországi középosztály szerkezetének az ismerete, a kettő közt ugyanis alig van különbség, hiszen az itteni magyar értelmiség alakulástörténete és magatartása hasonlatos az ottaniéhoz. Gombos Gyula 1989-ben Párizsban egy hosszabb tanulmányt írt A harmadik út címmel, mely – többek között – a középosztályról szól. A szerzőről érdemes tudni, hogy a múlt század harmincas éveiben a népi írók híveként 1941-től kezdve felelős szerkesztője volt a Magyar Út c. lapnak. A lapot előtte Pap Béla szerkesztette, aki programadó cikkében így írt: „A magyar világ sokféle úttal van át-

pókhálózva, de egyik sem valóban magyar: az új lap a hiányzó megépítését szeretné előmozdítani.” El is kezdte ezt a munkát, s Gombos folytatni akarta – csak határozottabban és módszeresebben. Tanulmányában olvashatjuk a következőket: „Egy-egy osztály vagy réteg többnyire úgy keletkezik, hogy a kor és helyzet új feladatok elvégzését kínálja, s ez vonzza magához az arra rátermetteket. A mi középosztályunk is így jött létre.” A továbbiakban közli, hogy kik voltak ezek a rátermettek. Sajnos nem magyarok, bár az lett volna a természetes, ha azok lettek volna, hiszen minden országban a népből került ki az értelmiség, a középosztály – természetes úton. A történelmi magyarságot, tehát a népet képviselő nemesesség és a jobbágyokból lett parasztság előtt azonban ez az út nem vált járhatóvá, Bécs ugyanis két évtizeden át beküldött – Bach-korszak! – osztrák és cseh katonatisztek és hivatalnokok hadával kormányozta az országot, s ezek, illetve megszorodott utódaik a kiegyezés után is ott maradtak az igazgatásban. Azután az országban elszórtan mindig éltek zsidók, de a tizenkilencedik század folyamán nagy tömegben és szabályozatlanul vándoroltak be keletről, s ezek zömmel a városokba költöztek – elsősorban a fővárosba –, s így az új feladatok elvégzésére, helyzetüknél fogva – rátermetten és vállalkozó kedvvel alkalmasak voltak. Gombos keserűen állapítja meg, hogy így jött létre négy-öt évtized alatt új középosztályunk: gyors, kezdetleges, nyers és látszólagos beolvadás (asszimiláció) útján. Helyesen jegyzi meg, hogy nem az a fontos, ki olvad be, hanem az, hogy ki és mi olvaszt be (asszimilál) és mivé. Nálunk a legelején a dzsentrivé süllyedt nemesség egy része, ahogy könnyelműen, cigányozva és „nagy hazafi lármával” visszatért a politikai életbe, s elhelyezkedett úri intézményeiben. Stílusát módfelett csodálták a beolvadó németek és zsidók, úgy hitték, ez igazándi magyar, így iparkodtak olyanná válni, mint ő. Méginkább asszimilált azonban a hivatalossá vált magyar nyelv egyszerű felvétele – fogyatékos szókinccsel, németességtől fertőzötten, megtűzdelve a zsidóság használta kifejezésekkel – mint a mindennapi érintkezés és ügyintézés eszköze. Ami mögött észjárás-

ban, erkölcsben, szolidaritásban mindenki az maradt, ami volt.” Azaz német, cseh, zsidó – tehetjük hozzá –, s magyarul beszélt ugyan, de nem magyarul gondolkodott. S mivel az így látszólagosan beolvadók (asszimilánsok) „száma rohamosan nőtt, nagyon hamar már ők hasonlították magukhoz a kintről, vagy bentről jövő új beolvadni óhajtókat vagy kényszerülöket. A történeti magyarság zöme, a parasztság viszont, mint lehetséges beolvasztó közeg az egész folyamaton kívül rekedt, mert az fölötté, fönt a városokban ment végbe. S az ő polgárrá emelkedésének útja továbbra is elzárt maradt.” Gombos Gyula helyesen állapítja meg, hogy a látszólagos beolvadás a huszadik századi történelmünk végéig rányomta bélyegét, s katasztrófáinkban a legnagyobb szerepet játszotta. A magyarságnak mindig nehéz volt helytállnia, mindig sokan gyámkodtak fölötté, s már nemzetté válásakor és újjászületésekor is sok volt körülötte a bába, márpedig – ahogy mondani szokás – ahol sok a bába, ott rendszerint elvész a gyerek.

A magyar politikai jobboldalt főleg németek alkották, de úgy, hogy közben német fölényérzetüket is megőrizték a befogadó magyarsággal szemben, s lenézték a parasztságát. E jobboldalhoz „szerteágazó működési területek tartoztak. Mindenekelőtt az állami igazgatás gépezete, központban a minisztériumokkal; a városok vezetése; hivatásos tisztikaruk révén a hadsereg, a rendőrség és a csendőrség; a tudományok és intézményeik nagyobb része; a közoktatás, főként az egyetemek és a szabad értelmiségi pályák kisebbik része. A polgári szervezetben tevékenykedők többsége a zsidóságból került ki.” A szerző ezt statisztikai adatokkal támasztja alá: „A zsidó ügyvédek arányszáma a zsidóság országos arányszámának a tízszerese, az orvosoké hatszorosa, az újságíróké hétszerese, a színészeké ötszöröse, a magántisztviselőké nyolcszorosa.” Jellemző, hogy náluk mindig előtérbe került a saját szerkezetéhez való tartozás, s ami ezzel gyakorlatilag egyértelmű: a zsidóság összetartozási tudata és szolidaritása. Következésképpen a baloldalt képviselték még azok is, akik nagybankárosok, nagyiparosok vagy nagykereskedők voltak. „Irányították az irodalmi éle-

tet, övék volt a sajtó és a színházak jó része – le egészen a kabaréig, de a filmgyártásban is meghatározó szerepet játszottak.” Ilyen körülmények között nem csoda, hogy a magyar társadalmi fejlődés úgy alakult, ahogy alakult: betegesen.

„A jobboldal mindig híve volt a Németországgal való szoros együttműködésnek és szövetségnek. Általában csodálta a németeket. A baloldal sem látott veszélyt Németországban. Mindig őszintén németbarát volt, nemcsak politikailag, de a kultúra terén is leginkább oda vonzódott, s legszívesebben onnan merített. Csak a zsidóüldözés tette a hagyományos baloldalt németellenessé.” De csak ideig-óráig. Ma már ismét a régi. Nemrég egy tévéadás műsorvezető szerkesztője a nagy nyilvánosság előtt kijelentette, hogy mi szeretjük Németországot. Nem csodálkoznék, ha egy másik újságíró meg azt nyilatkozná, hogy mi szeretjük Oroszországot, Csehországot, Izraelt, Franciaországot, Amerikát stb.; de Törökországot nem szeretjük, Finnországot sem, Észtországot sem, mert... Miért is nem? Ki tudja? Nyilván, a magyarázat kulcsa a múltban keresendő. Mert Gombos azzal a megjegyzéssel folytatja tanulmánya írását, hogy amikor a magyar népi mozgalom és a népi irodalom művelői és hívei meghirdették a változásra való igényüket, a magyarság jogos igényeit, akkor mind a jobboldal, mind a baloldal tudomást sem vett róla, illetve nyíltan a változás, a változtatás szándéka ellen fordult.

Érdekes a szerzőnek ez a meglátása is: „Az, hogy a magyarság politikailag és társadalomtudományi szempontból oly iskolázatlan maradt, nem csekély mértékben a sajtónak tudható be. A két háború közt a jobboldal sajtójában a társadalmi elnyomás volt a legfőbb tiltott közölnivaló. Hasonlóképpen volt tabu a zsidókérdés a baloldalon. Az újságírók többsége a tilalmakhoz igazodást nem érezte korlátnak: fújták, amit kellett, s a tabu-problémák számukra nem léteztek.”

Minden rosszban van valami jó is. Ha ugyanis nem népben, nemzetben gondolkodunk, hanem – elválasztva ettől – csupán országban, akkor kétségtelen, hogy az asszimilánsok sok jót is hoztak: a németek sok szorgalmat,

alaposságot és szakértelmet; a zsidók pedig élelmességet és fogékonyságot minden új iránt. Ezzel elindították az ország gazdasági és szellemi föllendülését. A korszerű termelés, a korszerű irodalom stb. megteremtése leginkább az ő érdemük. Ám mindebből főleg nekik lett hasznuk, mert amit tettek, elsősorban magukért tették. A történeti magyarság pedig lemaradt a fejlődésben, s az események peremére szorult. A népi írók jól látták ezt, ezért sürgették a társadalom megreformálását is. Sikertelenül.

Mint láthatjuk, az asszimiláció olyan mélyreható és szerteágazó volt, annyira belegyökeresődött a magyar társadalom talajába, hogy a háború viharai sem tudták megingatni lényegesen; sem a zsidóságot ért nagy csapás (holokauszt), sem a németeknek a tömeges „malenykij robot”-ra való hurcolása és későbbi kitelepítése, sem a gazdasági és politikai változások. Az asszimilánsoknak a magyar társadalomban betöltött szerepe alig változott.

A hatalom és pénz birtokosainak, vagyis a jobboldalnak és a baloldalnak nem volt érdeke – és ma sem az –, hogy az évszázadokon át kiszolgáltatott és elnyomott magyarság talpra álljon, kiegyenesedjék, s a maga ura legyen.

Mindent megtesznek azért, hogy erre ne kerüljön sor. Kivált a baloldaliak. Ezért nyilvánítanak minden olyan megnyilvánulást, mely a magyarság érdekeit szolgálná, szélsőségesnek, szélső jobboldalinak, populistának, idegengyűlölőnek, kirekesztőnek, antiszemitának, sőt – fasisztának, s ezért akadályozzák meg, hogy az érvényre jusson. Számukra mindenki – akár szegény, akár tehetős –, aki nem baloldali, csak jobboldali lehet, azaz nemzetieskedő és haladásellenes. Harmadik lehetőség, harmadik út nincs. Ez az állásfoglalás nyilvánvalóan a nemzetköziségben, az Európában, a teljes emberiségben való gondolkodáson alapszik, mely csak jó és rossz embert ismer. Az effajta gondolkodásban a nemzetiségnek nincs semmi jelentősége, s az se sokat számít, ha egy nemzet, egy nép a szakadék szélén tántorog.

Németh László írta: „A magyarság kis népek között él. Ez az egykori közösség szétszakadt. Három tenger készül szétmosni egy szigetet. E kis népek között egyetlenegy sincs, melynek olyan nagy érdeke volna, hogy ez a sziget erős gáttal zárkozzék el a tenger elől, mint a magyar.”

Igaza volt.

Stációk

Az elszakított föld címlapjáról

(Önarckép)

Nyissuk ki a könyvet, fordítsuk meg, és lássuk! Szikkadt föld, kizsigerelt, kihasznált, elhagyott. Önző, részvétlen, szeretetlenség világban út kanyarodik, majd rettentő vajúdas, kín és szenvedés után kettészakad, és bicsaklón elfordulva, tudathasadásos kettővé szaporodva igyekszik tovább a végtelenbe. Az, ami egynek rendeltetett, nincs többé, két ágra szakadva, önmagától, önnön lényétől távolodik.

Az Óperenciás tengeren is túlról, az üveghegyen is túlról, időtlen időkből indult, s most keserves életet él, hallgatva jajgat, csendben sikoltozik, mert kettészakították. Megtörtént vele a lehetetlen: meghasonulva, két külön-külön ágra tépve, önmagából kilépve, önmagával párhuzamosan megy tovább. Földje - melyen áthalad - szikkadóban, füve immár nem harsog, vize alig vet hullámot. Jajong, sír, lázong, és fáj az elszakított föld minden egyes darabkája, akár az érem leválasztott oldala.

Két hazám van egyben és külön; tragikus, gyönyörű és mindent meghatározó lét. Az ember legalább haló poraiban otthon szeretne nyugodni, az anyaföldhöz hasonlít minden mást, mint anyanyelvéhez az idegen nyelvet, engem viszont ez a két haza örök küzdelemre, állásfoglalásra ítél, megaláz és fölemel, méltatlan helyzetbe sodor, kínos percek okoz, néha pedig megdicsőít. Amikor magyarul beszélő unokákat hallok, valóságos győzelmi mámor önt el. A győzelmi mámor azonban kiapadóban van, az ellenünk dolgozó idő vasmarkában alig vergődünk már. Vannak hamis próféták, akik a kiszolgáltatottságot, az őszintétlen állapotot kihasználva, kamatoztatható lehetőségnek, a lehetőségek kimeríthetetlen forrásának, tárházának nevezik. Még ma is! Menjenek el a határra. Ide, a röskeire vagy horgosira, ahogy tetszik, de ne diplomata autóval. Menjenek nyáron, kánikulában, vagy

télen, mínusz fokokban. Menjenek, és lássák a légiesített, európai határt! Legyen erejük, bátorságuk, kurázsijuk, fogalmazzák meg, és mondják ki, mi tükröződik az arcokon, amikor a sorakozó, torlódó, benzingőzben fuldokló, veszteglő autók közé, a végtelenül hosszú kocsisor végére kényszerülnek. Várákznak autóbuszban órákig. Olvassák le az emberek arcára fagyott, meghunyászkodással és lázongással vegyes, báva, oktalan rettegést. Lássák a nem értők meredt, ostoba vigyorát, lássák a szemükben villódzó félelmet, megalázkodást, mindent eltűrő, kitérő, kényszerű megalkuvást. Előbb tedd tönkre a lelkét, aztán jöhet a fizikai megsemmisítés! A lélek már megtörőben van.

Életem meghatározó, megdöbbentő és lehetetlenül nagy élménye volt a hetvenes évek közepén, amikor az osztrák-német határon csak intettek elegánsan: Tovább! Tovább! Miért álltak meg? Meghatározó élményem az is, ami a szerb–magyar, avagy magyar–szerb határon folyik évtizedek óta, és mindig azt kívánom, bárcsak velem volnának azok, akik ezt a határt abban a szépecske kis palotában meghúzták. Volt, amikor attól rettegettem, hogy újra és végleg lezárják, és volt, amikor elhittem, hogy légiesíteni lehet. Nem lehet, sőt: most újfajta átvilágítási módusz jelent meg, még vontatottabbá téve a határátlépési ceremóniát, nevetségesen meghosszabbítva a Szabadka és Szeged közti, lényegében nyúlfarknyi utat. És még mindig tanulmányt lehetne írni a báva, meghunyászkodó, lapító, még kérdezni sem merő, már-már félkegyelművé alázott utasokról, a szomjazó, küszködő világ határátlépőiről.

Az Elszakított föld címlapja híven tükrözi ezt a jelen időt, a kizsigerelt, lecsupaszított, póré földet, a megfogható elmúlást; valóság és képzelet összefut rajta, magyarázza, értelmezi egymást, és nem hazudik. Nem hazudik

egy olyan korban, amikor államfők hazudnak, ám az ő hazugságaikat nem illik felhánytorgatni. A könyv, a kép és az, ami istenadta egyből kettővé szaporodott, itt van kiterítve, kiterítették úgyis. Az elszakított földnek, a könyvnek a gerince kettéosztja az utat, ettől önarckép. Címlap, hátlap; külön-külön futnak a párhuzamosok, külön-külön, elszakítva is élhető életet élnek, és egyszer valahol a végtelenben találkozni fognak, mert ez fizikai törvény, olyan előre mutató érvényű, mint az ősi mondában Emese álma.

2012. nov. 26.

Lassan, ballagva

A hívők Szegeden a VAE VICTIS* fölíratú mellékajton járnak be a Dómba.

A szökőkút vize elapadt, eltűnt a szivárvány, de a csodás színek még kétségbeesve kapaszkodnak a parti fákon. Minden az utolsó mozdulatról, a múltó percekről, a letűnő létről szól. A múzeum ormán fáradhatatlanul leng a zászló - pirosa, zöldje összefolyik, kibomlik, kavargó - a diadalmas szél játékosan bele-belekap, tépázza, lobogtatja. A szüntelen mozgás már-már maga az állandóság, az elmúlófélben levő világ élő, abszurd ellentéte.

A kikoptatott lépcsőkön jólesik a járás, ballagok lefelé, szemben a nappal, kicsit hunyorgva, kicsit tétozva, kicsit szomorúan, megmegállva; képet, emlékfoszlányokat keresek. A gyönyörűség ellenére döbrent, lúdbőrös és zaklatott vagyok, a látottak még mindig a szemem előtt vannak, valósággal beleégtek a lelkembe. Színek, árnyékok; gyerekkor, serdülés, felnőtt világ, öregség... minden kavargó, majd lassan elcsitul. Lelkemben áhítatos csend, s a beállt tiszta, mindent halló csendben megjelenik, közeledik, növekszik az emlék. Az apám: a hangja, a nagy, meleg keze; fogja a poharat, emlékezik, és én emlékezem az ő emlékeire. Az idő összecsúszik, síkjai egymáson, újra megéljük a Golgotát. Munkácsy, a Golgota és az Ember. Fölfedezem az apámat.

Trianon, szerbül tanulás, egzisztencia. Fordult a kocka, s ő tele reménnyel, bizalommal, a nagy beteljesülést várva az éppen visszacsá-

tolt Délvidékről utazott föl nagy lelkesedéssel, hogy átélje, megtapasztalja a hazát, a haza legendáit. Ő akkor, élete delén az Ecce homót látta, engem most a Golgota nem enged el. Én most, életem alkonyán immár megértem, és csodálom az apámat. Mögöttem is vannak háborús évek, megaláztatások, csalódások, vereségek, nagy becsapások és nagy hazugságok, és tudom, nagyon jól tudom: Vae victis! Fájó, borzongó gyönyörűséggel borozgatok az apámmal. Kétkedve, lázongva, de tudva tudással tudjuk, amit nekünk tudnunk kell, ami nekünk tudnunk adatott. Halkan megemlítem a debreceni kupolatermet, majd, hogy valami csoda folytán Becskereket szinte otthonommá fogadtam, mert fölfedeztem ott egy tiszta, szép, győzedelmes Munkácsy-Krisztust. Nem véletlen az sem, hogy a Golgota ide jött utánunk. Most végre megmondhatom az apámnak, hogy Munkácsy és a trilógia nekem őt jelenti. Háromszor vitték el, háromszor akarták falhoz állítani, kivégezni, agyonlőni. Megjárta a megyeháza poklát, a Kronich-palota pincéit, a városházát. Elvették mindenét, még a munkát is kicsavarták a kezéből. Hogy milyen megaláztatásokat kellett eltűrnie, amikor lassan-lassan eladogatott mindent, ami a nekünk meghagyott fele házból eladható volt, azt nem sejthetem, csak a hideg ráz. Aztán: hogy lehet azt átélni, hogy a barátai elfordulnak az embertől, az ismerősei nem merik köszönteni az utcán? A disznófarmból, ahol először engedték (büntetésből) dolgozni, mintagazdaságot teremtett, s miközben a háta egyre jobban görnyedt a megbélyegzettség súlya alatt, fölverekedte magát a főkönyvelőségig; újra tanult, végül jogi tanácsadó lett. Nem számolhatom meg azokat az éveket, órákat, amikor az asztalnál görnyedve, éjszakáról éjszakára számolt, könyvelt; feketén, titokban, félve, lelkiismeret-furdalástól gyötörve, mert még annak a fejére is bajt hozhatott volna, aki alkalmazta. Nem számolhatom meg a kárörvendőket és az együttérzőket, a bűnösöket és a büntelenekeket, a hazudókat és az igazat szólókat, a hóhérokat és az áldozatokat.

VAE VICTIS!

Rettenetesen sért, bánt és fáj az a pökhendi kijelentés, hogy maradjunk nyugton, mert a magyarok sorsát már Trianonban eldöntötték; fölháborítónak, vérlázítónak, szégyenletesnek tartom azt az álszent, hazug felemásságot, ahogy a

temerini fiúk amnesziáját elintézték; mindegyiket ki kellett volna engedni! VAE VICTIS! Semminek sincs vége. Az apám a fejét rázza, a Golgota felé int, fehér haján megcsillan a lenyugvó nap utolsó sugara. Amióta az eszemet tudom, az apám galambősz volt. Kiisszuk a bort, lemegyünk a kertbe, el kell gereblyézni a sárgult leveleket, föl kell söpörni az udvart is, be kell készíteni a fát meg a szemet, és káposztát kéne fölhozni a pincéből.

Áhítat, szeretet, fájdalom, megbékélés. A két múzeumi terem ajtókeretei közt újra megjelennek a színek, eltemet a Golgota feketéje, majd

fölragyog, és mindent előnt a fehér**. Végtelen nagy távolság oldódik föl bennem keserves, kínzó, megalkuvó békességben: Zombor és Nagybecskerek, Szabadka és Újvidék, Debrecen és Szeged; minden, amit elfelejtettünk, mert el kellett felejtenünk, és minden, amit a gyötrelmes megbocsátás fájdalmas csodája adhat, bár tudom, vallom és hiszem, hogy vannak dolgok, amiket egyszerűen nem szabad megbocsátani.

2012. november 30.

*Vae victis! Jaj a legyőzötteknek!

**A magyar népköltészet színszimbolikájában a fehér szín a megtisztulást, az ártatlanságot jelenti. Távol tartja az ártó erőket, így sok helyen ma is a gyász színe.

A politika szemétdombján

Ebben a Santo Gavro (dr. Szántó Gábor) parlamenti tevékenységére emlékeztető időkben ismételten megállapíthatjuk, hogy a mi, kormány-pártokhoz közelálló magyar politikai elitünk is szeret kapirgálni a politika szemétdombján. Kitűnően együttműködött a Demokrata Párttal, amelynek az elnöke két olyan meghatározó törvényt irt alá, amely ha hatályossá vált volna, a magyarok örökös meggyalázása lett volna. A múltjukat mindörökre megbélyegezte volna, a jövőjük felé vezető utat eltorlaszolta volna (a temerini magyar fiatalok ítéletéhez hasonló módon). A **rehabilitációs törvény** mindörökre háborús bűnösöknek minősítette volna a magyarokat, a kollektív bűnösség átkával sújtva. A **privatizációs törvény** pedig, mivel hogy kollektív bűnösök, mindörökre kizárta volna őket a gazdasági életből, megfosztva a jövőjüktől. A magyarok szerb „állami tulajdonba” kerültek volna.

Ha nem lép közbe az Európai Unióhoz tartozó Magyarország és kormánya, e két törvény hatályossá vált volna. Csak miután Szerbia tudomására hoztak „sok mindent”, hogy mi vár rá a jövőben, ha nem módosítja a két törvényt, megtörtént ezek újraszövegezése. A VMSZ parlamenti képviselője nagyon mentegetőzött a szerb újságírók előtt, hogy ő bizony nem Magyarország érdekeit tartotta szem előtt, amikor támogatta a törvények módosítását, hanem Szerbia európai integrációs törekvéseit. Ő nem „hazaáruló”, amivel az egyik újságíró szerette volna megvádolni, hanem olyan hazafi, aki nem is veszi figyelembe ilyenkor Magyarország és a magyarság érdekeit, hanem kizárólag Szerbia EU-integrációs törekvéseit. Varga László, akiről szó van, jogász létére okosabban is átgondolhatta volna mondókáját.

Felelete nem tette jobb politikussá sem a magyarok, sem a szerbek szemében.

A politikai pártok harcában látszólag fordult a

kerék. A kétszínű Demokrata Párt helyett most az eddig nyíltan beszélő, csetnik ideológiát valló politikai erő lett a kétszínű. Miután kétszínű és kétértelmű ígéreteivel a maga oldalára fordította a közvéleményt, magához ragadta a hatalmat Szerbiában.

Ismét el lehet időzni a szemétdombon, dagonyázni a politika pocsolyájában!

Magyar részről ilyesmit közvetlenül nem lehet támogatni. Ezt mindenki jól tudja, azonban mindenki szeret a hatalom közelében maradni és részt venni Szerbia, vagy legalábbis a Vajdaság irányításában, érdekeinek megmentésében (állítólag lehet ezt továbbra is ellenzéki pozícióból). Ebben is szeretünk jeleskedni...

Csoda érdekes! Szinte minden vajdasági jellegű szerb párt már régen felhagyott a valamikori (1974-es) autonómia követelésével. Politikai-szervezeti szempontból ezek eddig is gyenge támogatottságú erők voltak, csupán hangoskodni, „szájalni” tudtak. Nos, Belgrád úgy szétverte, szétszórta őket, mint a pelyvát. A hangoskodóit és hangadóit egytől egyig elhallgattatta, elszigetelte a szervezkedés lehetőségeitől. Mára teljesen elégedettek lettek a „mostani” autonómiával, az autonómia nélküli autonómiával. Csupán a „vajdasági” magyarok vitték mindvégig „győzelemre” és védték „mindvégig következetesen” Vajdaság „igazi autonómiáját”.

Igaz, hogy ezek után elszigetelődtek minden vajdasági szerb autonomista párttól is. Semmilyen szerbiai politikai erőben többé nem leltek szövetségesre, támogatóra. Ők azonban mégis a vajdasági autonómia „legigazabb védelmezői” maradtak. Ezt a nagyszerű erényüket kitűnően is kamatoztatták a választási hadjáratban. Olyan becsapásban és erkölcstelen hazudozásban volt részünk, mint annak előtte szerb részről.

A magyarok a szerbeknél is többet ígértek össze-vissza mint az autonómia „igazi védelmezői”. Milyen politikai erő az, amely minden szövetségéstől és támogatótól el van szigetelve és állítólag mégis igazi politikai erő: a Vajdaság és a magyarság érdekeinek a legigazibb politikai képviselője? (Kovács Elvira és Pásztor Bálint a választási kampányban jól meglovagolta mind a Magyar Szóban, mind a Hét Napban a „legigazibb” politikai képviselet minden frázisát. (Egyedül voltunk a skupštinában stb.) Végül is választáskor mindent lehet ígérni a népnek. Úgyis tudja, hogy cirkuszi komédiáról van szó, igazi komédiások szájából.

A népbufitás és képmutatás felülmúlhatatlan volt, mesteri munka a választási kampányban.

A komédia azonban tovább folytatódik. Ha nem lenne tragikus, nevetséges lenne azoknak a „kiállása”, akik „mindig egyedül” voltak és most is egyedül vannak a szerb skupštinában, de következetesen követelik a 7 százalékot Szerbia kincstári bevételeiből a Vajdaság számára. S éppen ők azok, akik most nagyobb vajdasági (szerb) autonómiát pártolók és követelők lettek, mint a vajdasági szerbek. Pedig jobb lenne, ha a magyar autonómia kérdéseit feszegetnék mindenekelőtt a szerbiai skupštinában is – vagy már ez az autonómia olyan tökéletes, hogy többé nem érdemes vele foglalkozni?

„Kifosztják, kirabolják Vajdaságot. Ez nem mehet tovább” - mondják. S mi a válasz erre a követelésre Belgrádból? A szerb pénzügy-miniszter aláhúzva hangsúlyozza, hogy Szerbia nem 7 százalékot juttatott vissza a múltban Vajdaságnak, hanem jóval többet. Mlađan Dinkić ígéri, hogy ezt fogja tenni a jövőben is. Szerbia köztársasági elnöke, Tomislav Nikolić azonban hozzáteszi, hogy ezt belgrádi irányítással és ellenőrzéssel fogja tenni, mert Vajdaság politikai vezetői korrumpált emberek. (Hogy ki korrumpálta őket, nem mondta.)

Ördögi körben vagyunk. A vajdasági szerbeket korrumpálják, például Belgrádban egy-egy jövedelmező „sine cura”-val, de Újvidéken is, a saját szemétdombjukon korrumpáltak. Ezek a viccekből ismert jámbor, „lala”, „prečani” (Szá-

ván és Dunán túli) szerbek korrumpáltabbak, mint a šumadijaiak és a moravaiaiak. Zsebre vágják a pénzt! Elherdálják a szerb nemzeti vagyont!

Mi a magunk részéről csak szerényen és szégyenlősen merünk beleszólni a szerbek vitájába egy kérdéssel: nem tudjuk, hogy voltaképpen hol is lopnak többet? Ki is sikkaszt többet? Szeretnénk tudni, ha lehet. Képzeliük el: a vajdasági szerbek lopnak és ráadásul még nagyobb autonómiát követeltek, most pedig a magyarok követelik helyettük, de nekik az autonómiát, hogy még többet lopjanak.

Itt valami ugyebár nagyon nem stimmel. A magyarok segítik őket a lopásban, nemde? Akkor mi az ő hasznuk mindebből?

Ezek után felvetődik a kérdés, hogyan kell ismét megteremteni, ismét európai irányultságúvá tenni a szerbeket? Dragan Veselinov és eszmei követői (a kínaiak úgy mondanák, hogy ő és a „négyek bandája”, a Politika napilap szerint köztük van a VMSZ oszlopos tagja, Egeresi Sándor is) kieszeltek egy „megoldást”: Szerbiát federalizálni kell: BUNDESREPUBLIKA SERBIA.

Én a BIA-t továbbra is szeretem az igazi névén UDBA-nak nevezni. Az UDBA szereti az olyan politikai játszadozást, amely csak látszólag államellenes felforgató tevékenység és az ország alkotmányos és politikai rendjét látszólag bontja meg. Az UDBA úgyis „mindent tud”. Tudja, hogy borgőzös ötletekről van szó, amelyeket kocsmai hangulatban tökrészeg emberek eszeltek ki. (Ezért netalán bele is segített nekik a maga részéről, netalán elébük vágott?)

Mindenesetre jó előre mindent „veszélytelenítettek”. A tömegeket jól manipulálják azáltal, hogy erőviszonyaikat folyamatosan semlegesítik.

Korántsem vagyunk a meglepetések végén! A Politika napilap 2012. november 4-ei számában Bojan Pajić vajdasági miniszterelnök a következőket mondja: (még mindig ott tartunk, hogy ki a nagyobb tolvaj, ki a rabló - a sz. megj.) „Amennyiben bebizonyítják, hogy a Vajdaság Autonóm Tartomány kormányzásának utolsó két éve alatt kinevezett és a részéről ellenőrzött Vajdasági Fejlesztési Bank vezetősége törvénytelen hitelek útján és megfe-

lelő felügyelet nélkül akár egy eurót és odaítélt bárkinek (habár tízmillió euróról beszélnek, mármint Belgrádban – a sz. megj.), leváltjuk a Vajdasági Fejlesztési Bank teljes vezetőségét, s le fog mondani a tartományi kormány is mint e bank tőkéjének többségi tulajdonosa.”

Ezen aztán jól el lehet szórakozni! Olyan ijesztgetés ez, amely veszélytelenebb egy unalmas légy zümmögésénél.

Pajtić minden bizonnyal elfelejtette, hol él, vagyis hogy abban az országban, amely a nemzetközi besorolás szerint a világ egyik legkorruptabb, legmegvesztegethetőbb országa minden szinten, ahogy Hofi mondaná, „alsó-felső szinten”. Több osztálytársamból is vállalati igazgató lett. Ezek még a „titói időkben” arra panaszkodtak nekem, hogy ebben az országban nincs olyan vállalat, amelyben venni vagy eladni lehetne bármit is kenőpénz nélkül.

„Törvényes keretek között” fog történni mindig minden: a pénznek az útja olyan hosszú és kacskaringós a banktól a vállalkozók és alvállalkozók rendkívül szövevényes hálózataig és onnan vissza a bankok egymás közötti mocsárvilágáig, hogy mindenki nyugodtan alhatja százéves Csipkerózsika-álmát. Amióta a pénzoligarchia kitanulta és alkalmazza a Wall Street-i pénzügyleteket, nincs az a parlament, amely belelátna az ügyleteibe. Csak egységes politikai akarat láthatna a dolgok mélyére, de ilyen parlament nem létezik.

Vég nélkül lehet játszani az „itt a piros, hol a piros” játékot, vagy a „volt pénz, nincs pénz” cirkuszi bűvészmutatványt. A sivatagban leesett esőből még nem lett olyan folyó, amelynek a vize a tengerbe ömlött volna. Eltűnt a sivatag homokjában.

A pénz el fog tűnni annál, akinél akarják, hogy eltűnjön, s annál fog megjelenni, ahol a politika és a plutokrácia (a gazdagok uralma) úgy kívánja. Azt teszik tönkre, akit és amit akarnak, és abból csinálnak gazdagot, akiből és amiből akarnak, s minden törvényes lesz. (Corruptissima res publica plurimae leges – Tacitus. „A legromlottabb államban a legtöbb a törvény.” – Azaz: az önkény és az erőszak mindig újabb törvényekkel igyekszik körülbástyázni magát és rablott előjogait. – Borzsák István fordítása.)

A jogszabályok útvesztőjében úgysem ismerik ki magukat az igazságszolgáltatás intézményei a nyomozástól a bírósági ítélőszékig. Mindenről be lehet bizonyítani, hogy törvényes, és hogy törvénytelen. A plutokrácia sohasem fogja felfedni arcát, a politikai képviselte azonban furkósbottal rendelkező elegáns úrként jelenik meg. Így van ez a szerb privatizált államban.

A szerbek a középkorban harctéri fosztogató, hullarabló martalóckodásból éltek. A XIX. század óta katonai erővel és állami erőszakkal igáztak le más népeket. Ma már ez kevésnek bizonyul. A rabolt pénz mindig elfogy... Fölélik.

Csak az iparilag nagyon fejlett gazdaságok képesek a túlköltekezés pénzügyi következményeit más népek és országok vállára átrakni (elsősorban az USA, s csak részben Nagy-Britannia, Franciaország és Németország). A többi ország tűri a túlköltekezés következményeit. Szerbia is, bár még mindig illúziókban ringatja magát.

Az állam és a szerb vállalkozó csak a saját szerb népét rabolhatja ki. Éppen ez van most folyamatban.

Annak ellenére, hogy újból és újból „feltőkésítik” a bankokat (ugye milyen szépen hangzik?), a pénzek ismeretlen utakon, kideríthetetlen szándékokból és kibogozhatatlan okokból kifolyólag eltűnnek, mint a mesebeli feneketlen zsákban.

Nem marad más hátra, mint az adófizetők pénzéhez ismét hozzányúlni, vagy a pénzhígítás.

A Vajdasági Fejlesztési Bank elődjét is háromszor-négyszer „feltőkésítették” a Nemzeti Bank s a pénzügyi felügyelet tudtával! Most, hogy megszüntették, fel fogják tőkésíteni a Vajdasági Fejlesztési Bank utódját is. Nem egyszer - sokszor.

Az eltűnt pénzek titkos történetét a szerb agresszív **rablóprivatizációban** kell keresni. Az a vállalkozó, aki nem tud profitot, jövedelmet termelni, aki nem képes modern technológiához jutni, aki képtelen a hazai és nemzetközi piacon megjelenni - egészen biztos, hogy bűnöző lesz. Szélnek ereszti a munkásait, a maradék pénzt „biztos” helyre viszi és eltűnik.

A csődöt jelentő vállalkozó olyan bűnöző, aki-vel nem tud mit kezdeni az igazságszolgáltatás: a bíróság és a börtön.

Az Agrobankot és a Vajdasági Fejlesztési Bankot nem az éjjeliőr, a tolóablaknál dolgozó kisasszony vagy az igazgató rabolta ki, hanem a pénz a körforgásának abban a szakaszában tűnt el, ahol „a nagy hal megeszi a kis halat”. Ahol a gazdag - hogy még gazdagabb legyen - segítségül hívja az erőszak teljes fegyvertárát; ott, ahol a gazdagodás lehetőségeit átosszja egymás között az uralkodó oligarchia és plutokrácia. Az csak természetes, hogy ez lehetetlen a politikai elit nélkül. Szerbiában a maffiának van állama, de az államban is egymással küzdő maffiák vannak. .

A pénz eltulajdonítása (a plutokrácia szempontjából) törvényes keretek közt történik, csak a munkavállaló fogja rablásnak tekinteni.

Szerbiában a szerb nép kirablása még korántsem fejeződött be. (Velük egy csónakban evezünk.) A szerb tőkeszegény vállalkozó nem nyugati mentalitású, aki szégyelli, ha nem tud minél több munkásnak kenyeret adni. A nyugati vállalkozó a tőke és bér munka két évszázados harcában sokat tanult. Nem szereti, ha nem működik a profitot termelő gépezet, ha elégedetlen a munkás, ha a szakszervezettel van dolga.

A szerb vállalkozó erre képtelen, tehát szinte rákényszerül a póttvékenységre. Elsősorban a pénz titokzatos „utaztatására” - aki bírja, marja - alapon, kifosztani a másik vállalkozót nem konkurenciaharcban, hanem pénzügyi trükkökkel, modern sikkasztási, cyber (virtuális) módszerekkel (percek, sőt másodpercek alatt).

S mindegyik nagy hazafi. A kriminológiából ismeretes, hogy szinte minden gazdasági bűnöző azzal dicsekszik, hogy milyen nagy hazafi. A nemzet megmentője lehetett volna, ha megértették volna elképzeléseit. A múltban is a nemzet jótevője volt, adakozott, s most ez a hála. Ha már mindenki ilyen hálátlan, inkább magánál tartja a pénzt addig, amíg a világ megokosodik körülötte.

A Vajdaságban alig történt sikeres privatizáció. A privatizált vállalatok csődbe jutásának a korszakát éljük. A közvállalatok nem kimutatott veszteségben vannak, ugyanakkor túlköltez-

nek. Az ingatlanforgalmi piacon eszeveszett méreteket öltött a tőke és vagyontárgy elértéktelenedése. A nemzeti vagyon elértéktelenedéséről van tehát szó. Az infrastruktúra és középületek tönkremennek. A Vajdasági Fejlesztési Bank utódját nem lesz könnyű működő tőkével (hitelezőképességgel) ellátni. Nem lesz ésszerű megszüntetni sem, sem egy új, belgrádi székhelyűvel helyettesíteni. Nemcsak a veszteségeket kell szanálni, hanem újabb hiteleket is kellene folyósítani.

Az Európai Unió éber szemmel figyeli, hogyan központosítanak minden vállalatot Belgrádban. Nemcsak a székhelyét, de a gépparkot is áteszik Belgrádba.

A megoldások távlata azonban nem a Bundesrepublika Szerbiában van.

Úgy tűnik, valamit megsejtettek Belgrádban abból, hogy „a kard hegyén szerzett Vajdaság” mégsem „tisztán szerb ügy”. Sőt, a jövőben még kevésbé lesz „tisztán szerb ügy” - éljenek a Vajdaságban kizárólag szerbek, s a közeljövőben tűnjön el minden más nemzetiségű. Egészen biztos, hogy nem fogja kénye-kedve szerint „kormányozni” a Vajdaságot. A Kárpát-medencei hatalmas potenciálú mezőgazdasági régiót gazdasági szempontból indokolatlan szétdaraboltan tartani: úgy, ahogy Trianon ránk hagyta. A mai Európa a trianoni nagyhatalmi féltékenységből és félelmekből eredő melléfogásokat kénytelen lesz gazdasági fejlesztési eszközökkel kiigazítani.

Semmi sem fog máról holnapra történni. Aki a jövőt túl közel hozza a mához, kárt okoz, sebet ejt a kikerülhetetlen jövőn, torzulásokat okoz rajta. A trianoni utódállamok ugyanis azóta, hogy a „kard hegyén” létrejöttek, egyre csak pazarolják a történelmi örökséget, elkótyavetyélik a jövő kibontakozási idejét. Megeszik az utódnemzedék jövőjét.

Ha most hivatkozunk történelmi jogokra, kárt teszünk a biztos jövőnek. Káros akadályokat gördítünk a szorgalmas termelőmunka útján közeledő jövő elé. Teret adunk a jelen szélhámosainak.

Amikor a gazdasági feltételek végleg beértek, akkor viszont lehet és kell is beszélni a történelmi jogokról, „a kard hegye” ellenében, az egységes infrastruktúra érdekében. Ha a

jövőt túl közel hozzuk a mához, eszmeileg, a Veselinov-, Egeresi-féle zsákutcába vesszük az irányt, ami elodázza a problémák megoldását. Több évtizedes folyamatról van szó, amelyet nem lehet sűrgetni, mert nem tűri a türelmetlenkedést.

A jövőnek csupán a halvány körvonalai láthatók, a jó szeműek már észreveszik. Jó látá-

sú embereket kell felküldeni a hajó árbockosarába. A nagyhatalmak már ennél is többet tesznek, hogy minél messzebbre lássanak, világűri állomásokról figyelik, hogy mi történik Szerbiában, gazdasági tevékenységéről naprakész kimutatásaik vannak. Lehetséges, hogy már tervezik a jövőnket.

Jubileum, mögöttesel

Jubileumot ünnepelt 2012. december 6-án a magyar/kanizsai József Attila Könyvtár. Fél évszázaddal ezelőtt, 1962-ben alapította az intézményt az akkori önkormányzati testület, a Községi Népbizottság. Az alapítási okiratot a népbizottsági elnök, Bödő Bálint írta alá. Az eseményre az invitálás ünnepi köszöntőt, a könyvtár történetének ismertetését, alkalmi kiállítást és zenei élményt kínált a meghívón.

A város neves szülöttéről, a kétszeres Híd Irodalmi Díjas költőről és közismert ügyvédéről, Koncz Istvánról elnevezett termet megtöltő közönséghez Bús János igazgató szólt. Visszatekintett nagyon vázlatosan a könyvtár, azaz a városban egykor működő kisebb-nagyobb könyvtárak immáron 150 évére.

Egykori könyvtárak pecsétjei

Katkics Zoltán művelődési és oktatási tanácsos - a község előjáróságát is képviselve más tisztségbeliekkel - általános érvényességgel mondta a könyvtárról, hogy az a birtokolt és állandóan gyarapodó gazdagságával valójában minden civilizációs vívmány tárháza, s mert őrzi és érdeklődőknek továbbadja azokat, kútfő szerepét is betölti az emberi és közösségi fejlődésben. Arra is kitért szorosra fogott beszédében, hogy többszöri költözteté-

se után az impozáns könyvtári anyag (50 000 kötet könyv és sok más tetemes gyűjtemény) 2005-ben végre rangjához méltó új épület falai közé kerülhetett, ahol nemcsak könyvkölcsönzés folyik, igényesen kialakított körülmények között, hanem könyvtári órák zajlanak diákokkal, műsorok, író-olvasó találkozók, rendezvények, előadások, s mindez a nyomtatott könyvbe elhintett szép szó megszerettetése célzatával is.

Dr. Pató Imre nyugalmazott tanár, aki az intézmény első igazgatója volt, nyugodtan tanulmánynak mondható írásában a könyvtár névadójáról, József Attiláról és életútjáról értekezett, érintve még a napjainkban végzett vonatkozó kutatásokat is. (Garamvölgyi László fejtegetései a Balatonszárszón történekről.) Nem kerülte meg azt sem, hogy a könyvtár névadásakor értetlenkedők is akadtak: miért éppen József Attila? A cinikusok meg: mert most az a divat. Tanár úr pedig – nincs egyedül a talányban – nem érti: a szegedi József Attila Tudományegyetemet miért kellett Szegedi Tudományegyetemmé szürkíteni, nevének díszétől megfosztva. S miért van bárkinek is láb alatt a költő Duna-parti szobra, ott a rakodópart alsó kövénel...

Az előadás után vetített állóképek szövegkíséretéből megtudhattuk, hogy a mai könyvtár alapfundusa valójában egykor jól működő polgári, szakmai és egyéb egyesületek, egyesületek, gazdakör – a változó történelmi időkben bizonyára el is gazdátlanodó – könyvállományainak összegyűjtésével és egyesítésével jött létre.

Vetített képek mutatták a könyvtár dolgozóinak napi ténykedését, illetve annak eredményeit is: könyvbemutatókat és egyéb rendezvényeket, programokat.

Sagmeister Peity Laura és tanítványai, természetesen teljesen elavult könyvekből készült szobrokat állítottak ki az ünnepre, s azok újdonságként tettek kellemes benyomást a szemlélőkre, a hallgatókra pedig Marija Radomirović és Asztalos Alfréd muzsikálása.

Bús János igazgató beszélt a könyvtár távlatos terveiről is. Az intézmény újra ki szeretné adni és lefordíttatni szerb nyelvre Kanizsa monográfiájának első kötetét, és megírni az 1848-49-től errefelé történeteket is. (Számon kell tartani, hogy fordítói megbízatásról már kötetelt egyszer szerződés, csak azt nem tudni, hol tart a vállalkozás. Kifizetett tiszteletdíj ellenére sem.) A 60. Írótábort pedig éppen nem volt miért emlegetnie az igazgatónak, ha csak azért nem, hogy az íróvendégek be sem léptek a könyvtárba. S más egyébért sem, amiről olvashattunk és hallhattunk itt is, ott is. Egyébként, nagyérdemű boldogult Fehér Ferenc egykori utánaszámolását követve - abból kiindulva ti., hogy '52-ben volt az első Írótábor - 2011-ben volt a 60. itteni írói sereglés, 2012-ben pedig hatvanéves.

*Pató Imre, Gion Nándor, Gion Katika,
Szabó Frigyes, Fehér Ferenc
(27. Írótábor, 1978)*

Tudni kell azt is, hogy a táborozások begyűjtött anyagából a szervezőtitkár, a majd Weiss Zoltán nevet is fölvevő Koncz István – csak dicséretére mondható ez –, minden évben állított össze, nevezzük így, évkönyvet, és az írótábor költségeinek terhére, be is költette azokat. Ott-honában tartva, és saját tulajdonának tekintve a könyveket. Pedig az ebbe fektetett munká-

ját is tisztessen honorálta ez a közösség. Talán egy gyászülés megtartásának híjával, elhunytakor.

Már a nyolcvanas évek elején személyesen kezdeményeztem, hogy a nagyon értékes anyagot közösségi tulajdonúvá kell tenni, és a legilletékesebb helyen, a könyvtárban kell elhelyezni. Csak akiknek hatalma lehetett volna ehhez, azoknak nem volt ínyére darázs-fészek-be nyúlni.

Elhalálozása előtt a nevezett bizonyára hagyatékozott. Az évkönyvek pedig nem képezhetik annak tárgyát oly módon, hogy magánkézben maradhassanak. (Ehhez súllyal bíró szó kell, illetékes és hiteles szájából elhangzó.)

A jubileumi műsor folytatásában az igazgató ajándékot és virágot nyújtott át a már korábban nyugdíjba vonult két könyvtárosnak, Biacs Magdolnának és Vajda Margitnak. Így köszöntö meg a könyvtárhoz való hűséget a két legidősebb olvasónak is, Sóti Rózsának és Bata Erzsébetnek.

*Biacs Magdolna, Szabó Frigyes
és Vajda Margit a jubileumon*

Vörös Anna könyvtárost is a közönség elé szólította a kötelesség. A kitiltott és az ünnepre hívatlan horgosi fiókkönyvtár vezetőjétől-könyvtárosától, Virág Ibolyától érkezett üdvözlő táviratot olvasta föl. Nevezett tíz évig állt ennek a könyvtárnak az élén. (Kellemetlen földadat volt az olvasás, és kényszerűségből adódott, mert amikor megérkeztem, minden rejtett szándék nélkül érdeklődtem a távirat felelő. Nem tudott róla mindenki. Akaratlan „áru-

lásom” nélkül elsikkadt volna. Az ünnepségről fölvevett filmen az első mondatai nem is hallatszanak.)

A Magyar Nemzeti Tanács, érthetetlen, nem képviseltette magát a karámjába terelt-fogadott szerelletes gyermeke ünnepén.

Kenyeres Ivanka egy saját festményét ajánlotta a könyvtárnak, majd meg én kértem és kaptam szót. Fölkonferált, de inkább motyogott a hallgatóság felé az igazgató, elegánsan és igen közvetlen modorban, hogy „a Frigyes”. Ez a választékos tónus, hozadék lehetett még abból az időből, hogy együtt kanászokdunk valamelyik járáson, disznókonda mellett.

Megköszöntem a mikrofonnál, hogy 1975. október 1-jén átvehettem Pató tanár úrtól a könyvtár irányítását, és tehettem azt tizenöt évig. Meggyőződéssel mondtam, hogy bizonyára nem rosszul, mert 2011-ben azért a munkámért is besorakozhattam a község eddigi Pro Urbe Díjasai közé.

Amikorra mondandóm végére értem, addig Bús János igazgató úr, úgy utólag, előkotort valahonnan még egy ajándékcsomagot, és nyújtotta nekem. Rövid szünet állt akkor be, mert nem akartam gazdája lenni az „ajándéknak”. Egyre Arany szavait méregettem, s már-már elmondtam hangosan, hogy megbocsásson méltóságok, nem érzek rá méltóságot, de elálltam szándékomtól, ne okoznék jubileumi botrányt. (A csomagot továbbadhatja majd a könyvtár, csak nagyon ügyeljen, hogy ne maga teremtette szorult helyzetben, megalázó módon, nagyközönség előtt tegye. Önnön arculatrombolásaként is.)

Hiányérzetet hagyott maga után ez a jubileumi ünnep. Döntően azért, mert nem az intézmény története állt a műsor tengelyében. Nem is állhatott, mert meg sem írták. Az meg vékony történet, hogy egyesített állományokból egyszer végre egy helyen lett komoly könyvtári anyag, aminek alapján '62-ben döntést lehetett hozni intézményalapításról, és az 2005-ben nagyon mutatós küllemű épületbe költözött. (Amelynek tervezésekor egyébként kellő időben, de hiába érvelt és bizonygatott a szakma, hogy a könyvtárépület a mindenkorai használók és dolgozói érdekében se legyen többszintes. És hogy nem ilyen, hanem amo-

lyan figurájú és méretű polcokkal, bútorokkal kell azt berendezni, az ésszerű térkihasználás okán. Arról is szólva, hogy a könyvtárnak indult épületben – a Művelődési Ház nevet kapta a keresztvízben –, lett végül könyvtár is. De ez a név – mert nagyon drágák a betűk! –, csak nagy viaskodások árán került föl a homlokzatra. Az épület helyének megválasztása pedig olyan jól sikerült, hogy a rendezvények idejére is biztosított a motorzúgásos hangaláfestés. Teherjárművek, autóbuszok jóvoltából. Az arcot pirosító oxigénhiány meg a kiválóan záró ablakoknak hála. Az egyik szülőatya, akkori megmondható, ettől még bizonyára nagyon jól érzi magát kicsiny trónusán, a másik meg belepírul friss levegő híján, másokat zavaró tüsténkedésébe, műsorok idején. Ők mindketten tudták, mert a közéletben mozogtak – egyszer ilyen, másszor más színezetben –, hogy a könyvtár helyét még a '70-es években meghatározták, s ennél sokkal jobb, csöndes helyen, olyan ésszerűséget is szem előtt tartva, hogy ami kultúrintézmény és felnőttoktatás, ha egyetlen mód van rá, legyen mind egy udvarban.)

Tehát: a hallottaknál sokkal nagyobb története van ennek a könyvtárnak. És annak épp hosszabbik időszakasza, a fölfutás és a beérés, a kiteljesedés évtizedei maradtak ki az ismertetésből. Ilyen látószögből nézvést, részvétávirat is lehetett volna a tavalyelőtt még igazgató asszonyé afölött, hogy csak ennyire futotta. Mert többet érdemelt volna a könyvtár, a csak egyszer történhető jubileumára. Azt pedig csapatmunkában lehetett volna elmondani róla. Amihez hiányzott az ötlet, amelyre aztán akarát, szándék tudott volna támaszkodni. Mivel ilyen elképzelés nem volt, haladok majd egy megfelelőnek gondolt csapáson.

Nos, Kanizsa '62-ben hivatalosan is létrehozott, addig névtelen, de kulturális igényeket hivatásszerűen ellátó alapintézménye, a József Attila Könyvtár, a mai napig több épületben kapott hol rövidebb, hol nagyon hosszú időre kényszerű elhelyezést.

Első állomáshelyét a Dukai Adolfné-féle egykori nagygazdaházban, a Fő utca (akkor Tito marsall u.) és a Bolmány utca sarkán foglalta el, amely ház a Földműves-szövetkezet

főépülete is volt. A könyvtárat a sarok melletti, teremszerű, osztatlan nagy helyiségben rendezték be a földszinten, ahonnan boltot költöztettek ki előbb. A bejárat a Fő utcára nyílt. A könyvtárban az igazgatói szerep – az elemi iskolában való tanítás mellett – Pató Imre tanárra hárult. Minden egyéb könyvtárosi munkát az idős Prázsity Margit vegytan és számtan szakos tanár – egykor iskolaigazgató –, s a még tanulás előtt álló fiatal Vajda Mária látott el. A takarítást, a fűtést, a könyvborítást-javítást, a kifutói munkát Nagy Jusztinára osztották. A nyugdíjas Prázsity Margit helyét egy falusi iskolából érkező, fiatal és házas tanító, Szöllősy Vágó Verona vette át.

*Az egykori Dukai-ház
(A szerző fotója)*

A könyvtár következő szálláshelye is a Fő utcán volt, a szűk központban, a korábbi helyével ellentétes oldalon. Konfiskált épület volt az is, és Szabados-kocsmá néven él a köztudatban. A könyvtárnak a „honfoglalással” itt ki kellett várnia, hogy a Tervezőiroda átköltözzön a túloldali sarokra, az újonnan fölépült Hotel Turist emeleti részébe.

A teljes könyvtári anyagot a tél kellős közepén, '67 januárjában hurcolták át a Dukai-házból. Az időszakhoz illő, tíz amannyi fokos hidegben. Úgy, magad Uram, teremtöm módján...

Ez a könyvtár több helyiségből állt, de a felnőtt és a gyermek olvasók kiszolgálása egy helyen történt, a megfelelő módon szétválasztott könyvállományból. Újdonságnak számított, hogy a két korcsoportnak – nem kizáróla-

gosan, de – már külön könyvtárosa volt.

Az igazgatás Pató Imre tanár hatásköre volt, a diáktáborral Szöllősy Vágó Verona, a felnőttekkel pedig, munkaidejének feléig az ekkor kezdő új könyvtáros és adminisztrátor, Vajda Margit foglalkozott, Prázsity Margit segítő eligazítása mellett. Az idős asszony egynegyed évig majd újra munkába állt itt, a szabadságra kényszerülő Szöllősy Vágó Veronát helyettesítve. Nagy Jusztina továbbra is gondosan látta el az altiszti föladatakat.

*Itt állt a Szabados-kocsmából lett könyvtár
(A szerző fotója)*

Jómagam ebbe a könyvtárba fordultam be először olvasnivalóért Kanizsán. A hosszú, földszintes épületet akkor már csak a szentlélek és a jó sűrű aládúcolás tartotta.

1970-ben – ez volt az a nagyon emlékeztető árvizes év – újra költöztetni kellett a könyvtárat, ekkor a Községi Szakszervezeti Tanács főhadiszállásának a helyére, a Jugoszláv Néphadsereg u. (ma Gesztenyefa sor) 2. sz. alá. Ez is a kommunista hatalom által kisajátított ódon (1907) épület volt, régen a Gazdaköré, a benne ténykedő Legényegylettel. Sok ablakkal és egy bejáratú ajtóval nézett az előtte álló háromszögű kis térre, rajta a kovácsoltvas kerítéssel körülvett fekete Jézus Szentséges Szíve-szoborral, amely a vasútállomás irányába tekint az útelágazásban.

Ennek a hosszú épületnek a beosztása már lehetővé tette, hogy egy terem a gyerekosztály, egy pedig – a jelentősen nagyobb – a felnőttek részlege legyen. S itt már volt konyhának ki-nevezhető hely is. Mögötte keskeny helyiség – kamra lehetett egykor – szolgált hosszú és

magas, erős polcaival a bekötött újságok és folyóiratok raktározására, de volt azokon rengeteg, spárgával átkötözött, évfolyamok szerint felsorakoztatott más anyag is. És a könyvtárban volt külön irodahelyiség, telefonnal.

Az iroda végfala mögött száraz, széles, zárt kapualj. Fölötte padlásszoba, amelyet Dobó Tihamér - Cigonya festő, a menthetetlen és társtalan művész változatosan használt: az volt a nappalija, a műterme és hálósobája is. Ott szedte be altatóit egy januári téli éjszakán, ötvenévesen se. A szóbeszéd, hogy lavórjában befagyott a mosdóvíze, csak a könyvtár és a Munkásegyletem mocskolására volt jó.

A kapualjban volt egy kétszárnyas pinceajtó, és néhány lépcsőfok után egy másik ajtó nyílt egy padlódeszkával elrekesztett keskeny, rövid folyosóra. A deszkafalból zsanéros ajtó nyílt, lakat fityegett rajta, az zárta a Szőlősy Vágó házaspár alapította Kodály Zoltán Szimfonikus Zenekar kicsiny raktárféléjét. A zenekar télen a könyvtár nagytermében gyakorolt, zárva tartási időben. A fáma szerint, egyik helyi föllépésükkor, egy nyüzsögni nagyon szerető elvtárs köszöntötte a két gyerekükkel négytagúvá lett zenekar hallgatóságát. Rövid bemutató beszédét azzal zárta, hogy „A sada nastupa drug Kodalj i njegova družina” („Most pedig Kodály elvtárs és társasága lép föl”).

Két-három lépcső vitt egy platószerűségről egy szélesebb folyosóra és az udvari kijáratához. Ezt a folyosót az Amatőrszínház (1914) előcsarnokának – folyosónyi széles az is, de számtalan változatos kiállítás helyszíne – kétfelé nyíló ajtaja zárta. Az udvarban, a telek közepén, az Amatőrszínház épülete állt, rajta túl, ablakaival a szomszédos Moša Pijade (népiesen Kezitcsókolom, ma Színház) utcára néző gondnoki lakás.

Az utcáról az üvegfalú szélfogón belépve a nagyteremben volt az érkező, s szemben vele a kiszolgálópult – valami jobb helyen már rég megunt és kidobott, masszív, nagy íróasztal - a könyvtárossal. A pulttól jobbra, a termet záró falon, két egyforma méretű fekete márványtábla, néhai írók bevéselt nevével, akik eljártak vagy megfordultak valaha az Írótáborban. A táblák közé nem építették be az elhunytak

emléke fölött világítani hivatott mécsest, de a helye megvolt. A magas ablakok alatt (asztalokkal, székekkel-fotelokkal, fogassal) az olvasói tér. Az asztalokon napilapok, hetilapok, folyóiratok. Itt is Pató Imre tanár volt a könyvtár igazgatója, de továbbra is csak tanítás mellett. Szőlősy Vágó Verona vérbeli pedagógusként irányította a gyerekkönyvtárat, Vajda Margit pedig továbbra is a felnőtt olvasók osztálya volt, és az adminisztrációs munka. Ők mindketten tettek könyvtárosi szakvizsgát. Nagy Juszti maradt a régi posztján, de gyerek és felnőtt olvasó egyaránt rábízhatta magát olvasmányválasztási eligazodásában is.

1975 őszén Pató Imre igazgató fölkerített engem – nem oly régen középiskolai diákját -, hagyjam ott a mezőgazdaságot, és vegyem át tőle a könyvtárigazgatói posztot, teljes munkaidővel. Politikusokkal letárgyalta, azok hintették szentöltvizüket a javaslatra. Nekem tetszett a fölajánlás, mert nem kellett volna naponta utaznom a likai telepések kis falujába, és a munka teljesen új világot ígért, de egy ideig fékezett ismeretlensége. Végül ráálltam a dologra – levelező voltam az újjvidéki Magyar Tanszéken -, és 1975. október 1-jén beültem a könyvtár irodájában az igazgatói székbe.

Nem reprezentálással vagy világkörűi útra készülődve kezdtem a munkámat, hanem ismerkedtem az ismeretlennel, meg a közvetlen körülményekkel is. Amilyen pl. a lejáró volt a pince ajtaja mögött. Hát én ott olyan lealacsonyító, posztomhoz méltatlan munkába fogtam, hogy faanyagot, baltát, fűrészt, kalapácsot, szöveget, mérőszalagot, harapófogót vettem kézbe, és rakfelületet ácsoltam a könyvtár fűtésére vashordókban tárolt olaj elhelyezésére, hogy ne kelljen azt messzebből cipelni a kályhákhoz. Ahelyett, hogy asztalost vagy ácsot fogadtam volna. Borsos áron.

Itt hallottam arról, amit bizonyára mindenütt csak halkan és körbepillantva suttoztak, de azt se sokáig. Hogy ti. a városnak sokkal korábban, már a '70-es években lehetett volna új könyvtára. Szlovéniának köszönhetően. Mert azt a szocialista köztársaságot a '60-as évtizedben elemi csapás érte, és Kanizsa is segített az ot-taniaknak az újjáépítésben. Nálunk meg itt volt

az említett '70-es árvíz. Szlovénia pedig számon tartotta segítőit, így Kanizsát is. De mégsem lett új könyvtár, mert éppen akkor – a valamikori, lerombolt polgármesteri ház telkén – a könyvtárnál nagyobb, hatalmasabb, és majd igazi hatalommal bíró közintézmény épült a városban, ahova nagyon sok téglá és egyéb építőanyag kellett.

*Az egykori Gazdakör utcafronti épülete ma
(A szerző fotója)*

Az is a könyvtárral történt, hogy – sugallatra, és tudtuk is kiére - meglátogatták a pártbizottságból afelől győződni meg, hogy valóban nyilaskereszt formája van-e az Írótaóbor két fekete emléktábláját rögzítő, díszítőként is szolgáló szögfejeknek. És megtiltották a táblák áthelyezését az utcafronti falra. Könyvespolcnak kellett volna tér, mert intenzíven gyarapodott az állomány. Kegyeletsértési szándékot emlegettek. Menjek a Vörös Háza mea culpázni, jött a jó tanács. Meg se fordult a fejemben gyónási szándék. Hamar feledésbe is ment a dolog.

Aztán pedig a könyvtár felségjogát kellett megvédeni.

Az Amatőrszínház telefon nélkül volt. Erről elbeszélgetni hívatott egyszer az illetékes érdekösség titkára. Nem parancsként, de olyanformán mondta, jó lenne úgy megoldani ezt a gondot, hogy a rendező-igazgató a hátsó keskeny folyosón bejárva, mindig hozzáférhessen a telefonhoz. A könyvtár zárásakor, az irodaajtóban nem kell benne hagyni a kulcsot, hogy kívülről ki lehessen azt zárni.

Nem tetszett az elképzelés, mert egy kívül-

állónak mi keresnivalója kénye-kedve szerint a könyvtárban. Ennek kivédésére eldöntöttük (mivel a könyvtárnak nincs mosdója és a velejáró – az csak udvari volt, télen nagyon hideg és kellemtelenül szellős): cserébe azt a föltételt szabjuk, hogy mi az olyan szűkségeinkre bejárassunk a színháznak abba a részébe. Tudtuk, hogy ezt meg a színházvezető nem lesz hajlandó elfogadni, és így ki-ki gazdálkodhat a maga portáján. Dúlt-fúlt a rendező-igazgató, s bepanaszolt a titkárnál, minekután az kötelességéből adódóan, úgy tessék-lássék módon, megrótt minket: - Benne felejtettétek az ajtózáiban a kulcsot! – Nem úgy volt. Benne hagytuk – mondtam neki. – És ezután is így lesz! S úgy lett.

A mindennapi munka mellett tartottuk és építettük a könyvtár kapcsolatait. Benne voltak ebben az iskolák, a falvaink, a környező könyvtárak (Zenta – Tomin Vera, Ada – Tóth István, Csóka – Király Ružica), a Szerb Matica könyvtára mint felettes szakmai intézmény (Heinermann Péter). Ismeretségeinknek hála eljutottunk a könyvtárosok országos közgyűlésére, Herceg Noviba '77-ben, majd meg az isten háta mögötti, hegyek közé eldugott kicsi falucskába, Njegušiba, s ott a költő-pátriárka szülőházába (Csáky S. Piroska), ahol vitrinben állt igen szerény, kék öltözkében a Hegyek koszorúja is, Csuka Zoltán fordítómunkájának első kiadása. És a helyiségben volt egy kényelmes karosszék is, kitoldott lábakkal. A hórihorgas fejedelem abból hajolt munkái fölé, miközben ott derenghetett előtte A mikrokozmosz fénye is.

*Tóth Istvánnal (második sor) a Herceg
Noviban tartott közgyűlésen*

Az Ady-centenáriumra, '77-ben, az adai könyvtár nagyon szép kiállítási anyaghoz jutott Magyarországról. Hibája csak egy volt: Adán és Kanizsán kívül a széles nagy körzet településeinek a könyvtárak nem mérték közszemlére tenni, eredete miatt.

A többretű testvérvárosi kapcsolatban, a művelődés vonalán mi tettük az első lépést a kiskunhalasi Városi Könyvtár és előretolt helyőrsége, vagy utóvédje, Kiskunmajsa felé. (A fiatal igazgató, Varga-Sabján Gyula, aznap tett államvizsgát Pesten, de a találkozót vele is létrejött.)

Legfontosabbnak az újvidéki Forummal főnálló jó kapcsolatunkat tartottuk. Ez a nagyvállalat nemcsak könyvkiadó volt, hanem könyvbehozatalra is jogosult, és anyaországi, romániai, felvidéki kiadású magyar könyvet csak ott lehetett vásárolni nagy választékban. De ez a partnerség föltételezett még egy kapcsolatot, egy hatalmas képződménnyel: Tartományi Művelődési Önigazgatósági Érdeközösség néven. Gyakorlati szerepe ennek jőszerivel annyi volt, az akkor tényleges(ebb) en működő autonómiában, hogy a tartomány kasszájából neki juttatott pénzeszközöket meghirdetés útján fölossza könyvtárak között oly módon, hogy azoknak a könyvekre szánt pénzét begyűjtötte, a „sajátjából” pedig adott hozzá ugyanannyit, amíg a készlet tart - elv alapján. Visszafizetési kötelezettség nélkül. Ez a gyakorlat a tehetős közözségek könyvtárainak állományát nagyon szépen gyarapította. Kanizsáét is.

A Forum hatalmas raktárában (Csüllög Éva és Dancsó Jenő – ő volt a Könyvbarátok Köre időszakos rovat gondozója is a Magyar Szóban – kalauzolása mellett) válogatáskor mindig a magyar könyvek bőségszavarát kellett érezni. És ott volt még a magyarlakta területeket rendszeresen járó Könyvbusz is, robosztus vezetőjével, Janó bácsival (Fazekas János Temerinből), aki könyveladásban nem tudott lehetetlent, s egy kávézási idő alatt telemesélte a világot, természetéhez igazodó orgánnummal, és éppoly ízesen is.

Ebben a könyvtárban lett divattá – oly korban éltünk -, hogy március 8-án a kolléganők a reggeli kávészünetet megejtve, virágszállal a

kezükben, hazamehettek. És egy-egy söprűt is itt kaptak majd egy alkalommal az ünnepükre, ne kelljen annyit gyalogolniuk a munkahelyre, és haza onnan.

S berobogott egyszer a könyvtár gyerekosztályára nagyon határozottan egy kisleány, a pult elé is úgy állt oda, és óhaját is úgy mondta az új könyvtárosnak, Biacs Magdolna tanítónak (a Szöllősy Vágó család akkor már Szabadkára költözött): Eledek Benek meséit kérem!

S itt kapta a könyvtár belgrádi rokonintézménytől kék borítékban azt a levelet, amely címzésének zárójeles része ez volt: Na ruke Jožef Atile (József Attilának személyesen).

A könyvtár '79. június 30-ig maradt önálló intézmény. Akkor jött a szintén emlékezetes hullám, csak most politikai parancsként, amely minden közületet fúzióra kényszerített. A Munkásegyletem nem az elemi iskolát – ott nagyon sok volt az eszkimó -, hanem a könyvtárat és a Kultúra Filmbemutató Vállalatot fogadta maga mellé ebben a kényszerítésben. (Hogy ebből eredt-e, de nagyon hamar kimutatta, hogy mostohái vagyunk. Náluk – miután már nem tudtak hívatásos sofört tartani -, élt korábban az a gyakorlatot, hogy ha szárnysegédi helyet betöltőnek nem volt hajtási jogosítványa, akkor elküldték levizsgázni, és állták a tanfolyam költségeit. Énrám is ez várt, csak a jogosítvány megszerzése után a költséget magamnak kellett állnom. A miértjét nagyon simán át lehetett hárítani az önigazgatás támpillérére, a tetszés szerint vezényelt munkástanács döntésére.)

A könyvtárban nem volt egyöntetű az öröm az integráció fölött, pedig előnyei voltak: mozgékonyabbak lettünk, mert hozzájuthattunk gépkocsihoz, és mindenkor körüljárhattuk a falusi könyvtárakat, a szomszédos és a távolabbi intézményeket, az anyaországi testvérvárost, az újvidéki Forumot, az Írótaborral rokon rendezvényeket (Szenteleky Kornél ünnepe Szivácon – Kristály Klára; a Csépe Imre emléke előtti tisztelgés Kishegyesen – Vigh Rudolf); többet költhettünk könyvekre, s nem mellékesen, jobb lett a fizetésünk. Mert a nagyobb, pénzesebb (fél)testvér abban nem alászállt, hanem magához emelt bennünket.

Jármű nélkül annak az elvárásnak sem tudunk volna eleget tenni, amelynek az volt a jelszava, hogy „kultúrát a munkacsarnokokba!” Így viszont indulhatott mozgókönyvtárunk a Metalba, a Budućnostba és a Téglagyárba.

A ma már megmosolyogtató jelszó szellemében került sor arra is, hogy Dudás Károly még nyomda- és ólomszagú Ketrecbál c. regényét nem a könyvtárban mutattuk be, hanem kivittük az Üvegház ebédlőjébe. Az alaposan előkészített, valójában ösbemutatónak az volt a hozadéka, hogy fölolvasonak bevontunk öt-tani dolgozókat, de az igazi újat az hozta, hogy a regénynek – Herceg János jogosan a mű mellett ágáló, rövid és erős hangú követelésén kívül – mivel még nem volt kritikai visszhangja, így teljesen szuverén módon tudtuk fölismerni a divatos áramlat szellemében írott regényekétől nagyban eltérő értékeit. A szerző azóta többször és több helyen fölírta az akkor uralkodó kánon alakítóinak saját műve mellőzését. Könyvtárunknak ennek ódiumából semmit nem kellett magára vennie.

*Gion Nándorral és Dudás Károllyal
(Kovács Károly fotója; 1986)*

Majd részese lett a könyvtár (nevét ekkor sem adtuk föl) egy újabb fúziónak is. Ekkor lett egy főpásztora a község összes oktatási-nevelési és művelődési intézményének – egy életben tartott, de valójában életképtelen óriáscsecsemőnek.

Az integrációs státusz ideje alatt került sor az Amatőrszínház és a könyvtár épületének eladására is. Ez a kényszerű lépés fölkorlácsolta bi-

zonyos körökben a kedélyeket, de hullámverése hamar elült. Az eladásról s a nyomán bekövetkezett – föltételezett – veszteségről pedig rendre egyoldalú információkat közölt az akkor még sajtónak nevezett média. Hogy ez világosabb legyen: a témáról mindig a színház rendező-igazgatója beszélt, s nyilatkozatai az éremnek csak az egyik oldalát hagyták látni. Mert arról a tényről nem szólt, hogy az eladást talán már tíz évvel megelőzően is szinte ő egymaga képpezte az Amatőrszínház társulatát. Mert a szét-széledt trupp helyébe már nem lehetett újat verbuválni. Drága lett a fiatalok ideje, s avulásnak is indultak a dolgok. Az egyszemélyes Jónás könyvét pedig, vagy más monodramát, szépen elő lehetett volna adni a mozi terem előszínpadán is, a korábbiakhoz képest luxuskategóriájú körülmények között: padlószőnyeges, fűthető terem, bársonypuha székek. Fanyalgott a rendező-igazgató, mert díszlet, fények, miegyéb ... - valójában pedig: nehogy bebizonyosodjon az előszínpados út járhatósága.

Megkerülhetetlen itt arról is szólni, hogy a könyvtár épületének romló állaga egyként veszélyeztette a könyvállományt és a könyvtárosokat. A hosszú épület adaptálására pedig nem volt pénze a községnek.

S következett a már nagyon jól bejárodott megoldás. Ismét költözött a József Attila Könyvtár, és most is patinás épületbe. Ezúttal az integráció során őt is vállaló egykori Munkásegyletemre, az épületnek (akkor Edvard Kardelj tér, ma Fő tér 9. sz.) jobb oldali szárnyában foglalva el négy-öt, az oktatási tevékenység nagyon is föltűnő megcsappanásának következményeként fölszabadult tantermet (1992). Ekkorra már Cnesa Oktatási és Művelődési Intézmény névre keresztelték a Munkásegyletetet. A külön bejáratú könyvtár ajtaja mellé fölszerelték a József Attila Könyvtár névtáblát is.

Addigi léte alatt a könyvtár itt dolgozott legemberibb körülmények között, olyan szempontból is, hogy az eladott épületek árán az egész intézmény gázzal való fűtési módra állhatott át. (Hullman László egykori igazgató érdeme.)

*A Munkásegyetem helyén ugyanolyan
hosszú új épület húzódik
(A szerző fotója)*

A Szerb Matica szorgalmazni kezdte a községi jellegű könyvtárak önállósítását. A magyarkanizsai 2001. augusztus 24-ével lett újra önálló intézmény, ahova igazgató is kellett. Azt pedig csak pályázat lebonyolítása után lehetett kineveznie az illetékes testületnek. Az első próbálkozás nem járt teljes sikerrel, s így Ljiljana Rakin csak fél évig láthatta el a vezetői teendőket.

Közben épült az új könyvtár, Virág Ibolya hadakozott érte legtöbbet, nagy bánatára mindazoknak, akik sportcsarnok építésére mozgósították minden erejüket. A könyvtár igazgatói széke meg üresen. Pályázattal Virág Ibolyára osztották a vezetést, fél évre szólóan. Aztán 2003. január 1-jétől kinevezték a szokásos négy évre, amit letelte után még egyszer megismételték. A nagyon mutatós új könyvtárba való átköltözést ő vezényelte le. A hurcolkodás most is a már jól bejárodott módon történt: saját kezűleg.

Talán így. Egy kis csapat minden tagja hozzáadta volna ismereteit, s elkészült volna a József Attila Könyvtár fél évszázados, igazán mozgalmas története. S amely, ha nem is ennyi szóval, de apró villantásokban elmondható lett volna a jubileumi ünnepre tiszteletét tevő

hallgatóságnak. Fölsorolva mindazok nevét, akik dolgoztak, vagy jelenleg is dolgoznak a könyvtárban: Pató Imre, Prázsis Margit, Vajda Mária, Nagy Juszina, Szöllősy Vágó Verona, Vajda Margit, Szabó Frigyes, Biacs Magdolna, Valter Erzsébet, Vörös Anna, Ljiljana Rakin, Virág Ibolya, Sárkány Ferenc, Bús Csaba (informatikusként és szakvizsgázott könyvtárosként ő lehetett volna a klasszikus könyvtári munka technológiai megújítója, de máshova vezényelték), Bús János, Sátai Róbert, Vörös Rudolf, Farkas Ibolya, Apró Erzsébet, Tandari Erzsébet, Bata Annamária, Pósa Berec Sárika; a horgosi fiókkönyvtárban: Reisinger József, id. Táborosi Imre, Pópity Éva, Bíró Magdolna, Pécs Blanka, Virág Ibolya.

Nem feledkezve meg azokról, akik önkéntes munkájukkal évekig működtették, éltették a falusi könyvtárakat: Vörös Irén (Adorján), Tímár Anna (Orom); évtizedekig: Lékó János (Tóthfalu), Bózsó Piroška (Martonos), Kovács Mária, aki már 50 év óta könyvtáros (Kispiac). És meghívottakként ott lett volna a helyük a József Attila Könyvtár fennállásának 50. évfordulója alkalmából megrendezett jubileumon.

*Az új könyvtár
(A szerző fotója)*

Három újságnak küldtem beszámolót a jubileumról. A Hét Napnak azért, mert nem volt újságírója az ünnepségen.

A Magyar Szónak volt (Hhzs.), de a jelentéséből – nem leírva, csak bizonyára úgy kima-
radt alapon – az derült ki, hogy jelen se voltam

a jubileumon, nemhogy szót kértem volna és kaptam is, nem beszélve dicső „megajándékozásom” mozzanatának elhallgatásáról.

Ugyanígy járt el az Új Kanizsai Újság „újságírója” is (K. Aranka), azzal az eltéréssel, hogy neki kissé rózsaszínű ceruzája volt, és sikerült is vele idillbe hajlón írnia. Ahogyan azt az udvar(onc)i „újságírás”, újságcsinálás megkívánja. El kellene talán tanulni ezt a manírt? De inkább mégse, mert nem lenne elégséges egymagában. Vele harmonizáló „tartást” is oda kívánna maga mögé az írás.

A Magyar Szó olyan fokú kompromisszum elfogadásával lett volna hajlandó megjeleníteni az írásomat, amire én nem tudtam igent mondani.

A Hét Napnál azért kellett helyesbítést kér-

nem, mert a szerkesztő úgy húzta meg írásomat, hogy a közölt szövegváltozat szerint Bús János igazgató a kétszeres Híd-díjas ügyvéd költőről, Koncz Istvánról beszélt, nem pedig hogy a könyvtár róla elnevezett termében szólt elsőként a közönséghez. S kihagyta a zavart helyzetben improvizált, kényszerű, megszégyenítő „ajándékozásomat”.

Hát így valahogy néz ki mifelénk a sajtó(t) kezükben tartók) szabadsága. De talán nem egészen, mert a hetilap legújabb (2013. január 30-i) számában kéretlenül végez helyreigazítást és kér elnézést, gyomrot fölkavaró hajbókolással olyan tartományi képviselőtől, aki itthon az első kis szélrezdülésre a határ túloldalára passzolta a vármegyezéást.

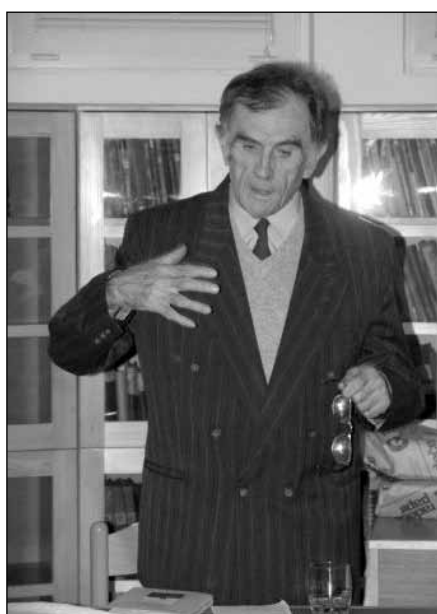
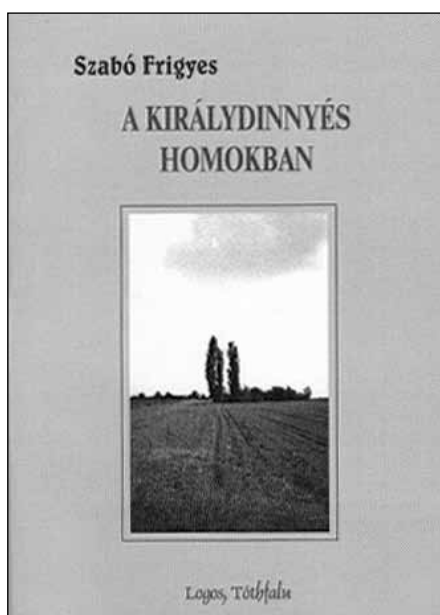
Magyarkanizsa, 2012 decembere – 2013. 02. 07.

Vörös Anna és Szabó Frigyes

A szerző első könyvének bemutatója

Kovács Károly fotói

Dr. Papp György

Szembesítés

Csurka István drámáját joggal tekinthetjük szembesítésnek egy különös bírósági eljárás során. A hatodik koporsó egy nemzet halálra ítélésének, a magyarság sorsának a szimbóluma a színpadon, egy velejéig romlott bíróság és egy aljas bírósági színjáték keretében. Itt bűnösök ítéleznek az áldozat felett. A szembesítés célja a XX. század bűnöseinek kihallgatása az áldozat képviseletében színpadra állított koporsó jelenlétében. A szembesítést és a kihallgatást a hatodik koporsó apródja irányítja. A helyszín Versailles, egy tárgyalóterem, ahol azok gyülekeznek, akik egy Közép-Európában ezer éve hazát, majd önálló államot teremtő európai nemzet szétszaggatását készítik elő az európai győztes és demokratikus hatalmak nevében. Egyúttal már itt és ekkor (1919 februárjában) azt is elrendezik, hogy a nemzetgyilkosság története a maga nyers valóságában soha ki ne derüljön, a legfőbb bűnösök maradjanak örökre háttérben, mint volt akkor is, amikor a bűnt elkövették. Az urak melleleg a történelem meghamisítására is szövetkeznek tehát. Ezért tekinthetjük – az íróval együtt – ezt a drámát harcnak a történelemhamisítás ellen, a „történelemhamisítás ősi technikájának bemutatásával”, azaz leleplezésével.

Csurka István dokumentumdrámát írt. Alapját az első világháborút lezáró úgynevezett béketárgyalások különféle dokumentumai adják. Benne a fikció egy magyar tudományosteknikai találmány, melynek révén hitelesen felidézhetők a múlt eseményei, szereplői úgy, hogy a történelmi igazságokat és az események mozgató rugóit ne lehessen lehazudni és a bűnösök egy csoportjának a kilétét eltitkolni. A döntés-előkészítő bizottság tagjai, tehát a trianoni döntésekért a fő felelősséget viselők számára láthatatlan marad a személy, aki

a leleplezést irányítja, hogy munkájában ne tudják korlátozni, ne tudják őt megsemmisíteni. Ő a hatodik koporsó apródja, aki a koporsóban elhozta ide nagyapját, az ötvenhatos hőst, a kivégzett forradalmárt, akit kizárólag erre a szembesítésre megelevenít. Szerepel a darabban még egy Harchow nevű amolyan elővárosféle figura a maga üvegkalitkájával és süllyesztőjével együtt, aki titkosszolgálati megfigyelője, ellenőre a tanácskozásnak. Ő mindent lát és hall, ha kell, eltűnik a süllyesztőben és megjelenik újra. Fegyver van nála, szükség esetén, ha valaki eltérne a tervezett programtól, akár le is löheti. Akár maga Clemenceau is lehetne az áldozat, ha komolyabban belezavarna a tárgyalás előre megírt forgatókönyvébe és azzal veszélyeztetné a meghatározott végeredményt.

Három történelmi korszak kapcsolódik egymáshoz a drámában a szereplők által: 1919 Versailles, a trianoni békediktátum ideje, 1956, a magyar forradalom és szabadságharc és az utána következő megtorlás korszaka, valamint a XX. század nyolcvanas-kilencvenes éve, a „rendszerváltás”, a Nagy Imre és mártírtársai temetését követő évek. Vagyis egy tragikus történelmi folyamat, melynek XX. századi forrása az első világháború és a trianoni diktátum. Aki minden áron bele akar kötni a dráma történelmi folytonosságot felmutató és a magyar tragédia eredetét vizsgáló szemléleti és szellemi alapjába, írói látásmódjába, az kezheti mindjárt itt. Támadhatja azzal, hogy nem lehet későbbi eseményeket egyetlen korábbira visszavezetni, az ok-okozati összefüggések sokkal bonyolultabbak, és különben is túlságosan gyakran emlegetjük Trianont mint minden bajunk eredőjét. Aki ezzel támadná az író, annak nem sok judíciuma van a történelemhez és a politikához, vagy nem akarja tudni, hogy

mindmáig minden politikai lépésünket meghatározza az a tény, hogy az országot egyharmadára csonkították, életfeltételeit a végletekig zsugorították, katonailag védtelenné tették, népének jelentős részét pedig kiszolgáltatottá az utódállamok bosszújának és beolvasztó politikájának. Ha nemcsak a magyar történelemben, hanem Európa egész történetében nézzük a versailles-i döntéseket, akkor is tagadhatatlan annak minden ott programozott következménye, a második világháborúval együtt. Aki mindezt Csurka történelmi túlzásaiként akarja a köztudatba ültetni, annak figyelmébe ajánljuk – többek között – a francia Henri Pozzi a harmincas évekbeli Európának és elsősorban saját hazájának szóló figyelmeztetését: A háború visszatér. A magyarsággal szemben elkövetett gyalázatról pedig így szól: „A háborúban legyőzött államok közül egyiket sem sújtottak olyan kegyetlenül, egyikre sem raktak annyi erkölcsi és anyagi terhet, mint Magyarországra. Magyarországot nem bűntették. Magyarországot kivégezték.”

Nemcsak a döntéshozók tájékoztatatlansága, Beneš és társai gátlástalan magyarellenes aknamunkája, hanem a nagyhatalmakat már akkor is kézben tartó érdekkörök kíméletlen önérvényesítése, világuralmi törekvése sodorta magával az egész döntést előkészítő folyamatot és magát a végső úgynevezett rendezést. Ezeknek az érdekköröknek lételemük a pénz, népek, nemzetek, államok kiszolgáltatottsága. Nekik kellene a háborúk, a hadiszállítók, a hitelezők, a seftelők mesés haszna mások vérén és halálán a frontokon. Ezért van már a versailles-i előkészítő folyamatba becsomagolva együtt a náciizmus, a fasiszmus, a bolsevizmus, és ahogy a drámában elhangzik: maga Hitler és Sztalin. Ezt a csomagot küldte Versailles Európának. Erről szól A hatodik koporsó.

A háttérben oly eredményesen munkálkodó, már említett érdekkörnek a leleplezése valójában az, ami némelyek kedélyét ma annyira feldúlja, és olyan mértékben sérti ismét csak önérdéküket, hogy attól hideglelést kapnak. Azokról a „nemzetközi” utódokról van szó, akik esetleg nem is tartoznak a jól ismert bankházak közvetlen hatókörébe, csak éppen kedvezményezett és futtatott figurái azoknak.

A dráma bemutatása ellen háborgóknak nem is a drámaíró történelemszemlélete, nem is a versailles-i történet általános értelmezése érdekes, hanem az, hogy a színpadon majd reflektorfénybe kerülnek olyanok, akik mindmáig felelősséggel tartoznak a múlt század minden iszonyatáért, de eddig maradtak a félhomályban, legalábbis a nagy nyilvánosság számára láthatatlanul. Ezért irtóznak annyira az utódok a darab színrevitelétől. Nem azokról az államférfiakról, miniszterekről és miniszterelnökökről van szó tehát, akik felelőssége ugyan semmi esetre sem vitatható, akiket Trianon kapcsán amúgy is minduntalan emlegetünk, de akik maguk is ennek az említett körnek, vagyis a drámában feltárt háttérhatalomnak a rablásában döntöttek, minden igazságérzet és józan előrelátás ellenére: Clemenceau, Gróf Vinci, De Martino, Balfour vagy a Versailles-ből szinte menekülve távozó Wilson elnök, aki végül nem volt hajlandó aláírni a diktátumot. Nem is csupán Benešről és falánk társairól, hiszen joggal hangzik el a kérdés Csurka drámájában, végtére is: „Ki az a Beneš”, mitől lenne egymagában ez a nemzetközi hazudozó, csalló, eszelős magyarfaló világpolitikai tényező?

Más nevek, más személyek megjelenítése borzolja most az utódok kedélyét. Ott ülnek majd a színpadon (vagyis a bizottsági tárgyalóasztalnál) a valóban nemzetközi politikát csináló bankárkaszt prominens figurái és ők irányítják a dolgok menetét: Rothschild, House ezredes, Baruch, Jacob Schiff – a teljesség igénye nélkül. Érdekes lenne az ő személyes történetüket egyenként nyomon követni. Nekünk azonban elég annyi, hogy valamiképpen mindannyian a Rothschild-keltetőből bújtak elő, mentek Amerikába küldetéssel „szerencsét próbálni”, vagy már korábban bevándorolt családok leszármazottai, és lettek hatalmas vagyronok tulajdonosai, titkos társaságok befolyásos vezetői, az amerikai elnök legszűkebb körében az események, lényegében az amerikai politika irányítói. House ezredes például a FED-ben, vagyis a sajátos módon magánkézben lévő amerikai központi bankban érdekelt és egyben Wilson elnök tanácsadója, a Külkapcsolatok Tanácsában állítólag ő a valódi elnök. Baruch spekuláns, bankár, ugyancsak

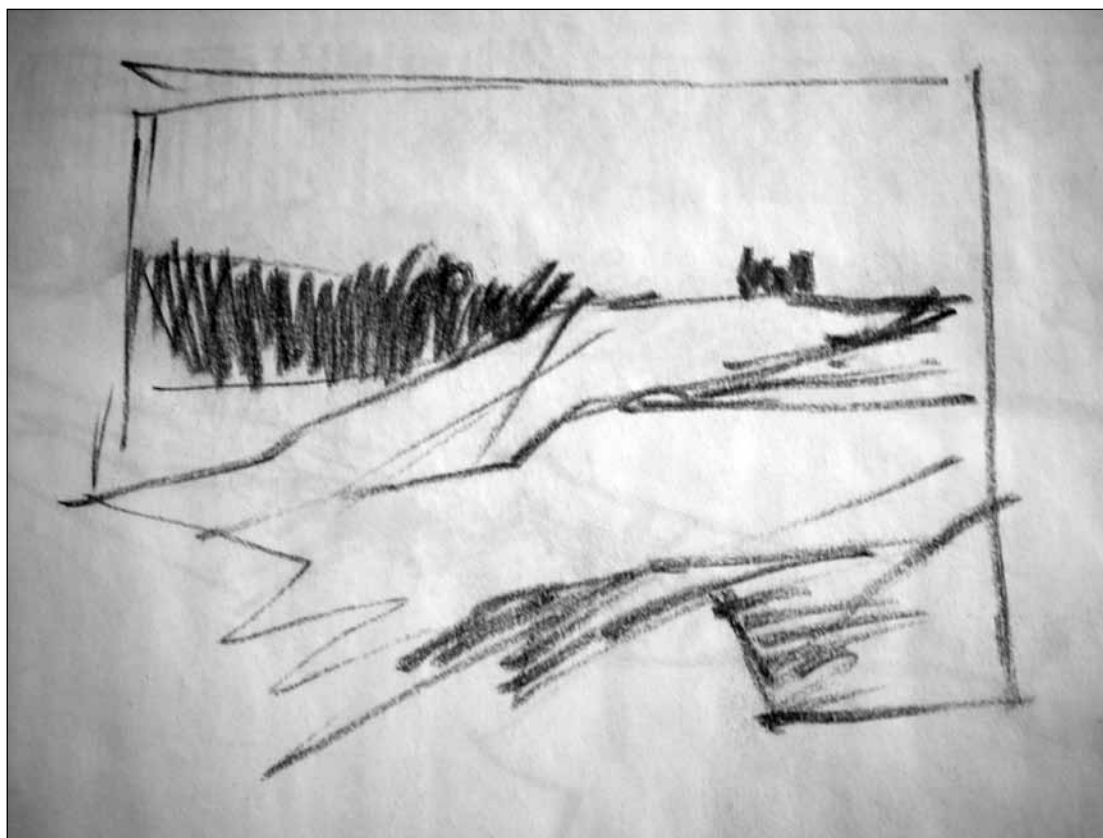
Wilson elnök tanácsadója. Jacob Schiff egy rabbi fia, szintén bankár, ez idő tájt őt tartják a Wall Street „főnökének”, valamint a bolsevizmus legnagyobb amerikai támogatójának. Véletlenül mindannyian a trianoni döntést előkészítő bizottság tagjai és hangadói. Véletlenül valamennyien zsidók, és ez az, amitől Csurka István drámája antiszemita darab, betiltandó, letiltandó, száműzendő minden térről, de főképpen a színpadról. Mert a leleplezés, amennyiben az zsidókat is érint, a színházi bemutatónak letiltásáért most aláírásokat gyűjtögetők szemében antiszemitizmus. Mi lenne, ha ezek az emberek egyszer rászánnák magukat arra, hogy magukat is szembesítsék az általuk tabunak tartott tényekkel és igazságokkal? Alighanem nyugodtabb és biztonságosabb lenne úgy a világ mindenkinek.

A darab végén jönnek a rendelt szállítómunkások (a mai Európára jellemzően egy fekete afrikai és egy algériai). Elborzadnak a koporsóban fekvő, drótokba csavart és arccal a földnek fordított, így eltemetett, kivégzett for-

radalmár látványától. Majd közlik, hogy ilyen esetben felárat kell fizetni a szállításért. Mehet, mondja a hatodik koporsó apródja, „meg van fizetve”. Mehet a koporsó a halott magyar forradalmárral a Gare de l’Est-re, onnan indulnak a vonatok Budapestre, mint Ady korában is, akinek híres költeménye biztosan élt Csurka István fejében, amikor a párizsi pályaudvar nevét leírta.

A hatodik koporsó az író két utolsó drámájának egyike. Valószínűleg gazdag drámaírói munkásságának legfontosabb darabja. A nemzetgyilkossági kísérlet szereplőit leleplezi, őket a nemzet koporsójával szembesíti, minket szembesít újra és drámai erővel, megrázóan, katarzissal XX. századi történelmünk tragikumával. Akinek e dráma olvastán csak az fáj, hogy színpadra kerül, és azért fáj, mert néhány zsidó bankár mérhetetlen cinizmusát mutatja fel, annak súlyosan beteg lehet a tudata. Annak komoly baja lehet a hovatartozásával.

2012.09.04.

Prohászka Ottokár és a keresztényszocializmus

A katolikus egyház szociális tanítása XIII. Leó *Rerum novarum* (1891) k. körlevelétől napjainkig, II. János Pál *Centesimus annus* (1991) és XVI. Benedek *Caritas in veritate* (2009) kezdetű enciklikáiig, elsősorban az ember és a világ materialista és ateista szemlélete ellen foglalt állást a krisztusi üzenet nevében. Mindig az ember szellemi dimenzióját, a személy transzcendens hivatását, ebből fakadó alapvető jogait, a közjó előmozdítását, az igazságosságot és a szeretetet hangsúlyozták. A XIX/XX. század fordulójának nagy egyházi szociális apostolai, Giesswein Sándor és Prohászka Ottokár ennek a „keresztényszocializmusnak” úttörő elkötelezettjei voltak írásaikban és közéleti-politikai tevékenységükben..

„*Keresztényszocializmus Magyarországon 1903-1923.*” Ezzel a címmel jelent meg Gergely Jenő történész monográfiája még a kommunista időkben.¹ Témánkhoz fontos forrásmunka ez, bár nem egy ponton bírálható, helyreigazítandó, ahogy azt később, a rendszerváltás után maga Gergely professzor is megtette.² Természetesen minden azon fordul meg, hogy ki milyen világnézet („ideológia”?) szemszögéből vizsgálja a történeteket, értékeli a mozgalmakat, tehát mi- ben látja a szociális haladást, milyen módszerrel akarja megvalósítani a szükséges reformokat.

Gergely Jenő a magyarországi keresztényszocializmus előzményeiről írva 1977-es könyve bevezetésében megállapítja: „A XIX. század utolsó és a XX. század első két évtizedében a magyar progresszió erőinek gyarapodása, a demokratikus átalakulás igényének fokozott jelent-

kezése a társadalmi mozgás fő iránya. A fél évszázados liberális hagyományok és szabadelvű közgondolkodás mellett a századfordulón jelentkező polgári radikálisok 1901-ben megalakították a Társadalomtudományi Társaságot, és megindították ennek lapját, a *Huszedik Századot*.” (...) „A századvégén kibontakozó nyugat-európai társadalmi mozgalmakban a szocializmus hegemóniája érvényesült. Ezzel szemben 1891-ben a „*Rerum novarum*” enciklikában fogalmazódott meg a ralliement keretein belül maradó szociális program. A pápa a polgári társadalom igényeinek megfelelően összegezte a marxi szocializmussal szembeállított szociális kereszténység tételeit, és szorgalmazta munkások megszervezését keresztény szociális alapon.” (...) Az 1890-es évektől találkozunk (azonban) a ’keresztényszocializmus’ elnevezéssel (is). Elterjedésének egyik fóruma a függetlenségi katolikus sajtó és Prohászka Ottokár írásai voltak.”³ Gergely ezután még leírja, hogy a magyarországi katolikus társadalmi mozgalom (Prohászka, Giesswein működése, munkásegyletek, legényegyletek, katolikus körök, szövetkezetek) a német (Ketteler püspök és a Centrum) és osztrák szociális mozgalmak hatására bontakozott ki. Ezenkívül jelentősek voltak Prohászkanál a főleg Franciaországban terjedő modernista eszmék, egyházreformot követelő irányzatok is.⁴

Prohászka, a szociális apostol

Prohászka Ottokár (1858–1927) kétségkívül a 20. századi magyar katolicizmus legnagyobb alakja, a századforduló katolikus újjászületésének vezéregyénisége. Ezt 1994-

¹ Gergely Jenő: *Keresztényszocializmus Magyarországon. Akadémiai K. Bp. 1977.-* Vö. Szolnoky Erzsébet: *Szociális igazságosság és keresztény szeretet. Giesswein Sándor a magyar keresztényszociális és kereszténydemokrata gondolkodás megalapozója. Éghajlat K. Bp. 2003*

² Vö. *A katolikus egyház története Magyarországon 1919-1945. Bp. 1997.*

³ *A keresztényszocializmus...*, 1977, 9-16

⁴ Lásd: Szabó Ferenc SJ: *Prohászka Ottokár időszzerűsége. Kairoz, Bp. 2006., 61kk. Uő. Prohászka Ottokár élete és műve (1858-1927). Szent István Társulat, Bp. 2007. V. fejf. 121kk.*

ben leszögezte Gergely Jenő is *Prohászka Ottokár* („*A napbaöltözött ember*”, Gondolat) című jelentős könyvében. Azt még tárgyilagos ellenfelei is elismerhetik, hogy messze megelőzte kortársait modern katolicizmusával, reformtörekvéseivel, XIII. Leó szociális elveinek hirdetésével, a szociális kérdésben tanúsított érzékenységeivel, haladó társadalmi tanításával. Az ún. keresztényszocialista mozgalomnak is fő egyházi képviselője; Giesswein Sándor és mások, például a két háború között működő jezsuiták, Kerkai Jenő és Varga László is ebbe a prohászkai vonalba illeszkednek.

Hétéves római tanulmányait befejezve Prohászka Esztergomból figyeli a nyugati szellemirányzatokat. XIII. Leó szociális eszméit hirdeti a 90-es évek elejétől: kivonatos fordításban kiadja a *Rerum novarum*-ot, Leó pápa beszédeit és leveleit is magyarra fordítja. Három és fél évtizeden át azokat a szociális eszméket terjeszti, és igyekszik gyakorlatba is átvinni, amelyeket a pápák kifejtenek a *Rerum novarum*-tól a *Centesimus annus*-ig.

Már 1894-ben, a „*Keresztény szociális akció*”-ról írva világosan leszögezi: „Ne vakuljunk! A szocializmus nem merő bujtogatás; a szocializmus egy szekta, mely mély, mindent átjáró s megrágó elégedetlenségből szívja hatalmat kifejlését. Nem zavarogni szerető elemek utcai tüntetése, hanem rendszer. Rendszer, mely segíteni akar a világ helyzetén. S honnan népszerűsége? Mert eget-földet renget a kiáltás, a segítség után. Segítség pedig azért kell, mert nagy s mély a baj. Ha a kereszténység nem segít: akkor az utópiák vérmes izgalmai s az elkeseredett ember véres öklei a társadalmat beláthatatlan káoszba sodorják. Máris sodorják, mert késedelmesekek vagyunk.” (ÖM 11,65–66)

Prohászka már 1897-ben, a millenniumi ünnepségek után egy igen jelentős tanulmányt írt a *Magyar Sionban Az egyház demokráciája* címmel (10,36), amelyet elsősorban a papságnak szánt és a „haladás vezércsillaga” alá állt. Gergely Jenő hosszan, elismerően ismerteti ezt a tanulmányt⁵. „Aligha lehetne ennél szemléletesebben megfogalmazni az egyház és a

nép korunkbeli kapcsolatát, Prohászka elkötelezettségét a haladás és a demokrácia mellett. A sorok máig aktuálisak, bár a világegyház vonatkozásában a II. vatikáni zsinat már erre vett irányt. Elképzelhető, milyen meglepetést keltettek ezek az írások, ezek a mondatok, a még csak nem is polgárosodott magyar katolicizmusban és a feudális előjogai és kiváltságai sáncai mögé húzódó posztjoezefinista magyar egyházban?”⁶

Szocializmus és marxizmus

A fiatal esztergomi teológiai tanár elmélyülten tanulmányozza a szocializmust és a marxizmust. Több mint száz éve (1897-ben) tette közzé a *Magyar Sionban Marx Károly nemzetgazdasági alapelvei* című dolgozatát (ÖM 11,128kk), amely a tudományos tisztesség és tárgyilagosság dokumentuma. Prohászka észreveszi azt is, ami Marx tanában pozitívum, részigazság. Egy évvel korábbi, *A szociális theória hadi állása* c. tanulmánya átfogó helyzetkép (ÖM 11, 107-127.) Miután összefoglalta a történelmi materializmus tételeit, ezt írja:

„Senki sem tagadhatja, hogy a szocializmusnak ez a fölfogása nagyon sok igazat tartalmaz, s legyen szabad az igazság néhány fölcskillanó gyöngyére figyelmeztetnem is. (...)

1. Igaz először is az, hogy a munka a munkaeszközöktől függ, a munkaeszközök kifejlése pedig a technika haladásával tart lépést...

2. Másodszor igaz, hogy a tőke a gépeket hatalmába keríti, s a termelés hasznát a maga részére monopolizálja, s így a munka tényleg a tőkének szolgál...

3. Harmadszor az is igaz, hogy a korszerű eszmék a társadalmi szükségletekből valók, oly értelemben, hogy nincs talajuk a társadalom szükségletein kívül...

4. Negyedszer igaza van a történelmi materializmusnak abban is, hogy a munkának, a termelésnek fejlődésében vannak korszakok, melyek a szenvedés, az elszegényedés és az egyenlőtlenség korszakai. E korszakokat az eszmék nem számúzhatják a világból. Ilyen a kapitalista termelés jelen szakasza...”

⁵ Prohászka Ottokár, 50-54.

⁶ Gergely uo. 52.

De ezek után Prohászka kiemeli a marxizmus tévedéseit és hibáit is.

1. „Hiba lenne az, hogy minden eszmét a termelésből s az élet anyagi szükségleteiből eredeztet. Marx e hibába azért esett, mert szörnyű exkluzív volt; sohasem tekintett másra, mint az anyagi létnek közvetlen, anyagi föltételeire; az erkölcsöket, az eszményeket pedig ezekből magyarázta. Előtte a vallás, az erkölcs, a jog merő funkciója az élet szükségleteinek...

2. Hiba a történelmi materializmusban az is, hogy az eszméket megveti, és eltagadja tőlük, hogy a társadalmi fejlődés útjára befolyással legyenek. Természetes dolog, ha az eszmék csak függvények, akkor nem csinálhatják meg azt, amitől függnék. De ha az eszméknek örök értékük és független forrásuk van, vajon nem igazíthatják-e az értelmes embereket a társadalom sorsának javításában?”

Prohászka éleslátón hozzáteszi, hogy *maga a szocializmus is eszmékkel akar hatni a társadalomra*: „...általában az egész tőkeuralom megítélése min fordul meg? Nem-e az eszmék villámló anathémáján, mely régóta végig dörög a világon s óvja az emberiséget, hogy ne nyugodjék ebbe bele?” (11,117–120)

Prohászka nem tagadja, hogy van egy bizonyos gazdasági determinizmus, és hogy a tőkés társadalom lényegén édeskeveset változtatnak az eszmék; bizonyos fázisokat nem lehet átugrani a fejlődésben. E ponton ő realista a materialista Marxnál. (Vö. 11, 122)

Igen merész Prohászka álláspontja a *magántulajdonnal* kapcsolatban is. Több mint egy fél század kellett ahhoz, hogy XXIII. János pápa *Mater et magistra* kezdetű körlevele őt igazolja, amikor a szocializálást és a magántulajdon korlátozását követeli. Prohászka nem tagadja a magánbirtok jogosultságát, csak az erőszakos foglalások, a közjóval ellenkező tőketerjeszkedés ellen lép föl. Világosan látja az élet új tendenciáját, a szociálisabb világ felé tartó fejlődést: fokozatosan „az egyes helyett az összesség fogja kezébe a termelést”. Megállapítja: „Azt azonban nem tudni, hogy a birtokviszony mily változatokon esik át; az a jövő titka” (11,120).

Szociáldemokrácia és keresztényszocializmus

Egy jó évszázaddal ezelőtt (1909-ben) egy Esztergomban kiadott kis füzetben (amely aztán megjelent a Néppárti Naptárban), *Kinek higgyen a munkás?* címmel, kiáltványnak is beillő stílusban hirdeti, hogy „mozog a föld”: „Mit ér a politikai szabadság, ha nincs mit enni? Mit ér a testvériség, ha az egyik testvér leeszi a pecsenyéről a húst; s a másikkal odadobja a csontot? Mit ér az egyenlőség a törvény előtt, ha az egyik fogpiszkálóra és csipkére többet költhet, mint a másik lakásra, élelemre, családjára? Az idők járása nehéz; a szegénység úgy terem, mint a gomba, s a megélhetés gondja oly sötét folt, amely mint a nyári délutánon a vihar felhője, nőttön-nő, s elborítja a munkásember egét egészen. Korunk nagy betegsége az, hogy terjed a szegénység; ez pedig nagyobb izgató minden emberfiánál...” Az önzés „féktelen, mint a tengeri vihar, s a pénzt, akciókat, értékpapírokat s a munka jövedelmét magas hegyhullámmá söpri össze, s néhány Rotschild-félének” az ölébe dönti; a vége az, hogy a munka folyik, millió és millió ember dolgozik, de a pénz javarészből nem a munkásoké, hanem másoké.” (ÖM 22, 29)

Tovább elemezve a magyar helyzetet, a fiatal Prohászka rámutat arra, hogy a munkástömegeket az *igazságtalan helyzettel szembeni lázadás* mozgatja; hogy igenis van Magyarországon szociális kérdés; hogy tengernyi a baj; hogy kétségbeejtő a paraszt, a kisiparos meg a kisgazda sorsa, és hogy a szociáldemokrácia hódítja meg a szegény tömegeket. „Mit akar hát voltaképp a szociáldemokrácia? Száz szónak is egy a vége: új világot akar. Jól teszi, mondom én rá; huncut, aki mást akar. (...) Éljen! Ezt mi is mondjuk! Új világot akarunk; a bajokat orvosolni kívánjuk, csak az a kérdés, hogy hogyan. Az eszközökben van különbség; a szociáldemokrácia oly világot akar, amely soha sehol sem létezett, de veri a mellét, hogy neki sikerül azt megteremteni. Álmodik szegényke... (22,33).

Ezután a liberalizmusról rántja le a leplet: „A liberalizmus nem tud egyebet, mint azt,

hogy szabadságról dudál. Teljes szabadság, féktelen konkurencia, ez az ő jelíge; ez pedig annyit jelent, hogy aki bírja, az marja. S ki az, aki bírja? Hát akinek pénze van. Tehát aki győzi pénzzel, tőkével, annak van szabadsága; az marja és kimarja a gyöngét; annak hódol minden, s a munkásnép olyan lesz, mint a futóhomok; védelem nélkül, szervezkedés nélkül kóborol; keres munkát, eladja magát; a nagytőke meg féktelen versenyben csak a nagyobb nyereségre néz...” (22,38).

„Hol az igazi gyógyszer? – Megmondom egy szóval: a keresztényszocializmusban.”

Prohászka megmagyarázza, mit jelent a szocializmus és a „keresztény” jelző: „Azért kell szocializmus, vagyis társas szövetkezés, mert az egyes ember meg nem állhat, s elfújja őt a gazdasági verseny; de azért is, mert az embert társadalomba teremtette az Isten, hogy ne legyen porszem, hanem hatalmas épület, hogy ne legyen szélről söpört, földönfutó levél, hanem törzsökös tölgyfa. Az emberiség egy nagy test; az emberi társadalom nagy szervezet, következőleg a gazdasági téren is szervezettnek, összefüggő testületnek kell lenni; s ezt a célt a szövetkezés által érjük el.” És mit jelent a „keresztény”? „Jelenti a keresztény igazságokat: a vallást, az erkölcsöt; név szerint a szeretetet, mértékletességet, igazságosságot, türelmet és türelmességet, melynek a kereszténység egyedüli biztos alapja, s melyek nélkül társadalmat, összetartást, egyetértést, szövetkezést teremteni nem lehet.” (22,41) Prohászka tehát elsősorban a szövetkezést sürgeti, valamint a munkást védő, emelő, művelő törvényhozást. „Éljen a keresztényszociális reform!” – fejezi be kiáltványát.

Tudatában van annak, hogy forradalmi elveket hirdet: az akkori feudális főpapok „vörösnek” tekintették; ez a tény is közrejátszott, hogy feljelentették Rómában, bár az 1911-es indexre tétel fő indokai modern (de nem modernista) filozófiai és teológiai nézetei voltak.⁷ „A szíves olvasó most már tán azt gondolja, hogy a dolgozat írója kész szocialista; de ha ezt gondolja, csalódik. E reflexiókkal csak útját

akartam vágni annak az együgyű fölfogásnak, mely a magánbirtoklást illetőleg minden most meglevőben thézist s változatlan dogmát lát, s mely teljesen elzárkózik a társadalmi fejlődésről szóló gondolatok ellen” (11,125).

Az „elzárkózók” között voltak a század végén az egyháziak éppúgy, mint a világi urak. Prohászka már 1894-ben igyekszik felrázni a szociális kérdések iránt közömbös papságot. (*A papság föladata a szociális kérdések körül* [11,40kk]). „A hivatalos Magyarország egészen a liberalizmus szekere elé van fogva, hogy a teherhordók és igavonók mily alakjában, fölösleges fejtegetni...” A magára maradt munkásnép prófétát vár, aki elmondja: »szánom a sereget«.

„Hát nem lépett a papság, az a szegények és szenvedők közt forgolódó papság a társadalmi nagy gátszakadás részébe az egyház hajójával, hogy ha kell, magával ezzel a hajóval betömje a rést, s parancsoljon a romboló elemnek? – Kereken kimondom, hogy a papság bizony sehol sem tett eleget a szocializmust megteremtő gonoszság és pogányság ellen – sok helyen elkésett – máshol meg még most sem tesz semmit. Ne botránkozzunk meg e nyílt szón! Ne ütközzünk meg főleg azon, hogy azt mondom: a »papság«; kivételeket nem sorozhatunk szabályok közé, de viszont a szabály nem tünteti el a kivételt. Hogy kivételek vannak, azt készörömet elismerem, s azok a kivételek tudják s érzik leginkább, hogy árván, elhagyatottan, vándorsziklák gyanánt állnak társaik körében.” (11,41)

Prohászka hosszan fejtegeti, külföldi szerzőt is idézve (Lange) a munkásosztály helyzetét, illetve a szociáldemokrácia térhódítását, majd a sürgető feladatokat jelöli meg. A papság érdeklődjék a társadalmi bajok iránt, az iparosok, munkások, a föld népének szenvedései iránt. „Ne kössük... össze magunkat az uralkodó rendszerrel úgy, hogy aztán vele alunk, vele dőlünk. Ne áruljunk egy gyékényen a liberális gazdasági rendszerrel, ne védjük azt”. (11,48) Jegyezzük meg: A II. vatikáni zsinat is hangsúlyozta, hogy az egyház nem köti magát semmiféle társadalmi–politikai rendszerhez:

⁷ Az index-ügyről lásd Szabó Ferenc: *Prohászka Ottokár élete és műve*, VI. fejez. 175kk.

„Az Egyház, mely feladatánál és illetékeségénél fogva semmiképpen sem keveredik össze a politikai közösséggel, s nem is kötődik semmiféle politikai rendszerhez, egyszerre jele és oltalma az emberi személy transzcendenciájának.”⁸

A forradalmak: „az idők jelei” (egyházi reformok sürgőssége)

Egyszóval: Prohászka komolyan veszi az Evangéliumot: „A szegényeknek az evangélium hirdettetik.” Jól tudja, hogy végső soron nem *rendszerkérdésről*, hanem *emberkérdésről* van szó. Új világot csak megtért, a szeretetet és igazságosságot gyakorló emberekkel lehet építeni. Innen az egyház evangelizáló küldetésének jelentősége tegnap is, ma is.

Prohászka már húsz évvel Lenin előtt prófétaként meglátta a vörös rémet.

Jött is – a rövid Károlyi-forradalom után - 1919-ben véres öklökkel a vörös diktatúra. Prohászka *naplójegyzetei* és akkori más megnyilatkozásai (például püspöki körlevele, valamint az általa fogalmazott közös püspöki körlevél a kommün bukása után⁹) tanúskodnak arról, hogy a borzalmakat ugyan undorral a szívében élte át, de akkor is *figyelte az idők jeleit*: azt kereste-kutatta, hogy miként kell az egyháznak megvalósítania a szükséges reformokat. Hosszú 1919. július 7-i naplójegyzetében írja: „Nagyon érzem itt a nézet- s a helyzettisztulás szükségét. Konstatáljuk: elvittek mindenünket, amit a történelmi hatalmak adtak; most tehát a belső lényeg és szellem jegyeztesse ki magának az új formát. Az egyház az ilyen megrablást mindig exkommunikációval sújtja. Gondolom, ezzel csak a végrehajtó erőszakot ítéli el, de nem kételkedik az Isten gondolatainak érvényesítésében. Tudja, hogy a világ nem kész, s hogy azon bűn s erény dolgozik! Hát mi a lényeg az egyházban? Az, ami a kereszténységben az égből jött s mint isteni erő lépett a világba; szellem és lélek és élet volt, s történelmi csak akkor kezdett lenni,

mikor emberi viszonyok közé lépve azokban elhelyezkedett. Sok-sok alakot öltött azóta is végig a történelmen, másokat Keleten, másokat Nyugaton, s ugyancsak különbözőket a klasszikus, a középkori, az újkori egyházban...” (23,309–310). Később, még ebben a jegyzetben felsorolja a korszerűsödés főbb követelményeit, amelyek a II. vatikáni zsinatra emlékeztetnek: művelt és kollegiális szellemű papságot; a klérus ne alkosson külön osztályt, ne szakadjon el a világiaktól: „ne a tekintély, a joghatóság, hatalom, parancs, hanem a belső elv, a szeretet dirigáljon”; egyházas érzés – népnyelvű liturgia. Ugyanezeket a követelményeket bőven kifejtette 1907-ben *Modern katolicizmus* c. művében, amely 1911-ben indexre került.¹⁰

A kommunizmus bukása után című 1919. augusztus 17-i pásztorlevelében (9,26), miután leírta a vörösök garázdálkodását, híveit a következőkre inti:

1) „Először is biztosítsuk *munkátestvéreinket*, hogy mikor a bolsevizmus s annak tatárjárása ellen küzdünk, az nem annyit jelent, hogy a munkásosztálynak bármilyen, még a legkisebb elnyomására is gondolnánk. (...) Ellenkezőleg, azt hiszem és vallom, hogy ha a magyar társadalomnak s a vallásos élet megújulásának új forrásai után nézünk, s ha égő s vágyó szemmel tartunk szemlét a *magyarság jövőjének valamit érő tényezői fölött*: akkor ezeket *elsősorban a munkásrétegekben, az ipari munkás- s a földművesosztályban reméljük föltalálni...*”

2) „Második kötelességünk csillapítani s *enyhíteni a szenvedélyeket*, s ezáltal gyökerestől kitépni a gyűlölség s a testvérharc dudáját. (...) Mi zsványokat s *haramiákat nem utánozhatunk*, azok példáját nem követhetjük...”

3) „Harmadik feladatunkat a szervezkedés teszi, hogy keresztény magyar nemzeti alapon szervezzük meg az érdekképviselést. (...) *Töbördjünk a néppel s segítsük* törekvéseit és karoljuk fel érdekeinek szolgálatát...”

4) „Ezzel kapcsolatban negyedik kötelességünk *iskoláink védelme s a keresztény vallás erkölcsi alap biztosítása a nevelésben*,

⁸ *Gaudium et spes*, 76: „A politikai közösség és az Egyház.”

⁹ Vö. Gergely Jenő: *A püspöki kar tanácskozásai. Gondolat, Bp. 1984, 74, és 32-324; vö. ÖM 9, 265-273.*

¹⁰ Vö. Szabó: *Prohászka Ottokár élete és műve*, 122kk.

oktatásban... ”

Prohászka nemcsak hirdette a szociális elveket, hanem igyekezett azokat a *gyakorlatban* is megvalósítani. Az ő szellemiségéből született meg Farkas Edit Szociális Missziótársulata. 1915-ben hadiárva házra gyűjtött pénzt, és minden módon igyekezett enyhíteni a világháború által okozott nyomort. 1916-ban a Gazdaszövetség közgyűlésén benyújtotta földbirtok-politikával kapcsolatos tervezetét (22,164). Indítványa részben a német *Bodenreform*tól nyerte inspirációját. Örökbérlet-indítványát a kisemberek lelkesedéssel fogadták, de a földbirtokosok közönyösen vonogatták vállukat. Prohászka püspök maga Ósiben és Tésen, püspöki birtokain megkezdte az örökbérletek megalakítását. Az 1919-es diktatúra után a nemzeti szervezkedéstől várta az ország újjászületését. Azért vállalt 1920-ban képviselőiséget is, hogy a nemzetgyűlésben elősegítse a szociális-gazdasági reformok megvalósítását. De csakhamar csalódottan vált meg a közvetlen politikai szerepléstől: keserűen állapította meg, hogy az ún. „keresztény kurzus” csak program volt a kereszténységről, de képviselői nem voltak keresztények (21,276).

Jóllehet a húszas években egyre inkább befelé fordul (Eucharisztia iránti csodálatos áhítata, misztikája tükröződik naplójegyzeteiben és a befejezetlen *Élet kenyérében*), továbbra is a szociális reformokat sürgeti. Így például 1926-ban, kevéssel halála előtt az egyik katolikus nagygyűlésen mondott beszédében:

„Mi az oka munkástömegek hitehagyásának, s ami ezzel együtt jár, mi a szociáldemokrácia erejének forrása, amely a milliókat magával ragadja? A szociáldemokrácia ereje nem Marx Károly filozófiája s nem a történelmi materializmusnak frázisai, melyeket Isten, Krisztus s az Egyház ellen formál. (...) A szociáldemokrácia ereje az a vagyon, föld,

ház, otthon, remény nélküli proletáriátus, az emberhez méltó lét anyaföldjéből kiszakított, gyökérvesztett tömegélet és tömeglélek. (...) Ne féljünk a radikalizmus vádjaitól. Aki ezzel vádol, annak mi azt feleljük, hogy voltaképpen csak azt akarjuk, amit XIII. Leó pápa akart. XIII. Leóval hirdetjük, hogy a proletariátusnak joga van emberhez méltó életre, joga van az otthonra, a család fönntartására, a munkának a termelés gyümölcseiben való igazságos részesedésére. (...) Valljuk a magántulajdon szentségét, de nem minden magántulajdonét; nem valljuk a plutokrácia rettenetes uzsoráinak, nem a közjával ellenkező terjeszkedésnek jogait. A magántulajdon a kapitalizmusban oly méreteket ölt, hogy arányai elfojtják az életet, s kevés kézben halmozzák föl a világ gazdagságát. (...) Tudom, hogy a kapitalizmus is szükséges fejlődési etap, s hogy nem lehet egy termelési módot egyszerűen lefűjni, s helyébe mást dekretálni; de az eddigi fejlődés már mutatja a kapitalizmus egyoldalú túltengéseit, s az egész világot megint a munka s a tőke új közösségbe való egybefoglalására ösztönzi...” (13,285–286).

II. János Pál a *Centesimus annus*ban nem hirdet mást. És Prohászka még abban is „próféta”, hogy Európa, benne Magyarország keresztény gyökereinek felélesztését sürgeti ugyanabban a beszédében. „Mindenekelőtt arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a nyugat-európai kultúra a kereszténység gyökeréből fakadt, s arról le nem téphető. Hinnünk kell, hogy a kereszténységnek, ahogy missziója volt egészen az újkorig kultúrát teremteni, úgy van missziója most is az isteni erőket a világba állítani s azok kihatását a nemzetekkel megéreztetni. (...) Katholikus emberek kelljenek a mai világba, magas műveltséggel, de ugyanakkor az örök s végtelen távlatok fényével szemükben!...” (13,187; 189).

Francia Intézet, 2012. márc. 23.)

Már egy éve, hogy elment Róka koma...

(Róka koma, In memoriam Hornyik Miklós, Unicus Műhely Budapest, 2013)

„Rémképekkel ne rémissz, Uram, szépen altass,
Éretted fényesült életem, mint kardvas,
Ha szólnak harsonák, Végítéletkor hallgass,”
(Döbrentei Kornél Magyaroknak való)

Február 12-én volt egy éve, hogy végleg eltávozott közülünk Hornyik Miklós. Előtte néhány éve már súlyos betegséggel küzdött – hol több, hol kevesebb sikerrel – mégis meg-
rázó és hihetetlen volt a halála. Hiába tudtuk, hogy bekövetkezhet, mégsem akartuk elhinni, valahogy lehetetlennek tűnt, hogy ő ne legyen ott a könyvhéten, a könyvfesztiválon, könyvbemutatón vagy megszokott helyein, hogy ne jelenjen meg hétről hétre a televízióban, személye sok mindenhez hozzátartozott, sok min-
dennel egyet jelentett. Még most is, időnként, ha szól otthon a telefon, arra gondolok, lehet, hogy ő, hiszen már régen beszéltünk, mert ha különösebben aktuális dolog nem volt, akkor is kéthetente általában hívtuk egymást, ha délvidéki útra mentem, rendszerint felhívtam, hogy megkérdezzem, kell-e esetleg neki onnan valami, vagy akar-e valamit küldeni, és amikor visszajöttem, elmeséltem, kivel találkoztam, mi újság, mit hallottam, milyen könyv jelent meg, minden érdekelte; megbeszéltük első-
sorban a délvidéki, majd az itteni helyzetet is, persze elsősorban a kultúra, az irodalom területén. Tapasztalatai, hozzáértése, szempontjai sokszor hozzásegítettek egyfajta tisztánlátáshoz. Nemcsak én voltam ezzel így, mások is mondtak és írtak róla hasonlókat az elmúlt egy évben, és most is olvashatunk illet, ugyanis halála egyéves évfordulóját megelőzően *Róka koma In memoriam Hornyik Miklós* címmel rá emlékezve, az iránta érzett szeretetből, tiszteletből született egy könyv az Unicus Műhely kiadásában, amelyben őt idézik meg pályatársai, barátai, honfitársai.

Hornyik Miklós (1944–2012) – a könyv főszerzője szerint – „legendás szereplője volt a magyar irodalomnak és a közéletnek. A kötet személyes hangvételű írásai felemelően szomorkás vagy mulatságos történeteket elevenítenek fel avégett, hogy a Szerkesztő-fejedelem emlékét megőrizzük, és megidézzük alakját azoknak, akik nem ismerhették személyesen a barátot, pályatársat és író.”

Tizenhét szerző tizenhat prózai írásából és egyikük, Döbrentei Kornél verséből áll a kötet Domonkos László és Kemény András szerkesztésének köszönhetően úgy, hogy a szerzők között Hornyik Miklós is állandóan jelen van. Halála előtt fél évvel szintén az Unicus Műhely kiadott egy kis könyvet *A széttagolt ország* címmel, amelybe 1992 és 2011 közötti írásaiból, közéleti esszéiből, pamfletjeiből válogatta Hornyik azokat, amelyekben a magyarság és Magyarország sorsdöntő kérdéseivel, múltjával, jelenével és jövőjével foglalkozott, s amelyeknek hihetetlen éleslátással, pontossággal megfogalmazott mondatai ma is ugyanolyan aktuálisak, mint amikor megírta őket. Ennek – barátai, a hozzá közelállók tudják – a szellemi végrendeletnek, a búcsúzásképpen összeállított könyvnek az első írása az 1992-ben írt *Lectori salutem* – Üdvözlét az olvasónak mondatai kötik össze a szerzők írásait. Példaként álljon itt az első és a második részlet az aktualitás igazolására.

„Magyarország ma szabad és független, így volna esély arra, hogy a magyarság, legalább az ország maradék földjén, a maga belső értékrendje szerint rendezze be életét. A most zajló rendszerváltoztatás azonban kíméletlen

erőpróba: nincsenek erőtartalékaink, s ami hiányt szorgalommal és tudással pótolni igyekszünk, veszendőbe mehet...”

„Magyarország a bolsevik diktatúra után sem szűnt meg gyarmat lenni, mert a helytartóktól örökölt tengersok adósságát ki kell fizetnie. (A török hódító kíméletesebben bánt velünk: nem rabolta el a jövőnket.)”

Rendkívül szép és nemes gesztus volt ennek az emlékkötetnek a gondolata és az elkészítése. Elolvasása után mindenki sokkal gazdagabb, árnyaltabb képet kap Miklósról, még akkor is, amikor egyes szerzők – úgy tűnik – magukról beszélnek, mégis mindegyik szövegben ott van Hornyik Miklós is. Tulajdonképpen az írások hitelesítik egymást, hiszen szinte mindegyik ugyanazt a képet rajzolja meg más szemszögből, így kirajzolódnak az olvasó előtt Hornyik Miklós személyiségének legfőbb vonásai: óriási tudása, kiváló íráskészsége, mindenre kiterjedő precizitása, rendkívüli humorérzéke, mindez egy nagy közösség, elsősorban a magyar nemzet és a délvidéki magyarság szolgálatába állítva; a magyar irodalom legkiválóbb írói (ez nem mindig egyezett a hivatalos értéktételel) iránti tisztelet, amely egyfajta szakmai hivatástudattal párosult, ami azt jelentette, hogy mindent megtett azért, hogy közelebb hozza, jobban megismertesse őket a nagyközönséggel, olvasóikkal és leendő olvasóikkal. Mindig segítőkész volt azokkal, akiket erre érdemeseknek tartott. Naprakész ismeretei voltak, mindent figyelemmel kísért, és mindenre odafigyelt. És lehetne még folytatni... A felsoroltakat minden szerző írása alátámasztja, igazolja, mégsem egy idealizált képet kapunk róla, hanem teljesen emberit, aki súlyos betegsége ellenére az utolsó pillanatig résztvevője volt a közéletnek, irodalmi életnek, utolsó pillanatáig dolgozott, írt, ez mindennél fontosabb volt neki – mindezt megtudhatjuk ebből a szép kivitelezésű könyvből, amelyet Kemény András tervezett, Hornyik Miklós egyik kedvenc festőművésze, **Illés Árpádnak** a festményét és **Szécsi Ilona** rendkívül kifejező fotóját felhasználva (ugyancsak Szécsi Ilona Miklós nagyon jellemző arckifejezését és kézmozdulatát megörökítő fotóját láthatjuk a már említett *A széttagolt ország* című könyvben is).

Tizenhét írást olvashatunk, de lehetne több is, hiszen a hozzá közelállók közül még hiányoznak többen; a szerkesztés körülményeit nem ismerem, lehet, hogy voltak terjedelmi korlátok, lehet, hogy nem tudott mindenki eleget tenni a felkérésnek (én sem, mert a felkérés és a leadás határideje – ez körülbelül egy hét volt – között halt meg az édesapám), de az is lehet, hogy a szerkesztők Hornyik elvét vallották, miszerint a kevesebb mindig több.

A könyv írásai – teljesen véletlenül – olyanok, hogy Hornyik Miklós életének szinte mindegyik időszakáról, életútjának több állomásáról is olvashatunk; hogy miről is szólnak a különböző jellegű, hosszabb-rövidebb írások, azt nem lehet elmondani; ami egységessé teszi őket: a belőlük áradó tisztelet, nagyrabecsülés, szeretet. Ennek illusztrálására – és hogy az olvasó is kapjon egy képet a könyvről és mindenekelőtt Hornyik Miklósról, akinek az emlékére készült – minden írásból idézek egy rövidebb részt (nem a kötetbeli sorrend, hanem az életrajz állomásai szerint). A kötet végén megtaláljuk a szerzők felsorolását és Hornyik Miklós életrajzi adatait.

Kemény András megköszönve az írásokat, azt is leírja, szerinte mit szólna Miklós e kötethez: „Előttem van a jelenet: Miklós hosszan megszívja cigarettáját, kortyol egy jót a poharából. A felszálló füst csípi a szemét, de talán nemcsak ezért hunyorít. Belelapoz ebbe a könyvecskébe, majd ránk néz:

– Fiúk, ne hülyéskedjetek.”

Az idézetek sorát a könyv címének magyarázatával kezdem.

„Róka koma

Így hívta Miklós időnként a cimborákat, jellegzetesen csippentve szemével, csibészes mosollyal a szája szegletében. Róka komákból állt neki olykor a világ, de persze ez a rókaság nem valamifajta felszólítás a sumákolásra, inkább a megmaradás parancsa. Erre kárhoztattunk mi mindannyian, akik Isten akaratából magyarnak születtünk, de a hornyiki rókaság inkább jelentett rejtőző okosságot, könnyed modort, szellemes társalgást, intellektuális fölényt, mintsem balkáni bohóságot.” (**Szentesi Zöldi László**)

„Amikor 1969-ben megjelent a Képes Ifjúság szerkesztőségében, egyszeriben megváltozott minden. Az új főszerkesztő olyan fiatal

volt, mint mi, charme-os volt, és a humorral sem állt hadilábon. S mint fokozatosan kiderült, művelt is volt és olvasott, és tudta, mit akar. Nem felülről várta az utasításokat. A lap fejlécére hamarosan fölkerült a lényeg: a jugoszláviai magyar fiatalok hetilapja. Tehát nem a Szocialista Ifjúsági Szövetség, hanem magyar fiatalok lapja. Az újság nemcsak hogy magyar nyelvű volt, hanem egyre inkább magyar szellemiségűvé is kezdett válni. A pártkatonák után egy nem pártkatonai főszerkesztő.

Pedig párttag volt ő is, annál az egyszerű oknál fogva, hogy párton kívüli még véletlenül sem lehetett főszerkesztő. Viszont az volt a jelmondata, hogy a kommunista pártot belülről kell bomlasztani. Eszerint élt és dolgozott. A mindenható Párt viszont nem nézte jó szemmel ezt a nacionalista elhajlást és kispolgári csökevényt, egyszóval nem izélt, hanem annak rendje és módja szerint leváltotta Hornyik Miklóst, és új pártkatonát ültetett a főszerkesztői székbe.” (**Dormán László**)

„Az el nem évülő barátságok. Amelyek ott, a Képes Ifjúság szerkesztőségében kötöttek, a harmadik emeleten, aztán Lajos bácsi és mindannyiunk Dominójában, a világ legcsodálatosabb kiskocsmájában, a hajnalba nyúló „világmegváltások” feledhetetlen óráiban, a közös riportutakon, amelyeket most oly jó volna visszahozni. Mint ahogy boldogult úrfikorunkat is, Róka koma...”

„Délvidéki ketrecbáljaink legjobb ismerőjének», írtad egyik könyvedbe ajánlásul, pedig hát Te voltál e ketreclét legjobb ismerője, még onnan is, még odaátról is; a legpontosabb és leghitelesebb megfogalmazója.” (**Dudás Károly**)

„Sokan legmaradandóbb munkájának a *Be-szélgetés írókkal* című ifjúkori művét tekintik. Füst, Déry, Weöres, Örkény, Pilinszky, Németh, Illyés, Mészöly, Ottlik. Az ezüstcsapat. Ezüstcsapat? Vekerdi László szerint »ezekben az interjúkban Hornyik Miklós a megidézett – és kivételes hűséggel elibénk idézett – írókon át végül azt mondta el, mi az, amit fontosnak tartott az életben, létezésében. Így szól ez a könyv, mint minden igazi irodalom, életünk és létezésünk gondjairól és örömeiről... ezentúl immár kikerülhetetlen molekulája a magyar irodalomnak.»” (**Tamáská Péter**)

„Hornyik a »Szó«-ban [Magyar Szó] tanulja meg az újságírás, a kritika, a nyelvi lektorálás, a szerkesztés, a tördelés minden csínját-bínját. Itt tesz szert olyan igényes, a végtelenségig precíz, délvidéki és későbbi budapesti lezser barátait, íróársait az örületbe kergető alapos tudásra, hogy azt csak a svájci órák működéséhez lehet hasonlítani. Miklós számára az anyanyelven leírt szó szent, nála nincs, nem is lehet sajtóhiba sem. A frász törte ki az embert, ha Hornyik kezében kéziratot látott, ne adj’ isten a sajátját, amit javított. A végén már abban sem lehetett biztos az ember, hogy írni egyáltalán megtanult. Az már jó jelnek számított, ha Miklós rágyújtott, felé kacsintott, bólintott, s félhangosan annyit mondott: »Te, ez nem is olyan rossz«. Nála ez számított jónak. (...) Tito halála (1980. május) után mindenki tudta, hogy változások lesznek, lehetnek. Csak az ideje és az iránya volt kérdéses. 1982-ben úgy nyugdíjazták a Hungarológiai Intézet igazgató professzorát, hogy Szeli nem tudta keresztülvinni utódigényét, Hornyik Miklóst (Sz. I. szíves közlése). Hornyik nemsokára alapító tagja a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének, egyik írója a VMDK autonómia-tervezetének, de az ellenerők nagysága miatt hiába éneklí százezer torok Szabadkán, hogy Isten áldd meg a magyart! A Milošević-klán nem tud magyarul és érteni sem akar.” (**Juhász György**)

„Te nem rajtunk, a maradást, a szülőföldhöz való ragaszkodást körömszakadtáig vállalók nyomorán boldogultál a határon túl, hanem értük, értünk is a szó erejével küzdöttél. S ezt éppen azok nem becsülik meg méltón honi tájainkon, akik még most, a megcsúfolt, megrekedni látszó demokratikus változások közepette is próbálnak tenni valamicskét emberi jogaink érvényesítéséért, nemzeti közösségünk fejlődéséért. Ki érti ezt? Most mégsem rájuk gondoltam elsősorban, hanem azokra, akik ilyen vagy olyan okból, vagy sugallatra, illetve hátszéllel vonultak északabbra, még újságíró kollégáink közül is. Vitatkoztunk erről a »Meni vagy maradni?« kérdés kapcsán eleget. A Te érvelésed bizonyult meggyőzőbbnek, miszerint a legtöbben családjaikat, gyermekeiket féltve, a biztonságosabb jövő érdekében hagy-

ták el szülőföldjüket. Megértettelek. Igazat adtál viszont abban, hogy közülük néhányan nagyon ügyesen kihasználták a »menekülést veszélyeztetett helyzetükből« és szépen megéltek belőle, miközben lenézően szóltak rólunk, kollégákról, a »tehetségtelen maradók« többségéről, akik sorsközösséget mertek vállalni a délvidéki magyarsággal.” (Stanyó Tóth Gizella).

„Miklós és családja azelőtt egy évvel hagyta el kényszerűségből szülővárosát, Újvidéket. Joggal remélhette, hogy Budapesten szűkség lesz az ő tudására, szakmai ismereteire. Ezért is tartotta igen fontos feladatnak a Világszövetség szerkesztését. Mindig nemzetben gondolkodott, azt hitte, Budapesten ehhez a munkához, ehhez a küldetéshez megfelelő társakat tud találni. Tudott is, de több volt az ellendrukker. A világ magyar szellemi elitjét megszólaltató lap egy év múlva megszűnt, Miklós átkerült a tévéhez, ahonnan hamarosan távoznia kellett. Innentől kezdve az egyik legjobb, legképzettebb irodalmár, szerkesztő Magyarországon – szégyenszemre – soha többé nem jutott komoly lehetőséghez...” (Debrece-ni Mihály)

„Az *Angol pázsit* című könyvét a kortárs magyar irodalom fontos alkotásának tartom. Balkáni néprajzi kalauz – az alcím meghatározása szerint. Afféle számárvezető is lehetne mindazon önjelölt szakértők számára »a belvárosi haladó értelmiségből« (copyright by Leslie Kövér), akik a vérzivataros kilencvenes években oktatták a magyar közvéleményt a Balkánról, a darabjaira hulló Jugoszláviáról. Úgy, hogy közben vadul keverték Szlovéniát Szlovákiával vagy éppen Szlavóniával, Újvidéket pedig Délvidékkel. Viszont Miklós az *Angol pázsit* megírása után átjött Magyarországra, és nem az Élet és Irodalom vagy a Mozgó Világ szerkesztőségének ajtaján kopogtatott. Inkább a Világszövetség főszerkesztője lett. Így az Angol pázsit szerzője mindhiába remekelt laza lendületével, virtuóz humorával, szerkesztésével, irodalmi sorsa az anyaországban mostohának rendeltetett.” (Czvitkó Zoltán)

„Hornyik Miklósnak két élete volt: az egyik 1944. január 12-én, a születése napján kezdődött Újvidéken, és 1991-ig tartott. A Hornyik

család ekkor Magyarországra, Budapestre költözött. Itt halt meg 2012. február 12-én. Életének két legjelentősebb színhelye Újvidék és Budapest volt. Ennek ellenére Hornyik Miklós csak egyetlen identitást, politikai hitvallást és értékrendet mondhatott magáénak: egész életében konzervatív magyar úriemberként küzdött a nemzeti összetartozásért, a magyarság megmaradásáért. Ezt tette a Szerbiává lett Jugoszláviában és a balkanizálódó Magyarországon is.

Magyar író volt, aki tudott és szeretett is írni. Tisztában volt azzal, hogy írni csak őszintén, az igazság teljes feltárásával érdemes, így aztán nem lett része a magyarul írók kanonizált világának, akik nem hordják a génjeikben egy-egy magyar szó több évszázad alatt felgyülemlett-feltorlódott jelentéstartalmát. A magyarul írók úgy bánnak a magyar szavakkal, mint a zseniális matematikusok a számokkal és a képletekkel, de hiányoznak az évszázadok mögülük.” (Tóth Gy. László)

„Egy úr, egy igazi úr sétatíkával azon a pázsitnak tűnő, ám jobbára betonkemény ösvényen, amely országút, világút is egyben. Ami feltűnik – elegáns öltözete. Márai Sándortól kapta felöltőjét és kalapját, Ottlik Gézától tweed-zakóját, amely a kigombolt felsőkabát alól minduntalan kivillan, és Mészöly Miklóstól azt a faragott, de ezüstnyelű, jó fogású botot – az elegáns lábat (kisuvikszolt cipő!) ugyancsak meg kell támasztani – amit a világtájak felé *meglengetve* kifejezheti nemtetszését egyes nem túl jól alakuló (népre, nemzetiségre, hazára, Fradira stb. is rossz hatást gyakorló) dolgok iránt. (...) Azt gondolja ez a tiszta, de hiszékeny – mert mindegyre az erkölcsben, a közjóban, a magyarságszeretetben, a Tolsztojtól Rejtő Jenőig húzódó tollak erejében hívő – úriember, hogy neki áll a világ. Naiv az eszemadta, a hajnali fűnyírás (ilyenkor éles a harmat) és az esti olvasás-zsolozsma bolondja. Szabadka és Aracs egéhez támaszt létrát, hogy *hívő nem hívőként* is megigazuljon. Mert, úgy véli, a szecesszió és a hit olyan ízt ad – csak jól meg kell kavargatni a főztet –, amelynek kóstolgatása az *idegent* és a *magyart* egyként meggyőzi, akármilyen vita van is köztük.” (Szokolczay Lajos)

„Miklóst megkedveltem, imponált és vonzott

az élénk és folyamatos szellemi villongása, kezdeményezés- és reagálásképesége, világos logikája, éles, bár senkit sem bántó szellemessége, okos ítéletei, örök készenléte a humorra, az évődésre, az ugratásra, de soha nem a sértésre, a megalázásra, a fölényre, csupán az egyetlen elismerhető fölény: a szellemi fölény villanásaira. Ahogy ezeket leírom, felmerül bennem a kétely, hogy ez a hornyiki stílus valóban ilyen békés jellegű volt-e, vagy csak nekem tűnt annak, mert én sértetlen voltam vele szemben. De Miklóst nemcsak én, hanem a körébe tartozók közül is mindenki szerette, fenntartás nélkül elfogadta. Mert fölényben volt, ez vitathatatlan, de nem leki-csinylő fölényben. Élvezetes volt együtt lenni vele: felszabadított, egyenrangúvá tett.” **(Fejér Dénes)**

„Ekkor ismertem meg a másik arcát: a közösségével összeláncolódtott, példátlan történelmi ismeretekkel felvértezett férfit, aki nem fél és nem hátrál. A szóharcosét, aki az elfogultan galád támadásoknak is áll elébe, és mindenkor megvédi a maga hadállásait. Ámde mindezt úgy, olyan bámulatosan érett fővel teszi, hogy közben egy pillanatra sem önti el a harag, még csak a hangját sem emeli meg, és legélesebb szavai mögül is valamiféle megértő jóindulat árad. Nem tudom, hogyan csinálta. Születettsége volt hozzá. Így aztán már visszamenőleg is garancialevelet kaptak a róla szélteben keringő történetek, azok a bizonyos rendkívül egyenes, bátor kiállásai még a Tito-féle jugoszláviai diktatúrában. Mindig is szembe akart nézni az ellenféllel. Még könyvbemutatói egyikére is éppen azt a két kritikust kérte fel opponensnek, akitől akár goromba ellenvetésekre is számíthatott, s nem is lett ez másképp. Állni akarta a sarat velük szemben, s lefegyverző fölénnel állta is.” **(Tárnok Zoltán)**

„Ha Miklósról egyetlen jellemző mondatot kellene-szabadna csak leírnom, egy paradoxon fogalmazódna meg: ő az a jugoszláviai magyar, akinek ars poeticája, státusa, egzisztenciája, hogy ő nem jugoszláv. Mint kor- és pályatársai, a titoista pártállam jól fizetett pszeudomagyarjai, paramagyarjai. Akiknek egyik vezére (ittthon is akadémikus lett belőle),

később a legrondább Illyés-ellenes szövegek egyikének szerzője, például kitalálta a magyar irodalomtól független jugoszláviai magyar irodalomtörténetet, magyarán: a trianoni végzést érvényesnek hirdette a múltban is, amely könyvben – ő, a szakszerűség! – Zrínyi után mindjárt Hoblik Márton következik. (...)

Azon a bizonyos utolsó könyvhéten kaptam tőle még egy könyvecskét. (...) Végző ajándék, de nincsenek benne elkészítő mondatok. Csak a fénykép az elején. Hibátlanul kötött nyakkendő, megkopott haj, olyan, mint utolsó tévébeszélgetéseiben, túl jón és rosszon, mondja kerek mondatait, pontos hivatkozásait, megfellebezhetetlen ítéleteit. De itt már nem néz velünk szembe, hanem el valamerre, lefelé. Azért az utolsó kis szövege mintha... És nem azért, mert utolsó évében íródott, hanem mert az egész valahogy mélyen allegorikus. Batthyány, Tisza, Bethlen, Teleki, Nagy Imre – róluk beszél. Azaz róluk szólva azt üzeni, ami úgy lehet, egész élete és életműve foglalata, s amit Nagy Imrével fogalmaztat meg az utolsó mondatban, amely az »utolsó« szóval kezdődik: »Az utolsó szó jogán elmondott beszéde a nemzethűség, a magyar hazaszeretet foglalata«. Így köszön el egy férfi, aki tudja, hogy a pátosz csak akkor megengedett, ha nem egyes szám első személyű a végző mondat állítmánya.” **(Alexa Károly)**

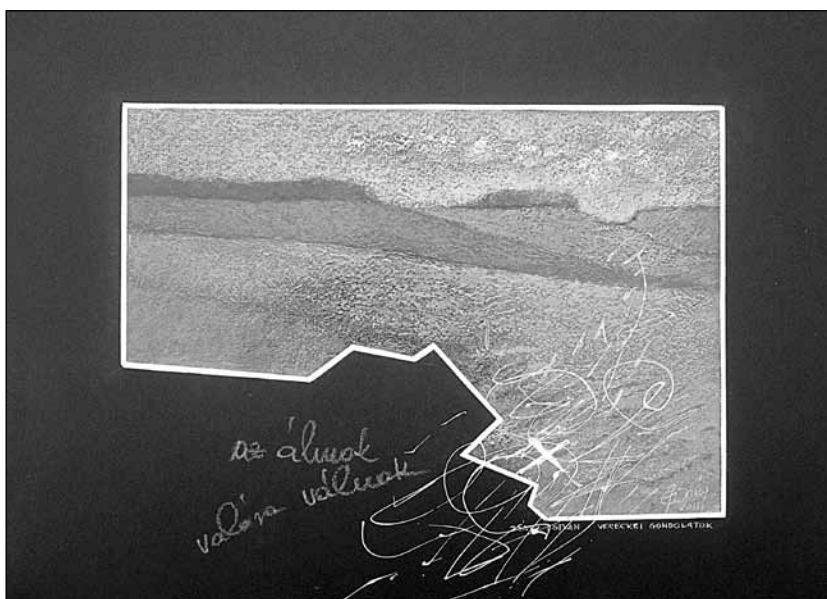
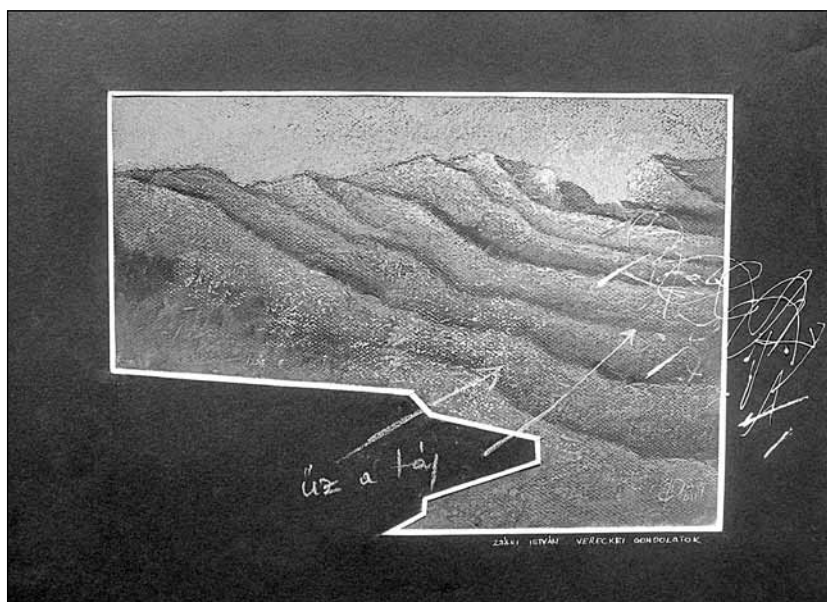
»Engem a Világ–Panoráma tart életben« – mondta Miklós baráti túlzással, pár héttel a halála előtt. Utolsó leheletéig tartotta magát, haláláig nem adta fel. Bár hát miről is beszél: halál! Hiszen hogyan is lenne halál, amikor éppen az örök élet kezdődik az arra érdeme-
seknek! Neki is.

Még halála előtt röviddel is dolgozott, írt, javított. Maga állította össze – gondosan, ahogyan mindenhez nyúlt: tanulmányhoz, idegen kéziratához – a precíz listát: halála után Kati majd kiket értesítsen. Természetesen előre megcímezett és borítékba zárt levélben. Mindig adott a külsőre, a külcsínre: akár saját magáról vagy írásairól volt szó, akár lakásról vagy könyvekről. És semmit sem bízott a véletlenekre. Szegény Katit akarta tehermentesíteni ezzel is, hogy gyászában, fájdalmában ne kelljen majd ezzel is törődnie. Néhány nappal

halála előtt még megkönnyezte műsoromat, amelyben Csurka Istvántól vettem végső búcsút.” (Szaniszló Ferenc)

»Domikám, a kevesebb mindig több« – sok-sok egyéb mellett ezt is tanultam vagy inkább holtomig igyekszem tanulni tőle. Most, hogy legjobb barátai ebben az emlékkönyvben megidézik korunk Szinbádját – a szerkesztő, a túlírás örök veszélye ellen életfogytig hada-

kozván, érje be annyival, hogy jelenti: iszonyatos fájdalom és egyben némi kárpótló örömelégtételféle, hogy e kötetet útjára bocsáthatja. Úgy is mondhatom: elégedett és büszke vagyok, hogy nevemet adhatom hozzá. Tudom – tudjuk: talán most meg lehet velünk elégedve. Hát, uraim.... Nagyjából, tenné hozzá bujkáló mosolyával.” (Domonkos László)

Vissza a jövőből V.

Mini sci-fik

Telepátia

Dr. T. Géza biológus, akivel negyven éve együtt tanárkodtam, rám hagyott egy poros paksamétát, amit majdnem kidobtam egy heveny rendcsinálási buzgalom hatására. Annak idején magam is sokat foglalkoztam az úgynevezett paranormális jelenségekkel, így a telepátiával is, sőt bizonyos kísérleteket is végeztem diákjaimmal a gondolatátvitel terén. Természetesen tisztában voltam azzal, hogy a materialista tudomány sohasem fogja elismerni a telepátia lehetőségét, hiszen a szellemi energia terjedését még soha nem lehetett egzakt módon mérni, igazolni, ráadásul a különböző spiritiszta mozgalmak alaposan lejáratták magát az elméletet is, miszerint lehetséges a kommunikáció pusztán gondolati úton. Az kiderült, hogy az agytevékenység részben kémiai, részben elektromos jellegű, de a tudósok kizárták annak lehetőségét, hogy az agy, akár egy kis teljesítményű rádióadó, valamilyen frekvencián energiát adjon le egy másik agy felé, vagyis „adást sugározzon”. Belelapoztam barátom írásaiba, s egyre nagyobb izgalom fogott el, ugyanis Géza szerint az emberiség az „Aranykorban” még telepatikus módon kommunikált, és valamilyen genetikai torzulás következtében veszítette el ezt az örökletes képességét, és tért át a nyelvi közlésre, melyből aztán a bábéli zűrzavar és a hazugság lehetősége is származott, hiszen gondolatátvitellel nem lehetséges hazudni. Tetszett az elmélet, de hát az ember annyi izgalmas teóriát olvas, amelyre nincsen bizonyíték! Ámde barátom feljegyzései között találtam bizonyos állatkísérletekre vonatkozó anyagokat is, melyek szerint az egy fajhoz tartozó emlősállatok ma is képesek telepatikus úton kommunikálni egymással, vagyis ebben a tekintetben akár

„felsőbbrendűnek” is számíthatnánk őket az emberrel szemben. Felhívtam néhány tudós barátomat, de mind kinevetett, abszurdnak találta az ötletet. Én azonban, valahányszor kutyám hosszan, meredten néz a távolba, arra gondolok, most éppen fajtársaival kommunikál. Nem ugat, nem mocorog: befelé figyel. Beszélget.

Alternatív történelem

Viszonylag ritkán találkozom régi barátaimmal, korunknál fogva nehezen mozdulunk ki, meg amúgy is pontosan tudjuk, csak jókat szitkozódnánk a politikai helyzet, a közállapotok és a növekvő nyomor miatt. Történész barátom is vidéki magányba húzódott vissza, csodálkoztam is, amikor felhívott telefonon és beszámolt arról, hogy nagy műve végre meg fog jelenni, és örülne, ha írnék róla néhány elismerő sort valamelyik lapba. Meg is érkezett egy hét múlva a vastag könyv, a címe pedig Alternatív történelem volt – elég semmitmondó ahhoz, hogy egy darabig ki se nyissam, majd végképp elfeledkeztem róla – bekerült a várolistán lévő, elolvasandó könyvek kupacába. Telt-múlt az idő, egyszer csak olvasom az újságban, történész barátom váratlanul elhunyt, már el is temették. Rám tört a nagy lelkiismeret-furdalás, szégyenkeztem feledékenységem miatt, és előkotortam a könyvet, melyről egyébként címe alapján azt hittem, valami új történelemoktatási koncepcióról van benne szó. A szerző a könyvben különböző történelmi fordulópontokat vizsgált meg, kiindulva abból a kérdésből, mi lett volna, ha a magyarság nem indul el nyugatra új hazát keresni, ha nem tér át keresztény hitre, ha átengedi a tatárokat harc nélkül, a törökkel együtt a Habsburgok ellen fordul, ha Kossuth nem mondja ki a trón-

fosztást, ha Magyarország nem lép be a két világháborúba, és így tovább. A végkövetkeztetés volt a legérdekesebb: csak az utolsó száz év téves döntéseit figyelembe véve Magyarország ma nagyobb lenne, mint az egykori Osztrák-Magyar Monarchia, körülbelül százhusz millió lakossal, és Európa legerősebb nemzete nem a német lenne, hanem a magyar, nyelvünket pedig egész Európában kötelező lenne második nyelvként tanítani. A könyvről egyébként egyetlen sor kritika, ismertetés nem jelent meg – most pótolom ezt a magam részéről, nyugodjék békében öreg barátom, szép álmaival.

Budapest, 2017, egy átlagos nap

Kovács Attila, harmincnégy éves férfi, az Amerikai és Európai Egyesült Államok polgára érvényesítette aznapi hitelkártyáján a reggeli fejadag elnyert pontjait. A tizenkét négyzetméteres luxuslakás számítógépe működésbe hozta a fali ételautomatát. Kovács Attila sietve étkezett, majd bekapcsolta a riasztóberendezést és az egyszemélyes gyorsliftten lement a parkolóba, ahol páncélozott gépkocsija várt rá. A férfi bekapcsolta a fedélzeti géppuskát, gránátvetőt, majd a lehető legnagyobb sebességgel áthajtott a városon, kikerülve a hajléktalannak, koldusok, fegyveres rablók csoportjait, valamint az iszonyatos bűzt árasztó, hatalmas szemétdombokat. Nyitva tartó üzlet már alig volt, csak a bankok, kaszinók és ékszerboltok előtt álló tankok tanúsították, hogy az egykori magyar főváros még létezik. K. Attilának jó napja volt, nem keveredett tűzharcba és talált olyan hidat, amelyen még a nappali órákban némi baksis ellenében át lehetett hajtani. A kiváltságosok körébe tartozott, és ez némi büszkeséggel töltötte el: hitelkártyáján ebéd és vacsora opciója is szerepelt, de ebédjét már a Global Bank kántinjában fogyasztotta el, ízletes rántott leves és kínai almakompót-konzerv növelte az alkalmazottak kalóriaszintjét. K. Attila elégedett volt magával és életével, talán néhány év múlva családalapításra is kap engedélyt a banktól, melynek elnökétől, Kolompár Ignáctól személyes ígéretet is kapott, sőt pályázatát is kedvezően fogadták egy húsz

négyzetméteres lakótérre, melyhez egy tévéfal is tartozott, kétezer reklámcsatornával. K. Attila csak sajnálni tudta szerencsétlen őseit, akik nem részesültek ilyen megható, az élet minden területére kiterjedő gondoskodásban. Hazafelé vetett egy pillantást a városalapító, Demszky Gábor monumentális szobrára, aki nélkül mindez nem valósulhatott volna meg.

Treuga Dei

A papok, filozófusok és államférfiak évezredek óta keresztül álmodoztak az örök békéről, Isten békéjéről, de mindig akadtak olyan népek és vezérek, amelyek és akik háborúval akarták megszerezni mások földi javait és életterét. A Világállam megalakulása után a Bölcsek Tanácsa memorandummal fordult a világkormányhoz, melyben felszólította az összes népet, fejezzék be az emberirtás minden formáját, tiltsanak be minden fegyvert. A felhíváshoz az összes világvallás csatlakozott, a Treuga Dei elnevezésű chartát minden tekintélyes szervezet vezetője aláírta. A Treuga Dei a keresztény középkorban fegyvernugvást jelentett, elsősorban vallási ünnepek idejére, s ezt a jogvédők a huszonegyedik században úgy értelmezték, hogy a fegyverek használatát nem szabad betiltani, mozgalmukat támogatták a fegyvergyártó országok és multinacionális cégek is, a jogos önvédelemre hivatkozva. Végül is a Világállam mindenféle tűzfegyvert betiltott, de engedélyezte a nem kémiai hajtóanyagú fegyverek használatát, vagyis a szúró- és vágóeszközöket, illetve az íjat és parityt. A lőfegyverek gyártói és kereskedői ebbe nem nyugodtak bele, beindult az illegális kereskedelem, és a Világállam nyilakkal és lándzsákkal felfegyverzett rendőreit valósággal lemészárolták az első hónapokban. A Treuga Dei azonban elnyerte az emberek bizalmát és egyetértését, az atomfegyverekkel kérkedő tagállamok vezetőit elevenen megsütötték, a keresztény és muszlim inkvizíció pedig házról házra járva kutatta fel és semmisítette meg a tűzfegyvereket. Megvalósult az emberiség régi álma – kitört az örök béke. A Világállam lélekszáma csakhamar elérte a kritikusnak számító harminc milliárdot, éhínségek és jár-

ványok törtek ki. Ekkor a Bölcsek Tanácsa újabb ajánlást tett, melynek hatására a világkormány felfüggesztette a Treuga Deit, és az új világháború néhány év leforgása alatt tíz milliárddal csökkentette az éhes szájak számát. A kedvező tapasztalatok alapján a világkormány úgy döntött, húsz éven át lesz mindig fegyvernugvás, de minden ciklus után öt évig engedélyezik a világháborút, mert a hagyományos emberirtó eszközök nem tudják biztosítani az optimális populáció létszámát. A törvény megalkotója Béke Nobel-díjat kapott, valamint Imre Kertész holocaust-emlékérmét.

A titkos záradék

A lisszaboni szerződést jóváhagyó ír népszavazás után egy angol lap kiszivárogtatta a szerződés titkos záradékának egyes részleteit. Ezek szerint 2010. január elsejétől minden önkényuralmi jelkép szabadon viselhető, de csak párosan: így például a horogkereszt csak vörös csillaggal együtt, mert így gyűlöletkeltő tartalmuk kioltja egymást. A templomok, mecsetek, zsinagógák tetején együtt kell elhelyezni a keresztet, a Dávid-csillagot és a félholdat a kölcsönös megértés, párbeszéd és együttműködés jegyében. Az Európai Unió tagállamainak közterületein minden feliratnak az Unió összes hivatalos nyelvén szerepelnie kell, a feliratok meglétét és nyelvhelyességét utazó uniós biztosok fogják ellenőrizni. Ez utóbbi rendelet ellen máris tiltakoztak a szlovák EP-képviselők, bár a titkos záradék létezését José Manuel Barroso nyomatékosan cáfolta. A magyar országgyűlésben heves vita bontakozott ki, az ellenzék kifogásolta a pályázat nélküli közbeszerzési eljárást horganyzott, sárgaréz, illetve aranyozott vallási jelképekre, melyeket a templomokon, mecseteken és zsinagógákon kell majd elhelyezni, hiszen az MSZP-közelítő cég költségvetésében túlzottnak találták a félholdak és Dávid-csillagok gyártási és elhelyezési árát, mintegy százmilliárd forintot. A történelmi egyházak heves tiltakozását ugyan nem vették figyelembe, viszont az Európai Ateisták Szövetsége (EASZ) követelését támogatta az Unió szocialista frakciója, nevezetesen azt az igényt, hogy logójukat, az áthúzott nullát is

helyezzék el a vallási jelképek mellett, de legalább templomaikon, a bevásárlóközpontokon hirdethessék, hogy Európa többsége ateista.

Az internet vége

A Világállam kormányzója a tanács elé terjesztette a javaslatot, miszerint az internetet azonnal be kell tiltani, mert az emberiség fejlődésére kifejezetten ártalmas a találmány, mely szinte megszüntette a személyek közötti valószínű érintkezést, már óvodás korban súlyos függőséget okoz, sőt az orvosok egyre növekvő számú esetben diagnosztizáltak visszafordíthatatlan végtagsorvadást a képernyő előtt ülő, mindössze ujjait használó internethasználóknál. A számítógépipar és az internetszolgáltatók lobbija azonnal tiltakozott, világméretű sztrájkhullám bontakozott ki, az internet betiltása egymilliárd munkahelyet veszélyeztetett, de a világrendőrség erélyes fellépéssel véget vetett a megmozdulásoknak, a Világtanács pedig jóváhagyta a teljes internettiltalmat. Az emberek kétségbeesetten bolyongtak a lakásban, mintha legjobb barátjukat veszítették volna el, de a világrendőrség házról házra járva begyűjtötte a gépeket és lerombolta a világháló szolgáltató központjait. Felvirágzott viszont a faxgépek és telefonok gyártásának ipara, sőt egyre többen tértek vissza a rádiózás és tévézés régi szokásához. A sikeren felbuzdulva a Világtanács újabb reformlépésre szánta el magát. Rádöbrent, hogy felesleges oly sok rádió- és tévécsatornát üzemeltetni, tökéletesen elegendő egyetlen közszolgálati rádió és televízió üzemeltetése. Ez megint nagy felháborodást váltott ki, a helyi zavargásokat azonban megfékeztek. Az emberek bosszúsan és keserűséggel telve hallgatták a rádió egyetlen műsorát és nézték a világtévé unalmas bemondóit, aztán unalmukban elkezdtek összejární rokonok és barátok, zenével és versmondással szórakoztatták egymást, vagy éppen kártyáztak, sakkoztak, érdekes történeteket meséltek. Nyugodtabb és békésebb lett a világ, úgyhogy azt már alig követte ellenállás, hogy kisvártatva betiltották a faxgépek és telefonok használatát is. Az iskolák udvarán az indiánok füstjelzésének módszerét gyakorolták,

és visszakerült a tananyagba a Morse-ábécé. Az emberek végre belátták, hogy egyáltalán nem fontos, mi történik máshol a Földön, megerősödtek a helyi kultúrák – így szűnt meg a Világállam, mint a nagy angol költő írta egykor, „nem bummal, hanem nyüzszítéssel”.

Földön kívüli macskák

A macskák rejtélyes viselkedéséről évezredek óta születnek érdekes magyarázatok. Tény, hogy ez az egyetlen olyan háziállat, amelyet egyes vallások szentként tiszteltek, másrészt kivívta magának azt a különleges jogot, hogy szabadon kóboroljon mindenféle ellenőrzés nélkül, és csak étkezés céljából térjen haza. Más a helyzet a szobacicákkal, amelyek rabságra vannak kárhóztatva, de még náluk is felfigyeltek arra, hogy szívesen tartózkodnak elektromos berendezések tetején vagy mellett, mintha titkos üzeneteket fogadnának és adnának a villanyvezetékeken keresztül. Akinek már volt macskája, azt is tapasztalhatta, hogy a macskák állandóan figyelnek bennünket, embereket, és tekintetükből nem annyira kíváncsiság tükröződik, hanem hideg és némiképp gunyoros vizsgálódás. A macskák tekintélyüket a rágcsálók irtásának szakértelme miatt nyerték el, s emiatt másik szenvedélyüket is megbocsátjuk, nevezetesen azt, hogy az énekesmadarak fogyasztása sem áll távol tőlük.

Egy amerikai UFÓ-magazin felröppentette azt az elméletet, hogy a tőlünk távol élő, intelligens lények „kémei” a macskák, amelyek beférkőztek az emberek bizalmába, és telepátikus úton vagy rádióhullámok segítségével közvetítenek képeket a földi emberek életéről, vagyis szemük apró, de éles képet biztosító kamerákként működnek. A cicakedvelők és macskabolondok egy részének tetszett a hóbortos ötlet, de a macskaszeretők többsége elutasította a feltételezést, a tudósok pedig rögtön ízekre szedték a nevetséges elméletet, mondván, ilyen alapon a madarak sokkal valószínűbb földön kívüli kémek lehetnének évezredek óta. William Crofter, akinek nevéhez fűződött az elmélet, azzal védekezett, hogy a macskák intelligenciája jóval nagyobb a mada-

rakénál, de ez már senkit sem érdekelt, hiszen naponta születnek új elképzelések az „idege-nekről” és földi kapcsolataikról. Csak néhány emberhez jutott el a hír, hogy William Crofter brutális gyilkosság áldozata lett kaliforniai otthonában. A halottkém szerint Croftert megkínozták, mielőtt megölték, és holttestéből saját macskáit is lakmározta. Mivel erőszakos behatolásnak nem volt nyoma, a rendőri jelentésben már önkezűség gyanúja merült fel, és az ügyet hamarosan lezárták. Később egy horrorfilmet is forgattak Crofter macskáit címmel, de a film óriási bukott a Macskaszeretők Világszövetségének bojkottja és ellenkampánya miatt. Jobb, ha Crofter nevét ki sem ejtjük saját macskáink előtt, mert rögtön felborzolja szőrét, fújni kezd, és idegesen csapkod a farkával.

Infláció

A 2008-2009-es nagy gazdasági világválságnak sehogy sem akart vége szakadni, még 2013-ban is folyamatosan csökkent az amerikai és európai GDP, egyedül Kína növekedett tovább, mintha mi sem történt volna. Soros György már 2009-ben megjósolta, hogy Amerikának át kell adnia Kínának a világ vezetését. És valóban: Amerika és Európa annyira eladósodott, hogy az IMF képtelen volt új forrásokat bevonni, és az államok közvetlenül Kínához folyamodtak kölcsönökért. Elértéktelenedett a dollár és az euró is, elképesztő mértékű infláció söpört végig a világon, szerencsések voltak azok az országok, amelyek nem tartoztak sem az euró- sem pedig a dollárövezetbe. Kína valamilyen érthetetlen okból hatalmas, vissza nem térítendő segínyt nyújtott Magyarországnak, s ettől nemcsak a magyar gazdaság teljesítménye nőtt ugrásszerűen, hanem a forint is döbbenetesen megerősödött. A bankárok a fejüket fogták, amikor egy forint egyenértékű lett egy dollárral, majd egy svájci frankkal, de amikor egy forintért már nem akartak egy eurót sem adni, a nyugati bankok többsége csődöt jelentett, és a feldühödött amerikaiak és európaiak utcai máglyákon égették el az értéktelen bankjegyeket. 2014-ben azonban, minden korábbinál fondorlatosabb csalással, ismét a baloldal győzött Magyarországon,

és első lépésként belépett az euróövezetbe. Ezzel megmentette Európát, a magyaroknak pedig türelmesen elmagyarázta a visszatérő Oszkó Péter pénzügyminiszter, hogy ezért a gesztusért a világ örökre hálás lesz. 2015-re az euró ismét 300 forintra emelkedett, a pénzügyminiszter pedig megkapta a legmagasabb amerikai, brit, francia és német kitüntetések, sőt utcát is neveztek el róla Oslóban.

Rememo

2014-ben dobta piacra az egyik nagy gyógyszergyár a Rememo nevű emlékezetfrissítő készítményét. A szakemberek a szokásos kételkedéssel fogadták a széles körben reklámozott szert, melyről azt állították a forgalmazók, hogy napi egy pirula beszédese után néhány hónap múlva annyira javul a memória, hogy tetszés szerint felidézhető bármely elfeledettnek hitt emlék, sőt a klinikai kísérletek során bebizonyosodott, a gyógyszert rendszeresen fogyasztók bármely elolvasott szöveget képesek hibátlanul felidézni. A Rememo rögtön népszerűvé vált a diákok körében, de rákaptak a színészek is, az idegen nyelvek tanulása terén pedig kifejezetten káprázatos eredmények születtek olyannyira, hogy a nyelvtanárok világszerte tiltakoztak a Rememo ellen. A magyar tudományos elit sokáig vitatta a memóriaserkentés hatékonyságát, az Európai Unió megpróbálta védővámokkal elejét venni a gyógyszer terjedésének, de a különböző drogoknál is népszerűbb pirulák világhódító útját nem sikerült eltorlaszolni. Természetesen megjelentek a hamisítványok is, például az úgynevezett „egynapos Memo”, amely mindössze egyetlen napig tárolta a szükséges információkat – például egy vizsga erejéig, ám egy nap elteltével a diák ugyanolyan tudatlan lett, mint volt a sikeres vizsga előtt. Az egynapos Memo vevőkörébe tartoztak a politikusok, szónokok, prédikátorok is, akik megszabadultak saját leírt beszédek betanulásának iszonyú terhetől.

A Rememo azonban valódi diadalt az idősök körében aratott, akik pontosan felidézheték nosztalgikus gyermek- és ifjúkori emlékeiket. Drasztikusan megcsappant a tévénezők

száma is, mert az embermilliók sokkal nagyobb örömet leltek saját életük eseményeinek felidézésében, mint mások által kitalált, ostoba történetek szemlélésével. A Rememo hatására világszerte visszaesett a termelés és a fogyasztás, a nagyhatalmak vezetői titkos tanácskozásukon megegyeztek abban, hogy a Rememo káros az egészségre, így hát sürgősen betiltották, majd ugyanaz a nagy gyógyszergyár világbanki segítséggel piacra dobta a „4get” (forget) fantázianevű tablettát, mely mindenki számára jótékony feledést biztosított. Így történt aztán, hogy 2014 után minden állam élén ugyanazok a vezetők állhattak egészen halálukig, mert a választók képtelenek voltak visszaidézni, mi is történt az előző négy évben. Ismét megnőtt a tévénezők száma, örvendeztek a nyelvtanárok, csak a diákok búslakodtak, no meg a színészek, szónokok, prédikátorok.

Örökké élni

A világ leggazdagabb embere Ahmed Tajjib volt 2025-ben, de ezt kevesen tudták, miként még kevesebben hallottak valaha is Pandzsúriáról, arról a királyságról, mely Kína és India közé beékelődve több aranyat és gyémántot rejtett hegyeinek gyomrában, mint amennyit Dél-Afrika valaha is ki tudott bányászni. Ahmed király nem kedvelte a nyilvánosságot és egyetlen használható fénykép sem készült róla, mert a lesifotósokat rövid úton lelőtték a pandzs testőrök. Ahmed királynak nem voltak különösebb kedvtelése, nem volt sem háreme sem flottája, repülőgépe. 1947-től állt országa élén, amióta az angolok kivonultak Pandzsúriából. Ekkor lett Ahmed, az egyszerű vízvezeték-szerelő, a függetlenségi harc hőse az új király, negyvenhét évesen. Mivel a király 2000-ben már századik születésnapját ünnepelte, szinte minden évben elterjedt halálhíre, ám a király – bár sorra eltemette gyermekeit és unokáit –, még 2025-ben is kiváló egészségnek örvendett azok szerint, akiknek az a különös kegy jutott, hogy szemtől szemben láthatták. Persze sokan állították, hogy már régen nem él, hogy titkolják a halálát és valójában testét egy mauzóleumban őrzik, de az

udvar hivatalos közleményeit és Pandzsúria törvényeit továbbra is Ahmed király jegyezte.

Senki sem ismerte Ahmed király nagy titkát: ő volt az a szerencsés ember, akinek udvarában Sir Leopold Hunter, a Nobel-díjas biológus élete utolsó éveit töltötte. Hunter genetikai kutatásaiért kapta a díjat, és Ahmed bőkezűen támogatta a tudós kísérleteit, melyek célja az emberiség legnagyobb vágyának elérése volt: örökké élni.

Amikor Sir Leopold átadta az elixirt királyi jótevőjének, aligha sejthette, hogy már másnap gyászjelentést adnak ki haláláról, és halandó porhüvelyét pandzs szokás szerint átadják a keselyűknek. Ahmed király nem akart senkivel osztozni az öröklétben. Testének sejtjei folyamatosan megújultak, akár egy ifjú ember sejtjei, génjeinek módosult kódjából kitörölték az elkerülhetetlen leépülést, majd halált. Csak egyetlen dologra kellett vigyáznia: nem érhetne semmiféle végzetes baleset. Ezért nem mozgult ki soha lakosztályából. Sem betegség, sem öregség nem árthatott neki, csak fegyver, mérge, esetleg valamilyen ostoba baleset. Ahmed tudta, hogy néhány év múlva népe istenként fogja imádni, s az idő múlásával ő lesz a világ valódi ura, végtelen hatalom és bölcsesség birtokában.

Egy napon Ahmed király éppen abban a helyiségben trónolt, ahová még a király is gyalog jár, s bosszankodva tapasztalta, hogy a vécé-tartály dugója kiakadt, folyamatosan zubog a víz. Hirtelen eszébe jutott egykori szakmája, és ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy saját királyi kezével javítsa meg az öblítőtartályt. Felállt a vécésészére, s már csaknem készen volt a művelettel, amikor megcsúszott, és olyan szerencsétlenül esett le, hogy fejét a fürdőkád királyi keselyűket ábrázoló arany-szobraiba ütötte.

Így lett Pandzsúria uralkodója 2025-ben az első és utolsó ember, aki majdnem örökké élt.

Gyurcsány 80 éves

Gy.F. (1961) közgazdász, nagyvállalkozó 2041 őszén is megtartotta hagyományos előadását a budapesti Corvinus Egyetemen. A nyolcvan éves egykori miniszterelnök, a GAZ-PROM nyugdí-

jas alelnöke elérzékenyülten emlékezett meg magyar származásáról, majd vörös szegfűkből kötött koszorút helyezett el volt harcostársai sírján az országház helyén épült bevásárlóközpont pantheonjában. Az idős politikust és üzletembert az úgynevezett magyar törzs néhány rezervátumban élő tagja anyanyelvén köszöntötte, és ELKÜRTAD, FERI! feliratú táblákkal és népi rigmusokkal szórakoztatta. Délután a Tienanmen (volt Kossuth) téren a Csu Cseng teázó előtt hosszú sorok vártak Gy.F.-re, aki dedikálta After Őszöd című nagysikerű önéletrajzát. A vezető napilap, a People's Freedom újságírójának kérdésére Gy.F. elmondta, a hosszú élet titka a jó lelkiismeret, az őszinteség, a rendszeres futás és a sok pénz.

Kedves meglepetésként az agg Demszky Gábor, Budapest örökös főpolgármestere Gy.F. jelenlétében avatta fel a volt miniszterelnök ifjúkori szobrát a Sándor-palota előtt. A szobrász azt a történelmi pillanatot ábrázolja, amikor Gy.F. döntésének súlya alatt roskadozva meghozza a legnagyobb áldozatot, és elindul a palota felé, hogy legalább egyetlen ígéretét beváltsa.

A jövő század novellája

Tatrangei B. Dávid, az Euromagyar Genetikai Intézet professzoraként 2104-ben olyan felfedezést tett, mely alapvetően meghatározta a harmadik évezred további történetét. Tatrangei hosszú évek kísérletei után rájött, hogy az emberi sejtben megtalálható genetikai kód pontos információt képes szolgáltatni az illető egyed várható élettartamáról. Természetesen ez az adat nem használható, ha az illető egyén baleset vagy súlyos fertőző betegség áldozataként kell, hogy elhunjon.

Az Euromagyar Találmányi Hivatal azonnal levédte a felfedezést és a tesztmodszert, így Budapest az emberiség számára afféle delphoi jósdává vált: csak az EGI-től kaphattak hiteles információt a világ legfontosabb személyei, akik számára létérdek volt (szó szerint), hogy létük lehetséges korlátaival megismerkedve gazdálkodjanak a számukra rendelkezésre álló földi idővel.

Tatrangei B. Dávid néhány év múlva a világ leggazdagabb embere lett, s eurómilliárdjai révén az egykori Kárpát-medence nemcsak fel-

virágzott, de a világ legirigyeltebb régiója lett. Az Európai Unióban – mely ekkor már Kínával és Indiával volt határos – a legkedveltebb világnyelvvé a magyar lépett elő, messze maga mögé utasítva az angolt, a németet, az orosz és a kínait. Beteljesült Örkény István jóslata: ekkor volt legjobb magyarnak lenni.

A Tatrangi-féle kódszám a hivatalos ügyintézés legfontosabb adata lett, hiszen mindenki a várható életkora szerint jártak el a hatóságok és intézmények, megpróbálván kiegyenlíteni az élet igazságtalanságait. Akinek például csak harminc évet irányzott elő a Teremtő, annak nem kellett nyugdíj- és társadalombiztosítási járulékot fizetni és adókedvezményt kapott, akinek pedig mindössze húsz évet szánt a sors, annak csak akkor kellett iskolába járnia, ha éppen kedve volt hozzá – és így tovább.

Akadtak persze fanatikus fundamentalisták, akik istenkísértésnek, a sorssal való szembe-
szegülésnek érezték az emberi jövő kutatását, s nem voltak hajlandók magukat és családtagjaikat alávetni az EGI-tesztnek, annak ellenére, hogy időközben világszerte kötelezővé vált a várható élettartam vizsgálata. Miután azonban Tatrangi boldog nagyapa, sőt dédapa lett, 85 éves korában titokban elvégezte önmagán az EGI-próbát. Aztán még kétszer megismételte, mert nem hitt a szemének. A teszt szerint már 32 évvel korábban, ötvenhárom esztendősen meg kellett volna halnia.

A Tatrangi-család népes, kiterjedt és dús-gazdag volt, de minden sikerüket Dávidnak köszönhették, aki felfedezését éppen 2104-ben, ötvennégy évesen tette. Vagyis egy esztendővel az EGI-tesztben jóslott halála után.

Tatrangi B. Dávid rádöbbsent, hogy valami hiba csúszott a számításba. A legnagyobb titoktartás mellett elvégeztette a tesztet közvetlen munkatársain is. Itt szintén elképesztően nagy eltérések mutatkoztak az eredeti jóslat-

hoz képest – többségük jócskán túlélte a prognosztizált kort.

Ekkor felmerült a nyugtalanító kérdés: vajon mi a magyarázata annak, hogy a világ népességének statisztikai mutatói az EGI-teszt tökéletes megbízhatóságát erősítették meg?

Tatrangi B. Dávid konzultációra hívta a világ legismertebb genetikusait, majd többször is végigfuttatták a teljes számítógépes programot. Nem találtak semmiféle hibát – ám közben valaki kiszivárogtatta a hírt, hogy valami baj van az EGI-teszttel, s a fundamentalisták rögtön heves sajtótámadásokat intéztek az egész módszer ellen.

A programban részt vevő államok, szervezetek egymás után mondták fel az egyezményeket, szerződéseket, és az Euromagyar Genetikai Intézet csődbe került. Tatrangi B. Dávid váratlanul elhunyt, egyesek szerint öngyilkos lett.

Jó néhány évvel később egy orvos-pszichológus kezdett el foglalkozni az EGI történetével, s tanulmányában arra a meglepő eredményre jutott, hogy az EGI-teszt működésének magyarázata nem genetikai, hanem pszichológiai természetű. Ha valakivel közlik, hogy ekkor meg ekkor minden valószínűség szerint meg fog halni, akkor a tudat ennek megfelelően átprogramozza az emberi szervezetet, s valósággal „beállítja” az életfunkciókat és az életritmust a megadott időtartamra. Más szóval: a hit csodálatos és sokszor megmagyarázhatatlan ereje működött itt.

A Világállam törvényt hozott a prognosztikai génkutatás teljes leállításáról, majd a fundamentalisták további nyomására magát a génkutatást is betiltották.

És azóta ismét boldogan él az emberiség, mert mindenki abban reménykedhet: örökké él. Vagyis, mint a mesében: boldogan éltek, míg meg nem haltak.

A múlt fogódzói, avagy a helyismereti irodalom fontossága

-széljegyzetek két kötet kapcsán

Dongó Ferenc (és a szerzőtársak): A martonosi egyházközség története. Martonos, 2011. 230. p.
Valkay Zoltán: Magyarkanizsa építészetének rövid története (1694-1944). Nagykanizsai Honismereti Füzetek 37. Nagykanizsa, 2011. 64. p

A múlt példái mindenkori fogódzók lehetnek az egymást követő nemzedékek számára, már ha akad, aki krónikásául szegődik a múlt időben zajló eseményeknek. A krónikás felelőssége, hogy mit hogyan örökít meg, milyen szempontok szerint rendezi a történeteket. A kutató krónikás felelőssége meg abban van, hogy mi mindent hoz fel búvárkodása során a levéltárak mélyéről, és hogyan értelmezi a fóliánsokon, régi papírosokon talált adatokat, vagy éppenséggel mit hallgat el... Az írástudó felelőssége tehát nagy. Hiszen a nyomdafestéket látott mondatok a későbbiek során önálló életre kelnek és messzire jutnak a világban. Messzire, itt a Kárpát-medencében is, meg úgy általában is.

Az érdeklődők, legyenek azok a krónikás közösségéből valók, vagy a tágabb környezethez tartozók, remélhetőleg olyanok, akik okulásul forgatják a kezükbe került könyveket. Magamat a szűkebb közösségből valónak vélem, noha bő évtizede vagyok anyaországi vendégmunkán. Így bőrimön tapasztalom, mit jelent elmenni, elhagyni, ha csak ideiglenesen is, egy közösséget. Ugye, mondani sem kell, hogy a távol lévő kiesik a lokális társadalom vérkeringéséből, lassabban jutnak el hozzá a helyi hírek. Ez akkor is igaz, ha a világhálón sok minden látható, olvasható... Mert ugyebár nem ugyanaz egy eseménynek részese lenni, vagy valamilyen szűrőn keresztül tudomást szerezni a történetekről. Mindezt azért bocsátottam előre, mert jelesül úgy alakultak a dolgok, hogy a 2013-as esztendő első napján, egy barátom jóvoltából kaptam kézhez két korábban, 2011-ben megjelent helyismereti munkát. Átlapozva, beleolvasva a monografikus igényel megírtakba, úgy gondolom, aktualitásukat nem az időbeni megjele-

nés, hanem sokkal inkább tartalmuk üzenete adja. Mégsem könyvismertetőt olvashat a nyájas olvasó, sokkal inkább a művek által ihletett töprengést közös dolgainkról.

Az egyik kötet zömében Dongó Ferenc nevéhez köthető és a martonosi egyházközség történetét dolgozza fel, a másik Valkay Zoltán Magyarkanizsa építészettörténetét bemutató tanulmánya.

Talán kezdjük azzal, hogy mindkét munka megjelenését a határon átvéelő és az anyaországhoz fűződő kapcsolatok tették lehetővé. A martonosi könyv a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával látott napvilágot, kiadóként pedig a Tótkomlói Városvédő Egyesület és a Martonosi Helytörténeti Társaság jegyzi.

A másik könyv megjelentetése, benne Magyarkanizsa építészetét bemutató tanulmánnyal, egy anyaországi testvérvárosi kapcsolat eredménye, hiszen a Nagykanizsai Honismereti Füzetek sorozatban jelent meg.

Mindkét kötetnek előzményei vannak. Dongó Ferenc 1975-re készült el az első kézirattal, amiből sohasem lett könyv, hiszen témájában és szellemiségében nem illeszkedett az akkori társadalmi elvárásokhoz. Az írógépen, indigóval sokszorosított munka egyik példányát az 1990-es évek közepén tarthattam kezemben, akkor, amikor Bellon Tibor néprajzkutató egyetemi tanárt és a Duna Televízió stábját kalauzoltam többek között Martonoson is. Éppen a Tiszáról készülő dokumentumfilmjüket forgatták. Bellon, kezében a kézirattal, leült a martonosi templom egyik padjára és elejétől a végéig, gondosan átlapozta azt, majd annyit mondott, hogy kiváló munka. Azon a forró nyári napon még nem volt tudomásunk a kézirat átdolgozott, kibővített változatról, jöllehet az 1985-re elkészült.

Valkay tanulmányáról a kiadvány bevezetőjében olvashatjuk, hogy egy tartalmas magyarkanizsai séta gyümölcse. Az történt, hogy az itt vendégeskedő nagykanizsai városvédőkkel bejárták Magyarkanizsának azokat a településrészeit, amelyek még az ezredforduló utáni években is részben megőrizték parasztpolgári arcukat, és az örökség felkeltette a publikum figyelmét! Mindez pedig elegendő volt ahhoz, hogy egyrészt megkérjék kalauzolójukat az elmondottak megírására, másrészt, hogy megteremtsék a megjelentetés lehetőségét. Azt se feledjük, hogy Valkay Zoltán azért is vállalkozhatott egy összefoglaló munka elkészítésére, mert – erre a mű jegyzetapparátusának figyelmes tanulmányozásával bárki rájöhet – a szerző szorgalmas munkával akkorára már sok mindent a helyi lapot olvasó polgárok elé tárt a vonatkozó témakörben. Tehát, a fentiek is mutatják, mi minden szükséges ahhoz, hogy a szerencsés véletlenek összejárása folytán könyvek szülessenek.

Bizony-bizony, néha ilyen apró dolgokon is múlhat egy-egy kézirat további sorsa. De nemcsak az előtörténetükben különböznek a megírtak, hanem témájukban és a megírás-feldolgozás módszerében is. Érdemes hát most már részletebben is időznünk a műveknél, elemezve, bemutatva azok szerkezeti felépítését, forráskezelését jelen sorok írójának szemüvegén keresztül!

Dongó Ferenc az előszóban lírikus hangot üt meg, mint írja: *„Az időződő ember álmatlan éjszakáin, gyermeklábon járom határodát: ...lepkéket űzők a Rétaljon... gyógynövényeket gyűjtők a Kistréten... pákát és kákát szedek Cigányéren... szemem szeretettel cirógatja halmaidat: a Nagyhalmot, a Kishalmot, a Kereszteshalmot... megmászom a Tisza-parti öreg fűzfákat, és bújócskárom a fűzcserjésben...”* Ha mindez még nem volna elég, hát felemlégeti ifjúkori barátait és szüleinek a falu temetőjében domborodó sírját is.

Ezek az indokai, ezért fogott neki az egyháztörténet megírásának, hogy törlesszen valamit annak a közösségnek, amelyből vétetett, amelytől életre szóló útravalót kapott, és amelyhez anynyi emlék fűzi. Törlesszen? Nem biztos, hogy a legjobb szó, talán szerencsésebb, ha ajándékozásnak aposztrofáljuk a tettet. A múlandóságtól

mentette meg Martonos múltjának egy darabját. Azt, amit fontosnak tartott, ami megragadta olvasmányélményeiben, a plébánia irattárának böngészésekor, no meg a szóhagyományban fennmaradtakból. Csak utalásszerűen sorolom a könyv fejezeteit: Martonos névének eredete, A martonosi plébánia krónikája, A martonosi szent helyek, Lelkipásztorok, Kántorok, Harangozók-sekrestyések...

Külön értéke a feldolgozásnak a falu szóhagyományának beemelése a kötetbe! Bevallom, ez utóbbi, és személyes emlékei voltak igazán nagy hatással rám. Vagyis a 20. század elejé-kezepe. Azok a sorsfordító idők, amelyekről még ma sem lehet tárgyilagosan beszélni. Esetünkben a krónikás mégis tárgyilagos maradt. 1918-at írtak akkor: *„November 2-án a katonaszökevények egy csoportja megtámadja és kifosztja a helybeli izraelitákat, valamint a két jegyző házáat.”* Ez tehát a zűrzavaros őszirózsás forradalom időszakának helyi lecsapódása. Majd jön a folytatás: *„November 26-án a fegyverszüneti feltételek értelmében 30 szerb katona szállja meg Martonost, később még hatvanan jönnek. Ezek között volt tizedesi rangban Alojzije Stepinac is, a későbbi zágrábi érsek. Először jelenik meg Martonoson apanyolnátha betegség.”* Két forrást jelöl meg, a plébánia irattárát és a régi öregek szóhagyományát.

1919-ben fosztogatásokról, gyilkosságokról ad hírt, melyek Martonos és Röske között lévő majornál estek meg. Majd az év derekán: *„Június 10-én 2000 francia katona vonul be községünkbe, csak a tisztek voltak franciák, a legénység afrikai. Június 29-én francia nyelvű szentbeszéd hangzik el templomunkban. Ezt Monchelin tábori lelkész tartotta a katonáknak. Utána a katonák nagy ünnepséget rendeztek. A Martonoson állomásozó őrnagy mellett, ezen részt vett a Horgoson székelő ezredes is. A francia csapatok szeptember 23-án vonultak tovább és sokat rontottak a falu erkölcsi életén. A tisztek – kevés kivétellel – rosszerkölcű nőkkel árasztották el a falut.”*

Ennyi a híradás. Nem tesz hozzá semmit a plébánia irattárában talált feljegyzéshez. Talán az események időbeli távolsága, talán a közösség erkölcsi normája nem enged, nem engedett többet mondani a lezajlott eseményekről?

A franciák tehát jöttek, majd elvonultak. Maradt viszont az SZHSZ királyság, az élet pedig

valamilyen új, ismeretlen vágányra terelődött. Voltak az egyházközség életét felkavaró ügyek, az egyik az iskolák államosítása 1920-ban.

A másik ügy sokkal érdekesebb és szomorúbb: „1933-ban (...) Werner Mihály plébános tiltakozik a politikai községnél, amiért római katolikus hitről görögkeletire tért Biri Mihálynak, Kéri Jánosnak, Gruik András halásznak (...) földet adományoz »jutalmul az áttérésért«.”

Hát igen, a hatalom praktikái! Papíron szaporodtak a nem magyarok, és új ellentétek feszítették a falu társadalmát. Ezt sem kommentálja, csak lejegyz, hogy ilyen is volt.

Emlékszem, ha nagy ritkán szó esett ilyen dolgokról a családi beszélgetések során, anyám azt mondta: az ilyenek gyázmagyarok! Súlyos szavak, súlyos ítélet.

Még súlyosabb, vészterheesebb idők következtek, a krónikáiról, talán a személyes emlékek miatt, talán az események súlya okán, de tény, hogy több helyen felemlíti a második világháború falusi eseményeit. Az 1941-ben történtek megírásakor Dongó a saját emlékeire hagyatkozik: „Április 12-én, nagyszombaton, délelőtt 9 órakor a határról egy folyamőr jön a faluba és kitűzi a község házára a magyar nemzeti zászlót. Április 13-án 14 órakor a magyar királyi hadsereg egységei vonulnak be Martonosra, Bielek Pál alezredes vezetésével. Harangzúgás és ujjongó tömeg fogadja őket. A község háza előtt rövid ünnepség. Utána a nemzetőrség görögkeleti tagjait felmentik a további szolgálat alól.” Újfent a családi beszélgetések jutnak eszembe, édesanyám bácskossuthfalvi emlékei: „Pacsér felől jöttek a magyarok – mesélte – úgy vártuk őket, hogy azt ki sem tudom mondani! Lovas bandérium ment elébük. Volt diadalkapu. Idős bácsik, úgy sírtak, mint a gyerekek!” Nagyon sokáig nem beszélt az akkori eseményekről. Matuska riportkönyve szakította fel az emlékezés zsilipjeit...

Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ezeknek a narratíváknak a dokumentálása is egy nagy adóssága a néprajz- és történettudománynak. Sajnos az első világháború szemtanúi már nincsenek közöttünk, „meséik” velük együtt költöztek el ebből az árnyékvilágból. Csak morzsák, töredékek maradtak utánuk. Oral history – mondjuk ma, ha nagyon tudományos akarunk lenni!

De nézzük, hogyan folytatódik a martonosi krónika. 1944-et írtak már: „Október 8-án orosz csapatok vonulnak a faluba. (...) Az orosz katonák a falu katolikus lakosaitól sok értéktárgyat (órákat, ékszereket, értékesebb ruhákat, élelmet stb.) elvittek. A nőknek rejtőzni és menekülni kellett előlük, mert kíméletlenül meggyalázták őket.”

Igen, ez némileg más kép a hős felszabadítókról. Asszonysors a frontvonalban, leánysors a frontvonalban. Csak azok voltak biztonságban, ahová tiszteket szállásoltak be. Nagyszüleimnek két eladósorban lévő lányukért kellett aggódniuk. Nagyapám akkor már súlyos betegen nem sokat tehetett. A sors azonban kegyes volt hozzájuk: egy orosz – talán moszkvai – katonaoorvost szállásoltak el nálunk. Ismét anyám szavait idézem: „Nagyon sovány voltam akkoriban. Amikor hazajött az orvos, mindig azt kérdezte, hogy ettem-e? Le kellett ülnöm és vacsoráznom kellett vele. Sokszor mutatta a lánya képét. Egy kövérkés növendéklányét. Menekültem előle, mert mindig etetett!”

Zavaros idők voltak, jöttek és mentek a seregek. Túl sok volt a fegyver, jutott illetéktelen kezekbe is. Meg is lett az eredménye, 24 martonosi esett áldozatul a vérengzésnek, köztük a falu plébánosa.

Tudjuk, hogy évszázados gaztettek is megmaradnak a nép tudatában, éppen a fentebb emlegetett elbeszélt emlékezet átörökítő mechanizmusának köszönhetően. Előbb-utóbb krónikások is akadnak, akik leírják a hallottakat...

Ezek után térjünk át a helytörténeti kutatás másik eredményére, a Csöndváros épített környezetét bemutató műre.

Valkay Zoltán bevezetőjében arról ír, hogy „...Magyarkanizsa helytörténete kevésbé kutatott és adatolt téma”. Majd felsorol négy, a város történetével, gazdaságtörténetével, építészetével és kultúrtörténetével foglalkozó monográfiát. Tanulmányát olvasva további 39 műre, cikkekre és tanulmányokra hivatkozik, melyek hasonló tárgykörben íródtak! Nyilvánvaló, hogy pontatlanul fogalmazott és a város építészettörténetének kevésbé kutatott voltára gondolt akkor, amikor a fent idézetteket írta. Ha mindez előbeszéd közben esett volna meg, hallgatósága nyelvbottlásnak könyvelte volna el, de így leírva nem igaz az állítás.

Valkay is krónikás, méghozzá nagyon is avatott, hangyaszorgalmú. Példásan sokat olvasott és rengeteget kutatott, ami a jegyzetapparátusból látszik a leginkább! Ez nagyon dicséretes erény, egy olyan korban, amikor már nemcsak az átlagemberek, de az egyetemi hallgatók is kezdenek leszokni a szakirodalmi tájékozódásról. A számítógépek és az internet világában a google pár mondatos tájékoztatója lett az igénytelenség fokmérője. Mindenről valamicskét, a teljesség igénye nélkül!

No, de térjünk vissza krónikásunk munkájához! Kerek 250 évet tekint át, a Földvár 1694-es föltérképezésétől egészen 1944-ig. Fejezetekre bontott elemzésében az időt a következőképpen tagolja: 1694-1750, tehát a legújabb kori kezdetek, 1751-1848 a feudalizmus évei, 1850-1866 a kiegyezés előtti évek, 1867-1907 a kiegyezéstől a rendezett tanácsú várossá válásig terjedő időszak, 1908-1918 a várossá válás évtizede, 1919-1940 a délszláv királyság két évtizede és végül 1941-1944, az újabb magyar impérium ideje.

A tanulmány, habár az építészettörténetre fókuszál, mégis mindig számba veszi a város politikai-gazdasági viszonyait is. Nagyon helyesen, mert ezáltal beágyazza a település történeti szövetébe az építkezéseket és a produktumokat: épületeket, építészeti objektumokat.

Talán nem meglepő, hogy a tanulmány legbővebb fejezete az 1867-es kiegyezéstől 1918-ig terjedő időszakot tárgyaló rész. Ekkortól teljesedett ki az a fejlődési időszak Magyaránizsa történetében, melynek során bekapcsolódott az akkori ország gazdasági vérkeringésébe. A fel lendülésnek lett a hozadéka a paraszt-polgári átalakulás, a fejlődés, aminek eredményeképpen a 20. század első évtizedének végén valóban várossá vált a település.

A tanulmányíró, nagyon helyesen, külön fejezetet szentelt annak a bő három esztendőnek, amit újra magyar fennhatóság alatt élt meg a város. Így megismerheti az olvasó az 1942-es árvízkárosultak részére épült ONCSA-házak típus-tervét, tudomást szerezhet a főtér átépítéséről, emlékműállításról. 1943-ban 12 iskolaépületen

végeztek javításokat, ám az újra kibontakozó teremő igyekezetet a világháború alakulása, majd az újabb impériumváltás végül is megakasztotta.

Sok információt közöl olvasóival Valkay Zoltán, bár néhol kicsit döcögősen fogalmaz. Hiányoznak a művészettörténet és a néprajz által használt magyar szakkifejezések. Néhol pedig a kifejtés pontatlan: „A kanizsai parasztház, hasonlóan a bácskaihoz – háromtagozatú, azaz háromosztatú, az utcára merőlegesen épített ún. »egyenesház« az utca felől tisztaszobával, középpüti konyhával, hátul pedig egy második szobával, vagy a szegényebbeknél kamrával.” Nos, a kanizsai és a bácskai parasztházat a néprajztudomány az alföldi, vagy középmagyar háztípusba sorolja, ami egy igen nagy kiterjedésű terület. Túlmutat a Nagyalföld két folyója határolta Duna-Tisza közén. Mindez azért fontos, mert az idézett megfogalmazás azt sejteti, mintha lenne egy külön bácskai háztípus. Onnantól pedig már csak egy lépés a Pannon háztípus, amit a szerb kutatás a kosovói oldaltornácos-tűzpadkás lakóházból vezet le. Azt sugallva, hogy a hódoltság idején felhúzódo szerbség hozta magával az építészeti örökséget és terjesztette el vidékünkön, így ennek variánsa a vajdasági Pannon ház.

Ezeket a megjegyzéseket akár fanyalgásnak, vagy urizálásnak is vehetnénk. Akár... De nem azok! Ez az írástudók felelőssége. Szakmai alázat és az anyanyelv iránti tisztelet és szeretet kell, hogy áthasson bennünket, ha mások számára, mások okulására vetünk sorokat a papírra.

Koncz István, Híd-díjas költőnk mondta egyszer egy beszélgetés során, hogy a tiszta fehér papírt illik nagyon komolyan venni. Valóban, a szakírónak is nagy a felelőssége, hiszen ő is formálja, alakítja a nyelvet, befolyásolja a közgondolkodást.

Mindazonáltal rendkívül értékes munkáknak tartom Dongó Ferenc és Valkay Zoltán monografikus igényű írásait. Az emlegetett fogódzókhöz visszatérve, a két mű értékekre hívja fel a figyelmet, méghozzá olyanokra, melyek nélkül nincs és nem is lehet nemzeti önismeret.

Nézzük megtisztult szemmel a saját történelmünket is

Mi az oka annak, hogy az amatőrök, a hatásvadász fantaszták és más nyereszkesedők a magyar őstörténetre vetették magukat?

Aki megpróbál eligazodni a magyarság történelmében, néhány fontos dátumot, korszakot rögzíteni, előbb-utóbb szemben találja magát azzal az alapvető kérdéssel, hogy kik vagyunk, honnan jöttünk?

A XIX. századtól eluralkodott a finn-ugor rokonság elmélete. Ez a kizárólag nyelvi hasonlóságokra alapozó szemlélet, mely európai ittlétünket igyekezett erősíteni, kizárólagosságával keményen szembeszállt a régi magyar hagyományokkal, eredetmondákkal, legendákkal, melyek mind a keletről való idevándorlásunkra utalnak.

A bizonytalanság alapja az, hogy nagyon kevés írásos vagy tárgyi bizonyítékunk van az őstörténet korából.

Jómagam első kézből akkor tapasztaltam az idevonatkozó elméletek tarkaságát, amikor 2008-ban részt vettem a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület történelemtárgyú tanfolyamán. Feltűnő volt, hogy a történészek az egyes korokról más-más teóriával hozakodtak elő. De a legkirívóbb az egyesület elnökének és pénzelőjének az előadása volt. (A nevet szándékosan nem írom le.) A Nyugatra elszármazott nemzettársunk ugyancsak az őstörténettel kezdett foglalkozni, amatőr és pénzes ember lévén, érdekes utazásokat tett a világ különböző tájain. Az az elmélet, amit boncolgatott, minden eddigi képzeletet felülmúl! Szerinte sehonnan sem jöttünk, mindig is a Kárpát-medencében éltünk, minden más nép belőlünk fakad és Szűz Mária is magyar volt! Mindenütt a magyarság hátrahagyott jeleit vélte felfedezni. De még középkori történelmünket is átértékelte, mondván, a magyar nemesek sohasem tartottak jobbágyokat... Aki kérdezni próbált, az durva lederongolásnak tette ki magát.

A fent elmondottak miatt örömmel hallottam, hogy a magyar köztvévén új sorozat indul, a Nemzeti Nagyvizit. Vajon sikerül-e ebben az elburjánzott bozótosban rendet teremteni? Izgalmas szellemi kalandozásnak lehetnek résztvevői, akik csütörtökön este (M1) vagy vasárnap 13.30-kor a Kossuth rádión odafigyelnek a hallottakra.

A Barlay Tamás vezette tévéműsor vendégei Erdélyi István régész, Jankovics Marcell kultúrtörténész és Kásler Miklós onkológus voltak. A magyar nemzet kialakulásáról Kásler elmondta, hogy közvetett bizonyítékokkal rendelkezünk. Ezek arra utalnak, amire a régi eredettudat is, melyet a jelképrendszer-hagyomány, a legendák is alátámasztanak, hogy elődeink Belső-Ázsiából származnak. Ezt támasztotta alá Erdélyi István régész is, aki a IX. századból az Ural vidékről, Kazahsztán területéről származó sírleletekre utalt. Dr. Szentirmai Zoltán patológus, citopatológus az ősnymokra hivatkozott, melyek a csontok DNS-ében található meg. Tehát genetikai vizsgálatokra lenne szükség, megvan a bázis, csak feldolgozásra vár. Jankovics Marcell szellemi örökségünket taglalta. A Napleány, eredetmondáink, a tárgyak díszítőmotívumai mind Mongóliára, a Türk Fejedelemség tájaira utalnak. Az uráli népek mitológiája rokon vonásokat mutat. Kásler Miklós szerint ma messzebb vagyunk az igazságtól, mint korábban, ezért Erdélyi Istvánnal egyetemben egy magyar őstörténeti kutatóintézet létrehozását sürgették.

A Kossuth rádióban sorra kerülő Nemzeti Nagyvizit meghívott szakemberei reflektáltak a tévében elhangzottakra. Fodor István régészt Stiffner Gábor műsorvezető arról kérdezte, mi az oka a Kelettől való elfordulásnak?

- Megváltozott a politikai helyzet, elfordultak a volt Szovjetunió területétől Európa felé. Az írásos emlékeket könnyedén lehet torzítani. Az amatőr történészek minden hieroglifát a saját elméletüknek megfelelően fordítanak le. Hoppál Mihály, az Európai Folklórintézet igazgatója kijelentette, hogy egyre több dilettáns munka jelenik meg. Elárasztották a könyvesboltokat. - Némelyikbe belelapoztam, és azt hittem, megbolondulok! Tücsköt-bogarat öszszehordanak. Az embereket felelőtlenül tévútra vezetik. A kérdés az, hogy önismeretre vagy önáltatásra van-e szükségünk?

A következő Nemzeti Nagyvizit témája az M1-en a nyelvrokonság és néprokonság volt. Bálint Csanád régész megállapította, hogy 8-10 000 évre visszamenőleg nincs egyenes és könnyű kapcsolat elemzés. A népvándorlás idején nagy volt a keveredés, az egymásra hatás, volt nyelv, amelyik kihalt, beolvadt. Balázs Géza nyelvész szerint minden nyelv 8%-a interkulturális, az egymás mellett élés kölcsönhatása. A honfoglaló magyarok 3000 éve idegen környezetben élnek, ezért hogy megőrizték anyanyelvüket, befelé fordultak. Nem könnyen tanulható nyelv, s ez megtartó erejű is.

Barlay Tamás műsorvezető feltette a kérdést, hogy a tudomány milyen nehézségekkel küzd? Bálint Csanád régész a valódi kutatómunkának az elakadásáról számolt be s az amatőrök kontárkodásáról, ami félrevezető.

- Az amatőrök minden rovásírást „könnyedén” megfejtene, a saját elméletük alátámasztására. Másrészt óriási harc dúl, a finnugor nyelvészek mindenki mást hülyének tartanak, és ez a másik oldalon is így van. Nincs igazi eszmecsere tudományos körökben! – hangsúlyozta. - Végre meg kellene állapítani, mi az, ami valószínű, mi az, ami valószínűtlen és mi az, ami lehetetlen.

Ezt a témát boncolgatták a Kossuth rádióban is. Hoppál Mihály kutató beszámolt tapasztalatairól a kirgizek és ujburok között járva. Fizikai hasonlóságot látott és a nyelvcserek széles skáláját. Felidéztek Bálint Csanád régész szavait, aki ugyancsak járt az egykori Szovjetunióban. - Ott megtapasztaltuk, mi a nyelvi imperializmus! Ugyanúgy a presztízs-

nyelv a török volt Indo-Európában! De felvetődik a kérdés: mi adtuk a szavakat a szlávoknak, vagy fordítva? Fogjunk vissza nemzeti gőgünkbe, mert az nem visz sehová. Közös kultúrkincsek vannak (nap, hold, élet, halál), a kulturális cserék sohasem egyoldalúak!

Január 24-én a Nemzeti Nagyvizit témája a népdal és a zenei örökség volt. Torockai Gábor történész kifejtette, hogy a honfoglalás előtti időszakról csak szórványadatok vannak. Két kibékíthetetlen nézet létezik: az északi Magna Hungária- és a déli Kaukázus-eredet. Sípos János zenetörténész: „Régi nyomokon haladunk, a feltevések kuszasága a jellemző. Sok ősi magyar hangszer eltűnt, mások kerültek a helyükbe. Az együttélésnek megvolt a kölcsönhatása. Cseremis, csuvas, török, tatár népzene és -viselet hasonlóságokat mutatnak.” Kobzos Kiss Tamás zenész eljátszott egy török népdalt, majd a Hej, regő, rejtem c. ősi magyar dallamot. Mindkettőre a pentatónia és az ereszkedő dallam a jellemző. Elmondta, hogy a keleti kutatások, különösen az ujburok népzeneje ugyanabba a zenei világba tartozik. Felidézte Bartók törökországi kutatóútját, aminek nyomán megbizonyosodott a zenei rokonságról.

A témát a Kossuth rádióban tovább boncolgatták. Tárgyi, írásos adat kevés van, de a kultúra a közösség emlékezete. És a zene meghaladja a nyelvet is! A magyar népzene nagyon eltér a környező népekétől. Vikár László cseremis, csuvas dallamokat kutató. Kodály a csuvasok között járt, az ujburok és a moldvai csángók népzenei kincse összecseng. A műsorban megszólaló Hoppál Mihály, Fodor István és Somfai Gábor egyöntetűen megállapították, hogy nemcsak az emberek vándorolnak, hanem a mesék, a dallamok is. A nyugati kutatás nem foglalkozik a zenei hasonlóságokkal. Vikár, Bartók, Kodály kutatásait megmosolyogják. A műsorvezető felvetette: minél többet beszélünk az őstörténetünkről, annál bizonytalanabb az ember! Hoppál Mihály válasza: „Aki keveset tud, az biztosnak érzi magát. De minden tudományág fejlődik!”

Itt abba kell hagynom a beszámolót. A Nemzeti Nagyvizit már áttért a honfoglalás korára, ami kapcsán nem kevésbé zűrzavaros

és egymással ellentétes feltevések feszülnek egymásnak.

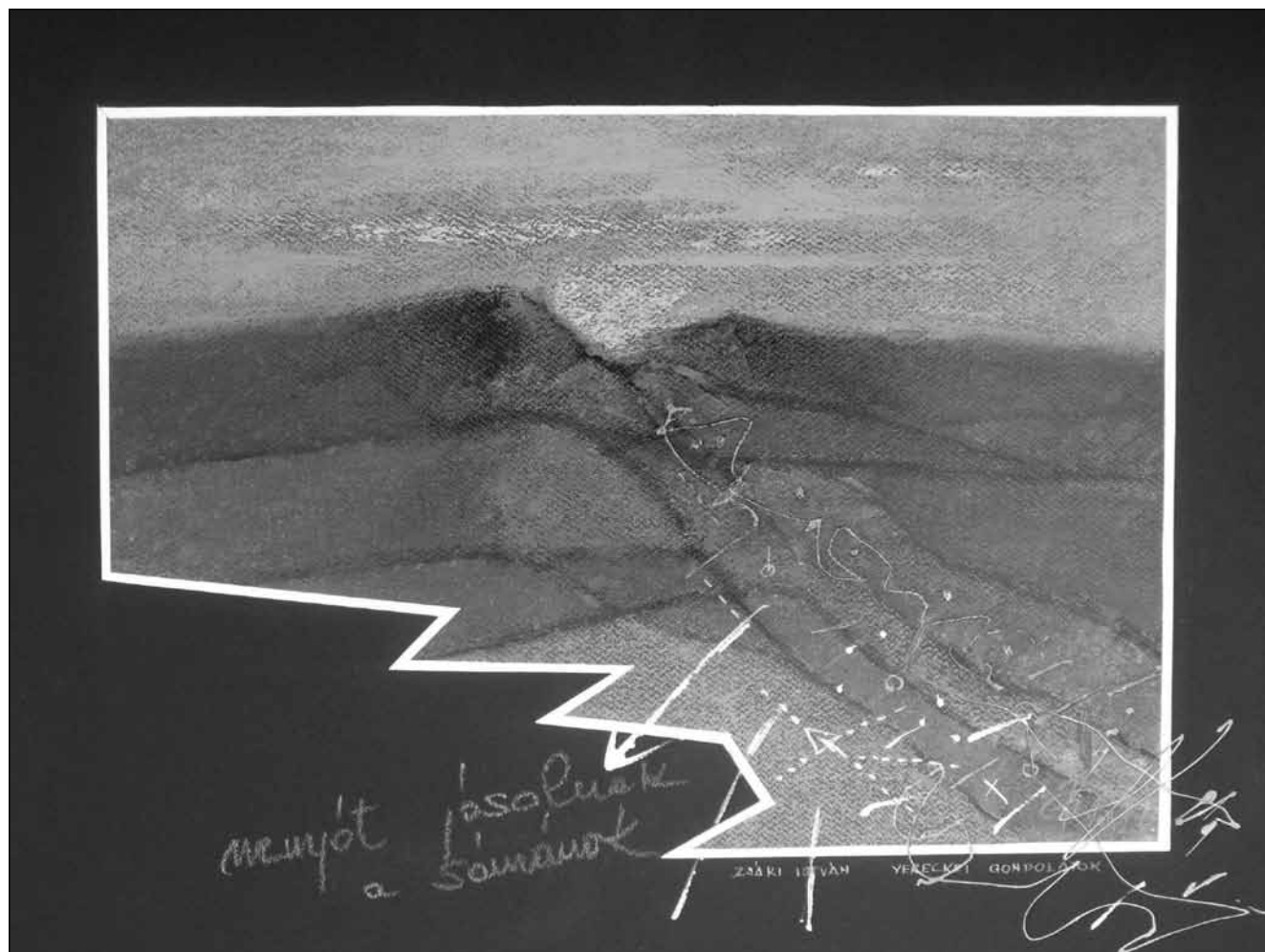
Valóban, mint a műsor elején elhangzott, végső ideje a tudósok összefogásával létrehozni egy Magyar Őstörténeti Kutatóintézet! Csak reménykedhetünk, hogy a Nemzeti Nagyvizit folytatódik és az ott szereplő szakembereket nem veszi rá az MTV, hogy elkezdjenek főzni, ami immár a magyar televízióban a legelterjedtebb műsor!

Végezetül Csoóri Sándort idézném: „Az alapvető szellemi kérdéseket nem oldottuk

meg sem a történelemben, sem a költészetben. Hogy a politika manipulálhassa az értelmet. A nyelv a legnagyobb segítség mindenben, mert ősiségében leleplezi a hazugságot!”

Minden nemzetet, műveltségi szintjétől függetlenül fel lehet hergelni, ha azzal etetik, hogy Übermensch, kiválasztott nép, „nebeski narod” (mennyei nép - Milošević). De ilyen módon csak véres háborúkat és a többiek el-lenszenvét szokás kiváltani.

Magyarkanizsa, 2013. I. 5.

Megmaradásunk záloga a hagyományörzés és kultúraépítés

- Gubás Ágota interjúja

• Arra kérem, beszéljen gyerekkoráról, szüleiről, családjáról, tőlük milyen útravalót kapott az élethez, az emberi–erkölcsi tartáshoz és magyarságának vállalásához? Hogyan alakult ki már gyerekkorában a rajzolás, a festészet iránti érdeklődés?

Iparos családból származom. Odahaza és a szomszédságban még akkor rengeteg magyar folyóiratot lehetett találni: Tolnai Világlapja, Futár, Szignál, I. és II. világháború - a Tolnai Világlapja kiadásában, melyeket mint gyerekek igen sokat forgattuk. Nem kellett sok magyarázat hozzájuk, mert ezek a képek elég voltak ahhoz, hogy a nemzeti hovatartozás megfogalmazódjon bennünk. És az esti mesék... Mivel nem volt televízió, az öregek meséje, a világháborús történetek és a rabság élményei voltak azok, melyeket élvezettel hallgattam.

A rajzolás képessége is ekkor fejlődik ki bennem, mert öcsémmel rendszeresen rajzoltuk a katonákat, harckocsikat, repülőket a Futárból. Ebben az időben kerül kezembe egy '42-ben kiadott magyar tankönyv (a szomszéd gyerek iskoláskönyve), melyben Munkácsy Mihály portréját láttam palettával, mely ideálom lett. Ezt jó párszor lerajzoltam, majd meg is festettem és a szobám falán lógott sokáig.

Innen jegyzem el magam a művészettel.

Az iskolában Dévics Imre és Ipacs József voltak a tanárain, kiknek rendszeresen be kellett számolnom, mit festettem odahaza. Így már elemista koromban tudtam, mi leszek, de nemcsak én, hanem akkor mindenki tudta, mi lesz: tornatanár, zenetanár, építész, asztalos, kovács, kőműves, kocsis stb.

• Hogy került sor arra, hogy Koszovón, a pristinai Tanárképző Főiskola képzőművészeti szakára iratkozzon be, és kisebbségiként milyen volt a helyzete?

Apám nem engedett tovább iskolába, szakmát kellett tanulnom. - Belőled fiam nem neveled Kukac Pétert - volt a felelet. Becsületes szakma mellett festhetsz, amennyit akarsz.

Kárpitos szakmát tanultam. Majd katonaként kerültem Pristinába. Rendszeresen adtam vért, és ekkor két nap szabadnapot kaptunk, vagyis csak reggel és este kellett megjelenünk a kaszárnyában. Rendszeresen jártunk moziba és kiállításokra. Egy alkalommal felmentem a főiskolai műterembe körülnézni, ahol az egyetemisták elkezdtek cukkolni: „Hajde vojnice, nacrtaj nešto” (Gyere, kiskatona, rajzolj valamit!) - én meg fogtam a szentet és lerajzoltam a modellt. Meg kell jegyeznem, a rajz nem okozott gondot, mert sok katona kollégámnak a feleségét, menyasszonyát, fiát és lányát rendszeresen rajzoltam - ezért nem féltem a munkába belekezdeni. Közben bejött a professzor, Miloš Gvozdenović ... tovább ne meséljek. Megígértette velem, hogy jelentkezek felvételre a nyáron - így is volt, és felvettek a főiskolára.

Nagyon szép évek következtek, mert nemcsak én, hanem sokan Vajdaságból ide jártak a főiskolára, testnevelési és zenei szakra.

Akkor még nem volt kiéleződve annyira a nemzetek közötti helyzet, de a szerbek és az albánok igencsak külön-külön csoportokban jártak, ami feszültségre vallott. Engem mint magyart becsben tartottak, és a vajdaságiakat is. Ezt akkor láttam és éreztem, mikor végleg elhagytam Pristinát, mert ekkor igen sokan kikísértek az állomásra.

• A délvidéki magyar képzőművészek között nagyon kevesen vannak, akiknek munkásságában fellelhető a magyarság történelme, sorskérdései iránti érdeklődés. Hogy született meg a Trianon c. festménye? Kérem a saját olvasatában mutassa be metaforáit.

A művészetet, nemcsak én, hanem sokan, egy politikamentes területnek gondoljuk. A szocrealizmus talán kiölte belőlünk a politikai érdeklődést. A festészeti irányzatok inkább a hogyan és miként kérdésével foglalkoznak, nem nemzeti kérdések megfogalmazásával. A régi akadémiai tanítás módszere volt a történelmi kép- és alakábrázolás mint tantárgy. A XX. századi tanítási módszer ezt elhagyja, és innen talán az érdektelenség az effajta képek iránt.

Nem mondhatnám, hogy bennem kialakult volna valami nagy magyar érzés, de néha foglalkozok ilyen kérdésekkel. Nem illusztratív módon, de néha be-bejön egy ilyen fogalomnak a szükséges megfogalmazása.

A Trianon című festményen a fakeret a ház vázából alakul ki. A ház valójában a biztonságot, a szokásokat, a hovatartozást jelenti. Mivelhogy ez nagy formátumú - így nem házra, hanem hazára gondolok. A haza szimbólumai foglalnak benne helyet. A haza: ahol biztonságban, büszkén és hagyományaiban él egy nemzet.

- Hogyan tekint a délvidéki magyarság súlyos történelmére, a '44-es vérengzésre, s most a szerb-magyar áldozatok előtti közös főhajtásra?

A '44-es események napjainkban is megtörténnek, egy az egyben, és erre miért nem úgy tekintünk, mint az államalkotó nemzet tetteire? Minden áldozat a nemzet kiirtását jelenti. Ugyanez a nemzet mai és akkori cselekedeteit éppúgy tagadja, nem ismeri be.

A demokráciát mint fogalmat újból kellene értelmeznünk.

- Hogyan élte meg 2004. december 5-ét?

2004. december 5-én lefényképezkedtem egy hortobágyi csikós kalapjában, és interneten szétküldtem minden ismerősömnek, azzal a szöveggel, hogy itt egy nem magyar ember, akit Zsáki Istvánnak hívnak.

Úgy éreztem, mintha valakinek joga lenne megmondani, ki a magyar, és ki nem. Ezzel fele nemzetiségét megtagadja.

Ez egy belső ellenállást váltott ki bennem, mintha nem itt születtem volna. Ezek a magyarok nem magyarok, csak magyarul beszélnek.

- Miért választotta képeinek egyik fő motívumául az ősanyagot, a földet? Mit jelent Önnek a szülőföldhöz való ragaszkodás?

Ez egy tisztelgés az ősanyag előtt, melytől az életünk függ. Ezzel kapcsolatban volt egy sorozatom is, amely a vajdasági tájról szólt.

Talán ennek az utórezgése a Vereckei gondolatok sorozat is.

Szeretem a tájat, habár nem tartom magam tájképfestőnek.

A táj, a szülőföld, az itt élő emberek, az ő reményük, állandó bizakodásuk, hogy talán majd jobb lesz, a szokások, az emlékek - ezek itt tartottak, nem engedtek el. Erősebbek voltak nálam.

- Miért húzódik végig egész művészetén a drámai feszültséggel terhes, a pusztulás világát idéző táj?

A drámai feszültség is ebből a menni vagy maradni gondolatból fakad. Az elmúlásban a jövő szebb megteremtődésének a lehetőségét látom. Nem nevezném drámai feszültségnek a pusztulást, inkább egy kellemes jelenségnek, mely a festézetem legújabb tárgya. Csend - csendélet, különböző anyagok: holtak - kövek, az élők - a mák, paprika, hagyma, különböző növények, az állati - csiga, szörme, csontok, toll - ezeket összekeverve egy kis absztrakt (volt föld)felülettel, ad egy vizuális örömet. Az írás a képben egy nem létező üzenet a túlvilágról. A tárgyak, szerintem, szépségükkel megragadnak bennünket, tehát üzennek valamit. Ez az az üzenet, melyet mi nem értünk, de létezik.

- Verecke hogyan tört be a gondolataiba? Korábbi képein a szöveg olvashatatlanra töredezett szét, itt pedig épp fordítva, teret követelnek maguknak, beékelődnek a tájba a leírt gondolatok is. Hisz a szavak erejében?

Az írás a Vereckei gondolatokban az, amivel az őseim, a sámánok, a varázslók is foglalkozhattak abban az időben. Lehet, nem ezekkel a szavakkal, de érzelmekkel és gondolatokkal igen. A másik egy technikai kérdés, mert itt rájöttem, hogy ecset nélkül is lehet képet festeni. Ez a sorozat mind ecset nélkül készült.

A drámaiság ugyanakkor a táj belső szépsége, ami árad a képekből. A Vereckei gondolatok sorozatát nem tartom semmiféle nagy

újításnak, inkább egy klasszikus sorozatnak nevezném. 30-40 évvel ezelőtt lehet, újításnak számított volna.

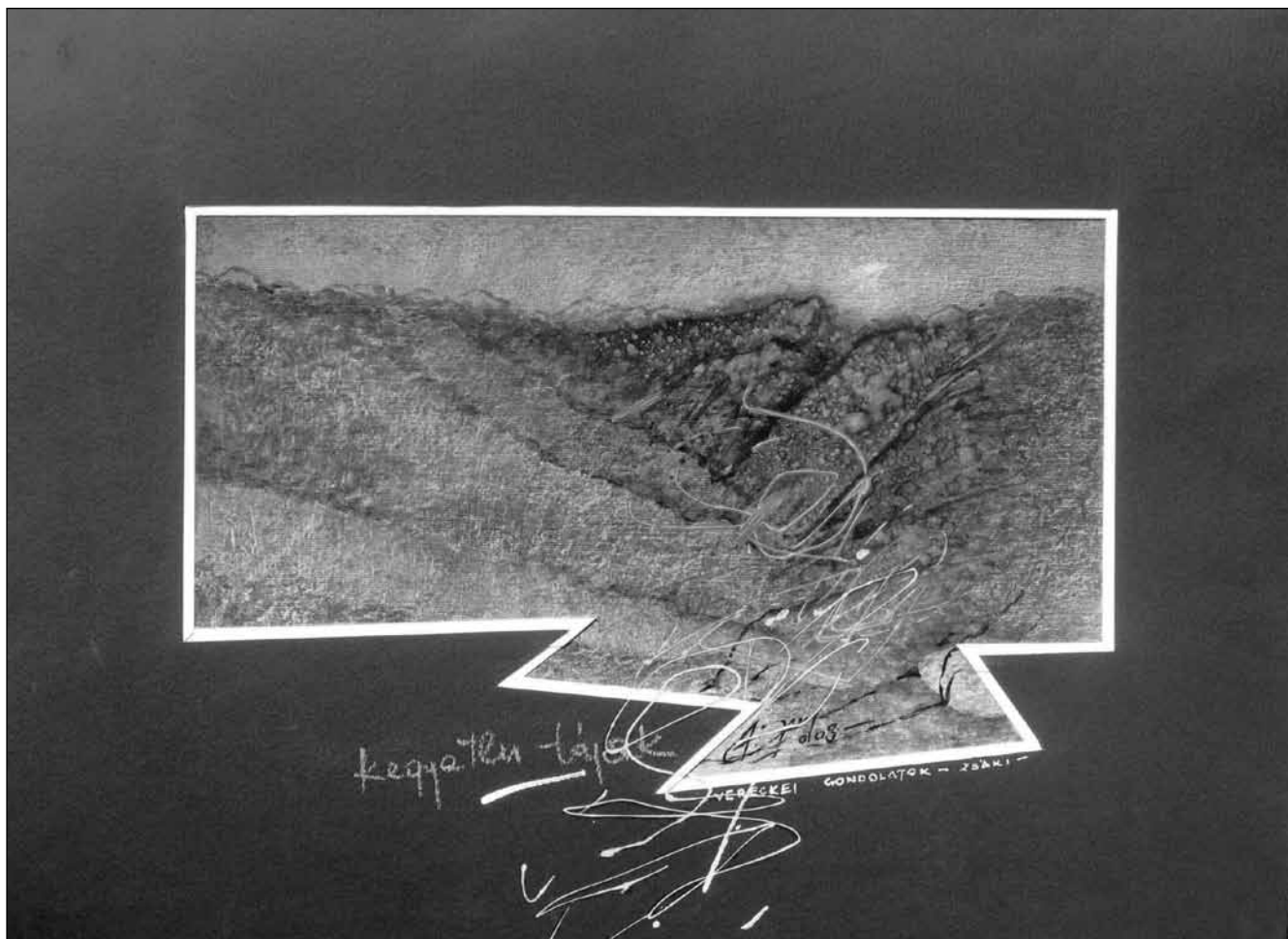
Az akkori őseink is így láthatták a tájat. Az ő látásmódjukat és gondolatvilágukat nem akartam átültetni a XXI. század emberének látás- és gondolatvilágába.

A Vereckei gondolatoknak egy kissé hagyományörző indíttatása is van. Ezt az értelmet vagy ezeket az érzéseket nem tudom, mennyire közelítettem meg vagy értem el műveimben.

•Járt-e már az aracsi pusztatemplom romjainál, s ha igen, annak a helynek a szelleme hogyan hatott Önre? Van jövője a magyarságnak?

Hiszem, ha valaki elvándorol az aracsi pusztatemplomhoz és más emlékművekhez, megérzi a tájnak és a tárgyaknak a szellemét. Ha büszke a történelmére, magyarul énekel, imádkozik, káromkodik, akkor még van jövőnk.

Az ima, a vers, a festészet, az irodalom, az építészet, a Nobel-díjasaink mind ezt a gondolatot sugallják, erre készítetnek bennünket. Egy időben nem értettem meg az erdélyieket ebben a tekintetben, de ma teljesen igazat adok nekik: hagyományaik megőrzésében és kultúrájuk kiépítésében, ápolásában. Nekünk is a megmaradásnak ezen az útján kellene tovább haladnunk.

Ez a táj az otthonunk

Zsáki István Vereckei gondolatok című képsorozatáról

– Verecke számomra egy szép szó, melynek külön varázsa van. Őseink vándorlásáról elmélkedik, gondolkodik, meditál; azokról, akik évek hosszú során vándoroltak, meneteltek, mégpedig többnyire gyalogszerrel. Így jobban, pontosabban tudták megfigyelni a dolgok állását. – a fenti gondolatok Zsáki Istvántól erednek.

Zsáki István topolyai festőművész pályáját absztrakt festéssel kezdte, de már ekkor is jelen volt nála a táj. Ez a motívum időről időre visszatér munkásságába. Az őssanyag, a föld és az ezekhez kapcsolódó elemek, a kövek, a termések mind fontosak művészetében, hiszen mind a kiindulópontot, a gyökereket jelentik számára, és természetközeli szemléletmódjáról tanúskodnak. Ez a tájszeretet készítette arra is, hogy a benne megfogant gondolatokat, melyek a magyarok Kárpát-medencébe történő bevándorlásáról fogalmazódtak meg, festményeibe ültesse át. Ekkor született meg a Vereckei gondolatok című képsorozata.

Az alföldi realizmus hagyományainak tudatában és sugallatában, a felvetett téma feldolgozásakor realisztikus eljárást alkalmaz, talán azért is, hogy a nézők számára érthető és élvezhető legyen az eszmefuttatása.

Őseink életét próbálja visszaidézni, a vándorlás okát és körülményeit, a sámanok szerepét a történetekben, hogy ők hogyan olvasták, érzékelték, értelmezték az isteni jeleket; figyelték a csillagok állását, amelyek alapján sikeresen irányították a népet a Kárpát-medence fűben, fában, termőföldben, vízben gazdag, gyönyörű vidékeire.

A Feszty Árpád-féle körkép is ihletőleg hatott rá, de ő nem szándékozott más alkotók hatása alá kerülni, hanem saját elképzelését követve akart újat alkotni.

A sorozatnál olyan fényhatást alkalmazott, ahol a fény hátulról világítja meg a tájat, melyel biztosította annak egységességét. A Vereckei gondolatok képei tulajdonképpen tájképek, melyek a művész képzeletében fogantak meg. A sorozat első képei még zord világot fejeznek ki, melyek továbbbúzták a vándorlókat. A célhoz közeledve a képek hangulata is barátságosabbá, melegebbé, míg végül meghitté válik, s ekkor őseink megérzik, hogy megfelelő otthonra leltek. Zsáki István képei ezt sugallják – és mi is úgy érezhetjük –, hogy ez a táj csakugyan az otthonunk.

A Vereckei gondolatok c. anyag 2012. augusztus 23-án került bemutatásra a szabadkai Magyar Házban.

Életrajzi adatok

Zsáki István festőművész Topolyán született 1942-ben. Főiskolai tanulmányait Pristinában végezte 1967-ben. 1975 óta tagja a Vajdasági Képzőművészeti Szövetségnek (ULUV).

Képzőművészet szakos tanárként Bajsán, Gunarason és Topolyán dolgozott.

Több művésztelep munkájában vett részt idehaza és külföldön. Alapító tagja a bácskossuthfalvi 9+1, valamint a szabadkai Bucka-Gányó művésztelepnek. Munkái megtalálhatók a topolyai, óbecsei, zentai, szabadkai és bácskossuthfalvi művésztelepeken, de vannak munkái Lendván, Eszéken, Zalaegerszegen, Tokajban, Hajdúböszörményben, a budapesti XII. Kerületi Hegyvidék Művésztelepen, Makón és Verankán is. 1969-ben csatlakozott a Csurgói Csoporthoz.

Mintegy negyven önálló tárlata volt. Közös tárlatainak száma itthon és külföldön a százat is meghaladja. Jelenleg a Topolyai Művésztelep és annak képtára, az Art Gallery vezetője.

Művészi és pedagógiai munkásságát többször is díjazták.

Jelentősebb díjai:

1968 – Fiatal vajdasági festők díja, Zombor;

1974 – Topolyai Művésztelep díja;

1978 – Becsei Művésztelep díja;

1981 – Nagypáti Kukac Péter-díj;

1992–96 – Hajdúböszörményi Művésztelep Nívódíja;

2000 – Selyei Művésztelep Nívódíja;

2006 – Forum-díj és a Kaposvári Nemzetközi Miniatűr Biennálé I. Díja;

2008 – Kaposvári Nemzetközi Miniatűr Biennálé Fődíja.

Fotó: Gyurkovics Hunor

E számunk szerzői

Balázs-Arth Valéria

Bata János

Bíró Zoltán

Gubás Ágota

Gubás Jenő

Gyergyádesz László

Gyurkovics Hunor

Huszár Zoltán

Juhász György

Kemény András

Klamár Zoltán

Madár János

Mérey Katalin

Mirnics Károly

Németh Gyula

Stanyó Tóth Gizella

Szabó Ferenc SJ

Szabó Frigyes

Szemerédi Magda

Szentmihályi Szabó Péter

Váralja Szövetség munkacsoportja, vezetőjük:

Hetzmann Róbert és Kecskeméti Norbert

Zsáki István

író, Budapest

költő, közíró, Horgos

író, Budapest

újságíró, szerkesztő, Szabadka

közíró, Szabadka

dramaturg, Kecskemét

festőművész, Szabadka

közíró, Horgos

hungarológus, Budapest

író, könyvkiadó, Budapest

néprajzkutató, Magyarokanizsa

költő, Budapest

író, Szeged

demográfus, Szabadka, Budapest

költő, fotográfus, Naszvad

újságíró, Újvidék

költő, író, Budapest, Róma

író, Magyarokanizsa

publicista, Magyarokanizsa

író, Budapest

jogász és építész, Budapest

festőművész, Topolya

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Giricz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A megjelent írásokért a szerzők felelnek, és azok nem föltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

A szerkesztőség címe: **24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.**

Telefon/fax: **(+381)-24/542-069**

E-mail: folyoirat@aracs.org.rs

A folyóirat olvasható a **www.aracs.org.rs** honlapon, és hozzászólhat az írásokhoz az üzenőfalon.

E számunk képzőművészeti anyagát Zsáki István munkáiból válogattuk.

A címlapon: A remények még tartanak - Vereckei gondolatok

A hátlapon: Az én köveim (2013, olaj)

Tisztelt Olvasóink!

Amennyiben Önök az Aracs Alapítványt 1000,00 dinárral támogatják, akkor mi a 2013-as évben is eljuttatjuk az Aracs négy számát az Önök postacímére.

Támogatni a következő módon lehet:

НАЛОГ ЗА УПЛАТУ	
уплатац	шифра плаћања
	189
сврха уплате	валута
Uplata donacije	DIN
прималац	износ
FONDACIJA „ARACS” HORGOS	1000.- din.
печат и потпис уплатиоца	рачун примаоца
	160-352841-17
место и датум пријема	број модела
	2013
датум валуте	позив на број (одобрење)
	2013

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.

